

**FARKLI ÖLÇEKLERDEKİ KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALELERİN
YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ: ANKARA ÇANKAYA ÖRNEĞİ**

İrem AKKAYA BÜYÜKCİVELEK

**DOKTORA TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İrem AKKAYA BÜYÜKCİVELEK

18/01/2023

FARKLI ÖLÇEKLERDEKİ KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALELERİN
YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ: ANKARA ÇANKAYA ÖRNEĞİ
(Doktora Tezi)

İrem AKKAYA BÜYÜKCİVELEK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2023

ÖZET

Kentlilerin, kenti yönetenlerden beklentisinin öncelikle temel gereksinimlerin karşılanması sonra da mekansal yaşam kalitesini artırması olduğu söylenebilir. Ancak yaşam pratiklerimiz kentsel mekansal müdahalelerin her zaman kentlilerin yaşam kalitesini artırıcı etki yapmadığını, kimi müdahalelerin yaşayanların yaşam kalitesini düşürücü etkiler yarattığını kanıtlar niteliktedir. Deneyimlerin oluşturduğu bu varsayımdan yola çıkan çalışma ‘kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisinin ne olduğunu’ ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma kuramsal ve uygulamaya yönelik olmak üzere iki düzeyde gerçekleştirilmektedir. Çalışma kuramsal olarak iki farklı kuramsal yaklaşım olan kentleşme sürecinin önemli bir parçası olarak kentsel mekansal müdahaleler ve kentsel yaşam kalitesi tartışmaları üzerinden yapılmıştır. Kuramsal yaklaşımların uygulamaya yönelik değerlendirilmesi amacıyla Ankara ili Çankaya ilçesi alan çalışması olarak seçilmiştir. Çankaya ilçesinde mekanın şekillenmesinde rol alan farklı aktörlerce gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesine etkisini incelemek amacıyla Çankaya ilçesinde farklı ölçeklerde plan, plan değişikliği ve projeler ile gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahaleler tespit edilerek, kentsel yaşam kalitesine etkisi açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen verileri test etmek, çalışmaya farklı bir bakış açısı katmak ve tartışmaları derinleştirmek amacıyla mekanın şekillenmesinde etkili olan farklı aktörlerle çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda kentsel mekansal müdahalelere karar veren, süreçte yer alan ve kararları etkileyen uzman kişilerle derinlemesine görüşmeler ve Çankaya ilçesinde yaşayan vatandaşlar (kentte yaşayan ve kentin kullanıcıları) tarafından çalışma alanı seçilen ilçenin belediyesine yapılan şikayet ve talepler değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Çankaya ilçesi özelinde yapılan saha araştırmaları sonucunda edinilen bulgular nitel ve nicel yöntemlerle değerlendirilmiş, kentsel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik etkili ve başarılı politikaların üretilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Bilim Kodu : 80208

Anahtar Kelimeler : Kentsel yaşam kalitesi, kentsel mekansal müdahale, aktörler, Ankara- Çankaya

Sayfa Adedi : 201

Danışman : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

THE EFFECTS OF URBAN SPATIAL INTERVENTIONS AT DIFFERENT SCALES
ON URBAN QUALITY OF LIFE: THE CASE OF ANKARA ÇANKAYA

(Ph D. Thesis)

İrem AKKAYA BÜYÜKCİVELEK

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2023

ABSTRACT

The expectation of the citizens from those who govern the city is primarily to meet the basic needs. Then, comes the demands over the spatial quality of life. However, our life experience shows that urban interventions do not always produce positive effects on the quality of life of citizens. Further to this, some interventions are proven to decrease the quality of life of inhabitants. Based on this assumption, the thesis aims to answer the question 'What is the effect of urban spatial interventions on the quality of life of urban residents?'. The research is realised on two dimensions one being the theoretical while the other is practical. Theoretically, the research is based on the discussions evolved around urban spatial interventions and urban quality of life being two of the most important aspects of the urbanisation process. Çankaya district of Ankara Province is selected to evaluate theoretical discussion concerning a practical ground. To understand the effect of interventions produced by different actors on the quality of life; plans, plan alterations, and projects are analysed with reference to differential scales within Çankaya District. To verify the preliminary findings and contribute to further discussions semi-structured interviews are realised with people who contribute to decision-making processes and plan-making. Further to this, the petition and demands of inhabitants living in Çankaya District are taken into consideration. In the end, findings focusing on Çankaya district have been evaluated based on qualitative and quantitative methods and suggestions have been developed to produce effective and successful policies for improving the urban quality of life of citizens.

Science Code : 80208

Key Words : Urban quality of life, urban spatial interventions, actors, Ankara-Çankaya

Page Number : 201

Supervisor : Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN

TEŞEKKÜR

Uzun, zorlu ve yoğun emek gerektiren araştırma sürecinin her aşamasında zengin akademik birikimi ile zamanını esirgemedi bana yol gösteren, destek olan, motivasyonum düştüğü zamanlarda beni cesaretlendiren, tez danışmanım Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN’e teşekkür ederim.

Tez sürecinde yapılan çalışmaları değerli bilgi ve deneyimleri ile zenginleştiren Tez İzleme Komitesi’nde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Nil UZUN ve Prof. Dr. Burcu ÖZÜDURU’ya yapıcı önerileri, rehberlikleri ve anlayışları için teşekkür ederim.

Görev yaptığım Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Biriminde birlikte çalıştığım iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu uzun zorlu sürecin her aşamasında da sonsuz sevgi, destek ve sabırları ile yanımda olan, beni yüreklendiren, beni ben yapan sevgili Annem Şengün AKKAYA, Babam Erol AKKAYA ve Ablam Gizem AKKAYA ÜNAL’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde sevgi ve desteğini her aşamada hissettiren Kayınvalidem Türkan BÜYÜKCİVELEK’e teşekkür ederim.

Her şeyin ötesinde özel bir öneme sahip olan, bu çalışmalar sırasında sevgi, destek ve sabırları ile hep yanımda olan, zengin akademik birikimi ile de bana yol gösteren sevgili eşim Dr. Öğretim Üyesi A. Burak BÜYÜKCİVELEK ve uzun, yoğun emek gerektiren bu çalışma sürecinde dünyaya gelen ve hayatıma anlam katan canım oğlum Can BÜYÜKCİVELEK’e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
HARİTALARIN LİSTESİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
2. KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALE VE YAŞAM KALİTESİ.....	7
2.1. Kentsel Mekansal Müdahale Kavramı	7
2.1.1. Mekanın toplumsal üretimi ve kentsel müdahaleler	10
2.1.2. Sermaye döngülerinde mekan ve kentsel müdahaleler	14
2.1.3. Yeniden üretim, ortak tüketim ve mekansal müdahaleler.....	16
2.1.4. Sosyo-mekansal diyalektik ve mekansal müdahaleler.....	22
2.1.5. Neoliberal politikalarla mekana bakışın değişimi.....	24
2.2. Yaşam Kalitesi ve Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramı.....	26
2.2.1. Yaşam kalitesi tanımlanması	26
2.2.2. Yaşam kalitesine temel yaklaşımlar.....	28
2.2.3. Yaşam kalitesi ölçümü ve göstergeleri	30
2.2.4. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri.....	33
2.3. Çalışma Kapsamında Oluşturulan Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri	47
2.4. Değerlendirme.....	49

3. TÜRKİYE’DEKİ PLANLAMA SÜRECİ VE MEKANSAL MÜDAHALE BİÇİMLERİ	49
3.1. Türkiye’de Plan Türleri.....	51
3.2. Türkiye’de Kent Mekanını Şekillendiren Aktörler	58
3.3. Planlarda Yaşam Kalitesi Kavramı	62
3.4. Mekansal Müdahale Süreci	65
3.5. Değerlendirme.....	66
4. KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALELERİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI ÇALIŞMASI YÖNTEMİ	69
4.1. Saha Çalışması Alanının Belirlenmesi.....	69
4.2. Çankaya İlçesinde Gerçekleştirilen Planlar ve Aktörler Üzerinden Kentsel Mekansal Müdahalelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisinin Araştırılması Yöntemi.....	73
4.2.1.Stratejik planlar, imar planları ve projeler üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması.....	75
4.2.2. Uzman görüşleri ve halk talepleri üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması.....	78
5. SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI VE BULGULAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME.....	83
5.1. Çankaya ilçesinde Stratejik Planlar, İmar Planları ve Çankaya Belediyesinin Yaptığı Projeler ile Gerçekleştirilen Kentsel Müdahalelerin Yaşam Kalitesine Etkisinin Belirlenmesi.....	83
5.1.1. Çankaya ilçesine yönelik 2014-2019 yılları arasında yapılan stratejik planlar	83
5.1.2. Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planı değişikliği kararları.....	86
5.1.3. Çankaya Belediyesinin kentsel yaşam kalitesine etki eden mekansal projeleri.....	110

Sayfa

5.2. Çankaya İlçesinde Yapılan Kentsel Mühadalelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisinin Uzman Görüşleri ve Halk Talepleri Üzerinden İncelenmesi Çalışması ve Çalışmaya İlişkin Değerlendirme.....	114
5.2.1. Uzmanlarla derin görüşmeler.....	115
5.2.2. İlçe’de yaşayan halk tarafından Çankaya Belediyesine yapılan talep ve şikayetler.....	135
5.3. Genel Değerlendirme	145
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	149
KAYNAKLAR	163
EKLER	173
EK-1. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri	174
EK-2. Plan yapım süreçleri	179
EK-3. 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar	182
EK-4. Derin görüşme soruları.....	192
EK-5. Görüşme yapılan kişilerin listesi.....	198
ÖZGEÇMİŞ	200

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Uluslararası akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri	44
Çizelge 2.2. Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri	46
Çizelge 2.3. Uluslararası ve ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri	47
Çizelge 2.4. Plan, plan değişiklikleri ile yapılan kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisinin ölçülmesine ilişkin nesnel göstergeler	49
Çizelge 3.1. Türkiye'de uygulanan plan türleri	52
Çizelge 3.2. Planlama meslek alanındaki aktörler	59
Çizelge 4.1. Planlama sürecine etki eden aktörler	74
Çizelge 5.1. 2014-2019 yılları yerel ve merkezi yönetimin onayladığı toplam plan karar sayıları	87
Çizelge 5.2. Yıllara göre yerel ve merkezi yönetimin onayladığı toplam plan karar sayıları	87
Çizelge 5.3. 2014-2019 yıllarında plan kararı onaylayan kurumlar	88
Çizelge 5.4. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri	88
Çizelge 5.5. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri ayrıntısı	89
Çizelge 5.6. 2014-2019 dönemi alınan tüm kararların yaşam kalitesi değerlendirmesi	89
Çizelge 5.7. Yıllara göre alınan kararların yaşam kalitesi değerlendirmesi	90
Çizelge 5.8. Merkezi ve yerel yönetimlerin aldığı plan kararlarının yaşam kalitesi değerlendirmesi	90
Çizelge 5.9. 2014-2019 yıllarında alınan plan kararların mahallelere göre dağılımı	91
Çizelge 5.10. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri	91

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.11. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri	92
Çizelge 5.12. Yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri	94
Çizelge 5.13. Yerel ve merkezi yönetim kurumlarının onayladığı plan değişiklikleri...	95
Çizelge 5.14. Yerel ve merkezi yönetim kurumlarının onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri	95
Çizelge 5.15. 2014-2019 yıllarında onaylanan plan değişikliklerinin karar türlerine göre yaşam kalitesi değerlendirmesi.....	96
Çizelge 5.16. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirmesi	97
Çizelge 5.17. Onaylanan plan değişikliklerinin mahallelere göre dağılımı.....	99
Çizelge 5.18. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi değerlendirmesi	100
Çizelge 5.19. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri.....	100
Çizelge 5.20. Plan değişikliği onaylanan mahallede yıllara göre plan değişikliği sayıları	101
Çizelge 5.21. Kentsel müdahale içeren plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi	105
Çizelge 5.22. 2017 yılı Çankaya ilçesi sosyal donatı alanları dağılımı	106
Çizelge 5.23. Kentsel yaşam kalitesini tanımlarken kullanılan kavramlar	115
Çizelge 5.24. Kentsel mekana müdahale deyince akla gelen eylem ve uygulamalar.....	117
Çizelge 5.25. Yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada etkin araçlar	117
Çizelge 5.26. Kentsel yaşam kalitesini olumlu etkileyen müdahaleler	119
Çizelge 5.27. Kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen müdahaleler	119
Çizelge 5.28. Plan değişiklikleri hangi amaçla yapılmakta sorusunun yanıtı.....	121
Çizelge 5.29. Kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının yeterliliği	125
Çizelge 5.30. Belli yıllarda daha fazla plan değişikliği yapılmasının nedeni	133

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.31. 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Birimine CİMER, BİMER, mail yoluyla gelen talep ve şikayet dilekçeleri.....	139
Çizelge 5.32. 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine gelen talep ve şikayet dilekçelerinin kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi	144

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Araştırmanın yöntem şeması	4
Şekil 2.1. Lefebvre'in mekan kavramlaştırmasının plan üretim süreçlerine etkisi.....	12
Şekil 2.2. Alan çalışması kapsamında değerlendirmeye alınan kentsel yaşam kalitesi göstergeleri.....	48
Şekil 3.1. Mekansal müdahale süreci.....	66
Şekil 4.1. Çankaya ilçesinde merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılan mekansal müdahale biçimleri.....	76
Şekil 5.1. Plan değişikliklerine ilişkin karar türleri	92
Şekil 5.2. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri (sayı).....	93
Şekil 5.3. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri (yüzde).....	93
Şekil 5.4. Yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri (sayı)	94
Şekil 5.5. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin karar türlerine göre yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirmesi (sayı).....	97
Şekil 5.6. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirmesi (sayı).....	98
Şekil 5.7. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri (sayı).....	101
Şekil 5.8. Plan değişikliği onaylanan mahallede yıllara göre plan değişikliği sayıları	102

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita	Sayfa
Harita 4.1. Çankaya ilçesinin Ankara ilindeki yeri.....	70
Harita 4.2. Çankaya ilçesi sınırı ve mahalle sınırları uydu görüntüsü.....	70
Harita 4.3. Çankaya ilçesindeki merkez, çeper ve kırsal mahalleler uydu görüntüsü	72
Harita 4.4. Çankaya ilçesi merkez mahalleler uydu görüntüsü	73
Harita 5.1. 2014-2019 yıllarında onaylanan tüm plan değişikliklerinin mahallelere göre dağılımı	103
Harita 5.2. Çankaya ilçesi mahallelerinin yapılaşma durumu	108

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

%

Yüzde

Kısaltmalar

Açıklamalar

BİMER

Başbakanlık İletişim Merkezi

CİMER

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi

ÇDP

Çevre Düzeni Planı

DKÖ

Demokratik Kitle Örgütleri

DPT

Devlet Planlama Teşkilatı

KOP

Kamu Ortaklık Payı

NİP

Nazım İmar Planı

OECD

Organisation for Economic Co-operation and Development

SEGE

Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

STK

Sivil Toplum Kuruluşu

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

UİP

Uygulama İmar Planı

1. GİRİŞ

Son yıllarda kentlerde yaşanan mekansal değişim süreçlerinde neoliberal politikaların uygulanmaya başlaması ile yaşam kalitesini artırmanın önceliği giderek azalmış, kentin sermaye döngüleri içindeki işlevsel konumu ön plana çıkmıştır. Aslında devletin var olma nedeni ve planların yapım amacı insanların yaşam kalitesini artırmak olmasına rağmen, böyle bir değişim içinde yaşam kalitesi konusu ancak kapitalist sistemin gelişimi ve sürekliliğini sağladığı ölçüde gündeme gelebilmektedir. Bu kapsamda çalışma kurumsal bir bakış açısı içinde planlar aracılığıyla mekana müdahale eden kurumların, yaşam kalitesi kavramına yaklaşımını değerlendirmeyi ve kuramsal yaklaşım ile uygulama arasındaki farklılıkları ön plana çıkarmayı hedeflemektedir.

Kenti yönetenlerin temel amacının kentlilerin yaşam kalitesini artırmak olduğu üzerine ortaklaşmak olanaklıdır. Ancak yaşam pratiklerimiz kentsel müdahalelerin her zaman kentlilerin yaşam kalitesini arttırıcı etki yapmadığını, kimi müdahalelerin yaşayanların yaşam kalitesini düşürücü etkiler yarattığını kanıtlar niteliktedir. Deneyimlerin oluşturduğu bu varsayımdan yola çıkan tez çalışması “kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisinin ne olduğunu” ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, karar vericilerin aldığı kararlar üzerine yapılan kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesini nasıl etkilediği niteliksel ve niceliksel analizler yapılarak ortaya konulmaktadır.

Kentleşme süreçleri, değişen koşulları göz önünde bulundurarak teknik ve sosyal gerekçelere dayanan mekansal müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. Farklı kurumlarca gerçekleştirilen ve mekansal gelişime yön veren kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesini artırmak hedefinde olması beklenmektedir. Ancak öngörülen, uygulanan ve yaşanan arasındaki farklılık kentsel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik müdahaleleri sorgulamayı gerektirmektedir.

Tezin araştırma soruları bu sorgulamayı yapabilmek üzere oluşturulmuştur:

- Kentsel yaşam kalitesi kavramı önemli bir mekansal müdahale aracı olan mekansal planlara ve projelere ne şekilde yansımaktadır?

- Farklı kurumlarca gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahaleler kentsel yaşam kalitesini nasıl etkilemektedir?
- Mekansal gelişimle bağlantılı karar vericilerin kentlerin gelişimine yönelik düşünce ve eylemleri kentsel yaşam kalitesi yönünden nasıl değerlendirilebilir?
- Kentsel yaşam kalitesine yönelik alınmış kararlar kullanıcılar tarafından nasıl algılanmıştır?

Çalışma kapsamında araştırma sorularına yanıt bulabilmek amacıyla;

1. Karar vericilerin yaptıkları planlar/plan değişiklikleri kararları incelenmiş ve değerlendirilmiştir.
2. Karar vericilerin niyeti ve beklentisi uzmanlarla yapılan görüşmelerle irdelenmiştir.
3. Kullanıcıların/vatandaşın tasarlanan mekanı nasıl algıladığı, yaşadığı ve deneyimlediği talep ve şikayet dilekçeleri incelenerek sorgulanmıştır.

Çalışma kuramsal ve uygulamaya yönelik olmak üzere iki düzeyde gerçekleşmektedir. Kuramsal olarak, yaşam kalitesi ve kentsel planlama temelinde gerçekleştirilen mekansal müdahaleler ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. İki kavramın birbiri ile etkileşiminin incelenmesi yeni bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Önerilen bu araştırmada kentsel yaşam kalitesi ile kentsel mekansal müdahaleler arasındaki etkileşimin irdelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma, genellikle belirli bir ölçekte gerçekleştirilen yaşam kalitesi çalışmalarına farklı ölçek uygulamaları ve etki alanları üzerinden yaklaşılarak çok ölçekli bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda nitel ve nicel verilerin birlikte kullanılmasına vurgu yaparak kentsel yaşam kalitesi konusunu birbirini tamamlayan yaklaşımlar yardımıyla bütüncül olarak ele almaktadır.

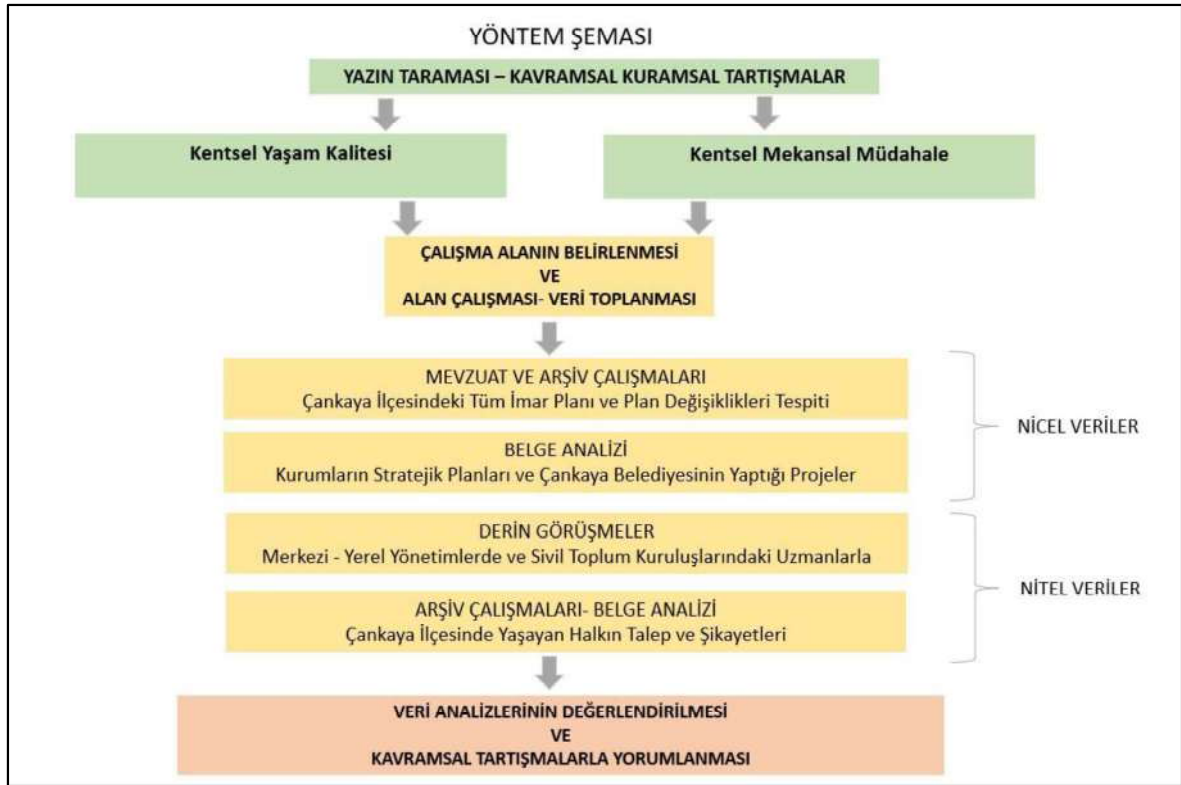
Türkiye’de yapılan kentsel mekansal müdahale ve kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının genellikle İstanbul ilinde yapıldığı, Ankara ilinde yapılan çalışmaların sınırlı olduğu gözlenmiştir. Bu nedenle Türkiye’nin nüfus ve gelişmişlik açısından ön sıralarda yer alan Ankara ili Çankaya ilçesinde yapılan bu çalışmanın akademik yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada beş aşamalı bir yöntem izlenmiştir. İlk olarak kentsel yaşam kalitesi ve kentsel müdahale kavramları tartışılmıştır. Yazın taraması sonucunda nicel ve nitel, nesnel ve öznel yaşam kalitesi ölçütleri belirlenmiştir. İkinci aşamada, alan çalışmasının daha iyi anlaşılması ve yorumlanabilmesi amacıyla Türkiye’deki mekansal planlama süreci, plan türleri ve kent mekanını şekillendiren aktörler ortaya konularak, kentsel yaşam kalitesi kavramının planlarda ele alınışı tartışılmıştır. Daha sonra, çalışmanın ilerleyen aşamasına yol gösterecek olan kentsel mekansal müdahale biçimleri açıklanmıştır. Üçüncü aşamada örnek çalışma alanı olarak belirlenen Ankara ili Çankaya ilçesinde gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahaleler ve bu müdahalelerin yaşam kalitesine etkisi niceliksel olarak çeşitli boyutlarıyla irdelenmiştir. Çalışmada arşiv çalışmaları ve mevzuat araştırmaları sonucunda Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında stratejik planlar, imar planları, imar planı değişiklikleri ve projeler ile gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahaleler ortaya konulmuştur. Kentte karar alma yetkisi olan farklı aktörler (diğer bir deyişle plan onaylama yetkisi olan tüm kurumlar) tarafından planlama temelinde kentte yapılan tüm mekansal müdahaleler (plan, plan değişiklikleri, projeler) tespit edilmiştir. Kentsel mekansal müdahaleler kapsamında ilk olarak Çankaya ilçe sınırları içerisinde 2014-2019 yıllarında kurumlar tarafından hazırlanan stratejik planlarda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik amaç ve hedeflerin olup olmadığı araştırılmıştır. Daha sonra imar planı, imar planı değişikliklerini tespit etmek için Ankara Büyükşehir Belediyesinin resmi internet sayfasında bulunan 2014-2015-2016-2017-2018-2019 yıllarında alınan tüm meclis kararları ile planlama sürecinde yetkisi olan diğer kurumların 2014-2019 yılları arasında onayladığı tüm imar planları ve plan değişiklikleri, TC Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’ndan alınan şifahi bilgiler ve Çankaya Belediyesi Başkanlığı arşivinden edinilen veriler ile çıkarılmış, incelenerek, dökümleri yapılmıştır. Bu verilerin tespiti yapılırken excel ve SPSS programından yararlanarak frekans analizi, çapraz sorgulama gibi nicel analizler yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü aşamasında, elde edilen nicel analizleri nitel açıdan sorgulamak üzere kentsel müdahalelere karar veren, süreçte yer alan ve kararları etkileyen uzman kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda örnekleme, farklı kurumlarda imar planı yapan ve onay sürecinde görev alan karar verici kişiler ve sivil toplum kuruluşlarında yetkili kararları etkileyen kişiler oluşturmuştur. Beşinci ve son aşamada ise, kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisine bakmak için Çankaya ilçesinde yaşayan vatandaşlar (kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcıları) tarafından 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine yapılan şikayet ve

talepler incelenmiştir. Şikayet ve talepler çok çeşitli konuları kapsamaları nedeniyle sadece mekansal planlara ilişkin olan Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Birimine mail, CİMER ve BİMER yoluyla yapılan şikayet ve talepler değerlendirmeye alınmıştır.

Sonuç olarak çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin her ikisi de kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemi sayısal verilere dayanan, objektif veriler elde etmeyi sağlarken, nitel araştırma yöntemi ise kişilerin yaşantılarının, deneyimlerinin, beklenti ve niyetlerinin ortaya konulması ile daha derinlemesine bilgilere ulaşılmasına olanak sağlamıştır.

Tez çalışmasının son aşamasında ise alan çalışmasından elde edilen bulguların sonuçları ortaya konularak, bulguların değerlendirmesi ve akademik yazın ile ilişkilendirilerek tartışması yapılmıştır.

Şekil 1.1. Araştırmanın yöntem şeması

Sınırlılıklar

Araştırma kapsamında kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisini araştırırken zaman-emek gibi çeşitli kısıtlamalar nedeniyle çalışma tüm Ankara ilinde yapılamamış, örnek çalışma alanı olarak Çankaya ilçesi seçilmiştir.

Çalışma kapsamında Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında farklı kurumlar tarafından onaylanan kentsel müdahale içeren tüm plan değişiklikleri değerlendirmeye alınmıştır. Başlangıç yılı olarak 2014 yılının alınmasının nedeni; 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmiyedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kapsamında Çankaya ilçesinin sınırlarının değişmesidir. 2014- 2019 yılları içinde onaylanan bazı plan, plan değişikliklerine yapılan itirazlar ve açılan davalar sonucunda plan değişikliklerinin bir kısmı iptal olmuş veya dava süreci devam etmektedir. Davalara ilişkin veriye erişim sorunu nedeniyle bu plan değişiklikleri tespit edilememiştir. Dolayısıyla, çalışma kapsamında 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan, plan değişikliklerinin halen geçerliliğine ilişkin çalışma yapılamamıştır.

Çalışmada farklı ölçeklerde kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi, nitel verilerle de ortaya konulmaya çalışmıştır. Bu kapsamda çalışmanın başında, alanda yapılacak anket çalışmaları ile karar vericilerin yaptıkları ve halkın/vatandaşın yaşadığı deneyimlerin ele alınması planlanmıştır. Ancak tez çalışmasının tüm dünyada etkisini gösteren pandemi (Kovid-19 salgını) koşullarına denk gelmesi nedeniyle karar vericiler ve alanda yaşayan halk ile anket çalışması gerçekleştirilememiştir. Bunun yerine karar vericiler ile derin görüşme yapılması ve kurumlardan edinilen vatandaş talep ve şikayetleri değerlendirmeleri ile nitel verilerin sorgulanmasına karar verilmiştir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler kentsel müdahalelere karar veren, süreçte yer alan ve kararları etkileyen kişileri kapsamaktadır. Derinlemesine görüşme yapılması hedeflenen kişiler kurumlarda ve sivil toplum kuruluşlarında yetkili kişiler olması nedeniyle randevu alınmasında zorluklarla karşılaşmıştır. Bunun yanında derinlemesine görüşmelerin tüm dünyada etkisini gösteren pandemi (Kovid-19 salgını) koşullarına denk gelmesi nedeniyle

kişilerin birçoğu ile online görüşme yapılmıştır. Bazı kişiler ise yüzyüze görüşmeyi tercih etmiş, ancak pandemi koşullarından dolayı yüzyüze görüşme yapılamamış ve online görüşmeyi tercih etmemeleri nedeniyle de görüşme gerçekleştirilememiştir.

Kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisine bakmak için Çankaya ilçesindeki vatandaşlar (kentte yaşayan ve kentin kullanıcıları) tarafından 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine yapılan şikayet ve talep dilekçelerinin incelenmesi çalışmasında ise, kuruma mail, CİMER, BİMER yoluyla gelen şikayet ve taleplerin belirtildiği dilekçelerde şahısların verilerinin gizli kalması gerekliliğinden, çalışma özel bir hassasiyetle yürütölmüştür. Özel hassasiyet gerektiren bu durum, çalışmanın planlanandan daha uzun bir zaman diliminde tamamlanmasına neden olmuştur. Buna ek olarak Çankaya Belediyesinin farklı Müdürlük ve Birimlerine de kentsel yaşam kalitesine ilişkin farklı ölçeklerde ve farklı konularda birçok dilekçe başvurusunun olduğu tespit edilmiştir. Ancak çalışma kapsamında zaman-emek kısıtlılığı nedeniyle ve özellikle mekansal planlara ilişkin şikayet ve taleplerin ortaya konulabilmesi için sadece İmar ve Şehircilik Müdürlüğünün Şehir Planlama Birimine gelen şikayet ve talep dilekçeleri değerlendirmeye alınmıştır.

2. KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALE VE YAŞAM KALİTESİ

1970’li yılların ortasından başlayarak yerküredeki tüm ülkeleri etkileyen neoliberalizm kent mekanının şekillenmesinde de etkin bir konumda bulunmaktadır. Piyasaların serbestliği, serbest ticaretin özendirilmesi ve özel mülkiyet hakkının diğer pek çok hak kümesinden üstünlüğünü savunan neoliberal politikalar toplumsal meşruiyetini bu savunular çevresinde oluşturmakta ve ancak bu şekilde toplumsal ve bireysel refahın geliştirilebileceğini iddia etmektedir. Böyle bir tutumun doğrudan etkilediği kentlerde ise tüketim ve üretim biçimleri hızla değişmiş, mekan üretimi farklı öncelikler üzerinden yeniden kurgulanır olmuştur. Toplum ve bireyler yanında yer alan devlet ise konumunu sermaye sınıfları yakınında belirlemiş, üretim ve tüketim etkinliklerinin ve de ayrıcalıklı olarak kentsel mekan üretiminin, sermaye sınıflarının lehine olacak şekilde örgütlenmesinde önemli roller üstlenmiştir. Diğer bir deyişle, tüm dünyada serbest piyasa ekonomisine geçiş ile kentler üretimin ve tüketimin toplumsallaştığı yerler olmaktan çıkmış kentin kendisi üretimin ve tüketimin bir parçası haline gelmiştir (Lefebvre, 1976; Lefebvre, 2009).

Günümüzde mekanın yeniden biçimlenme sürecinde kentlerde nüfus artmakta ve bu hızlı nüfus artışı konut ve kentsel hizmetlere ihtiyaçları artırmaktadır. Plansız kentleşme ve kontrolsüz nüfus artışı da kentlerde fiziksel, çevresel, sosyal ve ekonomik sorunların artmasına yol açmaktadır. Bu durum da, kentsel yaşam kalitesini düşürmekte ve mekansal planların asıl amacı olan kentsel yaşam kalitesini artırma hedefinden uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle çalışmada mekansal planlarla yapılan kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisini sorgulamak amacıyla iki temel kavram olan kentsel müdahale ve kentsel yaşam kalitesi tartışılmaktadır.

2.1. Kentsel Mekansal Müdahale Kavramı

Her kentsel mekana müdahale, kentleşme sürecinin bir bileşeni olarak incelenebilir. Kentsel mekansal müdahalelerle doğrudan ilişkili bir yazın bulunmamakla birlikte, kentsel mekansal müdahaleleri kentleşme sürecinin bir parçası olarak görmek olanaklıdır. Kentleşme sürecinin, özellikle de Türkiye’de yaşanan kentleşme sürecinin yaşam kalitesine etkisine bakabilmek için çalışmada kentsel müdahaleleri gerçekleştiren aktörlerin belirlenmesi, bu

aktörlerin müdahale biçimlerinin saptanması, müdahalelerin toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlamının ortaya konulması gerekmektedir.

Tarih boyunca uygarlıkların kurulmasından itibaren her geçen gün daha da önem kazanan kentler sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamaktadır. Coğrafi keşifler ve sonrasında sanayi devrimi ile kentleşme süreci daha önce görülmediği kadar hız kazanmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte kentler artı değer üretildiği mekanlar haline gelmiştir. Sanayileşme hareketliliği ile kentlerde üretim için emek gücüne ihtiyaç artmış, kentlere göç başlamıştır. Bununla birlikte kentte sınıf bilinci ortaya çıkmıştır. Marx ve Engels de kentleşmeye ilişkin sınıf olgusuna vurgu yapmış, kapitalist ve feodal üretim biçimleri arasındaki farkı ortaya koymuştur.

Karl Marx, Max Weber, Emile Durkeim kenti toplumsal ilişkiler üzerinden yorumlamaya çalışmışlardır. Üç kuramcı da kentsel olguların çözümlemesine yardımcı olan bir yaklaşım geliştirmekten uzak kalmışlardır, ama kapitalist gelişme ile kentteki temel toplumsal ilişkilerin yapısını ortaya koymuşlardır (Saunders, 1986: 1-2). Marx, kent olgusunu özel mülkiyet, kapitalist üretim biçimi konuları ile açıklamıştır. Weber, kent olgusunu kapitalist süreçle ilişkili olarak batı kültürüyle özdeşleştirmiştir. Buna ek olarak, politika ve devlet işleyişi ile kent olgusunu açıklamıştır. Durkeim ise, sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal değişimden kaynaklı işbölümü ve dayanışma kavramları üzerinden kent olgusunu ele almıştır (Holton, 1999:34). Durkheim'in iş bölümünün toplumsal etkilerine ilişkin araştırmaları 1920'li yıllarda kentsel gelişmeyi ve kentler arası farklılıkları açıklayan ekolojik kent kuramlarına girmiştir (Saunders, 1986: 3).

1920'lerde kentin araştırma konusu haline gelmesi ve kentin sosyolojik çalışmalara konu edilmesi 'modern anlamda ilk kentbilim okulu' (Duru ve Alkan, 2002: 11) olarak kabul edilen Chicago Okulu ile başlamıştır. Chicago Okulu'nun temsilcilerinin bakış açısı, Darwin'in ekolojik yaklaşımından etkilenmelerinden dolayı ekolojik kent kuramları olarak da bilinmektedir. Chicago okulu, Darwin ve Durkheim'in etkisi ile oluşan ekolojik kuramla kentin şekillenmesindeki süreçlerin açıklanmasına dayanak oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda, kentleşmenin doğal bir süreç olarak ele alınması ve müdahale edilmez olarak görülmesi eleştirilmektedir. Buna ek olarak; kapitalizmin, ekonomik yapının, devlet mekanizmalarının

ve kaynak dağılımının kentleşmede etkili olduğunun görülmesi ile de Chicago Okulu eleştirilmiştir (Kurtuluş, 2013).

Küreselleşmenin 1970 sonrasında politik ve ekonomik alanda kurduğu yeni ilişkilerin kentler üzerinde bıraktığı etki büyük olmuştur. Neo-Marksist kuramcılar kapitalist kentleşmeyi yoğun bir şekilde eleştirmiştir (Güllüpnar, 2013). Buna ek olarak kentlerin kendiliğinden geliştiğini ve müdahale edilemez olduğunu iddia eden Chicago Okulu'nun karşıt görüşünü iddia eden neo-Marksistler, kent mekanının metalaştırılarak tüketilmesini eleştirmişlerdir. Castells kenti emeğin yeniden üretim merkezi olarak değerlendirirken, mekanı toplumsal bir ürün olarak değerlendiren Lefebvre, mekanın nasıl üretildiğini ve mekan üretiminde oluşan çelişkileri incelemiştir. Harvey, kenti sermaye birikimi ve bunun oluşturduğu krizin çözümü olarak ele almıştır. Kentler bundan sonra sermaye birikiminin elde edildiği ve elde edilen birikimin karlı bir hale geçebilmesi için zorunlu bütün düzenlemelerin yapılabileceği mekanlardır (Turut ve Özgür, 2018).

1970'li yıllardan sonra kentin sınıf çelişkilerinin yaşandığı bir mekan olarak algılandığı görülmektedir. Kent hakkında dünya çapında genel çözümler yapmak yerine, uluslararası kapitalizmin yerele, diğer bir deyişle kentlere nasıl etki ettiğini ortaya koymak daha ağır basmıştır. 1980'lerde ise yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte kentsel çalışmalarda çeşitlenerek gençlik, toplumsal cinsiyet, toplumsal hareketler, çevre sorunları, sermayenin küreselleşmesinin kentlere etkisi, postmodernizm gibi konular ele alınmıştır (Duru ve Alkan, 2002: 9).

1980'li yıllardan sonra mekana müdahale etmeyi teşvik eden neoliberal politikalar sonucu kentler kapitalizmin hizmetine açılan birer metaya dönüşmüştür (Turut ve Özgür, 2018). Neoliberal politikalar, kapitalizmin mekanda yeniden üretilmesini sağlamak amacıyla ekonomik, kültürel ve sosyal alanda gerçekleştirilen uygulamaları kapsamaktadır. Neoliberal politikalar, kentsel mekanı değiştirmiş ve sermayenin dolaşımına yardımcı olurken mekanı tekrar üretmiştir (Gottdiener, 2001). Özellikle 2000 yılı sonrası neoliberalizmin yeni evresi olarak bilinen dönemde küresel ve ulusal ölçekte varolan ekonomik krizler planlama süreçlerine ve kent mekanına müdahale biçimlerinde değişimlere neden olmuştur (Acar Özler, 2019).

Kenti anlamaya çalışan birçok yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlarda kentsel ekoloji, Weberci ve Marksçı yaklaşımların ön plan çıktığı görülmektedir. Chicago okuluna yönelik eleştiriler ve ön plana çıkarılan eksikler nedeniyle, 1960'dan sonra Weber ve Marksist yaklaşımdan gelen düşünürler kentle ilgilenmişlerdir. Kentsel müdahaleleri önemli ölçüde etkileyen çalışmalar 1960'lı yılların toplumsal koşullarından etkilenen düşünürlerin Marksist teorileri mekansallaştırarak 1960'ların ekonomik ve siyasi durumuna göre yenilemesi ile yapılmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde ağırlıklı olarak Marksçı yaklaşımlar ele alınacaktır. Bunun nedeni, bu yaklaşımların kentteki dönüşümü siyasal ve ekonomik müdahaleler açısından incelemesi ve kapitalist kentleşme deneyimi ile kentlerdeki eşitsizlikleri ortaya koyarak günümüzde kentsel müdahaleleri daha kolay anlamamızı sağlamasıdır.

Marksist gelenekten gelen Lefebvre, Castells, Harvey ve Soja gibi düşünürler kentlerin gelişim süreçlerini siyasal iktisadın bir ürünü olarak ele almışlardır. Bu ele alış içinde devlet (ve dolayısıyla planlama kurumu) önemli bir konumda bulunurken bireylerin, sermayenin ve aktörlerin etkileşimini sağlayan siyasetin rolü de yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Kapitalist siyasal iktisadın mekan üretim biçimine ve bundan kaynaklanan olumsuzluklara odaklanmaları çalışmaların ortak yönüdür. Çalışmalardaki tartışmaların ortak konuları ise; sermaye krizleri ve döngüler, eşitsizlikler, mekansal adalet daha genel anlamda kentsel adalet ve mekan üretimidir.

2.1.1. Mekanın toplumsal üretimi ve kentsel müdahaleler

Lefebvre (2007: 68) 'her toplum kendi mekanını üretir' derken toplumsal yapıyı meydana getiren ekonomik ilişkilerin niteliğine gönderme yapmaktadır. Toplumu oluşturan üretim süreçleri, diğer bir deyişle, ekonomik ilişkiler toplumsal yapının sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsal ilişkiler şekillenirken bir taraftan toplum, bu ilişkilerin ve ekonomik yapının sürdürülmesine yönelik mekanlar üretmektedir. Bu amaçla üretilen mekanların en karmaşığı ise kenttir (Büyükcivelek, 2021).

Lefebvre kapitalizmin varolabilmesi için her dönem değişik bir özelliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. Kapitalizm üretim tarzına dayalı toplumsal ilişkileri yeniden üretmesi

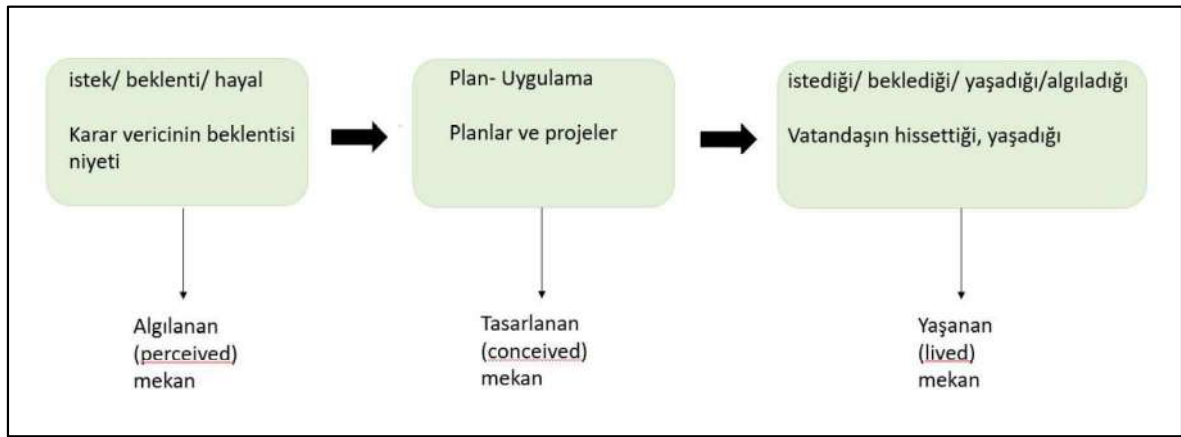
nedeniyle yaşamaya devam etmektedir. Kapitalizmin bu yeniden üretimi yapabilmesi için mekana gerek duymaktadır. Başka bir deyişle kapitalizm kendisi için bir mekan oluşturarak yeniden üretim aracılığıyla varolabilmektedir. Lefebvre sermayenin kent mekanını kıt bir kaynağa dönüştürerek, yeniden üretilmesinden kar ettiğini söylemektedir (Aslanoğlu, 1998:68). Ancak mekanın üretimi metaların üretiminden farklıdır. Dolayısıyla, her toplumda üretim tarzları farklılaşmaktadır ve buna ek olarak farklı toplumsal ve tarihsel gerçeklikler nedeniyle mekan değişik özelliklere sahip olabilmektedir (Doğan, 2006).

Lefebvre (2007: 103) kapitalist sistemin sürekli bir büyüme ihtiyacı olduğunu, büyümeyi sürdürmesinin de ancak kapitalist sistemin kent mekanını ele geçirmesiyle olanaklı olduğunu söylemektedir. Bu nedenle toplumsal sınıflar kent mekanını ve üretim süreçlerini kontrol etmek için çatışma halindedirler. Sermaye ile işçiler arasında gerçekleşen bu çatışmanın sonucunda mekan farklı kavramsallaştırmalara konu olmaktadır. Lefebvre'in "mekansal üçlemesini" oluşturan algılanan (perceived) mekan, tasarlanan (conceived) mekan ve yaşanan (lived) mekan böyle bir çatışmanın sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Devleti kontrol ettiği veya meydana getirdiği kabul edilen sermaye sınıfı, kendi çıkarına uygun olarak düzenlediği bir mekanı yeniden kendi mekansal pratiklerinden yararlanarak zihinlerinde canlandırmak istemektedir. Bu tür bir mekan kavramsallaştırması Lefebvre (2007: 73-79) tarafından "algılanan mekan" olarak ifade edilmektedir. Devlete bağlı çalışan teknokratlar (örneğin şehir plancıları, mimarlar ve mühendisler) sermaye sınıflarından gelen bu talebi tasarlayıp, projelendirerek "tasarlanan mekanı" oluşturmaktadırlar. Plan ve proje gibi araçlarla kavramsallaştırılan mekan, uygulamaya konu olacak şekilde teknik bir dille gösterilmektedir. Uygulamaya yön vermek tasarlanan mekandaki temel amaçtır. Uygulama birçok yönden plan ve projelerden farklılık göstermektedir. Uygulama koşulları ve karşılaşılan sınırlılıklar mekanı tasarlayanın düşüncelerini tam olarak yansıtmamasına olanak vermez. Bu nedenle algılanan, tasarlanan ve uygulanan mekan arasında güçlü bağlar olmasına karşın birbirlerinden değişik özellikler göstermektedir ve bu değişikliklere rağmen mekan üretimi meydana gelir. Mekan üretimi sistemin devamlılığı için gerçekleşmek zorundadır. Üretilen mekanın yaşanmaya, deneyimlenmeye başlamasıyla "yaşanan mekanlar" meydana gelmektedir. Mekanın deneyimlenmesi ya da yaşanmasıyla mekan yaklaşımlarında anlaşmazlıklar ortaya çıkar ve bu anlaşmazlıklar toplumsal boyuta taşınır.

Mekanı gündelik deneyimleyen kentlilerin beklenti ve gereksinimleri ile sermaye sınıfının talepleri arasında bir çatışma alanı oluşmaktadır. Devleti önemli ölçüde etkileyen sermaye, beklentileri ve talepleri yönünde mekanı üretebilmek ve denetleyebilmek için oluşturduğu baskıyı mekana yansıtır. Dolayısıyla mekan devamlı bir çatışmanın, mücadelenin alanı ve aracı olmaktadır (Büyükcivelek, 2021).

Şekil 2.1’de Lefebvre’ (2007) nin mekan kavramlaştırmasının plan üretim süreçlerine etkisi kurgulanmıştır.

Şekil 2.1. Lefebvre’in mekan kavramlaştırmasının plan üretim süreçlerine etkisi

Lefebvre yukarıda söz edilen üçlü mekan kavramsallaştırmasını mekansal pratik, mekansal temsil ve temsili mekandan oluşan üçlü şema ile tamamlamaktadır. Mekansal pratik, kişilerin bilgi birikimlerini maddi yeniden üretim süreçleri bakımından anlamlandıran ve işlevsel kılan pratiktir. Mekanın temsili, bilim adamları, şehirciler ve teknokratlar vb. tarafından kent mekanına verilen düzen diğer bir deyişle tasarlanan mekandır. Temsilin mekanı, yaşayan mekanın kendini ortaya koyuş biçimidir (Doğan, 2006). Üçlü şema, hem her üretim tarzında ve toplumda mekanın deneyimlenmesinin araştırılmasına ve üretiminin anlamlandırılmasına hem de fiziksel, zihinsel ve toplumsal mekanların düzenlenişi, karşılıklı ilişkileri ve karşıtlıklarını araştırmaya olanak sağlamaktadır.

Lefebvre mekanın kapitalist sistem için öneminden söz ederken hem sistemin hem de sistemi oluşturan toplumsal aktörlerin yeniden üretim süreçlerine vurgu yapmaktadır. Lefebvre’e göre yeniden üretim süreçleri üç farklı alanda var olmaktadır. Bunlar; işgücünün yeniden

üretimi, ailece yapılan biyolojik yeniden üretim ve üretimin toplumsal ilişkilerinin yeniden üretimidir. Bu süreçleri birlikte tutan ve süreçlerin gerçekleşmelerini sağlayan alan “toplumsal mekandır”. Gündelik yaşam toplumsal mekanda oluşmakta ve yeniden üretim farklı ölçeklerde ve ilişkiler ağı içinde gündelik etkinliklerin oluşumuyla gerçekleşmektedir. Lefebvre kapitalizm öncesi kenti toplumun yeniden üretiminin gerçekleşebildiği son mekan olarak tanımlamaktadır. Üretim biçiminin kapitalizme geçmesiyle ancak kapitalizme özgü toplumsal ilişkiler yeniden üretilmekte ve kentsel mekanın bu yönde düzenlenmesi ile de kapitalizm gelişmektedir. Dolayısıyla kentler kapitalist toplumsal örgütlenmenin kendisini yeniden üreteceği mekanı oluşturmaktadır (Gottdiener, 2001).

Lefebvre (2007: 113, 126, 318) mekanın (toplumsal) üretim sürecinde aktörlere de değinmektedir. Kapitalist sistem içinde hiyerarşik olarak düzenlenen mekan soyut niteliktedir. Bu hiyerarşik düzenlenişte mekanın üretilmesi sürecinde iktidarın ve devletin rolü gözle görülür bir şekilde ortaya çıkar. Devlet, toplumsal düzeni yaratmak için mekanı siyasi bir araç olarak kabul eder ve devamlı olarak mekan üretimine müdahale eder. Devlet mekana yapılan yatırımların kaynağını yönetir, mekanın gelişimini altyapı sağlayarak düzenler ve mekana yönelik tüm bu eylemlerin örgütlenmesini, eşgüdümünü planlama aracılığıyla sağlar. Ghulyan’ın (2017) deyimiyle devlet soyut mekanın kademeli düzenlenişinden sorumludur; sorumlu olduğu toplumsal düzeni, mekanları ve yerleri, özelliklerine ve işlevine göre kademeli bir düzene sokarak sağlamaktadır.

Devlet sermaye sınıfının çıkarlarını savunmak uğruna mekana biçim verirken yalnızca sermayenin fraksiyonlarına karşı veya işçi sınıfına karşı müdahaleler üretmez, günlük yaşama da müdahale eder. Çünkü devlet ekonomik ve yönetsel özgürlüğün soyut mekanını üretmek zorundadır. Bu zorunluluk çerçevesinde planlama kurumunu kullanması ise kaçınılmazdır. Lefebvre (2007: 9, 12, 99, 362), soyut mekanın üretilmesinde devletin rolünü tanımlarken devlet örgütlenmesi içinde yer alan kent planlama (şehirçilik) etkinliklerini de sorgulamaktadır. Düşünüre göre şehirçilik ve kent planlama kapitalizmin ve devletin, parçalara ayrılmış kenti, gereksinimleri çerçevesinde şekillendirmesine, kentsel mekanı denetlemesine olanak veren, mekan üretiminde önemli rolü olan bir araçtır (Gottdiener, 2001).

2.1.2. Sermaye döngülerinde mekan ve kentsel müdahaleler

Harvey (1985: 66-71), Lefebvre'den farklı olarak kentsel mekanın üretim süreçleri ile sermaye birikim süreçleri ve sermaye döngülerindeki krizler arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Sermaye kendini var edebilmek ve sürekliliğini koruyabilmek için mekanı kullanmaktadır. Mekanın metalaşması, ya da mekanın kullanım değerinden de değişim değerinin önceliklendirilmesi bunun bir sonucudur. Böyle bir bakış açısı içinde kentler ayrıcalıklı bir konumda yer almakta, sermaye çıkarları açısından eşsiz fırsatlar sunmaktadırlar.

Harvey'e göre (2009: 198-204) mekanın üretilmesi sermaye hareketleri ile bağlantılıdır. Harvey, artık-değerin¹ elde edilmesi, dolaşımı ve yeniden kullanılması ile kentsel gelişim arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle de, kentleşmenin parçası olan süreçleri anlamak ve toplumun nasıl işlediğine ilişkin ip uçları yakalamak için artık-değerin dolaşımına bakmak gerektiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşımdan yola çıkan Harvey, sermaye birikiminin, yapısının ve hareketliliğinin kentin nasıl ve ne yönde gelişeceğini belirlemekte olduğunu ileri sürmektedir.

Harvey (2006: 408) kapitalizmin değişen talepleri ve sürekli kar arayışı içinde mekanın sürekli yeniden yapılandırıldığına vurgu yapmaktadır. Mekanın yeniden yapılandırılma süreci şirketlerin fabrikalarını, AR-GE merkezlerini nereye kuracaklarına, hükümetlerin sanayi ve toprak üretiminin denetim haklarını kime vereceğine ve emlak alım satımıyla ilgilenen özel yatırımcıların aktivitelerine verilen kararlar ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle sermayenin kentte yer seçim kararlarında etkili olduğu ve kar elde edebilmek için en uygun alanları seçtiği yaklaşımı giderek daha fazla kabul gören bir sav halini almaktadır. Ne var ki, kentsel yapılaşma bir süre sonra üretim biçimlerinde ve finans piyasasında yaşanan değişiklikler nedeniyle değişime uğrayacaktır. Kentte başka mekanlar daha karlı konuma gelecek, önceki avantajlı mekanlar değerini yitirecektir. Bu durumda sermaye kentte yeni alanlara yönelerek yeni mekanlar oluşturmaya başlamaktadır. Bu da belirlenen yeni alanların

¹ Artık değer; üretimin toplam değerinin, değişken sermaye (emek gücü) ve sabit sermaye çıkarıldıktan sonra kalan kısmıdır.

imara açılmasına, önceki alanların ise çöküntü alanlarına dönüşmesine neden olmaktadır (Giddens, 2008: 950-952).

Devlet, kimi zaman mekana doğrudan müdahale etmek yerine finansal sermaye ile işbirliği yaparak mekana yönelik yatırımlara yön verebilmektedir. Yerel ve merkezi yönetimlerin tanımladığı vergi ve kredi olanakları bu amaçla kullanılan önemli araçlardır. Bu duruma örnek sunan Harvey (2006) ABD’de İkinci Dünya Savaş’ından sonra banliyöleşmenin hızla büyümesinde hükümetin finansal örgütlere özel kredi imkanları sağlamasının ve inşaat şirketlerine ve konut sahibi olmak isteyenlere vergi indirimini yapmasının etkili olduğunu savunmaktadır. Bu tür müdahaleler ile merkezi ve yerel yönetimler kentin çevresinde yeni konutların yapılmasını ve satın alınabilmesini teşvik etmiştir. Ayrıca motorlu taşıt gibi sanayi ürünlerine sahip olma talebini de artırmıştır (Giddens, 2008: 950, 952).

Harvey (1985: 66-71)’in sunduğu diğer bir sava göre ise, kapitalist sistem kaçınılmaz olarak içine düştüğü krizleri aşmak amacıyla sermaye döngüleri arasında geçişler oluştururken her döngü kapsamında farklı bir mekansal kullanım alanı yaratarak krizleri atlama yolunda mekandan da yararlanmaktadır. Harvey (1985: 66-71)’e göre kapitalist sistemin işleyişinde kentlerin önemli bir yeri bulunmaktadır ve kentlerle ilgili süreçleri de sermaye birikimi yönetimindeki dönüşümler tayin etmektedir. Bu da mekanın sürekli “yaratıcı” bir biçimde yıkılıp yeniden yapılmasındaki itici güçtür (Harvey 2010, 184-201). Sermaye döngülerini üç grupta inceleyen Harvey, birinci döngü kapsamında meta üretimine ve tüketimine odaklanmıştır. Birinci döngü üretken sermayenin üretim araçlarını ve işgücünü kullanarak meta üretmesine ve üretilen metanın satışından elde edilen kara odaklanmaktadır. Bu süreç içinde mekan üretken sermayenin (fabrikanın, atölyelerin) yer seçim kararları doğrultusunda şekillenmektedir. Ancak döngü aşırı birikim ve/veya düşük tüketim üzerinden kriz yaşama eğilimdedir. Bu da kar amacıyla olan sermayeyi başka bir yol bulmaya zorlar.

İkinci çevrim bu arayış sonucunda oluşur. Üretim süreçlerini desteklemeye ya da doğrudan tüketicilerin kullanımına sunulan mekan üretimi (inşaat sektörüne yapılan vurgu) bu döngünün somutlaşmış halini temsil eder. İnşaat sektörünün gelişimi ve bu alanda yapılan yatırımlarla somutlaşan ikinci çevrim de gene kapitalist sistemin doğası gereği kriz eğilimlidir. Sektörde oluşan tıkanma sermayenin yeni bir kar alanı arayışları içinde üçüncü

çevrime yönelmesine neden olmaktadır. İlk iki çevrimlerden daha uzun sürede gerçekleşen üçüncü çevrimde sermaye bir yandan üretim maliyetlerini azaltıcı buluşçuluk ve AR-GE çalışmalarına yönelme eğilimindedir, diğer yandan da ilk iki çevrim sonucu alım gücü zayıflamış işgücünün kendini yeniden üretilip tüketim potansiyelini arttırmayı amaçlamaktadır (Büyükcivelek, 2021).

Bütün bir kapitalist sistem ve sistemin mekan kullanım pratikleri içinde yalnızca üçüncü çevrimin dolaylı bir sonucu olarak işgücünün kendini yenilemesi süreci ve bunun mekansal yansımaları kapitalist sistem içinde bulunan toplumlar için oldukça sınırlı bir gelişim olanağı sunmaktadır. Bu eğilim, Harvey'i adalet arayışı içine itmiş, düşünürün mekansal adalet alanında çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Dünyanın farklı bölgelerindeki eşitsizlik ve adaletsizlik sorunlarını gözlemleyen Harvey kapitalist mekansal üretim ve kullanım süreçlerini bir yandan kent ölçeği üzerinden eleştirirken, diğer yandan küresel mekan kullanımı ve yeni sömürü düzeni üzerinden bir tartışma başlatmıştır (Harvey, 2007:87-119).

2.1.3. Yeniden üretim, ortak tüketim ve mekansal müdahaleler

Lefebvre'in öğrencisi olan Castells özellikle ilk dönem çalışmalarında kentleşme süreçlerini kuvvetli bir Marksist vurguyla işlemiştir. Lefebvre'in mekan üretimindeki baskın güçler eleştirisi ve Harvey'in sermaye süreçlerine yaptığı vurgulardan farklı olarak Castells sermaye dışındaki sınıfların (emeğin) kendilerini yeniden üretmek için gereksinimleri olan mekanların üretimine odaklanmıştır (Castells, 1997a: 27). Toplu tüketim mekanları ve bunların üretimi ve bu üretim sürecinde kentsel toplumsal hareketlerin rolü Castells'in mekansal analizinin temelinde bulunmaktadır.

Gottdiener (2001), Castells'in ekonomik ögeyi 'kentseli' tanımlamak için kullandığını ve bunu iki temel öge aracılığıyla yaptığını savunmaktadır. Bunlar; ekonomik yapının üretim araçları ve işgücüdür. Bu yaklaşıma göre Castells kenti üretim ilişkilerine referans ile betimlemek yerine üretim ilişkilerini de kapsayacak şekilde işgücüne odaklanarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle kent ve sunduğu hizmetler, işgücünün yeniden üretimine olanak sağlamaktadır. Politika, ekonomi ve ideolojinin bir araya gelerek mekana katılması ile de yapılı çevrenin üretimi gerçekleşmektedir.

Castells (1997a), şehri hem bir kentsel alan hem de sanayi kapitalizminin özelliği olarak ortak tüketim sürecinin bir ögesi olarak görmektedir. Buna göre insanlar ortak biçimde modern sanayinin ürünlerini “tüketme” yollarını aramaktadırlar. Serbest zamanlarda yapılan aktiviteler, okullar ve nakliye hizmetlerinin hepsi bu arayışın kaynağı olarak görülmektedir. Dahası bu arayış Giddens (2008: 952)’a göre vergilendirme düzenini, gayrimenkullerin kimler tarafından, nereden satın alınıp, kiralanabileceğini ve kentsel yapıların kim tarafından, nereye inşa edilebileceğini etkilemektedir. Yapılaşma süreçleri inşaat projelerine sermaye sağlayan kurumsal şirketleri, bankaları ve sigorta şirketlerini kapsamaktadır ve bu güçlü oluşumlar kentleşme olarak adlandırılabilir yapılaşma sürecini etkilemektedir. Bunun yanında, devlet kurumları da kimi zaman altyapı yatırımları ile sermaye yanlısı bir tavır sergilemekte kimi zaman da yeşillendirme çalışmaları ya da konut projeleri gerçekleştirerek sermaye alanı dışındaki sınıfları da gözetken kentsel alanlar oluşturmaktadır. Böylece, şehirlerin fiziksel şekli piyasa mekanizmaları ile devletin farklı toplumsal grupları gözetmesiyle oluşan olanaklar arasında gerçekleşmektedir (Giddens, 2008: 952- 954).

Castells (1997a)’e göre kentler tüketime yönelik işlevleri sunan en önemli yerleşim alanlarıdır. Emeğin yeniden üretilebilmesi için tüketim olmalıdır ve emeğin yeniden üretimi için ihtiyaç olan kolektif tüketimin sağlandığı mekanlar kentlerdir (Aslanoğlu, 1998:65). Bu nedenle kentler ve kentte yaşayanlar için önemli bir konumda olan ortak tüketim her ölçekte kentsel politikanın da ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Yaşam kalitesinin artırılması konusunu örnek olarak kullanan Castells (1997a) bu konuyla ilgili bir talebe yanıt verilebilmesi için konut, ulaşım, kamu hizmetleri ve açık alanlar gibi ortak tüketim araçları ile tüketim araçlarının örgütlenme biçimleri ve tüketim araçlarının üretim, yönetim, değişim gibi diğer faaliyetlerle ilişkisine bakmak gerektiğini vurgulamaktadır.

Castells’e göre kentsel sorunların toplumsal ve siyasi rolünün değişimi de ortak tüketim sektörünün çelişkilerinin artmasıyla ilişkili bir sorundur. Bu kentsel çelişkiler tüm faaliyetlerin mekansal örgütlenmesini etkiledikleri için mekansal sorun olarak anlaşılmaktadır. Yazara göre kentsel sorunları anlamak için kapitalist üretimin tarihsel eğilimleri ve ortaya çıkan sorularla ilişkilerinin incelenmesi gerekmektedir. Castells (1997a:57, 61) kentsel çelişkilerin gelişimini dört başlık üzerinden açıklamaktadır.

(1) Sermayenin yoğunlaşması: Yönetim ve üretim birimlerinin artması, işgücünün artmasına bununla birlikte tüketim araçlarının artmasına ve işgücünün yeniden üretim sürecinin toplumsallaşmasına neden olmaktadır. Bunların tamamı da ortak tüketim araçlarının gelişmesinin ve büyük kentlerin oluşmasını sağlamaktadır.

(2) Kapitalizmin gelişme süreci: Kapitalizmin duraklama evresinde sermayenin dolaşımı için tüketimin teşvik edilmesi (reklam, kredi olanakları gibi araçlarla) ile alım gücünün artışı sağlanmaktadır. Ayrıca Amerika’da ev sahipliğini kolaylaştıran konut politikaları örneğinde olduğu gibi devletin ortak tüketim araçlarına müdahalesi ile de bu durum gerçekleştirilmektedir.

(3) Üretici güçlerin evrimi: Vasıflı işgücünün artması ile üretim süreci etkilenmektedir. Dolayısıyla üretici güçlerin evrimi ile emek daha önemli bir hale gelmiştir. Ortaya çıkan bu durumda vasıfsız işgücünün yeniden üretim sürecine katılımı sağlanmalıdır.

(4) Sınıf mücadelesinin gelişmesi: İşçi hareketlerinin gücünün artması ile işçilerin taleplerinin, genel ihtiyaçlarının artmasına fırsat verilmiştir. Böylece tüketimin toplumsallaşması ile halk kitleleri özellikle belediye düzeyinde daha fazla örgütlenmişlerdir.

Castells (1997a) de Lefebvre gibi devletin sermaye sınıflarının kontrolünde olduğunu ve bu kontrolün ürettiği mekanların sermaye sınıfı çıkarlarına hizmet ettiğini benimsemektedir. Castells devlet ve kurumları üzerinden örgütlenmesini gerçekleştiren ve devletin sağladığı araçlarla mekanı şekillendiren sermayeye karşı emeğin ancak örgütlenerek çeşitli kazanımlar sağlayabileceğini savunur. Öte yandan toplumsallaşan tüketim araçları, üretimleri (konut, sağlık, eğitim, ulaşım ve ortak hizmetler), dağıtımları ve yönetimleri bakımından devletin müdahalesine bağımlıdır (Gottdiener, 2001). Devlet kentsel alana müdahale ederek iş gücünün yeniden üretimini sağlamakta ve tüketim ilişkilerini düzenlemektedir. Böylelikle sermaye ve sınıf arasındaki çelişki, işçi ve halk sınıflarının taleplerini karşılayarak azalmaktadır. Kentleşme süreci içinde ortaya çıkan kentsel çelişkiler, devletin ortak üretim araçlarının üretimine, dağıtımına ve yönetimine, bunun yanında kent birimlerinin örgütlenmesi ve işleyişine müdahale etmesi ile çözülebilmektedir. Ancak, ortak tüketimde devlet müdahalesi, kentsel çelişkileri siyasileştirmektedir (Castells, 1997a: 61- 63). Castells, kentsel yenileme ve planlama süreçlerini bu tür müdahalelere örnek olduğunu kabul etmektedir (Şentürk, 2011).

Castells (2002), devlet (ve iktidar) vurgusunu mekansal bağlamdan ayrı düşünmediği gibi devlet vurgusunun nedeninin de mekan olduğunu her olanakta vurgulamıştır. Devlet, farklı sınıflarla olan ilişkilerini düzenlerken mekanı kullanmaktadır. Devletin benimsediği mekan politikası bu ilişkilerin bir yansıması olurken üretilen mekan üzerinden devlet ve toplumsal sınıflar arasında yeni ilişkiler kurulmaktadır.

Castells (2002)'in mekanın üretim süreçlerinde belirleyici konumda olan devletin sermaye sınıflarının yanında, sermaye sınıfının çıkarlarını koruyan bir rol üstlenmesini, genellikle altyapı projeleri üzerinden şekillenen mekansal yatırımları üzerinden tanımlamakta, işçi sınıfını gözetten pek çok projenin de (örneğin sosyal konut projelerini) yine sermaye sınıfının çıkarlarına uygun olduğu durumlarda gerçekleştirildiğini ileri sürmektedir. Devletin gücünü kullanırken çıkarlarını gözettiği tarafın sermaye sınıfları olması ve bu durumun süreklilik kazanması toplumsal adaletsizliğin derinleşmesine neden olmakta ve işçi sınıfının çıkarlarını korumak için oluşturulan direnç örgütlenmelerine zemin hazırlamaktadır.

Castells devlet ve bağlı kurumlar konusunda Lefebvre'i izlemiş, devlete sermaye sınıflarının yakınında bir etkinlik alanı tanımlamış olsa da planlama kurumunun kentleşme konusundaki işlevi konusunda Lefebvre'den farklı bir yorum alanı geliştirmektedir. Castells (1997a: 88)'e göre kentin karmaşıklığını, kentteki sorunları, kentsel çelişkileri düzenlemek için kurumsal mekanizmalara başvurulması gerekmektedir. Bu bağlamda kentte kişilerin günlük krizlerini çözecek, kurtarıcı kent planlamasıdır. Ona göre, planlama kentsel krizin neden olduğu teknik ve ekonomik sorunları düzeltebilir. Diğer taraftan, kent planlaması devletin farklı yönetim kademesindeki aktörler tarafından yapılan, düzenleyici bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Kent planlaması farklı araçlara sahiptir ve bunların ele alınması kent sistemi ile ilgili küresel bir bakış açısı edinmemizi sağlamaktadır. Bu araçlar:

- (1) planlama hedeflerini açıklayan planlama belgeleri (nazım plan, uygulama planı, arazi kullanım planı)
- (2) planlama kurumları (planlama daireleri, yönetim örgütleri)
- (3) kentsel sorunlara çözüm bulmak amacıyla yönetimlerce yapılan müdahalelerdir.

Planlama 'müdahalesi' planlama 'kurumundan' farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılık planlama sisteminin işleyişi ve hedeflerindeki başarısızlık olarak algılanmaktadır. Plancı

kendini toplumsal sınırlamalar, bütçe kısıtları ve özel talepler nedeniyle yapabileceği birçok olanaktan vazgeçmek zorunda kalan bir teknisyen olarak görmektedir. Bu durum projeleri etkilemekte ve kentsel gelişme ile ilgili kararlar çizim masasından ileriye gidememektedir. Plancılar arasında kent planlamasının uygulamaya etkisinin sınırlı olduğu düşünülse de, planlamanın birçok alanda etkisi artmaktadır. Yeni kurumlar, yeni işler ve yeni teknikler yaratılmakta, üniversitelerde yeni planlama bölümleri açılmakta ve planlamaya ilişkin yapılan araştırmalar artmaktadır. Castells (1997a:89) ‘planlama kentsel sorunlara etkili çözümler bulamaz gibi düşünülse de, kentleşmeye ve bir kuruma yön vermede her geçen gün daha önemli olmaya başlamıştır’ savından yola çıkmak istediğini vurgulamaktadır. Castells (1997a:97)’e göre planlama zayıf teknik işlevine karşın hala olgunlaşmaya devam ediyorsa bunun nedeni planlamanın içinde yer alan kentsel iktidar ilişkilerinin siyasi ve toplumsal çıkarlarla yakın ilişki içinde olmasındandır. Farklı planlama kurumlarının kentsel örgütlenmenin ihtiyaçlarını farklı şekillerde planlarına aktarması ile kentte tartışma ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmalar planlama dairelerini oluşturan idari kurumlardaki toplumsal çıkarlarla belirlenmektedir.

Castells (1997a:113) Dunkirk’in dönüşüm örneğinde kent planlamasının ve plancıların ekonomik ve siyasi çıkarlar nedeniyle hiçbir rolünün olmadığına vurgu yapmaktadır. Bunu yanında plancının rolünü teknik elemandan ziyade bir aracı olarak görmektedir. Teknik bilgi ve tarafsızlık yeteneğini kullanarak çelişkiler karşısında bilim adamı ve profesyonel olarak kendini gösteren plancı, merkezi hükümetin çıkarlarını etkili bir şekilde kullanacağını savunmaktadır. Böylece planlama, iktidardaki grupların hakimiyeti altında değil, toplumsal düzenleme sürecinin bir parçası olarak kendini göstermektedir.

Kentsel siyasi bir süreç olarak planlama, kent örgütlerinin ve bunların aracılığıyla da ekonomik ve toplumsal örgütlerinin bütününün maruz kaldığı çelişkiler ile eğilimlerin uzlaştırıldığı ve ifade edildiği yerdir. Planlama kentsel müdahalelere (projelere) iki nitelik katmaktadır: bunların ilki mevcut sorunlara uygun, rasyonel ve teknik çözümler oluştururken, ikinci olarak kentsel işlevler ile farklı toplumsal çıkarların tutarlı bir şekilde birbirine yaklaşmasını örgütlemelidir. Bu noktada kent planlamanın ideolojik rolüne vurgu yapan Castells (1997a:115) toplumsal çıkarların resmileşmesinde bir ideolojinin etkin

olabilmesi için, tüm ideolojilerin ortak niteliği olan yasallaştırma, kent planlaması ile sağlanmaktadır.

Castells mekan üretiminde devleti ve planlama kurumunu ayrıcalıklı bir alanda tartışmaya almasına rağmen “ayrıcalıksız grupların” yaşam şartlarını dönüştürmek için gösterdikleri mücadelelere vurgu yapmayı da ihmal etmemektedir. Bu gruplar başta barınma koşullarının iyileştirilmesi olmak üzere, açık yeşil alanların korunmasını, hava kalitesinin iyileştirilmesini ve doğaya zarar veren inşaat projelerin durdurulmasını amaçlayan toplumsal hareketlere öncü olmuşlardır (Giddens, 2008: 952- 953). Yazarın (kentsel) toplumsal hareketler olarak kavramsallaştırdığı eylem bütünü örgütlü emeğin sermayeye (bir alanda da devlete) karşı mücadelesinin somut halidir. Emek sınıfları ancak bu tür örgütlenme ve eylemliliklerle mevziler kazanabilir ve sermaye sınıfı çıkarlarından ayrıışan mekanlar üretilebilir hale gelmektedir. Ancak buradaki temel sorun, var olan kültür karşısında mahalledeki toplumun nasıl örgütlendiği değil, farklı çıkarları olan toplumsal grupların güç ilişkileri ile kentteki konut, altyapı gibi konulardaki politikaların nasıl üretileceğidir.

Castells’in düşüncelerine Paris’teki bir yenileme projesi öncülük etmiştir (1997a:127). Yazarın bu projeyi incelemesiyle elde ettiği bulgular iki temel sonuç ortaya çıkarmıştır. Öncelikle, kentsel dönüşüm ilan edilen alanlar yıpranmış ve kalabalık konut alanları şeklinde fiziksel durumları özelinde tanımlanmaktan daha çok o alanda oturan kişilerin toplumsal durumu (Cezayirli, vasıfsız veya yarı-vasıflı işçiler, küçük bir oranda da yönetici ve profesyonel kişiler) üzerinden tanımlanmaktadır. Yazarın ulaştığı ikinci sonuç ise, ilkinde atıfla, kentsel dönüşüm projelerinin sağlıklı kentsel alanlarda daha çok görülmesi beklenirken, daha düşük toplumsal statüde olan kişilerin yaşadığı bölgelerde yoğunlaştığı ve mekanın fiziksel kalitesinin esas belirleyici olmadığı yönündedir. Castells’e göre böyle bir kentsel yenileme yaklaşımının sonucunda konut alanları arasında farklılaşma artmakta, yüksek toplumsal statüde olan gruplar Paris’ in kent merkezinde konumlanabilirken düşük statüdeki toplumsal gruplar merkezden uzakta, banliyölerde yer seçmek zorunda kalmaktadır. Dahası kentsel dönüşüm projeleri ile Paris’te yer alan ofis alanlarında sürekli bir artış olmakta ve süreç büyük tekelci kapitalist örgütlenmeleri desteklerken onların desteğiyle de sürdürülmektedir. “Paris’in yeniden fethedilmesi” sürecinde devletin de konumunu sorgulayan Castells, devletin, toplumsal ayrışma pahasına sermaye sınıfını temsil

eden çıkar gruplarını gözetecek biçimde davrandığının da altını çizmektedir. (Castells, 1997a:125).

Castells' e göre Paris kenti yenileme programı Paris bölgesi kentsel ve ekonomik yapısının işleyişine bir etki yaratmayıp, mevcut durumun devam etmesine yönelik olduğu düşünüldüğünde bu yenileme sürecinin büyük örgütlerin ve gayrimenkul şirketlerinin kent planlama birimleri üzerinde etkili olduğu sonucunun çıkarılabileceğine vurgu yapmaktadır. Ancak siyasi –idari kurumların özel ekonomik çıkarlara göre kentsel yenileme projelerini yaptığını dile getirmek (eskiden olduğuna dair bir temeli olduğu bilinse de) de devletin rolüne gereken önemi vermemek demektir (Castells, 1997a:136).

Kentsel yenileme programının etkilerinden biri de belli bir kentsel alanda nüfus değişimi ile seçmenin yönelimini değiştirmektir. Böylece kentte farklı toplumsal sınıfların yer değiştirmesi ile kentin siyasi yönelimine istenilen şekil verilebilmektedir. Diğer bir etkisi ise Paris kentinin prestijinin iyileştirilmesine yöneliktir. Avrupa ölçeğinde büyük şirketlerin merkezinin Paris kentinde yer seçmesi kararı ile devlet girişimciliğinin ortaya konulduğu, tüm Avrupa'nın iş merkezi ve kültür odağı olan Paris kenti yaratılmıştır. (Castells, 1997a:131)

2.1.4. Sosyo-mekansal diyalektik ve mekansal müdahaleler

Marksist gelenekten gelip daha önceki düşünürlerden farklılaşan Soja (1980), Marksist düşüncenin diyalektik yönüne vurgu yapmaktadır. Diyalektik yaklaşım mekan üretiminde tek yönlü, nedensel, yaklaşımların eleştirisini yapmakta mekanın üretimini sürekli değişim içinde olan, dinamik bir süreç olarak ele almaktadır. Lefebvre'in de mekanın toplumsal üretimini açıklamak için kullandığı üçlü yaklaşımı da anımsatan yaklaşım, mekanın tasarlanması, uygulanması ve yaşanması süreçlerini birbirleriyle ilişkili olarak ele almaktadır. Mekanı düzenleyenler/tasarlayanlar, tasarımı uygulayanlar ve mekanda yaşayanlar arasındaki etkileşim mekanın toplumsal üretimidir. Bu üretim doğrusal olmadığı gibi sorunsuz bir biçimde de işlememektedir. Soja (1980) sermaye sınıflarının önceliklerini ve taleplerini ön planda tutan bir mekansal gelişimin Castells'in (1983) de vurguladığı şekliyle (kentsel) toplumsal hareketlere temel hazırladığı ve oluşan mücadele ortamında

mekanın sürekli bir biçimde yeniden üretilmesine ve şekillenmesine neden olduğu söylenebilir. Üretilen mekan ile toplumsal ilişkiler arasındaki bu dinamik yapı sosyo-mekansal diyalektiğin özünü oluşturmaktadır. Bu görüşe göre mekanlar sürekli bir etkileşim ve değişim süreci içinde yeniden oluşmaktadır.

Soja'nın geç dönem çalışmaları sosyo-mekansal diyalektik içinde kentsel örgütlenmeler üzerinden adalet arayışına vurgu yapmaktadır (Soja, 2010). Postmodern kentleşme süreçlerinin bir örneği olan Los Angeles kentine odaklı yaptığı değerlendirmeler, kentsel rantların ve rant temelli kentleşme süreçlerinin azınlık haklarını nasıl yok saydığını ve bunun sonucunda oluşan tepkisel hareketlerin getirdiği kazanımları ortaya koymaktadır.

Soja'nın sosyo-mekansal diyalektik yaklaşımının bir benzerini sunan Keskinok (1998) toplumsal olarak üretilen mekanın bir tek 'olayların geçtiği yer' (locus) veya 'aktörlerin yöneldiği şey' (focus) olarak kavramlaştırılamayacağına vurgu yapmaktadır. Bunun tersine, kentsel mekan bu iki kavram arasındaki diyalektik ilişkinin ürünüdür. Keskinok (1998)' a göre mekanın üretimi bağımsız biçimde gerçekleşmez. Aktörlerin, bilinçli ve bilinçli olmayan etkinlikleri ve müdahaleleriyle yeniden üretilmekte, yeniden yapılanmakta ve dönüşmektedir.

Kentsel mekanın yeniden üretimde diğer bir deyişle mekansal müdahalelerde aktörler çok önemli rol oynamaktadır. Devlet, yeniden üretilen kentsel mekana müdahale etmektedir. Keskinok (1998) devletin mekan üzerindeki müdahalelerini 'doğrudan' ve 'dolaylı' etkinlikler olarak ikiye ayırmaktadır. Doğrudan etkinlikler, farklı bağlantılar aracılığıyla, farklı mekansal kademelerde gerçekleşmekte ve kentsel, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekleri ön plana çıkarmaktadır.

Keskinok (1998) mekanı toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi konusunda değerlendirerek mekana stratejik bir rol vermektedir. Kapitalist gelişme süreci, işlevsel mekanların oluşturulmasıyla olanaklı hale gelmektedir. Ne var ki "istekler ile sonuçlar, projeler ile gerçek dünya arasında daima farklılıklar ve sapmalar" yaratmaktadır (Keskinok, 1998:96). Bu durumun oluşma nedenlerini aşağıdaki maddeler üzerinden değerlendirilmektedir;

- kapitalizmin eşitsiz gelişimi ve bundan kaynaklanan, üretimin eşitsiz örgütlenişi,

- sermaye ile özellikle kentsel rant arasındaki kritik ilişkinin, sermaye açısından işlevsel olmayan sonuçları,
- mevcut mekansal dokuların ve yapıların kalıcılığı ve bundan kaynaklanan kentsel problemler (örneğin, yığılmanın getirdiği maliyetler; hava kirliliği, trafik sorunları, kent içi mekan kıtlığı, aşırı yığılmanın toplum yaşamında yarattığı problemler, vb.),
- devletin mekandaki etkinliğini sağlayan seçme mekanizmaları,
- kentsel mekanın üretimine yalnızca ekonomik ve politik düzeyde değil, aynı zamanda ideolojik düzeyde de farklı bir anlam yükleyen politik etkinliğin varlığı ve bu sürece doğrudan ya da doğrudan olmayan biçimde karışan sınıf mücadelesinin varlığı,
- özellikle, mekanın yeniden üretimi kapsamında kapitalist üretim tarzının, eski üretim tarzına özgü toplumsal ilişkiler ile eklemlenişi.

2.1.5. Neoliberal politikalarla mekana bakışın değişimi

1970’li yılların sonlarında, ortaya çıkan ekonomik krizler ve bu krizlerin etkileri batılı ülkeleri müdahaleci devlet ve serbest piyasalar arasında bir tercih yapmaya itmiştir. Bunun sonucunda güçlü çıkar gruplarının tercihini yansıtan, serbest piyasa mekanizmalarını ön plana çıkaran siyasal-iktisadi yaklaşım, neoliberalizm olarak hayatımıza girmiştir. Özelleştirme, merkezsizleşme ve kuralsızlaşma (Harvey, 2007:65) bu yaklaşımın en tanımlayıcı özellikleridir. Aynı zamanda devlet merkezli ekonomik kalkınma politikaları, girişimci ve piyasa temelli yaklaşımlara dönüşmüş (Kayasü ve Yetişkul, 2014) her türlü düzenlemeden ayrıcalıklı tutulan, rekabetçi ve açık piyasa yaklaşımları iktisadi gelişim için en uygun mekanizma olarak görülmüştür (Brenner ve Theodore, 2002). Gelişmiş Batılı ülkelerde ortaya çıkan ve hızla küresel ölçekte etkili olan neoliberal yaklaşım küresel ölçekte yayılmıştır (Gill, 1995). Neoliberal politikalar, içerdikleri tüm özgünlüklerine rağmen farklı coğrafyaları ve ölçekleri küresel kapitalizmin bir parçası haline getirmiştir.

Neoliberalizm ekonomik odaklı bir kavram olmasına karşın günümüzde yaşamın tüm alanlarındaki önemli müdahalelerde görülmektedir. Kent neoliberal deneyimlere altlık oluşturan bir alandır, bu nedenle neoliberalizm ile kent arasında organik bir ilişki bulunmaktadır. Kent mekanı neoliberal politika stratejileri ile değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Neoliberalizm varlığını sürdürebilmek ve girdiği kriz dönemlerinden

çıkabilmek için serbest piyasa mekanizmasında meta elde etmek ve sermaye birikimini sağlaması gerekmektedir. Neoliberalizmin bu arayışlarına en etkili çözüm önerileri kent mekanından gelmektedir. Dolayısıyla kent neoliberalizm için kar getiren bir yatırım, birikim ve dönüşüm alanına dönüşerek neoliberal yeniden yapılanma süreçlerinin önemli bir ögesidir (Bal, 2011).

Neoliberal düzenin mekansal etkilerini farklı konu ve ölçekler üzerinden incelemek mümkündür. Bir tarafta kırsalın dönüşümü ekonomik, toplumsal ve biyolojik açılardan oldukça önemli bir çalışma alanı olurken dünya ekonomisinin daha büyük bir kısmının gerçekleştiği kentler ve kentsel bölgeler ise neoliberal dönüşümün sonuçlarının izlenebildiği diğer mekansal alanlar olarak oluşmaktadır. (Brenner ve Theodore, 2002; Jessop, 2002; Peck ve Tickell, 2002; Brener vd., 2009).

Neoliberal süreçte planlamanın mekanla ilişkisi tartışmaları neoliberal politikaların karar vericilerin görüşlerini nasıl etkilediği üzerinden yapılmaktadır. Logan ve Molotch (1987) tarafından iddia edilen “gelişim koalisyonları” yeni ekonomik düzenin kar elde etme isteğinde olan farklı aktörlerin bir araya gelerek kentsel gelişimi nasıl yönlendirdiklerine vurgu yapmaktadır. Neoliberalleşme ile kent yöneticilerinin mekan yaklaşımındaki farklılaşmaya vurgu yapan Harvey (1989) ise değişen durum ile kent yönetimi görevinin nasıl kentsel girişimciliğe dönüştüğüne ilişkin örnekler vermektedir.

Keskinok (2006)’a göre neoliberal dönemin kentleşme politikasında öne çıkan özellikleri; yabancı sermaye yatırımları özendirilerek yapılan büyük ölçekli kentsel müdahaleler, büyük kentlerde kamusal olarak değerli alanların dünya sermayesine rant olanakları sunması, kamu yararı ve kamu hizmeti yerine kar getiren hizmet sunumu, yerel yönetimlerin işletme düzeyinde kalması ve özelleştirme yetkileri ile çevrelenmesi, sermaye talep ettiğinde her yerin imara açılacağı anlayışıdır. Neoliberal süreçleri küreselleşme ve kentsel gelişim stratejilerini beraber düşünerek ele alan Swyngedouw ve arkadaşları (2002) ayrıcalıklı planlama süreçleri ile yapılan büyük ölçekli kentsel gelişim projelerinin kentsel bütünlüğü gözardı etme, katılım süreçlerine önem vermeme ve sosyo-ekonomik eşitsizliği artırma gibi nedenlerle eleştirmektedir.

Neoliberal süreçler içinde, yeniden şekillenen mekansal politikalar ve uygulamalar ile mekana müdahale edilmekte ve farklı aktörler tarafından mekan yeniden üretilmektedir. Türkiye’de uygulanan yeni politikalarda planlamanın esas amaçları olan yaşam kalitesini yükseltmek ve kamu yararı gözeterek kentsel sorunlara çözüm bulmak amaçlarından uzaklaşıldığı iddia edilebilir. Bu durum, mekansal planlarla yapılan kentsel müdahalelerin planlamanın esas amaçlarından biri olan kent kullanıcılarının değişen kentsel yaşam kalitesinin sorgulanması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda tezin diğer kuramsal yaklaşımını oluşturan, yaşam kalitesi ve kentsel yaşam kalitesi kavramları ele alınarak, değerlendirilmektedir.

2.2. Yaşam Kalitesi ve Kentsel Yaşam Kalitesi Kavramı

Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan diğer kavram, kentsel yaşam kalitesidir. Kentsel yaşam kalitesi kavramını ele alırken öncelikle yaşam kalitesi tanımları, yaşam kalitesine temel yaklaşımlar, yaşam kalitesi ölçüm ve göstergeleri ve sonrasında da kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri açıklanacaktır.

2.2.1. Yaşam kalitesi tanımlanması

Yaşam kalitesinin kavramının kapsamı çok geniştir ve çok boyutlu bir kavramdır. Farklı disiplinlerin araştırma konusu olmuştur ve kavramın farklı tanımları bulunmaktadır. Bu sebeple yaşam kalitesi için fikir birliğine varılmış tek bir tanım bulunmamaktadır.

Yaşam kalitesi, kişilerin kendileriyle ilgili özellikler ve içinde yaşadığı çevre koşullarından biçimlenmektedir. Kendi ile ilgili özellikler ile bahsedilmek istenen; sağlık durumu, eğitim seviyesi vb. özellikler, çevre koşulları ile bahsedilen ise su ve hava kirliliği, konutun konfor şartları vb. özelliklerdir (Pacione, 1986). Wish (1986)’e göre ise yaşam kalitesi benzer şekilde, psikolojik ve çevresel parçaları içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır.

Yaşam kalitesi insanın hayattan memnuniyeti ve mutluluğu, insanın mutlu yaşam beklentisi olarak açıklanmaktadır. Refah ve yaşam memnuniyeti gibi bazı kavramlar yaşam kalitesi kavramının yerine kullanılmaktadır (Veenhoven, 2000). Yaşam kalitesi, yaşamdan tatmin

(Diener ve Suh, 1997), yaşamın tatmin veya mükemmeliyet derecesi, bireyin içten gelen (öznel) etkenler diğer bir deyişle bireyin algısı ve dıştan gelen (nesnel) etkenleri değerlendirmesi (Szalai, 1980) olarak tanımlanmaktadır.

Yaşam kalitesi, bireyin yaşadığı değer sistemi ve kültürel bağlam içerisinde yaşamdaki konumunu ve algısının ilişkileri, standartları, kaygıları, beklentileri ve hedefleri ile bağlantılıdır (WHO-QOL Group, 1993). Bir diğer ifadeyle yaşam kalitesi, aynı yapı ve doğal çevrede yaşayan bireylerin psikolojik ve fiziksel refahının algılanan durumsal söylemi (Liu vd., 1986) olarak açıklanmaktadır. Yaşam kalitesi, yaşamın maddesel ve maddesel olmayan parçalarından ve yaşamın sağlık, yaşam çevresi, yasal çerçeve, iş, aile gibi parçalarının algısıdır (Kamp ve diğerleri, 2003)

Yaşam kalitesi, kişinin yaşamın önemli olanaklarından faydalanma derecesi (Raphael, 1996) olarak da tanımlanmaktadır. Musschenga (1997)'e göre yaşam kalitesi, iyi bir yaşamın farklı zevk alma düzeylerinin birleşimidir. Musschenga (1997) üç tür zevk alma düzeyinden bahsetmektedir. Birincisi yaşam planının gerçekleşmesi (hedonik parçası) ve olumlu bir zihinsel durum, ikincisi, kişinin iyi bir yaşam algısının oluşması (bilişsel-ölçülebilir parçası) veya yaşam planının gerçekleşmesi veya gerçekleşme başarısı, üçüncüsü ise erdemlilik veya kişinin etkinliklerinin değeridir (aretic parçası).

Cheung (1997)'e göre; iyi bir yaşam dört farklı bileşenin bir araya gelmesi ile oluşur. Bu dört bileşenin ilki, hümanist iyi yaşam; kişisel gelişmenin değeri ve insanın yaşam potansiyelini gerçekleştirmesidir. İkinci bileşen, diyalektik iyi yaşam; başka kişileri anlama ve kişilerin birbirlerine karşı saygısıdır. Üçüncü bileşen, hedonist iyi yaşam; olumlu ve olumsuz etkiler, yaşam tatmini ve depresyon. Son bileşen ise, formalist iyi yaşam; ahlaki kurallarla uyumlu ve doğru olanla bağlantılı dini bağlılıktır.

1969 yılında “Kentsel çevrenin kalitesi” adlı çalışma ile Harvey Perloff, ilk kez kentsel bir yerleşimdeki kişilerin yaşam kalitesi ile yapı ve doğal çevrenin birbiri ile ilişkisini kurmaya çalışmıştır. Her toplum ve o toplumda yaşayan insanlar için yaşam kalitesi farklılık göstermektedir. Bunun yanında yaşam kalitesi aynı toplum içinde koşulların değişikliğine göre de farklılık göstermektedir. İyi koşullarda yaşam kalitesi; temiz bir çevre ve rekreasyon,

eğlence olanaklarına erişim, mutlu toplum, bireylerin başarılı kişisel ve mesleki hayatını ele alacak şekilde genişletilerek, kapsamlı olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık, kötü koşullar içerisinde yaşam kalitesi tanımı yapılırken; barınma, gıda, güvenlik ve iş olanakları gibi en temel ihtiyaçlardan bahsedilmektedir (Andrews, 2001).

Günümüzde yaşam kalitesini artırmak, planlamanın en önemli hedeflerinden biri olduğunu söyleyebiliriz. Tekeli (2009a:79-141)'ye göre yaşam kalitesi; kentleşme politikaları bakımından, yerel ekonomik gelişmelerin ivmelendirilmesi, insan hakları açısından, ekonomik politikaların tespitinde ve sağlık politikalarının oluşturulmasında uygulanması gereken temel bir amaç olmuştur.

Yaşam kalitesi geliştirme hedeflerinin yer aldığı ulusal ve uluslararası politika belgeleri bulunmaktadır. Bunlar; 8. Beş Yıllık Kalkınma Planının 'Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001-2023), 1992 BM Çevre ve Kalkınma Rio zirvesinde kabul edilmiş olan Gündem 21 belgesi, 7 Ağustos 2003 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Ulusal Çevre Eylem Planı ve Stratejisi, Ulusal Gündem 21 ve BM Sürdürülebilir Kalkınma (Johannesburg) Zirvesi Türkiye Ulusal Raporudur.

2.2.2. Yaşam kalitesine temel yaklaşımlar

Akademik yazında yaşam kalitesine yönelik olarak üç temel yaklaşımdan bahsedilmektedir. Yaşam kalitesine yönelik yaklaşımların birincisi, gereksinimler yaklaşımı; Maslow (1968)'un insan gereksinimleri kuramından ilham alarak geliştirilen yaklaşımdır. İkinci yaklaşım, kapasite yaklaşımı; Sen (1993) tarafından geliştirilen ve insanın kapasitesinin arttırılmasını amaçlayan yaklaşımdır. Üçüncü yaklaşım ise, insani gelişme yaklaşımı; Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından gereksinimler ve kapasite yaklaşımlarından da esinlenerek geliştirilen yaklaşımdır (Gürel Üçer, 2009).

Gereksinimler yaklaşımı

Gereksinimlerle ilgili temel yaklaşım, Maslow (1968) tarafından geliştirilen gereksinimler kademelenmesi yaklaşımıdır. Gereksinimler kademelenmesi yaklaşımı, insanların

görevlerini gerçekleştirmek ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için gereksinimleri arasında zorunluluk durumu açısından beş kademe ileri sürmektedir. İlk kademelenme bireylerin temel gereksinimleri olarak bilinen su, hava, gıda ve uyumak gibi yaşamın devam ettirilebilmesi için olması kesinlikle gerekli olan fizyolojik gereksinimlerdir. İkinci kademelenme, fizyolojik gerekliliklerin tamamı karşılanmaya başlandıktan sonra oluşan ve bulunulan çevrede tutarlılığın ve kararlılığın oluşmasında etkili olan güvenlik gereksinimleridir. Üçüncü basamak, insanların içinde yaşadığı çevrede kendilerine ihtiyaç duyulduğuna, yalnız olmadıklarına ve sevildiklerine inanmalarını içeren sevgi ve aidiyet duygusu gereksinimleridir. Dördüncü kademe, insanların bulunduğu toplumda başka insanlar tarafından saygı görmesi ve kendisine olan saygısını koruması ile kendine olan güveninin artmasını sağlayan saygınlığa (ego) ilişkin gereksinmesidir. Maslow'un ihtiyaçlar kademelenmesindeki son basamak insanın kendini gerçekleştirmesiyle ilişkili gereksinimleridir. Bu, kişinin yaşama ilişkin bir hedefe ulaşmak için doğumuyla birlikte başlayan sonraki yaşam evrelerinde de süren bir inancı ve isteği temsil eder (Tekeli, 2009a:87,88).

Maslow'un (1968) yaklaşımında kademeler arasındaki geçiş ancak bir alt kademedeki gereksinimin karşılanmasıyla olanaklı olmaktadır. Düşünür, alt kademelerdeki gereksinimler karşılanmadan tam bir memnuniyet alanı oluşturulamayacağını savunmaktadır. Bu bakış açısıyla alt kademelerde yer alan konuları "gereksinimler" olarak kabul etmek, üst kademelere doğru geçildikçe durumların "istekler" e dönüştüğünü söylemek olanaklıdır. Tekeli (2009a:88) insanların yaşama ilişkin motivasyonlarının artmasıyla isteklerin giderek gereksinimlere dönüştüğünü, (istek şeklinde de olsa) gereksinimlerin yerine gelmemesi durumlarında ise insanların yaşam tatminlerinin azaldığını vurgulamaktadır.

Kapasite yaklaşımı

İnsanın kapasitesini hesaba katan yaklaşım, Amartya Sen tarafından ortaya atılmıştır. Sen (1993) ise kapasite yaklaşımını üç odak üzerinden değerlendirmektedir. Bunlar, insanların değerli eylemleri gerçekleştirebilme, iyi olma ve değerli bir duruma ulaşabilme kapasitesi olarak sıralanmıştır. Tekeli (2009a:89) de benzer şekilde yaşam kalitesini insanların değerli şeyleri yapabilme kapasitesine bağlı olarak değerlendirmektedir.

Kapasiteyi odağına koyan yaşam kalitesi yaklaşımları, iyi olma durumunun yaşama geçirilmesinden, iyi olma kapasitesine sahip olmaya önem vermektedirler. Kapasite temelli yaklaşımlar, böyle bir çıkış noktasıyla, insanların iyi olma özgürlüklerine odaklanarak diğer yaşam kalitesi yaklaşımlarından ayrılmaktadırlar. Tekeli'ye (2009a:89) göre gerçekleşmiş olan iyi olma hali ile sahip olunan iyi olma özgürlüğü ya da kapasitesinin birlikte ele alınması daha kapsamlı bir değerlendirmenin yapılmasını olanaklı hale getirecektir.

İnsani gelişme yaklaşımı

İnsani gelişme yaklaşımının temeli ekonominin ana kaynağının insan olduğu ve insan memnuniyetinin önemli olduğunu savunmaktadır (Park, 2005). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP, 1990) insanları ulusların gerçek refahı olarak görmektedir. Bu bakış açısı içinden insanların daha uzun, sağlıklı ve yaratıcı hayatlar yaşamasına olanak veren bir çevrenin oluşturulması kalkınmanın temel amacı olarak görünmektedir. Uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitim olanaklarından yararlanma ve bunlarla birlikte iyi bir yaşam standardına sahip olmak sözü edilen çevreyi oluşturan önemli bileşenler olarak görülmektedir. Bu bileşenlere politik özgürlük, garanti altına alınmış insan hakları ve insan onuru da eklenebilir.

İlki 1990 yılı olmak üzere Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı her yıl insani gelişme raporları hazırlamakta ve bu raporlarda ülkeler için İnsani Gelişim Endeksi oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının hazırladığı İnsani Gelişim Endeksi; sağlık-yaşam uzunluğu, eğitim-okur yazarlık ve gelir gibi yaşam kalitesini ölçmeye yönelik göstergeleri içermektedir.

2.2.3. Yaşam kalitesi ölçümü ve göstergeleri

Akademik yazında yer alan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları incelendiğinde; kentlerde yaşam kalitesini ölçmek için kullanılacak yaşam kalitesi göstergeleri farklılık göstermektedir. Üzerinde uzlaşılmış tek bir yaşam kalitesi gösterge seti yoktur. Her çalışma kendi özelinde yaşam kalitesi göstergeleri oluşturmuştur.

Bu çalışma kapsamında farklı çalışmalarda farklı uzmanların oluşturduğu kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ortaya konulmakta ve yeni bir kentsel yaşam kalitesi gösterge setinin oluşturulması hedeflenmektedir.

Kentlerin yaşam kalitelerinin ölçülmesi ve değerlendirmesinde üç farklı yaklaşımdan söz edilebilir (Dissart ve Deller, 2000).

Birinci yaklaşım, sadece nesnel göstergeleri değerlendirmeye alarak kentsel yaşam kalitesini ölçmeyi hedeflenmektedir. Nesnel göstergeler araştırma yapan kurum, kuruluş veya kişi tarafından yapılan ölçümler sonucu elde edilen istatistiki veriler ve sayımlar gibi nicel veriler kullanılarak yapılmaktadır. Nicel veriler ölçümler sonucu elde edildiği için güvenilir ve veriler karşılaştırılabilir. Liu (1976), Widgery (1982) ve Hudler ve Richter (2002) gibi araştırmacılar yaşam kalitesinin ölçülebilmesi için nesnel göstergelerin kullanılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Örneğin; Liu (1976) çalışmasında kentsel yaşam kalitesi göstergelerini nesnel göstergeler kullanarak incelemiştir. Çalışma kapsamında 123 gösterge incelemiş ve bunları (1) çevresel (2) ekonomik, (3) sosyal (4) sağlık ve eğitim ve (5) politik olarak beş ana konu başlığında ele almıştır.

İkinci yaklaşım, sadece öznel göstergeleri ele alarak yaşam kalitesini ölçmeye yöneliktir. Öznel göstergeler kişinin yaşam hakkında bireysel algı ve değerlendirmesini içermektedir. Öznel yaklaşım ile kişilere uygulanan anket sonuçlarına göre yaşam kalitesi değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu nedenle öznel göstergelerle edinilen veriler kişiden kişiye farklılaşmaktadır. Campbell vd. (1976), Marans ve arkadaşları (Marans ve Rodgers, 1975; Lee ve Marans, 1980; Connerly ve Marans, 1985; Connerly ve Marans, 1988), Jeffres ve Dobos (1995) gibi araştırmacılar yaşam kalitesinin ölçülmesi için öznel göstergelerin kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin; Jeffres ve Dobos (1995), algılanan yaşam kalitesi ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. Araştırmada anket yöntemi kullanarak likert ölçeği ile kişilerin yaşamdan memnuniyetini ölçmüşlerdir.

Üçüncü ve son yaklaşım ise, öznel ve nesnel göstergelerin her ikisini de bir arada ele alarak kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yöneliktir. Diğer bir deyişle, bu yaklaşımda istatistiki veri sonuçları ile elde edilen nesnel veriler ile kişilerin algı ve değerlendirilmesi ile elde edilen

öznel verilerin birlikte kullanılması ile çalışma yapılmaktadır. Kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik çalışmalarda öznel veya nesnel göstergelerin tek başına değerlendirmeye alınması ile yeterli doğru veri sonucuna ulaşılamayacağı gözlenmektedir. Bu nedenle nesnel ve öznel göstergelerin birlikte kullanılması daha doğru sonuçlar elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Yaşam kalitesi ölçümü için bu yaklaşım birçok araştırmacı tarafından kullanılmaktadır. Örneğin; Pacione (2003)'e göre yaşam kalitesinin tanımı iki temel elemanı içermelidir. Bunlardan ilki içsel, psikolojik ve fizyolojik mekanizmalar, diğeri ise dışsal etkenlerdir. Yaşam kalitesinin göstergeleri ise, nesnel ve öznel göstergeler olarak gruplandırılmıştır. Nesnel göstergeler; insanların yaşadığı çevre ile ilgili sağlık, eğlence, konut, suç oranları gibi göstergelerdir. Öznel göstergeler ise, insanların çevrelerini nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerine ilişkin göstergelerdir. Öznel ve nesnel göstergelerden biri diğerdinden üstün değildir ve birbiri ile etkileşim içindedir. Bu iki gösterge arasındaki ilişki başka değişkenlerle ilişkilidir. Bu değişkenler bireysel toplumsal özellikler (yaş, gelir, eğitim, sağlık durumu, vb.), beklentiler, alışmışlık durumu ve kişinin kültürel geçmişi olarak belirlenmiştir (Pacione, 2003).

Dissart ve Diller (2000) insanların yaşam kalitesinin dış (nesnel) gerçeklere ve iç (öznel) algılara bağlı olduğunu belirtmektedirler. Her iki gösterge de, yaşam kalitesinin ölçülebilmesi bakımından önemli ölçütler olarak değerlendirilmektedir. Szalai ve Andrews (1980)'e göre yaşam kalitesinin ölçülmesinde öznel ve nesnel göstergeler birlikte etki etmektedir.

Rogerson vd. (1989) çalışmasında öznel ve nesnel göstergeleri bir arada kullanmıştır. Araştırmada algı değerlendirmesi ve nesnel verileri (sosyal, ekonomik, çevresel) kapsayan 50 gösterge oluşturulmuştur. Benzer şekilde Cutter (1985) nesnel ve öznel göstergelerin bir arada kullanılması gerektiğini vurgulamış, bu verilerin mekan ile ilgili üç boyutta ele alınmasını savunmuştur. Bunlar; toplumsal çevre (suç, konut, gelir), fiziksel çevre (iklim, hava kirliliği, rekreasyon) ve algılanandır (kişinin mekan algısı). Dinner ve Suh (1997) da yaşam kalitesini ölçmek için nesnel ve öznel verileri birlikte kullanılmasına ilişkin çalışmalar yapmış ve yaşam kalitesini ölçmek için üç gösterge (sosyal göstergeler, ekonomik göstergeler ve iyi hal durumu) kullanılmıştır.

Yaşam kalitesinin ölçümü ve değerlendirmesine ilişkin yaklaşımlar, bir sonraki başlık olan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergelerinde uluslararası ve ulusal akademik yazında yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri başlıkları altında farklı araştırmacılar tarafından yapılan güncel çalışma örnekleri ile detaylandırılmıştır.

2.2.4. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri

Uluslararası ve ulusal akademik yazında yaşam kalitesine ilişkin birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bir kısmı yaşam kalitesini kavramını açıklamak için bir kısmı ise belirli bir alanda yaşam kalitesini ölçmeye yöneliktir. Yaşam kalitesi araştırmalarının uluslararası yazında yoğunluklu olarak 1970’li yıllardan sonra, Türkiye’de ise 2000’li yıllardan itibaren yapıldığı görülmektedir.

Yaşam kalitesi araştırmaları yapılmasının faydalarını ortaya koyan Pacione’ye göre (2003), yaşam kalitesi çalışmaları sosyal bilimci ve politika üreticilere aşağıda belirtilen faydaları sağlamaktadır:

- Zaman içinde değişen eğilimleri belirlemek ve gelecekte yapılacak ölçümlerle karşılaştırmak için ölçümlere dayanak oluşturmak,
- Memnuniyet ve memnuniyetsizliğin toplumda ve mekanda nasıl dağıldığı hakkında bilgi edinmek,
- İnsanların genel yaşam kalitesi değerlendirmesi ile kişisel yaşamlarına ilişkin duygularını nasıl birleştirdiklerini anlamak,
- İnsanların refah duygularını yaratan sebepler ve şartlar ile bunların insanların davranışlarına olan etkileri hakkında çıkarsama yapmayı sağlamak,
- Özel dikkat gerektiren sorunların ve olası toplumsal eylemlerin saptanmasını sağlamak,
- Etkin politikalar meydana getirilebilmek için mevcut şartların ele alındığı normatif ölçüleri saptamak,
- Yaşamın değişik alanlarının birbirleri ile ilişkilerini, yapısını ve bağımlılığı anlamak,
- Halkın politika üretme sürecine katılımını teşvik etmek,
- Politikaların mekana etkilerini incelemek.

Ayrıca Demirkaya’ya göre (2010) yaşam kalitesi çalışmalarının aşağıda belirtilen faydaları olabilir:

- Kentteki yaşam kalitesindeki değişikliklerin gözlenmesini sağlamak,
- Hizmetlerin sunulmasında tüm yerel aktörler ile işbirliği sağlamak,
- Gerçekleştirilen hizmetlerin uluslararası ve ulusal örneklerle kıyaslanabilir olmasını sağlamak,
- Yetkili kurum ve kişilerden hesap sorma ve katılım bilincinin oluşturulmasını sağlamak.
- Hizmet ve vatandaş ile iletişim stratejisini belirlemede temel verileri sağlamak,
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yerel gündem oluşturarak, diyalog platformu oluşumunu sağlamak,
- Yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kent kültürünün veya kentsel bilincin artırılmasını sağlamak.

Yaşam kalitesi araştırmalarının yanı sıra, yapılan birçok kentsel yaşam kalitesi çalışmasının (örn. Marans ve Rodgers, 1975; Campbell vd., 1976; McCrea vd.,2006) kentsel yaşam çevresinden duyulan memnuniyetin genel yaşam memnuniyetine önemli ölçüde katkıda bulunduğunu ortaya koyması kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının önemini vurgulamaktadır.

Uluslararası akademik yazında yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri

Campbell ve arkadaşları (1976) yaptıkları çalışmada yaşam kalitesi ölçümleri için bireylerin algılama, değerlendirme ve memnuniyetlerinin araştırılması yaklaşımını ortaya koymuşlar ve yaşam kalitesi kavramının değerlendirilmesinde en uygun ölçütün bireyin yaşamın farklı alanlarındaki memnuniyetinin ölçülmesi olduğunu belirtmiştir. Çalışmada çevre ve yaşam memnuniyetini ölçmek için kullanılan göstergeler algısal özellikler, değerlendirilmiş özellikler ve objektif özellikler olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, yaşam kalitesinin ölçülmesinde yaşanan çevrenin özellikleri ve bireylerin özelliklerinin de önemli olduğu vurgulanmıştır.

Marans ve arkadaşları (Marans ve Rodgers, 1975; Lee ve Marans, 1980; Connerly ve Marans, 1985; Connerly ve Marans, 1988) farklı tarihlerde yaptıkları çalışmalar ile Campbell ve arkadaşlarının başlattıkları çalışmayı ampirik açıdan test etmiş ve çeşitli yönlerden geliştirmişlerdir. Campbell ve arkadaşları (1976) konut, mahalle ve şehir gibi farklı coğrafi birimler için yaşam kalitesinin nesnel bir olgu olduğunu ve her bireyin bu

duruma bakış açısının farklı olabileceğini ortaya koymuşlardır. Marans ve arkadaşlarının (Marans ve Rodgers, 1975; Lee ve Marans, 1980; Connerly ve Marans, 1985; Connerly ve Marans, 1988) yaptığı çalışma bireylerin yaşadıkları ortamla ilgili özellikleri algılamasını ve değerlendirmesini büyük oranda bireysel özelliklerin ve geçmiş deneyimlerin bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar oluşturdukları modele dayanarak yaşam kalitesinin tek bir ölçüt üzerinden ele alınmasının gerçeği yansıtmaktan uzak bir yaklaşım olduğunu, bunun yerine incelenen mekansal birimin (örneğin, il, ilçe, mahalle) pek çok özelliğinin aynı anda göz önünde bulundurulması gerektiğinin altını çizmektedir. İncelemeye konu olan yerleşim biriminin sahip olduğu yaşam kalitesinin ancak belirlenecek ölçütlerin bir arada ele alınmasıyla ortaya çıkacağı savunulmaktadır. Oluşturulan modelin diğer bir önermesi ise yaşam kalitesi standartlarını belirlemek amacıyla çoğunlukla kullanılmakta olan nesnel özelliklerin çoğunlukla kısıtlı kaldığı ve gerçekçi değerlendirmelerin kullanıcıların, kentlilerin yaşam koşullarını yansıtan öznel durumları da yansıtmaları gerektiğidir (Marans, 2003).

Abbate ve diğer araştırmacılar (2000) İtalya'nın Palermo kentinde yaşam kalitesini ölçmek için çevre (çöp, trafik, park, kirlilik), eğitim ve kültürel faaliyetler (kültürel aktiviteler, kreş, anaokulu, ilkokul, ortaokul), sosyal faaliyetler (reşit olamayanlar ve 65 yaş üstü olanlar için), ulaşım (toplu taşıma) ve büro hizmetleri başlıkları altındaki alanlarda farklı göstergeler belirlemişlerdir. Kamp ve diğerlerinin (2003) çalışmasında ise, yaşam kalitesini ölçmek için insan ve çevre etkileşimi temel alınmış; ekonomi, sağlık, bireyin karakteri, yaşam biçimi, kültür, toplum, güvenlik, doğal çevre, doğal kaynaklar, yapıli çevre, kamu hizmetlerine erişim alanlarında göstergeler oluşturulmuştur.

McCrea ve arkadaşlarının (2006) South East Queensland'de yaptığı çalışmada, kentsel yaşam kalitesini ölçmek için anket verileri CBS üzerinden çözümlenmiştir. Bu yöntemle kentsel yaşam kalitesini ölçmek için belirlenen öznel ve nesnel göstergeler; üç öznel değişken grubu, üç nesnel değişken grubu üzerinden test edilmiştir. Çalışmaya göre öznel göstergeler; erişim (ortaokul, hastane, süpermarket ve spor faaliyetlerine erişim), aşırı yoğunluk (hava kirliliği, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı, ev fiyatları), kentsel yaşam kalitesi (komşu memnuniyeti, yerel memnuniyeti, bölgesel memnuniyet) olarak belirlenmiştir. Nesnel göstergeler ise; erişim (ortaokul, hastane, alışveriş merkezi ve spor

faaliyetlerine erişim), yoğunluk (nüfus yoğunluğu, konut yoğunluğu) ve ev fiyatları olarak belirlenmiştir.

Santos ve Martins (2007) Porto kenti üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada ise, yaşam kalitesini ölçmek amacıyla dört farklı alanda farklı konularda göstergeler oluşturulmuştur. Bu alanların ilki çevre koşulları; yeşil alanlar, iklim, ses ve hava kirliliği, yıkanma su kalitesi, temel altyapı konularında göstergeleri içermektedir. İkincisi toplu fiziksel koşullar; kültürel aktiviteler, spor aktiviteleri, sosyal ve sağlık aktiviteleri, miras, hareketlilik, ticaret ve hizmetler konularında göstergeler, üçüncüsü ekonomik durum; gelir ve tüketim, işgücü piyasası, konut piyasası, ekonomik canlılık konularındaki göstergelerdir. Son olarak da toplum; nüfus, eğitim, kültürel canlılık, halkın katılımı, sağlık, güvenlik ve sosyal problemler konularını kapsayan göstergeler oluşturulmuştur. Çalışmanın yöntemi anket ve görüşmeye dayanmaktadır.

Tesfazghi ve diğerleri (2010) kentsel yaşam kalitesini diğer araştırmalardan daha dar bir ölçekte incelemiş ve Addis Kirkos kentini alan çalışması olarak kullanmıştır. Çalışma hanehalkı anketi ve bazı ikincil verilere dayanmaktadır. Uzaklık bilgisi çıkarmak ve mekansal dağılımı görselleştirmek için CBS kullanılmıştır. Bu çalışmada da öznel ve nesnel göstergeler belirlenmiştir. Çalışmada yaşam kalitesini ölçmeye yönelik nesnel göstergeler; iş durumu, eğitim durumu, ev sahipliği, gelir, ev büyüklüğü, bağımlı, bakmakla yükümlü olunan çocuk sayısı, evde oda sayısı, okula uzaklık, sağlık hizmetlerine uzaklık, nüfus yoğunluğu, bina yoğunluğu, suç oranı, trafik kazası sayısı, öznel göstergeler ise; konut, yapılı çevre, mahalle güvenliği, mahalle temizliği, kamu hizmetlerinin kalitesi, kamu hizmetlerine erişim, sosyal bağlılık ve aile geliri olarak değerlemeye alınmıştır.

Marans ve Stimson'un (2011) ve Marans'ın (2015) gerçekleştirdiği araştırmalarda kentlerde ve mahallerde kentsel yaşam kalitesini araştırmak için kullanılabilecek yaşam kalitesi göstergeleri örnekleri belirtilmiş ve üç farklı gösterge seti ortaya konmuştur. Bunlar, nesnel göstergeler (istihdam oranı, eğitime erişim, kişi başı gelir, suç oranı istatistikleri, aile içi şiddet, ölüm oranı, kronik hastalıkların görülme sıklığı, hava kalitesi, konut yoğunluğu, konut boşluk oranı, park alanı miktarı, toplu taşıma kullanıcıları sayısı, toplu taşıma durağı uzaklığı, süpermarkete erişim, araçla kat edilen kilometre), öznel göstergeler (konut ve

komşu memnuniyeti, taşınma isteği, suç algısı, okul kalitesi algısı, sağlık hizmetleri algısı, komşular hakkında hisler, çöp toplanması konusunda hisler, kalabalık ve sıkışıklık konusunda hisler, hükümet hakkında hisler, sağlıktan memnuniyet, aile, arkadaşlar, işten memnuniyet, hayattan memnuniyet -genel mutluluk- genel iyi olma hali) ve davranışsal göstergeler (toplu taşıma kullanımı, spora katılım, yürüyüş ve bisiklete binme miktarı, kültürel etkinlikleri ziyaret, parkları ziyaret, sağlık kuruluşu doktor ziyaretleri, komşu miktarı, gönüllü kuruluşlara katılım, yerel kararlara katılım, konut hareketliliği) olarak gruplanmıştır.

Nakanishi (2015) Canberra’da 7 farklı yerleşimde yaşam kalitesini ölçmeye ve karşılaştırmaya yönelik bir çalışmada 2000 hane halkına anket uygulanmıştır. Çalışma da yaşam kalitesini ölçmek için beş konu başlığında (toplum güvenliği, refah ve çeşitlilik, kültür ve eğitim, toplum refahı, çevre kalitesi ve sürdürülebilirlik) göstergeler belirlenmiştir. Shoja ve arkadaşları (2015) Yazd şehrinde yaşam kalitesini ölçmek için altı gösterge (Ulaşım, mahalle güvenliği, kamu hizmetleri, sağlıklı çevre, mahalle hizmetleri, aidiyet hissi) belirlemişlerdir. Çalışma yöntemi olarak kentte yaşayan 400 hane halkına anket yapılmıştır. Garau ve Pavan’ın (2018) yakın bir tarihte İtalya’nın Cagliari şehrinde gerçekleştirdiği çalışmalarında ise öznel ve nesnel göstergeler olmak üzere altı kategoride 13 gösterge ve alt gösterge ortaya konmuştur. Bu kategoriler ve göstergeler şunlardır: kullanma ve amacına ulaşma (erişebilirlik, esneklik ve işlevsellik, minimum servis sağlanması), sağlık ve iyi olma hali (duygusal iyi olma, yaşam kalitesi, sosyal iyi olma), görünüm (çevresel özellikler, yapıllı çevre özellikleri), yönetim (ana hizmetlerde verimlilik), çevre (toprak kirliliği), güvenlik (güvenlik sistemleri, akıllı suç önleme, doğal afet riski)dir.

Türkiye’ de yapılan yaşam kalitesi çalışmaları ve göstergeleri

Uluslararası akademik yazında olduğu gibi Türkiye’ de de yaşam kalitesi üzerinde uzlaşılmış tek bir tanım bulunmadığı gibi, yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılan standartlaşmış ölçütler ve göstergeler bulunmamaktadır. Türkiye’ de yapılan çalışmalarda da, her çalışma kendi özelinde farklı yaşam kalitesi göstergeleri oluşturmuştur.

TÜBA çevre çalışma grubu tarafından yapılan yaşam kalitesi göstergeleri (Tekeli vd., 2003), Türkiye’de çevre konusunda veri açıklarının olduğunu ortaya koymaya yönelik yapılmış bir çalışmadır. Çalışmanın ilk konusu olarak yaşam kalitesi kavramı ve göstergelerini ortaya koyarak Türkiye için bir veri sistemi önerisi hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye için kullanılabilir topluluk ve birey düzeyinde nesnel ve öznel yaşam kalitesi ölçütleri oluşturulmuştur. Yaşam kalitesinin nesnel olarak topluluk düzeyinde ele alınması için (1) nüfus ve insan kaynağı, (2) sürdürülebilirlik ve çevre kalitesi, (3) yerleşme kalitesi, (4) eğitim durumu, (5) sağlık durumu, (6) toplumsal bir araya gelme düzeyi, (7) siyasal sistemin niteliği ve (8) ekonomik performans başlıklarından oluşan 8 sınıflandırma ve bu konu başlıkları altında belirlenen 67 ölçüt önerilmiştir. Yaşam kalitesinin öznel olarak topluluk düzeyinde değerlendirilmesi için (1) güvenli ve sağlıklı bir yaşam sağlayan topluluk, (2) yaşam kalitesini artırmaya uygun nitelik ve nicelikteki insan kaynağının varlığı, (3) latif ve risksiz bir yaşam çevresi, (4) eğitimin mükemmeliyeti ve fırsatlarının yüksekliği, (5) topluluğun sağladığı ekonomik fırsatların algılanması, (6) yer duygusu ve keyif veren bir yaşam, (7) topluluğun kararlara katılıma açık olma derecesi, (8) dışlanma duygusu, yabancılaşma başlıklarından oluşan 8 sınıflandırma ve bu konu başlıklarının içinde belirlenen 31 ölçüt önerilmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından yapılan kentsel göstergeler kılavuzu (BİB, 2008) çalışması ise, kentlerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanına ve teknik altyapılarına ilişkin mevcut durumlarının ortaya konulması, sorunların tanımlanması ve yaşam kalitesinin ortaya konulmasını amaçlayan bir kılavuzdur. Kentsel Göstergeler Kılavuzu’nda, 7 temel konu başlığı ve 23 alt konu başlığında ele alınmış, toplam 156 gösterge belirlenmiştir. Kentsel Göstergeler Kılavuzu’nda yer alan göstergelerin gruplandığı temel ve alt konu başlıkları şöyle sıralanmaktadır:

- (1) Demografi (nüfus, hane halkı yapısı),
- (2) Mekansal Yapı (arazi kullanımı, konut, planlama göstergeleri, kültürel ve rekreatif faaliyetler, kentsel ulaşım),
- (3) Ekonomik Yapı (işgücü durumu, ekonomik faaliyet),
- (4) Sosyal Yapı (sağlık, eğitim, suç, gelir eşitsizliği ve yoksulluk, toplumsal cinsiyet),
- (5) Bilgi Toplumu (kullanım düzeyi ve bilişim sektörü)
- (6) Çevre ve Ekoloji (iklim, hava kalitesi, su, katı atık, enerji kullanımı),
- (7) Yurttaşlık Konuları (siyasal katılım, yerel yönetimler, yönetişim göstergeleri),

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında (SEGE-2011) (Kalkınma Bakanlığı, 2013b:40-42), insanların yaşam kalitelerini artıran çevre koşulları ile refah düzeylerini gösteren dokuz gösterge belirlenmiştir. Bu göstergeler şunlardır;

- (1) Alışveriş merkezinde brüt kiralanabilir alan oranı
- (2) Özel otomobil sayısı,
- (3) Mesken elektrik tüketimi,
- (4) Kanalizasyon sistemi ile hizmet verilen belediye nüfusu,
- (5) Kükürtdioksit ortalama değeri,
- (6) Duman ortalama değeri,
- (7) İntihar vakası sayısı,
- (8) Ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı ve
- (9) Sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan nüfus.

Sonraki yıllarda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmasında (SEGE-2017) (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2019:23-24), bireylerin yaşam kalitelerini yükselten temiz çevre koşulları ve altyapı imkanları ile refah durumlarını ortaya koyan yedi gösterge belirlenmiştir. Bu göstergeler ise şunlardır;

- (1) Alışveriş merkezinde brüt kiralanabilir alan (bin kişiye düşen),
- (2) Özel otomobil sayısı (on bin kişiye düşen),
- (3) Mesken elektrik tüketimi (kişi başı),
- (4) İçme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet sunulan belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı,
- (5) Kükürtdioksit ortalama değeri,
- (6) Ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı (yüz bin kişi) ve
- (7) Sosyal güvenlik kapsamında kalan nüfusun il nüfusuna oranı

SEGE-2017 araştırmasındaki yedi yaşam kalitesi değişkeninin tamamı SEGE-2011 araştırmasında yer alan değişkenlerdir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması çalışmasında (SEGE- 2022) (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022:26-28) bireylerin yaşam kalitelerini artıran fiziki altyapı imkanları ve sosyal- kültürel imkanlara erişim ile refah durumlarını gösteren sekiz değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler şunlardır;

- (1) Kiralanabilir alışveriş merkezi alanı (kişi başına),
- (2) Kadın sürücü belgesi sahipliği oranı,
- (3) Mesken elektrik tüketimi (kişi başına),
- (4) Atık hizmeti verilen nüfus oranı,
- (5) Akaryakıt istasyonu sayısının Türkiye payı,
- (6) ADSL abone sayısı (hane başına),
- (7) Sinema koltuğu sayısı (kişi başına) ve
- (8) Pasaport sahipliği oranı

SEGE-2022 çalışmasındaki yaşam kalitesi değişkenleri ile SEGE-2011 ve SEGE-2017 çalışmalarındaki değişkenler arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Ülengin ve diğerlerinin (2001) İstanbul'da gerçekleştirdiği çalışmada kentsel yaşam kalitesini oluşturan alanlar; fiziksel çevre kalitesi (rekreasyon alanları, yeşil alanlar, konut tipi, bina düzeni ve altyapı ve belediye hizmetleri), sosyal çevre kalitesi (eğitim ve sağlık hizmetlerinin kapsamı ve ücretleri, kültürel aktiviteler ve eğlence, güvenlik) ekonomik çevre kalitesi (barınma maliyeti, geçim maliyeti ve memnuniyet verici bir işe sahip olma fırsatı), ulaşım ve iletişim kalitesi (iletişim ve toplu taşıma araçları ve trafik akışı) olarak belirlemiştir. Çalışma sürecinde İstanbul'da hanehalkına anket yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, ankete katılan katılımcıların kentsel yaşam kalitesi açısından en önemli olduğunu düşündükleri alanlar; memnuniyet verici bir işe sahip olma fırsatı, altyapı ve belediye hizmetleri, trafik akışı, düşük barınma ve yaşam maliyetidir. Ankete katılan katılımcılara göre ideal kent; memnuniyet verici bir işe sahip olma fırsatının yüksek olduğu, yeterli belediye ve altyapı ve belediye hizmetlerinin olduğu, yaşam maliyetlerinin, konut fiyatlarının ve kiraların düşük olduğu, gelişmiş toplu taşıma araçlarının olduğu kenttir.

Dülger Türkoğlu ve arkadaşları (2008)'nin yine İstanbul'da yaşam kalitesi ölçülme amaçladıkları çalışması, İstanbul Metropolitan Planlama Bürosu (IMP)'nda yapılan planlama çalışmalarının analitik etütleri kapsamında ve bir kısmı İTÜ araştırma fonu desteği ile yapılmıştır. Çalışma, İstanbul'da rastgele örneklem seçilerek 423 noktada 1635 hanehalkına yapılan anketin değerlendirmesini kapsamaktadır. Hanehalkına uygulanan anket; konutun özellikleri, konuttan duyulan memnuniyet, konut çevresine ilişkin değerlendirmeler, ulaşım alışkanlıkları ve kentteki kamu ulaşımına ilişkin değerlendirmeler, kültürel aktivitelere katılma düzeyleri ve bu hizmetleri değerlendirmeleri, halkın rekreasyon alışkanlıkları, çevrenin korunması ve kentsel alanların gelişimi konusunda değerlendirmeler, kent sakinlerinin yaşam kalitesine ilişkin algıları konularını içermektedir.

Evcil Türksever ve Atalık (2000) da çalışmalarında İstanbul kentsel alanına odaklanmış, kentte insanların günlük hayattan memnuniyetini ölçmek amaçlı anket çalışması yapılmıştır. Anket, 22 ilçede 384 hanehalkına yapılmış olup, yaşam kalitesi memnuniyetini ölçmek için şu değişkenler belirlenmiştir: alışveriş imkanları, çevre kirliliği, eğitime erişim, yaşama maliyeti, gürültü seviyesi, iklim, iş olanağı, işe yolculuk, kalabalık, komşuluk ilişkileri, konut koşulları, parklar yeşil alanlar, sağlık, boş zaman aktiviteleri fırsatı, spor aktiviteleri, suçluluk oranı, toplu taşıma erişim, trafik sıkışıklığı.

Demirkaya'nın (2010) İstanbul'da daha küçük bir birim olan Çekmeköy ilçesini incelediği çalışmasında, öznel ve nesnel yaşam kalitesi göstergeleri bir arada kullanılmıştır. Demirkaya (2010) yaşam kalitesi göstergelerini; demografik yapı, sağlık, eğitim, çevre analizi, alt yapı, genel istihdam, sosyo-kültürel, yapı stoğu, kamu harcamaları ve kamu yatırımları olarak ele almıştır. Nesnel göstergelere ek olarak öznel göstergelerin araştırılabilmesi amacıyla 1052 ilçe sakinine anket yapılmıştır. Ankette yaşam kalitesini ölçmek için genel memnuniyetin yanında, alt yapı, yeşil alanlar, hava kalitesi, güvenlik, eğitim, sağlık ve ulaşım gibi alanlarda memnuniyet sorgulanmıştır.

Salihoğlu ve Türkoğlu (2019) da çalışma alanı olarak İstanbul'u seçmiş çalışmalarında öznel ve nesnel göstergeleri bir arada kullanılarak seçilen konut çevrelerinde kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi yapmışlardır. Çalışma kapsamında nesnel ve öznel göstergeler belirlenmiştir. Bu kapsamda toplam 1188 hane ile görüşülerek anket çalışması yapılmıştır.

Anket çalışmasında yaşam kalitesini ölçmeye yönelik değişkenler ve gösterge türlerini şu şekilde gruplanmıştır: Nesnel göstergeler (mekan kalitesi, yoğunluk, erişim), öznel algılar (çevre kalitesi, erişebilirlik, güvenlik, belediye hizmetleri, yaşam maliyetleri), yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet (yaşam standartları, sağlık, aile yaşantısı, sosyal ilişkiler, iş/okul yaşantısı), hanehalklarının demografik özellikleri (demografik özellikler, sosyal düzey, ekonomik düzey, konut geçmişi).

Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019) çalışmalarında uluslararası kuruluşların kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında kullandıkları göstergeleri incelemiş, karşılaştırılmış ve kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılabilecek ideal göstergeler oluşturmayı hedeflemişlerdir. Çalışmada 9 kategoride (konut, eğitim, çevre, sağlık, kültür spor ve dinlenme, güvenlik, ulaşım, bilgi ve iletişim, altyapı) 43 gösterge belirlenmiştir. Çalışmanın sonunda kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde üç farklı yöntemin karşılaştırılması yapılmıştır.

İstanbul dışında diğer kentlerde yapılan ve bir kısmı yayınlanmamış tezlerden oluşan çalışmalar da mevcuttur. Bunlara örnek olarak; Gürel Üçer (2009)'in yayınlanmamış tez çalışmasında yaşam kalitesinin belediye hizmetleri kapsamında belirlenmesine ilişkin bir yöntem geliştirmek amaçlanmıştır. 22 adet orta ölçekli ilin belediyesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında kentlerin planlanması ve yönetilmesine yol göstermek amacıyla kentsel yaşam kalitesi gösterge ve ölçütleri belirlenmiştir. Belediye hizmetleri ile ilgili 9 temel kategori (güvenlik, sosyal, kültür, ulaşım, çevre, eğitim, sağlık, konut, spor ve rekreasyon), ulaşım kategorisinde 3 gösterge (erişebilirlik, toplu taşıma hizmetlerinin kapasitesi ve yaya dostu ulaşım), konut kategorisinde 2 gösterge (nitelikli/ güvenli konut ve konut üretimi), çevre kategorisinde 2 gösterge (atık su ve katı atık), güvenlik kategorisinde 2 gösterge (zabıta / denetim, itfaiye/ yangın), eğitim kategorisinde 1 gösterge (eğitim hizmetlerinin kapasitesi), sağlık kategorisinde 2 gösterge (sağlık koşulları ve sağlık hizmetlerinin kapasitesi), kültür kategorisinde 3 gösterge (kültür hizmetlerinin çeşitlenmesi, kapasitesi, kültürel ve tarihi değerlerin korunması), sosyal kategorisinde 2 gösterge (sosyal hizmetlerin ve tesislerin kapasitesi), spor ve rekreasyon kategorisinde 2 gösterge (açık ve yeşil alanlara erişebilirlik, yeşil alanların ve spor alanlarının kapasitesi) olmak üzere toplam 19 gösterge ve 43 ölçüt belirlenmiştir.

Aktaş (2021)'in yayınlanmamış tez çalışmasında Tekirdağ İlinin Çorlu İlçesini incelemiştir. Çalışmada kentsel yaşam kalitesine ilişkin hedef ve stratejilerin belirlenmesi amaçlanmış olup kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi amacıyla parklar ve kavşaklar için göstergeler oluşturulmuştur. Bunlar kalite göstergeleri altında suç/güvenlik, eğitim/seviye, ulaşım/trafik akışı, iş, rekreasyon, gürültü, geri dönüşüm, yeşil alan, parklar ve doğal türler, sürdürülebilirlik, aktivite ve kullanımlar, temizlik, konfor ve imaj, kentsel hizmetler erişim, bitki örtüsü, ekosistem, doğa koruma, yürünebilirliktir. Buna ek olarak çalışmada kentsel yaşam kalite irdelemesinde kullanılan gösterge ölçütleri ve alt ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütler teknik kalite, ekolojik kalite, sosyal kalite, görsel kalite ve işlevsel kalite olarak gruplandırılmıştır.

Bilgili (2017)'nin yayınlanmamış tezin de ise Bursa kentinde yaşayanların kentsel yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti ile ilgili düşüncelerini öğrenmek ve kentsel yaşam alanlarına ilişkin yaşam memnuniyetlerini araştırmak hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında 680 kişiye anket yapılmıştır. Yaşam alanlarına yönelik memnuniyeti ölçmek amacıyla kentsel çevre, kentteki konut yapısı, güvenlik, kamu hizmet kalitesi ve kamu hizmetlerine erişim başlıkları altında göstergeler belirlenmiştir.

Ulusal ve uluslararası akademik yazında yaşam kalitesi üzerinde uzlaşılmış tek bir tanım bulunmadığı gibi yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılan standartlaşmış ölçütler ve göstergeler bulunmamaktadır. Her çalışma kendi özelinde farklı yaşam kalitesi göstergeleri oluşturmuştur (EK 1). Çizelge 2.1 ve 2.2'de uluslararası ve ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi için kullanılan göstergeler gösterge türlerine ve yazarlara göre gruplanmıştır. Uluslararası ve ulusal akademik yazında farklı yazarlar tarafından yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının içerikleri incelenerek, akademik yazında kullanılan göstergeler dört temel ve 21 alt göstergede gruplandırılmıştır.

Çizelge 2.1. Uluslararası akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (temel göstergelere göre sınıflandırma)

YAŞAM KALİTESİ TEMEL GÖSTERGELERİ	YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ	YAZAR
ÇEVRE	KİRLİLİK (hava, su, gürültü, çöp)	Abbate vd. (2000), McCrea vd.(2006), Santos ve Martins (2007), Marans ve Stimson (2011, 2015), Nakanishi (2015), Shoja vd.(2015), Garau vePavan (2018)
	TRAFİK	Abbate vd.(2000), McCrea vd.(2006), Tesfazghi vd.(2010)
	DOĞAL ÇEVRE, DOĞAL KAYNAKLAR	Kamp vd.(2003), Nakanishi (2015), Shoja vd.(2015), Garau ve Pavan (2018)
SOSYAL	NÜFUS	-
	EĞİTİM	Abbate vd.(2000), Santos ve Martins. (2007), Tesfazghi vd.(2010), Nakanishi (2015),
	KÜLTÜR, KÜLTÜREL FAALİYETLER	Abbate vd.(2000), Kamp vd.(2003), Santos ve Martins (2007), Marans ve Stimson (2011, 2015), Nakanishi,
	SAĞLIK	Kamp vd.(2003), Santos ve Martins (2007), Marans ve Stimson (2011, 2015), Shoja vd., Garau ve Pavan (2018)
	YEŞİL ALAN	Marans ve Stimson (2011, 2015),
	YAŞAM BİÇİMİ	Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011, 2015),
	GÜVENLİK (SUÇ)	Kamp vd.(2003), Santos ve Martins (2007), Tesfazghi vd.(2010), Marans ve Stimson (2011, 2015), Nakanishi, Shoja vd., Garau ve Pavan(2018)
	BİREYİN KARAKTERİ	Kamp vd.(2003)
	MEMNUNİYET (konut, komşu, hayat, bölge..)	McCrea vd., Marans ve Stimson (2011, 2015), Shoja vd., Garau ve Pavan
	KATILIM	Santos ve Martins (2007), Marans ve Stimson(2011, 2015)
EKONOMİK	EKONOMİ (Yaşam maliyeti)	Kamp vd.(2003),
	EV FİYATI	McCrea vd.(2006)
	GELİR	Santos ve Martins (2007), Tesfazghi vd.(2010) , Marans ve Stimson (2011, 2015)
	EKONOMİK CANLILIK (İşgücü ve konut piyasası)	Santos ve Martins. (2007), Tesfazghi vd.(2010), Marans ve Stimson(2011, 2015),
MEKAN	ULAŞIM	Abbate vd. (2000), Marans ve Stimson (2011, 2015), Shoja vd.(2015), Garau ve Pavan (2018)
	ERİŞEBİLİRLİK (KAMU HİZMETLERİNE, SAĞLIK, EĞİTİM, SPOR, TİCARET, YEŞİL ALAN...)	Kamp vd.(2003), McCrea vd.(2006), Tesfazghi vd.(2010), Marans ve Stimson (2011, 2015), Nakanishi (2015), Shoja vd.(2015), Garau ve Pavan (2018)
	YAPILI ÇEVRE, ALTYAPI	Kamp vd.(2003), Santos ve Martins (2007), Marans ve Stimson (2011, 2015), Garau ve Pavan (2018)
	KONUT KOŞULLARI	Tesfazghi vd.(2010)

Çizelge 2.2 ise ulusal akademik yazında yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergelerini, oluşturulan temel ve alt göstergeleri kullanan yazarların ayrıntılı sınıflandırılması ile oluşturulmuştur.

Çizelge 2.2. Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (temel göstergelere göre sınıflandırma)

YAŞAM KALİTESİ TEMEL GÖSTERGELERİ	YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ	YAZAR
ÇEVRE	KİRLİLİK- KALİTE (hava, su, gürültü, çöp)	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), SEGE (2013, 2019, 2022), Evcil Türksever ve Atalık (2000), Demirkaya (2010), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	TRAFİK	Tekeli vd. (2003), SEGE (2013, 2019, 2022), Ülengin vd. (2001), Türksever ve Atalık (2000)
	DOĞAL ÇEVRE, DOĞAL KAYNAKLAR	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), SEGE (2013, 2019), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019)
SOSYAL	NÜFUS	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Demirkaya (2010), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019)
	EĞİTİM	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Demirkaya (2010), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	KÜLTÜR, KÜLTÜREL FAALİYETLER	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), SEGE (2022) Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	SAĞLIK	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Demirkaya (2010), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	YEŞİL ALAN	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Türksever ve Atalık (2000), Demirkaya (2010)
	YAŞAM BİÇİMİ	Tekeli vd. (2003),
	GÜVENLİK (SUÇ)	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), SEGE (2013, 2019), Türksever ve Atalık (2000), Demirkaya (2010), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	BİREYİN KARAKTERİ	-
	MEMNUNİYET (konut, komşu, hayat, iş, bölge..)	Tekeli vd. (2003), Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Türksever ve Atalık (2000), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019)
	KATILIM	Tekeli vd. (2003), BİB (2008)

Çizelge 2.2. (devam) Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (temel göstergelere göre sınıflandırma)

YAŞAM KALİTESİ TEMEL GÖSTERGELERİ	YAŞAM KALİTESİ GÖSTERGELERİ	YAZAR
EKONOMİK	EKONOMİ (Yaşam Maliyeti)	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Türksever ve Atalık (2000), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019)
	EV FİYATI	Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	GELİR	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	EKONOMİK CANLILIK (İşgücü ve konut piyasası)	Tekeli vd. (2003), BİB (2008)
MEKAN	ULAŞIM	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Türksever ve Atalık (2000), Demirkaya (2010), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	ERİŞİBİLİRLİK (KAMU HİZMETLERİNE, SAĞLIK, EĞİTİM, SPOR, TİCARET, YEŞİL ALAN...)	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Türksever ve Atalık (2000), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019)
	YAPILI ÇEVRE, ALTYAPI	Tekeli vd. (2003), BİB (2008), SEGE (2013,2019, 2022), Ülengin vd. (2001), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Demirkaya (2010), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)
	KONUT KOŞULLARI	Tekeli vd. (2003), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Türksever ve Atalık (2000), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019)

Kentsel yaşam kalitesi göstergeleri değerlendirmesi

Ulusal ve uluslararası akademik yazında farklı yazarlar tarafından yapılan kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının tümü bir araya getirilerek, çalışma kapsamında belirlenen temel ve alt yaşam kalitesi göstergeleri sınıflandırılmış ve özet tablo oluşturulmuştur (Çizelge 2.3).

Tez kapsamında incelenen ulusal ve uluslararası akademik çalışmaları yapan yazarların büyük çoğunluğunun dört temel kentsel yaşam kalitesi göstergesini çalışmalarında kullandığı gözlenmektedir. Akademik yazındaki temel göstergelerden çevre, sosyal ve mekan temel başlıkları altındaki göstergelerin çalışma kapsamında incelenen 20 farklı yazar tarafından değerlendirmeye alındığı tespit edilmiştir. Oluşturulan temel göstergelerden ekonomik göstergeler başlığı altındaki göstergelerin ise 12 farklı yazar tarafından ele alındığı görülmektedir. Bu durumda, tez çalışması kapsamında değerlendirmeye alınan ulusal ve uluslararası akademik çalışmalarda kentsel yaşam kalitesi göstergesi olarak diğer temel

göstergelere kıyasla daha az değerlendirmeye alınan temel gösterge ekonomik başlığı altındaki göstergelerdir yorumunu çıkarmak mümkündür.

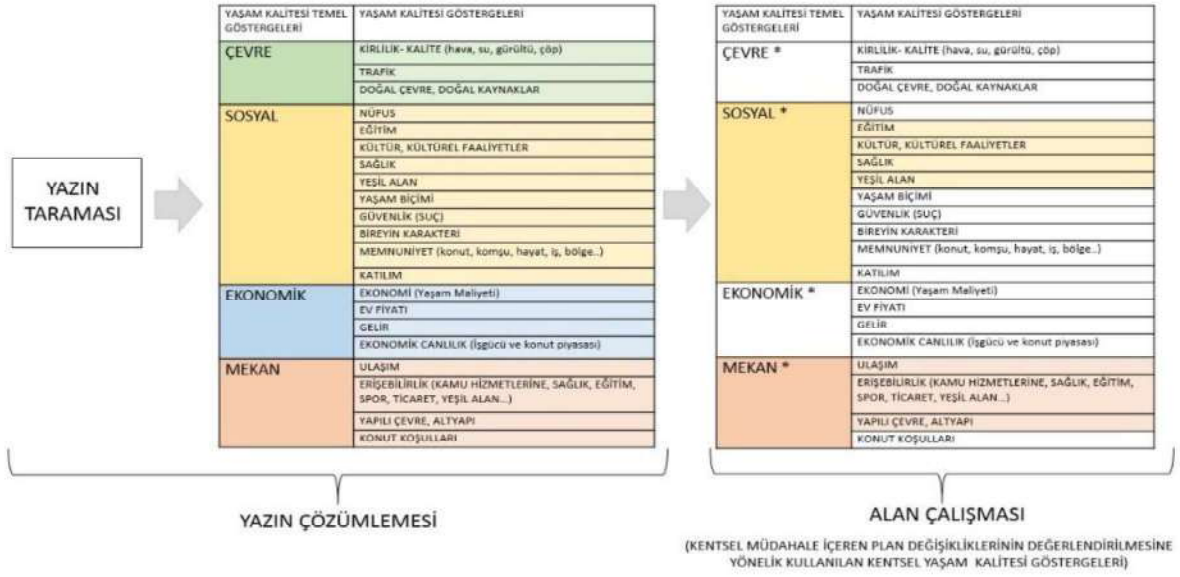
Çizelge 2.3. Uluslararası ve ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri

Yaşam kalitesi temel göstergeleri	Yaşam kalitesi göstergeleri	Yazar
Çevre	Kirlilik (hava, su, gürültü, çöp)	Abbate vd. (2001), BİB (2008), Demirkaya (2010), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Evcil Türksever ve Atalık (2001), Garau ve Pavan (2018), Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011), McCrea vd.(2006), Nakanishi (2015), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Santos ve Martins. (2007), Shoja vd.(2015), SEGE (2013, 2019, 2022), Tekeli vd. (2003), Tekeli (2009a), Tesfazghi vd. (2010), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019).
	Trafik	
	Doğal çevre, doğal kaynaklar	
Sosyal	Nüfus	Abbate vd.(2000), BİB (2008), Demirkaya (2010), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Evcil Türksever ve Atalık (2001), Garau ve Pavan(2018), Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011), McCrea vd.(2006), Nakanishi (2015), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Santos ve Martins (2007), SEGE (2013, 2019, 2022), Shoja vd.(2015), Tekeli vd. (2003), Tekeli (2009a), Tesfazghi vd.(2010), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019).
	Eğitim	
	Kültür, kültürel faaliyetler	
	Sağlık	
	Yeşil alan	
	Yaşam biçimi	
	Güvenlik (suç)	
	Bireyin karakteri	
	Memnuniyet (konut, komşu, hayat, bölge..)	
	Katılım	
Ekonomik	Ekonomi (yaşam maliyeti)	BİB (2008), Evcil Türksever ve Atalık (2001), Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011), McCrea vd.(2006), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019), Santos ve Martins. (2007), Tekeli vd. (2003), Tekeli (2009a), Tesfazghi vd.(2010), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019).
	Ev fiyatı	
	Gelir	
	Ekonomik canlılık (işgücü ve konut piyasası)	
Mekan	Ulaşım	Abbate vd. (2001), BİB (2008), Demirkaya (2010), Dülger Türkoğlu vd. (2008),), Evcil Türksever ve Atalık (2001), Garau ve Pavan (2018), Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011), McCrea vd.(2006), Nakanishi (2015), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019) Santos ve Martins. (2007), SEGE (2013, 2019, 2022), Shoja vd.(2015), Tekeli vd. (2003), Tekeli (2009a), Tesfazghi vd.(2010), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019).
	Erişebilirlik (kamu hizmetlerine, sağlık, eğitim, spor, ticaret, yeşil alan...)	
	Yapılı çevre, altyapı	
	Konut koşulları	

2.3. Çalışma Kapsamında Oluşturulan Kentsel Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Uluslararası ve ulusal akademik yazında çalışmaları incelenen farklı araştırmacıların kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik belirledikleri göstergeler yorumlanarak çalışma kapsamında kentsel yaşam kalitesi göstergeleri oluşturulmuştur. Göstergeler dört temel konu başlığında gruplandırılmıştır. Bu konu başlıkları; (1) çevre, (2) sosyal, (3) ekonomik ve (4) mekan olarak sınıflandırılmıştır. Daha sonra bu temel dört konu başlığının altında alt göstergeler gruplandırılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılacak verilere ulaşmadaki kısıtlar nedeniyle, belirlenen gösterge setlerinden “sosyal” ve “mekan” başlığı altındaki göstergeler

değerlendirmeye alınmaktadır. Mekansal planlar ile alınan kararların kentsel yaşam kalitesine etkisini değerlendirirken “mekan” konu başlığı altında belirlenen ulaşım, erişebilirlik (kamu hizmetleri, sağlık, eğitim, spor, ticaret, yeşil alan) ve yapıli çevre-altyapıya ilişkin göstergeleri ve “sosyal” temel konu başlığı altında belirlenen sağlık, eğitim, kültür ve yeşil alana ilişkin nesnel göstergeler incelenmiştir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Alan çalışması kapsamında değerlendirmeye alınan kentsel yaşam kalitesi göstergeleri

Çalışma kapsamında Şekil 2.2’de kentsel müdahale içeren plan ve plan değişikliklerinin değerlendirilmesine yönelik kullanılacak kentsel yaşam kalitesi göstergeleri gösterilmektedir. Buna ek olarak, Çizelge 2.4’de akademik yazındaki gösterge verileri kullanılarak plan, plan değişiklikleri ile gerçekleştirilen kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisinin ölçülmesine ilişkin nesnel gösterge seti oluşturulmuştur.

Çizelge 2.4. Plan, plan değişiklikleri ile yapılan kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisinin ölçülmesine ilişkin nesnel göstergeler

YERLEŞME – MEKAN KALİTESİ	ERİŞİBİLİRLİK - ULAŞIM	GÜVENLİK	EKONOMİK	İNSAN KAYNAĞI- DEMOGRAFİK	ÇEVRE
KONUT ALANI -Konutlarda bağımsız birim (oda) başına düşen kişi sayısı veya yaşadığı konutta kişi başına düşen alan - Yerleşmedeki konut alanı büyüklüğü ve konut sayısı oranı (yapılaşmış yapılaşmamış alan-dolu boş ilişkisi içinde değerlendirme)- kişi başına düşen konut alanı KONUTDIŞI ALAN (TİCARET ALANI) -Bireysel hizmetlerin (ticaret) sayısı, çeşidi -Bireysel hizmet alanlarına (ticaret) uzaklık SOSYAL DONATI ALANLARI -Farklı nüfus gruplarında asgari sosyal ve teknik altyapı alanlarına ilişkin standartlar ve asgari alan büyüklükleri EĞİTİM ALANI YETERLİLİĞİ -10bin kişi başına düşen derslik sayısı SAĞLIK ALANI YETERLİLİĞİ -10bin kişiye düşen yatak sayısı veya kişi başına düşen sağlık tesisi (sağlık ocağı, hastane...) -10bin kişiye düşen doktor sayısı -Hastaneye, Sağlık kuruluşuna uzaklık SOSYO-KÜLTÜREL ALAN YETERLİLİĞİ -Bin kişiye düşen eğlenme dinlenme alanları -Bin kişiye düşen sinema tiyatro salonu koltuk sayısı -Bin kişiye düşen müze sayısı -Bin kişiye düşen kütüphane sayısı SPOR ALANI YETERLİLİĞİ -Bin kişiye düşen spor alanları YEŞİL ALAN YETERLİLİĞİ -Kişi başına kamusal yeşil alan miktarı -Kentsel yeşil alanlara 15 dakika yürüme mesafesinde erişebilen nüfusun oranı - Park alanına uzaklık	-Trafikte geçirilen süre -Özel araç, metro, otobüs, dolmuş, bisiklet veya yaya olarak yapılan iş yolculuğunun yüzdesi -Ulaşım hattına veya durağına uzaklık -Araba sahipliği	-Suç oranı	-kişi başına düşen GSMH, GSYH -İşsizlik oranı -İşgücüne katılma oranı	-Nüfus yoğunluğu -Nüfus artış hızı -Genç nüfus -Yaşlı nüfus -Engelli nüfus -Okur-yazar oranı -Eğitim seviyesi	-Hava kirliliği göstergeleri -Gürültü kirliliği -Katı atıkların ne kadarının toplandığı, dönüştürüldüğü -Trafik yoğunluğu
Kaynak: Abbate vd. (2001), European Commission ve Eurostat (2004), BİB (2008), Demirkaya (2010), Dülger Türkoğlu vd. (2008), Evcil Türksever ve Atalık (2001), Garau ve Pavan (2018), Kamp vd.(2003), Marans ve Stimson (2011), McCrea vd.(2006), Nakanishi (2015), OECD (2017), Salihoğlu ve Türkoğlu (2019) Santos ve Martins. (2007), Shoja vd.(2015), Tekeli vd. (2003), Tekeli (2009a), Tesfazghi vd.(2010), Ülengin vd. (2001), Yakın İnan ve Özdemir Sönmez (2019).					

2.4. Değerlendirme

Kentsel mekansal müdahaleler kentleşme sürecinin bir parçasıdır. Kentsel müdahalelerle üretilen kentsel mekanlar yine müdahalelerle değişip, dönüşmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu süreç içinde etkin rol oynayan kent yöneticilerin, karar vericilerin kentlerde yapılan kentsel mekansal müdahaleler ile kentlilerin yaşam kalitesini artırmayı hedeflediği çalışmanın temel varsayımlarından biridir. Modern planlama anlayışının en önemli hedeflerinden biri de bu görüşü destekler biçimde kentsel yaşam kalitesini artırmak olarak tanımlanmıştır. Tüm bu yorumlara rağmen kentsel yaşam deneyimimiz kentlerin

kentli gereksinimlerinden bağımsız biçimde geliştiğini, bununla ilişkili olarak da kentsel mekansal müdahalelerin büyük bir kısmının kentsel yaşam kalitesini artırmak yerine kentsel yaşam kalitesini düşürdüğünü ortaya koymaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisinin ne olduğunu sorgulamak amacıyla kentsel yaşamın bir bileşeni olan kentsel yaşam kalitesi ve kentleşme sürecinin bir parçası olan kentsel müdahale kavramları tartışılmıştır. Ulusal ve uluslararası yayınları kapsayan yazın taramasından elde edilen verilerin mekansal müdahaleler çerçevesinde incelenip derlenmesiyle araştırma kapsamında kullanılacak kentsel yaşam kalitesi göstergeleri belirlenmiştir.

3. TÜRKİYE'DEKİ PLANLAMA SÜRECİ VE MEKANSAL MÜDAHALE BİÇİMLERİ

Kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisinin sorgulanması amacıyla çalışma kapsamında, kuramsal yaklaşımların alan çalışması ile değerlendirmesi yapılacaktır. Alan çalışmasında tanımlanan kentsel müdahale biçimlerinin çalışma kapsamında nasıl ele alınacağını açıklamak amacıyla, Türkiye'deki mekansal müdahale biçimleri ve planlama süreci incelenecektir. Bu nedenle bu bölümde ilk olarak Türkiye'deki sosyo-ekonomik ve mekansal plan türleri ve plan yapımından sorumlu kurum ve kuruluşlar incelenmektedir. Ardından ikinci olarak, mekanın şekillenmesinde yer alan diğer aktörler tanımlanmaktadır. Böylece çalışmanın sonraki aşamalarında kentsel müdahalelere karar veren, süreçte yer alan ve kararları etkileyen uzman kişilerle yapılacak derinlemesine görüşmelerdeki kişilerin ve kurumların seçilmesinin nedenleri anlaşılabilecektir. Üçüncü olarak, Türkiye'deki planlarda yaşam kalitesi kavramının ele alınışının değerlendirilmesi yapılmaktadır. Dördüncü olarak, çalışma kapsamında oluşturulan ve çalışmada ele alınan kentsel müdahale süreci ortaya konulmakta ve son olarak ise, bölümün değerlendirmesi yapılmaktadır.

3.1. Türkiye'de Plan Türleri

Türk imar mevzuatına göre Türkiye'de farklı plan türleri ve kademeleri bulunmaktadır. Türkiye'deki kentsel mekansal müdahaleleri anlamak için plan türlerini, kademelerini ve planlarda yetkili olan kurumları irdelemek gerekmektedir.

Türkiye'de mevzuata göre plan türlerini ikiye ayırabiliriz. Bunlar sosyo-ekonomik planlar ve mekansal yani fiziksel planlardır. Bu planlar da kendi içinde kademelenmektedir ve farklı kademelerdeki planlar farklı kurumların yetkisindedir. Zaten Türkiye'de imar uygulamalarını belirleyen yasal mevzuat gereğince sayıca fazla farklı kurum ve kuruluş planlama, uygulama ve denetim yapmaya yetkilidir (Üstündağ ve Şengün, 2011).

Çizelge 3.1'de Türkiye'de plan türleri ve kademeleri gruplandırılarak, var olan planları yapan ve onaylayan diğer bir deyişle plan yetkisi olan kurum ve kuruluşlar belirtilmektedir.

Çizelge 3.1. Türkiye'de uygulanan plan türleri

	PLAN TÜRLERİ VE KADEMELERİ		PLANI YAPAN VE ONAYLAYAN (YETKİSİ OLAN) KURUM
SOSYO EKONOMİK PLANLAR	Kalkınma Planları		DPT (1963-2011 Yılları arasında) Kalkınma Bakanlığı (2011-2018 yılları arasında) Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018-)
	Bölge Planları Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi		DPT (2011 Yılına kadar) Kalkınma Bakanlığı (2014-2023)
MEKANSAL -FİZİKİ PLANLAR	Üst Ölçekli Mekansal Planlar	Mekansal Strateji Planları (1/250000, 1/500000)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
		Metropolitan Alan Çevre Düzeni Planları (1/50000, 1/25000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Büyükşehir Belediyesi
		Çevre Düzeni Planı (1/100000, 1/50000 ve 1/25000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Büyükşehir Belediyesi
	Alt Ölçek Mekansal Planlar	Nazım İmar Planı (1/5000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri, Valilikler
		Uygulama İmar Planı (1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleri, Valilikler
	Özel Statülü Alanlarda Mekansal Planlar	Koruma Amaçlı İmar Planları (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Koruma Kurulları, Belediyeler
		Kültür ve Turizm Gelişim Bölgeleri Planları (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı
		Özel Çevre Koruma Bölgesi Planları (1/25000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
		-Organize Sanayi Bölgesi Planları -Endüstri Bölgesi Planları -Teknoloji Geliştirme Bölgesi Planları (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
		İslah İmar Planı (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	İl ve Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleri, Valilikler
		-Bütünleşik Kıyı Alanları Planları (1/50000 ve 1/25000 ölçekli) -Kıyı Alanlarına Yönelik Planlar (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleri
		Belediye ve Mücavir Alanlar İçinde ve Dışında Kalan Köy Yerleşik Alanlarına İlişkin Planlar (1/25000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleri, Valilik
		Toplu Konut Alanı Planları (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), Belediyeler, Valilikler
		Özelleştirme Amaçlı Planlar (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
	Tamamlayıcı Planlar	-İlave İmar Planı (1/5000 ve 1/1000 ölçekli) -Revizyon İmar Planı (1/5000 ve 1/1000 ölçekli) -İmar Planı Değişikliği (1/5000 ve 1/1000 ölçekli) -Mevzii İmar Planı (1/5000 ve 1/1000 ölçekli)	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Büyükşehir Belediyesi, İlçe Belediyeleri

Türkiye’de mevzuata göre plan türlerini sosyo-ekonomik planlar ve mekansal-fiziksel planlar olarak sınıflandırabiliriz. Sosyo-ekonomik planları; kalkınma planları ve bölge planları olarak gruplayabiliriz. Kalkınma planları ülkemizde 1963 yılından beri Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafınca 5 yılda bir hazırlanarak TBMM tarafından onaylanan yürürlüğe giren planlardır. Kalkınma planları ülkede ekonomik, sosyal, kültürel vb. birçok alanda bölgeler arası eşitsizlikleri gidermek ve kalkınmayı, gelişmeyi sağlamak amacıyla hazırlanmaktadır. 1963 yılından 2011 yılına kadar Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanan planlar, 2011 yılında DPT’nin Kalkınma Bakanlığına dönüştürülmesi ile 2018 yılına kadar Bakanlıkça yapılmıştır. 2018 yılında ise Kalkınma Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğünün birleşerek T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının oluşturulması ile kalkınma planı yapım sorumluluğu bu kuruma verilmiştir. Bölge planları ise bölgelerin sosyo-ekonomik gelişme eğimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve altyapıların dağılımını belirlemek amacıyla yapılan planlardır. Bölge planları da yine 2011 yılına kadar Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmıştır. Bölge Planları grubunda yer alan bir diğer plan ise 2014 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) dir. 2014-2023 yıllarını kapsayan bu strateji belgesi; bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlarını gözeterek, bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik bakımından ulusal boyutta koordinasyonu sağlamak, sosyo-ekonomik kalkınma politikaları ve mekansal gelişme arasındaki uyumu artırmak ve alt ölçekli (bölge ve il) plan ve stratejilere altlık oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 2-3).

Mekansal-fiziki planları da üst ölçekli mekansal planlar, alt ölçekli mekansal planlar, özel statülü alanlardaki mekansal planlar ve tamamlayıcı planlar olarak gruplandırabiliriz. Üst ölçekli planlar; mekansal strateji planları, metropolitan alan çevre düzeni planları ve çevre düzeni planlarıdır.

Mekansal strateji planları mevzuata göre; ülke kalkınma planı ve bölge planları ile bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgelerinde ortaya konulan hedeflerin dikkate alınarak üst ölçek haritalarda şematik ve grafik bir dil ile hazırlanan raporu ile bir bütün olan planlardır (3194 sayılı İmar Kanunu ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği). Keleş (2012)’ e göre stratejik plan kavramı ilin ve kentin gelecekte ulaşması istenen amaçları, çözülmesi istenen sorunları ve amaçlara ulaşmak ve sorunları çözmek üzere izlenilmesi

gereken yöntemler ve kullanılabilecek olanakların bir arada ele alınması olarak tanımlanmaktadır. Mekansal strateji planları Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanır.

Mekansal planlar, 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekansal Strateji Planlarına uygun olarak; “Çevre Düzeni Planları” ve “İmar Planları” kademelerinden oluşur. İmar planları ise kademelerine göre nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak yapılır. Her plan bir üst kademedeki plana uygun olarak hazırlanır (3194 sayılı İmar Kanunu: Madde 6).

Çevre düzeni planları ise mevzuata göre; “mevcut ise mekansal strateji planlarının hedef ve stratejilerine uygun olarak yerleşim, gelişme alanları ve sektörlere ilişkin alt ölçek planlarını yönlendiren genel arazi kullanım kararları çerçevesinde ilke ve kriterleri belirleyen, bölge, havza veya il bütününde” 1/100000 ölçek, 1/50000 ölçek veya 1/25000 ölçekte hazırlanan planlardır (3194 sayılı İmar Kanunu: Madde 5). Kent terimleri sözlüğünde ise çevre düzeni planları, “Bir büyük kent ya da çevresi ile birlikte tasarlanması gerekli yerleşme özekleri ile bu özekleri etkileyen çevreler ya da önemli bölgeler için bölgesel tasarımlarla ilgisi kurularak hazırlanan ve koruma, kullanma, yerleşme düzenlerine ilişkin ilkeler koyan tasar” şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş 1998). Çevre düzeni planları Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanır.

Keleş (1998)’in kent bilimleri sözlüğünde imar planları “kent ya da kasaba halkının sağlığını korumak, toplumsal, ekonomik ve ekinsel gereksinmelerini, iyi yaşama amacıyla, ülke, bölge ve kent verilerine dayanılarak, oturma, çalışma, dinlenme ve ulaşım gibi kentsel işlevler arasında denge kurup, eldeki ve sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözüm yollarını bulmak için, varsa yeryazım durumu da belirtilen haritalar üzerinde toprak parçalarının kullanım biçimlerini ve başlıca bölge tiplerini gösteren, tüzel bir değeri olan onaylanmış belge” olarak tanımlanmaktadır. İmar planı iki kavram üzerinden düşünülmektedir (Keleş, 2012:174).

Nazım imar planı mevzuata göre; “mevcut ise bölge planlarının ve çevre düzeni planlarının mekana ilişkin genel ilke, hedef ve kararlarına uygun olarak arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklüklerini, bölgenin gelecek nüfus yoğunlukları ve eşiklerini, ulaşım sistemlerini göstermek ve uygulama imar planlarının

hazırlanmasına esas olmak üzere” 1/5000 ölçekte hazırlanan planlardır (3194 sayılı İmar Kanunu: Madde 5). Nazım imar planları yerleşim yerinin konut yerleşme, açık yeşil alan, kentsel çalışma, sosyal ve teknik altyapı alanları, turizm yerleşme ve koruma alanlarını belirlemektedir (Ayten, 2012). Nazım planlar Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri ve belediye ve mücavir alan dışında kalan alanlarda Valilikler hazırlamaya yetkilidir.

Uygulama imar planı mevzuata göre; “nazım imar planı ilke ve esaslarına uygun olarak çizilen ve yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren” 1/1000 ölçekli plandır (3194 sayılı İmar Kanunu: Madde 5 ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği: Madde 4). Keleş (2012:175)’ e göre ise uygulama planı “güncel durum haritası çizilen varsa yeryazım durumu da işlenmiş olan ve plan uygulaması için gerekli bütün ayrıntıları kapsayan plan” olarak tanımlanmaktadır. Uygulama İmar Planlarını ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İl ve Büyükşehir Belediyeleri, İlçe Belediyeleri ve belediye ve mücavir alan dışında kalan alanlarda Valilikler hazırlamaya yetkilidir.

Çevre düzeni planı ve imar planı dışında özel statülü alanlarda başka bir deyişle, özel amaçlı olarak belli bölgelerde uygulama gerektiren alanlarda yapılan mekansal planlar ise Koruma Amaçlı İmar Planları, Kültür ve Turizm Gelişim Bölgeleri Planları, Özel Çevre Koruma Bölgesi Planları, Organize Sanayi Bölgesi Planları, Endüstri Bölgesi Planları, Teknoloji Geliştirme Bölgesi Planları, Islah İmar Planı, Bütünleşik Kıyı Alanları Planları, Kıyı Alanlarına Yönelik Planlar, Belediye ve Mücavir Alanlar İçinde ve Dışında Kalan Köy Yerleşik Alanlarına İlişkin Planlar, Toplu Konut Alanı Planları, Özelleştirme Amaçlı Planlardır. Bu alanlar plan yapım ve onay yetkisi özel statülü alanın özelliğine göre farklı kurumlardadır. Çizelge 3.1’de bu kurumlar ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Diğer mekansal planlar ise tamamlayıcı planlardır. Bu planlar ilave imar planı, revizyon imar planı, mevzii imar planı ve imar planı değişiklikleridir.

Revizyon imar planı; “imar planlarının ihtiyaca cevap vermediği veya uygulamasının mümkün olmadığı durumlar ile üst kademe plan kararlarına uygunluğunun sağlanması amacıyla planın tamamının veya plan ana kararlarını etkileyecek bir kısmının yenilenmesi

için” (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği: Madde 25) yapılan, gözden geçirilmiş (revize edilmiş) anlamına gelen (Keleş, 2012:175) planlardı.

İlave İmar Planı; “imar planlarının ihtiyaca cevap vermediği durumlarda, mevcut plana bitişik ve mevcut planın genel arazi kullanım kararları ile süreklilik, bütünlük ve uyum sağlayacak biçimde” (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği: Madde 25) yapılan planlardır.

Mevzi İmar Planı; “Mevcut planların yerleşmiş nüfusa yetersiz kalması veya yeni yerleşim alanlarının kullanıma açılması gereğinin ve sınırlarının ilgili idarece belirlenmesi halinde, yürürlükteki her tür ve ölçekteki plan sınırları dışında, planla bütünleşmeyen konumdaki, sosyal ve teknik altyapı ihtiyaçlarını kendi bünyesinde sağlayan imar planıdır” (Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik²:Madde 3).

İmar Planı Değişikliği; “plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, sosyal ve teknik altyapı dengesini bozmayacak nitelikte, kamu yararı amaçlı, teknik ve nesnel gerekçelere dayanılarak” (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği: Madde 26) yapılan planlardır. Ersoy (2012)’ a göre ise imar planı değişiklikleri “imar planlarında zamanla beklenmeyen gelişmelerin yaşanması ile belirli koşulların oluşması durumunda planlarda öngörülen arazi kullanışlarının büyüklüğünde, konumunda, yoğunluğunda veya ulaşım sisteminde, imar planları ana kararlarını bozmayacak biçimde mevzii olarak farklılık getiren değişiklikler” olarak tanımlanmaktadır.

Dolayısıyla mevcut imar planlarının öngörülemeyen gelişmelerle ihtiyaçlara cevap vermediği zamanlarda plan değişikliği yapılması talebi gündeme gelmektedir. Günümüzde mevcutta imar planı olan alanlarda planda yapılan değişiklikler imar planı değişikliği kapsamında girmektedir. Bu nedenle artık plan değişiklikleri imar planlarının yerini alarak, kentsel mekandaki değişimi kontrol eden en temel araç olmaktadır (Ünlü, 2006).

Bu bağlamda çalışmanın saha araştırmasında da yapılan incelemelerden biri olan imar planları ve imar planı değişiklikleri tespitleri de çalışma kapsamında seçilen örnek saha alanının kırsal mahaller dışında neredeyse tamamında imar planı olması nedeniyle çalışmanın

² 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır.

ilerleyen aşamasında incelenen imar planları da, imar planı değişikliği olarak belirtilmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda plan değişikliklerinin yapılmasının nedenleri; yapılarda kat artışı, yapı düzeninde değişiklik yapılması, kamuya ait olan bir alanı kamu alanından çıkartılması, yol güzergahlarının değiştirilmesi, yapılarda yükseklik artışı nedeniyle yapılan yol genişlemeleri olarak sıralanmaktadır (Ersoy, 1997).

Dolayısıyla genellikle parsel ölçeğinde gerçekleştirilen plan değişiklikleri, kentsel yapı çevrenin özelliklerini değiştirmektedir. Bu değişiklikler benzer alanlar için örnek oluşturarak yakın çevredeki alanlarda da benzer değişiklik talepleri yapılarak benzer değişikliklerin kentte hayata geçtiği görülmektedir (Ünlü, 2006). Buna ek olarak, Türkiye’de yapılan çalışmalarda plan değişikliği taleplerinin büyük bir çoğunluğunun kentte yoğunluk artışına neden olduğu belirtilerek, bu durumun kentsel rantın dağılımını değiştirdiği savunulmaktadır (Ersoy, 1997). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde saha çalışması kapsamında da plan değişikliği tespitlerinin kentsel yaşam kalitesine etkisi açısından değerlendirmesi tartışmaları yapılacaktır.

Türkiye’de mekansal planlar, planı yapan ve onaylayan yetkili kurum bakımından incelendiğinde; Çizelge 3.1’de de görüldüğü gibi plan yapma ve onaylama yetkisi olan kurumlar mekansal planın türüne göre merkezi ve yerel yönetimler olarak farklılık göstermektedir. Ancak ülkemizde 2011 yılında yürürlüğe giren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamesi uyarınca Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik yetkisi bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak, çalışma kapsamında alan çalışmasında incelenen imar planı ve imar planı değişiklikleri kararlarının alım süreçlerinin anlaşılabilmesi için Ek 2’de merkezi ve yerel yönetimlerin imar planlarının yapım ve onay sürecindeki aşamaları ve süreçteki yetkili kişiler detaylı olarak sunulmaktadır.

Türkiye’de planlı olarak kenti şekillendiren sosyo-ekonomik ve mekansal-fiziksel planlar türleri ve plan yapım ve onay yetkisi ile kent mekanını şekillendiren kurumlar

tanımlanmasına rağmen, Türkiye’de kent mekanını şekillendiren merkezi ve yerel yönetimler dışında planlama sürecine etki eden farklı aktörler bulunmaktadır.

3.2. Türkiye’de Kent Mekanını Şekillendiren Aktörler

Bir ülkede yapılan planların ne tür kararlar getirmesi gerektiği ve kentin şekillenişini kontrol etmekte ne tür araçlar kullanılırsa başarılı olunabileceği, o toplumdaki aktörlerin türlerine, karşılıklı etkileşme mekanizmalarına ve güçlerine bağlıdır (Tekeli, 2009b: 212). Planlama sürecinde etkin katılım ve uzlaşmacı bir yaklaşım olabilmesi için farklı aktörlerin süreçte bulunması gerekmektedir (Bayram ve Türk, 2011).

Kentsel mekanı oluşturan, şekillendiren aktörler ulusal ve uluslararası çalışmalara göre farklılık göstermektedir. Lefebvre (2007: 38-39), kapitalist piyasa ve devletin somut mekan karşısında soyut mekanlar ürettiğini belirtmektedir. Bu mekan üretim sürecinde kentlerdeki en önemli iş yapabilme gücünün devletin elindeki planlama süreci olduğunu vurgulamaktadır ve bu süreçte üç grup aktörü tarif etmektedir. Birinci grup; mimarlar, yazarlar ve felsefecilerdir. İkinci grup; devlet içinde ve çevresinde örgütlenmiş planlama kurumudur. Üçüncüsü ise; kentsel gayrimenkullerin değerini maksimize etmeye çalışan müteahhitler ve benzeri piyasa aktörleridir (Şengül, 2007). Konox ve Ozalins (2007) ise, yapıli çevrenin üretim sürecinde yedi aktör grubunun olduğunu belirtmektedir. Bunlar; arsa sahipleri, spekülâtörler, girişimciler, müteahhitler, kullanıcılar, gayrimenkul şirketleri- finansörler- diğ er profesyoneller ve yönetim-düzenleyici kuruluşlar.

Bayram ve Türk (2011) de çalışmalarında yerel yönetimler, ilgili bakanlıklar ve kamu kurumları ile ekonomik aktörlerin (yatırımcılar, emlakçılar ve müteahhitler vb.) en etkili aktörler olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve halk gibi aktörlerin de planlama sürecine etkin katılımının sağlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bayram ve Türk (2011) Bourdieu’nun toplumsal alan yaklaşımında tanımladığı farklı sermaye birikime sahip aktörlerin planlama meslek alanındaki karşılığını Çizelge 3.2 de gösterildiği şekilde belirtmektedirler.

Çizelge 3.2. Planlama meslek alanındaki aktörler (Bayram ve Türk, 2011)

Ekonomik Birikimine Sahip Aktörler	Kültürel Sermaye Birikimine Sahip Aktörler	Sosyal Sermaye Birikimine Sahip Aktörler	Sembolik Sermaye Birikimine Sahip Aktörler
-Ekonomik Temelli Sivil Toplum Kuruluşları -Yapımcılar -Müteahhitler -Sermayedar -Emlak Sahipleri	-Üniversite -Meslek Odaları (ŞBP Odası, Mimarlar Odası) -İlgili Bakanlıklar ve Kurumlar -Yerel Yönetimler	-Siyasi Partiler -Sivil Toplu Örgütleri -Tematik Gruplar (Mahalle grupları, çevre dernekleri vb.) -Medya	Ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye birikiminin üçüne sahip olan aktörlerdir.

Aksoy Işık (2020) ise kentsel mekan üretim sürecine dolaylı ve doğrudan etki eden aktörleri yerel ve merkezi yönetimler, yap-sat firmaları, özel şirketler ve sivil toplum kuruluşları (STK) olarak sıralamaktadır.

Tekeli (2009b:211)'e göre Türkiye’de 1980 sonrası kent planlamanın ilgili aktörlerinde önemli değişimler olmuştur. Tekeli (2009b:211-218), kentsel mekanı şekillendiren aktörleri merkezi ve yerel yönetimler, demokratik kitle örgütleri (DKÖ) ve sivil toplum kuruluşları (STK), idari yargı ve kentte yaşayanlar, kentin kullanıcıları olarak dört grupta sınıflandırmaktadır. Türkiye’de kentsel mekanı şekillendirmede önemli rol oynadığı ve tez çalışması kapsamında yapılan çalışmalarda da ele alınacağı üzere belirtilen dört aktörün detaylı olarak tanımlanmasında yarar görülmektedir.

Bu aktörlerden ilki yönetime ilişkin aktörlerdir. Diğer bir deyişle merkezi ve yerel yönetimlerdir. 1980 öncesinde yerel yönetimler Türkiye’de mali olarak zayıf kalmış ve merkezi yönetimin vesayeti altında kalmıştır. 1980 sonrasında Turgut Özal yönetimi ile yerel yönetimler güçlendirilmiş, belediye gelirleri artırılmış, bununla birlikte kent planı yaptırma yetkileri yerel yönetimlere verilmiştir. Ancak, yerel yetkilerin artırılmasına bürokratik ve siyasal sistem içinde yüksek direnç gösterilmiştir. 2000’li yıllarda AKP dönemi ile birlikte yerel yönetimlerin gelirleri tekrar artırılmıştır, ancak yetkilerin artırılması düşünüldüğünden geride kalmıştır. Merkezi yönetimlerin yerel yönetimlere verdiği yetkiler önemli bir şekilde geri alınmaktadır. Bu duruma TOKİ’ye verilen imara ilişkin yetkiler, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına verilen imar planı yapma yetkileri, Kültür ve Turizm Bakanlığına verilen turizm bölgesi ilan etme ve bölgede imar planı yapma yetkisi örnek olarak verilebilir. Merkezi yönetim kentin kaderini etkileyen önemli konularda yerel yönetimi devre dışı bırakmaktadır. Böylece kentlerin kendi kaderlerini belirleme yolları

kapanmaktadır. Yerel yönetimler konusunda Türkiye gündeminde önemli bir konu da, 1980 sonrası büyükşehir belediyelerinin ilan edilmesi ile iki kademeli bir belediye sistemi oluşturulmasıdır. Büyükşehir alanının tümünü ilgilendiren konularda üst kademe büyükşehir belediyeleri sorumlu olurken, yerel görevler alt kademe olan ilçe belediyelerine bırakılmıştır. 2000’li yıllarda AKP döneminde ise büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeleri karşısında daha da güçlendirilmiştir (Tekeli, 2009b:212).

Bayram ve Türk (2011)’e göre de Türkiye’de planlama sürecinde en etkili aktör yerel yönetimler, ilgili bakanlıklar ve kamu kurumlarıdır. Tekel ve Arı (2013) da çalışmalarında kentsel yapılı çevrenin oluşumunda yerel ve merkezi yönetimlerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu anlamda, merkezi ve yerel yönetimler, diğer bir deyişle devlet, kentsel mekanın yeniden üretiminde çok önemli rol oynayan bir aktördür ve yeniden üretilen kentsel mekana müdahale etmektedir (Keskinok, 1998).

İkinci grup aktörler, demokratik kitle örgütleri (DKÖ) ve sivil toplum kuruluşları (STK) dır. Katılımcı demokrasinin gelişmesi ve etkili olması için güçlü ve yaygın sivil toplum ağlarının oluşması gerekmektedir. Türkiye sivil toplum kuruluşları ile 1990’lı yıllardan itibaren tanışmaya başlamıştır ama, Türkiye’de STK’ların önem kazanması İstanbul Habitat-2 Zirvesi ile olmuştur. Bu yeni aktörlerin özellikle Türkiye devlet bürokrasisi tarafından kabul gördüğü söylenememektedir (Tekeli, 2009b:213). Aksoy Işık (2020)’ın çalışmasında da sivil toplum kuruluşlarının mekan üretiminde diğer bir deyişle plan ve projelerde aktif rol almak istedikleri ancak sürece daha çok fikir olarak dahil edildiklerini tespit etmiştir.

Diğer eski ve güçlü aktör olan demokratik kitle örgütleri (DKÖ) bünyesinde meslek odaları ve sendikalar yer almaktadır (Tekeli, 2009b:214). Mesleki örgütlenmenin oluşmasının iki nedeni vardır. Birincisi, meslek ve meslektaşların çıkarlarının korunmasının sağlanmasıdır. İkincisi, kamu yararının koruması ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasının sağlanmasıdır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, 2009:13). Demokratik kitle örgütleri (DKÖ) teknik bilgileri ve kaynakları ile idari yargı yoluyla kamu yararı savunuculuğu yapmaktadır. Günümüzde özellikle meslek odaları ve konumuz açısından da doğrudan ilgili olan şehir plancıları odası ve mimarlar odası, mekansal müdahaleler üzerinden kamu yararı savunuculuğu yapmaktadır. Bunlara ek olarak, 1980 sonrası meslek odalarına ilişkin olumlu iki gelişme olmuştur. İlki gelirlerini artırmışlardır, ikincisi ise şube sayılarını artırarak ülkede farklı bölgelerde yaygınlaşmışlardır (Tekeli, 2009b:214).

Kent mekanının şekillenmesinde etkili olan üçüncü aktör, idari yargıdır. Bunlar; Danıştay ve Bölge İdari Mahkemeleri olarak kademelenmektedir. Bu aktör, merkezi ve yerel yönetimlerce alınan kararların karşısında bireylerin haklarını korumak amacıyla oluşturulmuş kurumlardır. Türkiye’de planlar hazırlanırken katılımcı süreçlere yer verilmediği için plan kararlarına kentlilerin itirazları fazlaca olmaktadır ve meslek odaları da yargı kanalını kullanarak savunmalarını yapmaktadır, bu nedenle yargının yükü artmaktadır (Tekeli, 2009b:214-215). Keleş (2000) ise yargı kararlarının mekan üretimi üzerindeki etkisini kamu yararı kavramı, ve planlama esasları ve şehircilik ilkeleri bağlamında değerlendirmektedir. Yazarın değerlendirmesinde planlama esasları ve şehircilik ilkelerine yapılan vurgu yüz yılı aşkın süredir uygulanagelen planlama çalışmalarının bir birikimi olarak ortaya çıkarken kamu yararı kavramı ise oldukça karmaşık bir nitelikte olup farklı bakış açılarına göre birbiriyle de çelişebilen anlamlar kazanmaktadır. Bu nedenle Keleş (2000) özellikle idari yargı kararlarını etkileyen kamu yararı kavramı nedeniyle yargı organlarının mekan üretimine bütüncül bir tutarlılıkla yaklaşmadığının altını çizmektedir.

Son olarak vurgulanacak aktörler, kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcılarıdır. Bir kentin yöneticilerinin meşruiyetleri, kentte yaşayanların tercihlerine bağlıdır. Bu nedenle kenti planlayanlar, yönetenler kentte yaşayanların tercihlerinden oluşan talepleri yanıtsız bırakamazlar. 1960’lı yıllarla birlikte iletişimsel rasyonaliteyi ön plana çıkaran ve bu iletişim içinde kentlilerin karar verme süreçlerine ve dolayısıyla da mekan üretimine katılmasını amaçlayan katılımcı planlama yaklaşımı kentli taleplerini planlama süreçlerine aktarmayı amaçlamaya başlamıştır (Healey, 1997). Katılımcı süreçler içinde üretilen planlar Lefebvre’e atıfla mekanın toplumsal olarak üretilmesine olanak verirken başka pek çok olumlu dışsallığı da beraberinde getirir. Planlar halk tarafından benimsenir, yeni ve benimsenmiş bir kamu yararı tarifi yapılır, plancı ve halk bilgilenir dolayısıyla da planlama bir siyasal süreç halini alır (Tekeli, 1991). Böyle bir süreçte kentte yaşayanların tercihleri, talepleri ile kente ve çevreye ilişkin değerlerin (tarihi ve doğal değerlerin) korunması konusunda çatışmalar çıkabilir. Katılımcı süreçler içinde bu tür çatışmaların çözülmesi ve kentte yaşayanların tercihlerini gerçekleştirmek için yönetici ve plancılara pek çok yeni ve önemli görevler düşmektedir. Tekeli (2009b:216), bu tür sorunların çözümünde, 1980 öncesine kadar kamu yararı kavramının öne çıktığını ancak sonraki yıllarda uzlaşının yaşam kalitesi kavramı üzerinden geliştiğini vurgulamaktadır.

Çalışma kapsamında da, kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesi araştırılırken plan yapım ve onay yetkisinde olan kurumların yaptığı mekansal planlara bakılarak, plan yapım ve plan onay sürecinde yer alan ve planlara etki eden uzman kişiler ile derinlemesine görüşme yapılarak ve kentteki kullanıcıların talep ve şikayetlerini değerlendirerek kenti şekillendiren aktörlerin rolleri ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmanın sınırlılıklarında bahsedildiği gibi, çalışma kapsamında farklı kurumların yaptığı plan ve plan değişikliklerine bakılırken, onaylanan plan değişikliklerine yapılan itirazlar ve açılan davalar sonucunda planların bir kısmının dava sürecinin devam ettiği ve bir kısmının iptal olduğu gözlenmektedir. Veriye erişim sonunu nedeniyle, bu plan değişiklikleri tespit edilememiş ve mekanı şekillendiren önemli bir aktör olan idari yargı kararlarına bakılamamıştır.

3.3. Planlarda Yaşam Kalitesi Kavramı

Türkiye’de mevzuata göre var olan planlar, türlerine ve kademelerine göre tanımları ile ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında planların yaşam kalitesine etkisini araştırırken planlarda yaşam kalitesi kavramına vurgu yapıp yapılmadığı incelenecektir.

İlk olarak kalkınma planlarında yaşam kalitesi kavramına bakılmaktadır. Türkiye’nin ilk kalkınma planı olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) 1963 yılında yapılmıştır. 1963 yılından günümüze Türkiye’de toplam 11 adet kalkınma planı bulunmaktadır. Bu kalkınma planları incelendiğinde kentsel yaşam kalitesi kavramının belli konuların özellikle üretim, yönetim, kentsel hizmetler alanlarında kalitenin yükseltilmesi olarak ele alındığı gözlenmektedir. Kavram planlarda direkt bir başlık olarak değerlendirilmemiştir. Kentsel yaşam kalitesi kavramı ilk kez Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) kullanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Kentte yaşayan kullanıcıların yaşam kalitesinin geliştirilmesine ilişkin “yerleşmelerin planlanmasında, planlama-uygulama-denetim süreci bütünleştirici ve yönlendirici bir boyutta yeniden düzenlenecektir” ve “kentlerdeki yaşam çevresi ve yaşam kalitesi geliştirilecek ve iyileştirilecektir” politikaları yer almaktadır.

Sekizinci Kalkınma Planında (2001-2005) diğer kalkınma planlarında ele alınan kentsel hizmetlerin geliştirilmesine yönelik eğitim ve sağlık altyapısının iyileştirilmesi ve bunlara ek olarak özellikle bu hizmetlere erişime ilişkin gelir dağılımının düzenlenmesi ve bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi temel ilkedir. Planın, Uzun Vadeli Gelişmenin Temel Amaçları ve Stratejisi (2001–2023) bölümünde uzun vadeli temel amaç; “temel

değerlerimizi ve kimliğimizi koruyarak, bilgi toplumuna geçişin sağlanması ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi” olarak belirtilmiştir. Yerleşme, kentleşme ve kentsel kırsal altyapı ile ilgili bölümde “Yaşam kalitesinin yükseltilmesi amacı doğrultusunda kentsel ve kırsal altyapı yeni ve bütüncül bir yaklaşımla geliştirilecek, kentlerin karakteristik kültür dokuları korunacaktır.” denilmektedir (DPT, 2000).

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2009-2013) da bir önceki kalkınma planında değinilen eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişim ve gelir dağılımını düzeltmeye ilişkin konuların yaşam kalitesini artırmada önemli olduğu belirtilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bu kalkınma planında Yerleşme ve Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu hazırlanmıştır. Bu raporun kentleşme ve yerleşme vizyonunda bölgeler ve yerleşmeler arasındaki farklılıkların azaldığı, mekan ve yaşam kalitesinin yükseldiği, doğal ve kültürel mirasın korunarak iyileştirildiği, bireylerarası eşitliğin sağlandığı, dengeli, çok merkezli ve sürdürülebilir bir yerleşme ağına ulaşılması amaçlanmıştır (DPT, 2007).

Onuncu Kalkınma Planında (2014-2018) yaşam kalitesi ilk defa mekan boyutunda ele alınmıştır. Planda yaşanabilir mekanlar ve sürdürülebilir çevre kavramlarına vurgu yapılmıştır. Bu planın temel hedeflerinden biri yaşam kalitesi ve rekabet gücü yüksek kentler yaratmaktır. Planda mekansal planlanma açısından; ülkenin coğrafi koşulları, kırsal-kent ayrımı, çevresel, tarihi ve kültürel değerlerine uygun bir şekilde: insan ve toplum gereksinimlerine cevap veren, geniş ortak kullanım alanları ve yüksek standartlarda yaşanabilir mekanlar oluşturulması temel amaçtır (Kalkınma Bakanlığı, 2013a:117-118).

Onbirinci Kalkınma Planında (2019-2023) ülkede her alanda verimliliği artırarak, milli teknoloji sayesinde uluslararası ortamda rekabet gücü kazanmasına ilişkin daha fazla değer üreten bir ekonomik ve sosyal kalkınma süreci öngörmektedir. Planda, hukukun üstünlüğü, güçlü demokrasi ile korunan ve geliştirilen temel hak ve hürriyetler, ekonomide istikrar ve sürdürülebilirlik, beşeri, sosyal ve mekansal gelişme alanlarında refahın artırılması ve adil paylaşımına yönelik gelişmişlik yönelimi öncelikli amacıdır. Plan, istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan ve güçlü toplum, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre ile hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim gelişme eksenleri olmak üzere beş temel eksenden oluşmaktadır (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 29-31).

Söz konusu planda kentlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ilişkin politikalar oluşturmak amacıyla Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu raporu hazırlanmıştır. Daha önceki plan dönemlerinde de değinildiği gibi bölgeler arası kentsel yaşam kalitesi dengesizliklerini azaltmak amacıyla kentsel hizmetlerin etkinliğini, erişebilirliğini ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamaya yönelik uygulamalar yapılması vurgulanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018:72).

Kalkınma planlarını kentsel yaşam kalitesine yaklaşımı açısından incelediğimizde kavramın yedinci kalkınma planı ve sonraki dönem kalkınma planlarında, planların amaç ve hedefleri arasında yer aldığı görülmektedir. Kentsel yaşam kalitesi kavramının ve çalışma kapsamında uluslararası ve ulusal yazından elde edilen ve değerlendirmeye alınan kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin kalkınma planlarında ekonomik, sosyal, çevresel ve mekansal boyutta ele alındığı görülmektedir. Ancak kalkınma planlarının tamamına bakıldığında yaşam kalitesi kavramının ağırlıklı olarak ekonomik boyutuna vurgu yapıldığı, sosyal, çevresel ve mekansal boyutta daha zayıf kaldığı gözlenmektedir. Bu nedenle kalkınma planlarının uygulamada mekansal boyutta kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesine sınırlı katkı sağladığı düşünülmektedir. Zaten Türkiye’de plan türleri sınıflandırmasına baktığımızda kalkınma planlarının sosyo-ekonomik planlar grubunda olduğu görülmektedir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinde (2014-2023) sosyo-ekonomik ve mekansal olarak bütünleşmiş, refah seviyesi ve rekabet gücü yüksek bölgeleri ile daha dengeli ve bütünüyle kalkınmış bir Türkiye vizyonunu hayata geçirebilmek için dört temel amaç belirlenmiştir. Bunların ilki bölgesel gelişmişlik farklarını azaltarak ülkede refahın dengeli bir şekilde yayılmasını sağlamaktır. İkinci amacı, bütün bölgelerin rekabet güçlerinin artırılması ve potansiyellerinin değerlendirilerek ulusal kalkınmaya en üst seviyede katkıda bulunmasını sağlamaktır. Üçüncü amacı sosyal ve ekonomik bir araya gelmeyi desteklemektir ve dördüncü amacı ise ülke bütününde dengeli bir yerleşim düzeni sağlamaktır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisini kentsel yaşam kalitesi açısından incelediğimizde; strateji planının ülke içindeki bölgeler arasında sosyo ekonomik gelişmişlik farklarının azaltılması, bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilerek asgari standartlara ulaştırılması ve hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, refahın mekanda dengeli dağılımının sağlanması gibi kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik genel amaçları bulunduğu gözlenmektedir. Strateji belgesinin mekansal amaçlar bölümünde de illerde yaşam standartlarının iyileştirilmesi, temel altyapı ve hizmetlerin kalitesinin ve erişebilirliğinin artırılması, kentsel ve kırsal alanda

yaşam kalitesinin artırılması yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 4-5). Dolayısıyla, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisinin amaçları içerisinde yaşam kalitesi kavramı ele alınmaktadır ve kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin ekonomik, sosyal, çevresel ve mekansal boyutta ele alındığı görülmektedir.

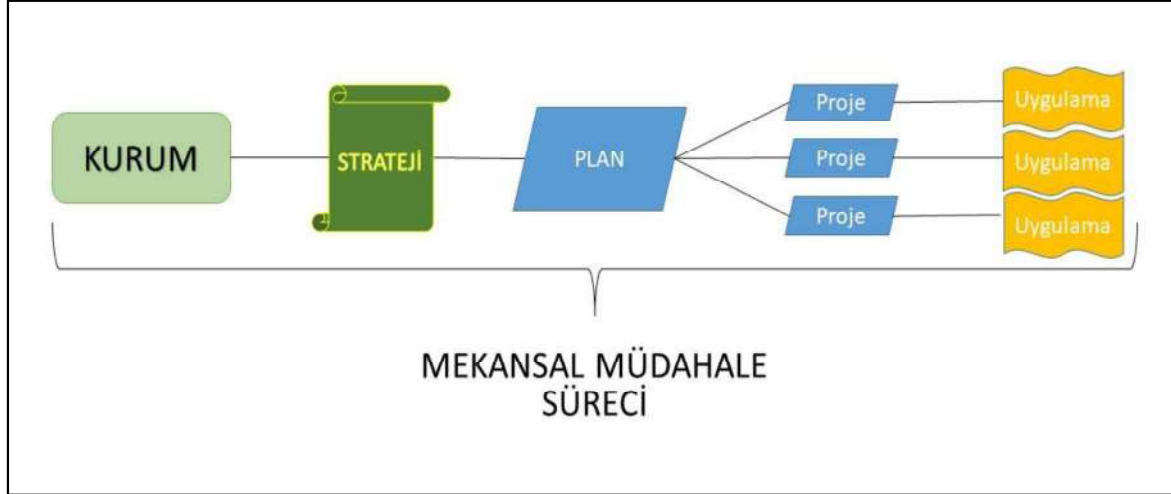
Türkiye’deki plan türlerinden mekansal fiziki planlar kentsel yaşam kalitesi bakımından incelendiğinde, söz konusu planların mevzuatta tanımlandığı görülmektedir. Mekansal planlar özellikle 3194 sayılı İmar Kanunu ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde yukarıda açıklandığı gibi ayrıntılı bir şekilde tanımlanmaktadır. Söz konusu planların açıklandığı Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinin hazırlanma amacı da “fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak için hazırlanan arazi kullanım ve yapılaşma kararları getiren mekansal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek” olarak belirtilmektedir (Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği). Yönetmelik amacıyla da anlaşıldığı gibi planların yapım amaçları arasında yaşam kalitesi yüksek çevreler oluşturmak olduğu görülmektedir. Planların kademeleri ve türlerine göre kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin çevresel, sosyal ve mekansal boyutlarına farklı ağırlıklarda değinildiği gözlemlenmektedir.

3.4. Mekansal Müdahale Süreci

Türkiye’de plan türlerinden sosyo-ekonomik planlar içerisinde ele alınan kalkınma ve bölge planlarında, ülke ve bölge ölçeğinde genel amaç ve hedefler belirlendiğinden kent ölçeği detayında kararlar tanımlanamamaktadır. Çalışma kapsamında mekansal müdahale süreci ele alındığından, ağırlıklı olarak mekana doğrudan müdahaleyi içeren plan türleri değerlendirilmeye katılmaktadır.

Kentlere yapılan mekansal müdahale sürecinin yaşam kalitesine etkisi çalışması kapsamında yukarıda açıklandığı gibi kent mekanının şekillenmesinde yer alan (plan yapım ve onay sürecinde) kurumlar ilk olarak strateji planları ile kente ilişkin misyon, vizyon ve amaçlar belirlemekte, daha sonra mekansal planlarla bu stratejiler farklı ölçeklerde hazırlanmaktadır. Onaylanan planlar alt ölçekteki planlarla projelendirilmekte ve uygulamaya geçirilmektedir. Çalışma kapsamında kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesine etkisi araştırılırken,

mekansal müdahale süreci Şekil 3.1’deki gibi öncelikle kurumların tanımlanması, stratejik planlarının incelenmesi, mekansal planlara bakılması ve son olarak projelerin incelenmesi şeklinde ele alınacaktır. Böylelikle kentsel mekana müdahale biçimleri farklı ölçeklerde incelenmiş olacaktır.

Şekil 3.1. Mekansal müdahale süreci

3.5. Değerlendirme

Ankara ili Çankaya ilçesinde kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisinin sorgulanması çalışmasında sürecin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla bu bölümde Türkiye’nin planlama süreci, yapılan planların türleri, planların yapım ve onay sürecinden sorumlu kurumlar ve planları etkileyen aktörler ortaya konulmuştur. Bunlara ek olarak, planlarda yer alan yaşam kalitesi kavramı ve yaşam kalitesi göstergeleri incelenerek, planlar ile yapılan kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesi ilişkisi değerlendirilmiştir.

Türkiye’de imar mevzuatına göre farklı ölçeklerde iki plan türü vardır. Bunlar sosyo-ekonomik (kalkınma ve bölge planları) ve mekansal (üst ölçekli, alt ölçekli, özel statülü alanlarda yapılan ve tamamlayıcı planlar) planlardır. Farklı kademedeki bu planlar farklı kurumların (merkezi ve yerel yönetimler) yetkisindedir. Bu kurumlar dışında Türkiye’de mekansal planlama sürecini etkileyen farklı aktörler vardır. Aktörler, toplumlara göre farklılık ve çeşitlilik göstermesine rağmen, çalışma kapsamında; merkezi ve yerel yönetimler, demokratik kitle örgütleri (DKÖ) ve sivil toplum kuruluşları (STK), idari yargı, ve kentte yaşayanlar/kentin kullanıcıları temel aktörler olarak tanımlanmaktadır.

Mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin sorgulanacağı tez çalışması kapsamında bu bölümde ele alınan diğer bir konu Türk imar mevzuatında yer alan planlarda, yaşam kalitesi kavramının nasıl ele alındığının değerlendirmesidir. Plan türlerinden sosyo-ekonomik planlar kapsamına giren kalkınma planlarında kentsel yaşam kalitesi kavramının ele alındığı görülmektedir. İlk olarak 1996-2000 yıllarını içine alan dönemi kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma planında yer almakta olup, sonraki kalkınma planlarında da planların amaç ve hedefleri arasında bulunduğu gözlenmektedir. Ancak yapılan değerlendirmede, kalkınma planlarında kentlerde kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına ilişkin mekansal boyutta uygulamaya yönelik sınırlı politikaların geliştirildiği düşünülmektedir.

Mekansal planlarda yer alan yaşam kalitesi kavramı değerlendirildiğinde; imar mevzuatında mekansal planların tanım ve amaçlarının ortaya konulduğu kanun ve yönetmeliklerin hazırlanma amaçları içinde yaşam kalitesi yüksek kentler oluşturmak olduğu gözlenmektedir. Mekansal planlarda kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin çevresel, sosyal ve mekansal boyutların farklı kademe ve tür planlara göre değişiklik gösterdiği gözlenmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de farklı kademedeki planlarda kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarına değinildiği, ancak tüm kademelerde hazırlanan planların kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin dört farklı boyutu olan ekonomik, sosyal, çevresel ve mekansal boyutunun birlikte ele alınması halinde planlar arasındaki birlikteliğin ve tutarlılığın daha iyi olacağı düşünülmektedir.

Bölüm kapsamında ele alınan diğer bir konuda çalışmanın bir sonraki bölümünde kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesine etkisi araştırılırken mekansal müdahale sürecinin nasıl ele alınacağı açıklanmıştır. Çalışma kapsamında bir sonraki aşamada mekansal müdahaleleri yapan kurumlar belirlenecek, kurumların stratejik planları incelenecek, mekansal planlara bakılacak ve son olarak projeler incelenecektir. Sonuç olarak, kentsel mekana müdahale biçimleri farklı ölçeklerde incelenerek, müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi farklı bakış açıları ile sorgulanmaya çalışılacaktır.

4. KENTSEL MEKANSAL MÜDAHALELERİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI ÇALIŞMASI YÖNTEMİ

Kentsel mekansal müdahalelerin ve bu müdahalelerin yaşam kalitesine etkisinin araştırıldığı çalışmanın yöntem bölümünde öncelikle, belirlenen saha çalışması alanının neden seçildiği açıklanarak, alana ilişkin genel özellikler ortaya konulacak, ardından Çankaya ilçesinde yapılan planlar ve aktörler üzerinden kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması çalışmasını yönteminin detayları açıklanacaktır.

4.1. Saha Çalışması Alanının Belirlenmesi

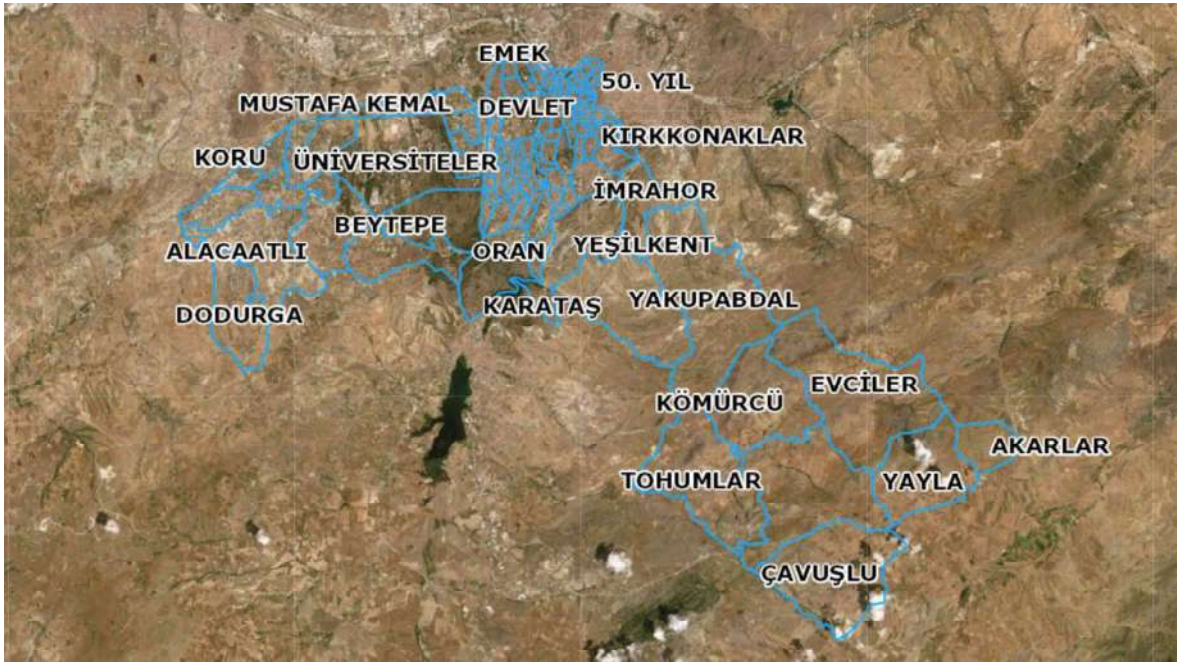
Saha çalışma alanı Türkiye'nin nüfus ve gelişmişlik açısından ön sıralarda yer alan Ankara ili, Çankaya ilçesi olarak belirlenmiştir. İlçenin Türkiye'nin başkenti Ankara'da nüfus ve gelişmişlik bakımından ilk sırada yer alan ilçesi olması nedeniyle Türkiye'de yapılan kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılacağı önemli bir örnek çalışma alanı olduğu düşünülmektedir.

Çankaya ilçesi Ankara ilinin nüfus yönünden en büyük merkez ilçesidir (Harita 1). İlçenin nüfusu 949255 kişidir ³ ve yüzölçümü 44 bin hektardır. Çankaya ilçesi merkez ilçe olması nedeniyle konut alanlarının yanı sıra ticari ve finansal hizmet etkinliklerinin çok yoğun olduğu bir ilçedir. İlçenin gündüz ve gece nüfusu farklılık göstermektedir. İlçede gündüz nüfusu 2 milyonu geçmektedir. Çankaya ilçesinde 334 bin konut birimi ve 107 bin ticaret birimi yer almaktadır. İlçede farklı kentsel kullanımlar bulunmaktadır. Bu kullanımlar; eğitim alanları, sağlık alanları, kamu kuruluşları alanları, sosyal ve kültürel tesisler, spor alanları ve askeri alanlardır. Çankaya ilçesinde toplam 123 mahalle bulunmakta olup, bu mahallelerin 114'ü kentsel, 9'u ise kırsal mahallelerdir (Çankaya Belediyesi, URL-4).

³ TÜİK 31Aralık 2021 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçlarından alınmıştır.

Harita 4.1. Çankaya ilçesinin Ankara ilindeki yeri (Google Haritalar, 2020)

Harita 4.2. Çankaya ilçesi sınırı ve mahalle sınırları uydu görüntüsü (Çankaya Belediyesi, URL-7)

Çankaya ilçesi 13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye'nin başkenti olan Ankara ilinde bulunmaktadır. 1924 yılında onaylanan 417 sayılı kanunla ‘‘Ankara Şehremaneti’’ kurulmuş ve kent Türkiye belediyeçiliğinin gelişmesinde öncü bir rol üstlenmiştir. 1984 yılında onaylanan kanun ile Ankara’da (İstanbul ve İzmir’le birlikte) büyükşehir belediyesi

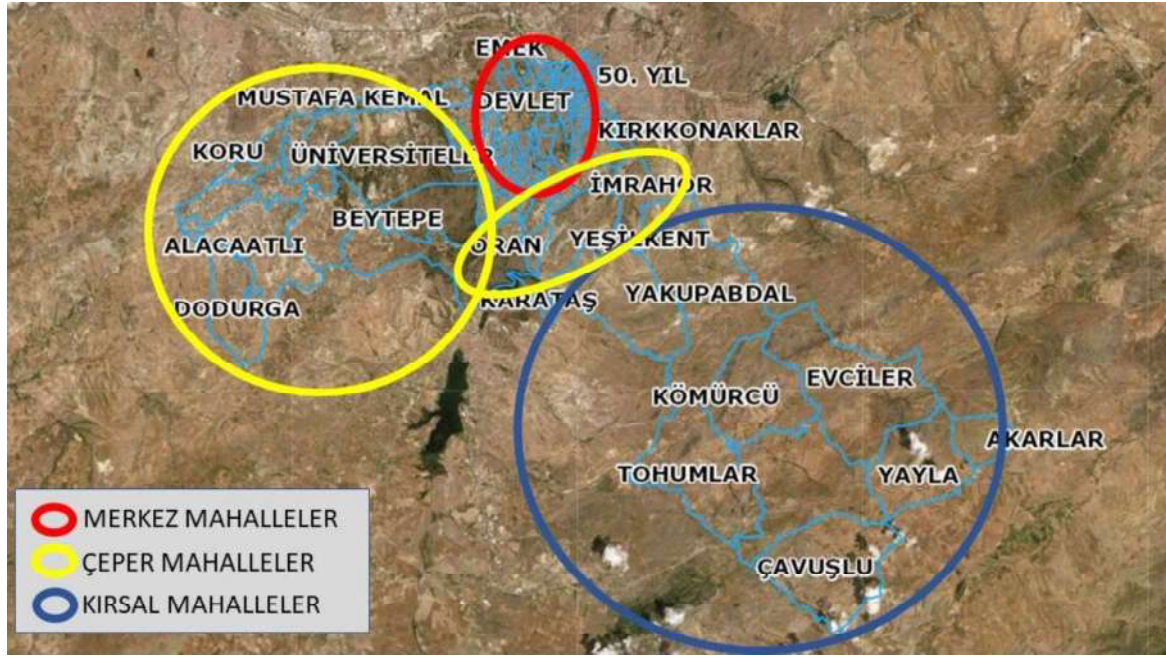
kurulmuş ve kent beş metropoliten ilçeye ayrılmış, Çankaya ilçesi bu ilçelerden biri olmuştur.

Çankaya ilçesi modern Ankara'nın gelişiminin önemli bir parçası olagelmıştır. Jansen planıyla tarihi kent merkezi Ulus'un güneyinde yeni yerleşim yerlerinin açılmasıyla gelişmeye başlayan ilçe "modern kent merkezi" Kızılay'ı ve sonrasında gelişen (Bahçelievler, Kavaklıdere, Çukurambar gibi) pek çok alt merkezi barındırmaktadır.

Erken Cumhuriyet döneminin ilk kamu binalarının ve yabancı devlet temsilciliklerinin de yer seçimiyle oldukça hızlı bir konut gelişimi gösteren Çankaya ilçesinde farklı zaman ve tipolojilerde yapılmış konut alanları da bulunmaktadır. Kızılay merkez alanını çevreleyen modern konut gelişimi kentin güney ve batı yönlerinde ilerlemiş, nüfus artış hızına paralel olarak 1990'larla birlikte de kentin batı eksenine yönelmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmelerle konut alanlarının kent merkezini izleyen sürekliliği sona ermiş, mülkiyet ilişkilerinin de etkisiyle kent çeperine sıçramalar gerçekleşmiştir (Beytepe-Çayyolu-Ümitköy bölgeleri gelişimi). Tüm bu gelişmeler Çankaya ilçesini de etkilemiş ilçe yapısal ve alansal dönüşüme girmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Çankaya ilçesinin kentsel yaşam kalitesi yaklaşımı ve belediye hizmetleri üzerinden değerlendirilmesi pek çok olanak sunmaktadır. İlçenin nüfus büyüklüğü ve coğrafi kapsamı demografik ve coğrafi çeşitliliklerin araştırmaya yansımaya olanak sağlamaktadır. Buna ek olarak, tarihsel olarak eski ve yeni gelişimler, kent merkezine yakın ve uzak yerleşimler, kent-kır farklılığından kaynaklanan taleplerin değişiklik göstermesi açısından da kentsel yaşam kalitesi araştırmalarına çeşitlilik katacağı düşünülmektedir.

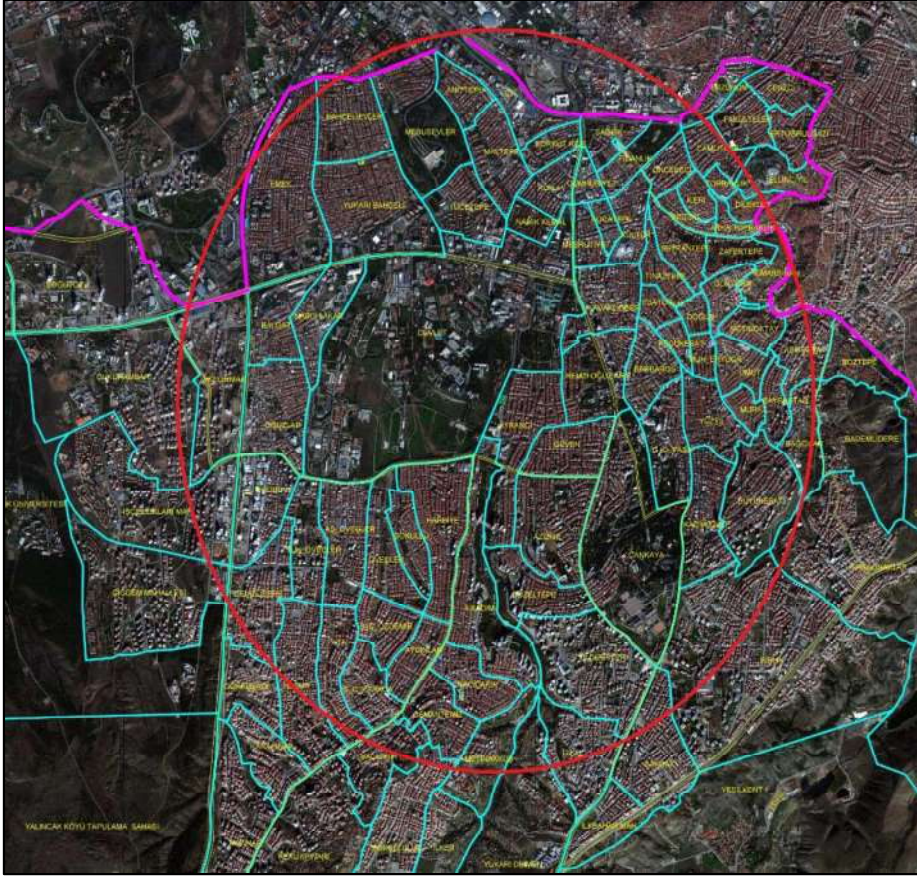
Çankaya ilçesi mahallelerini merkez mahaller, çeper mahalleler ve kırsal mahaller olarak üç grupta sınıflandırabiliriz. Harita 4.3'de Çankaya ilçesindeki merkez, çeper ve kırsal mahallelerin yerleri uydu görüntüsünde işaretlenmiştir.

Harita 4. 3. Çankaya ilçesindeki merkez, çeper ve kırsal mahalleler uydu görüntüsü

Merkez mahalleler Çankaya ilçesinin eski yerleşim alanlarının bulunduğu mahallelerdir. Harita 4.4’ de merkez mahallelerin uydu görüntüsü bulunmaktadır. Harita da görüldüğü gibi özel statülü alanlar dışında (tarihi sit, doğal sit ve askeri alanlar gibi) bu mahallelerde yoğun yerleşim dokusu gözlenmektedir. Çeper mahalleler ise ilçenin genellikle yeni yerleşim alanlarının bulunduğu, yerleşim dokusu yoğunluğunun değişkenlik gösterdiği mahallelerdir. Kırsal mahalleler (Yakupabdal, Karataş, Kömürcüler, Evciler, Tohumlar, Yayla, Akarlar, Çavuşlu, Karahasanlı Mahalleri) ise köyden mahalleye dönüşen ancak kırsal niteliğini hala koruyan, seyrek yerleşim dokusu ve az nüfusu olan mahallelerdir.⁴ Bu kırsal mahallelerin henüz 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları bulunmamakta olup köy yerleşim alanları vardır.

⁴ TUIK 31Aralık 2021 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) verilerine göre Yakupabdal, Karataş, Kömürcüler, Evciler, Tohumlar, Yayla, Akarlar, Çavuşlu, Karahasanlı Mahalleri toplam nüfusu 6289 kişidir.

Harita 4.4. Çankaya ilçesi merkez mahalleler uydu görüntüsü

Çankaya ilçesinde yapılan planlar üzerinden kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması çalışmasının mahallelere ilişkin analiz sonuçlarının yorumlanması aşmasında beşinci bölümde, Çankaya ilçesindeki mahallelerde yapılaşmaya ilişkin doluluk boşluk oranları analizi yapılarak, merkez ve çeper mahallerde yapılaşma durumu çıkarılmıştır. Bu çalışma her mahalle özelinde google haritalar kullanılarak dolu ve boş alanların tespiti ile yapılmıştır. Sonuç olarak, ilçede yer alan mahalleler tamamen yapılaşmış, yapılaşması devam eden ve yeni yapılaşmakta olan mahalleler olarak gruplandırılmıştır (Bkz. Harita 5.2).

4.2. Çankaya İlçesinde Gerçekleştirilen Planlar ve Aktörler Üzerinden Kentsel Mekansal Müdahalelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisinin Araştırılması Yöntemi

Çankaya ilçesinde kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi araştırması iki aşamalı bir yöntem üzerinden kurgulanmıştır. İlk olarak; stratejik planlar, imar planları ve projeler üzerinden, ikinci olarak; uzman görüşleri ve halkın talepleri

üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması planlanmıştır.

Çalışmada Çankaya ilçesinde gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisini araştırabilmek amacıyla öncelikle kentte planlama sürecine etki eden farklı aktörler (kentte karar alma yetkisi olan ve kararları etkileyen aktörler) belirlenmiştir. Çalışmada Türkiye’de planlama sürecinin anlatıldığı bölümde kent mekanını şekillendiren aktörler ortaya konulmuştu ve bu aktörler; merkezi ve yerel yönetimler, demokratik kitle örgütleri (DKÖ) ve sivil toplum kuruluşları (STK), idari yargı, kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcıları olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda hem bu bilgileri test etmek hem de çalışmanın ilk kısmını oluşturan, planlar ile gerçekleşen kentsel müdahalelere bakmak amacıyla ilçede planlama sürecine etki eden, plan onaylama yetkisi olan tüm kurumlar mevzuat çalışmaları ve kurumlarda yapılan arşiv çalışmaları sonucunda tespit edilmiştir. Çalışma alanında tespit edilen imar planlarını yapma ve onaylama yetkisi olan kurumlar yerel ve merkezi yönetimler olarak gruplandırılmıştır. Çizelge 4.1.’de Türkiye’de planlama sürecine etki eden kurumlar merkezi ve yerel yönetimler olarak sınıflandırılarak, tek tek kurum isimleri belirtilmiştir. Çizelgede yanlarında parantez içinde ‘eski planlar’ şeklinde belirtilen bazı kurumlar önceki yıllarda var olan kurumlar olup, günümüzde başka bir kuruma dönüşmüş ya da plan onayı yapmayan kurumlardır.

Çizelge 4.1. Planlama sürecine etki eden aktörler (plan onaylama yetkisi olan kurumlar)

Planlama Sürecine Etki Eden Aktörler (Plan Onaylama Yetkisi olan Kurumlar)	
Yerel Yönetimler	-Büyükşehir Belediyesi (Ankara Büyükşehir Belediyesi) -İlçe Belediyesi (Çankaya Belediyesi) (planları uygun görür onaylanmak üzere büyükşehir belediyesine gönderir.)
Merkezi Yönetimler	-Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı -Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı -Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı -Milli Savunma Bakanlığı -TOKİ -İller Bankası -Cumhurbaşkanlığı (2019 Planları) -Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu -Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (Eski Planlar) -İmar İdare Heyeti (Eski Planlar) -İl İdare Kurulu (Eski Planlar) -Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (Eski Planlar)

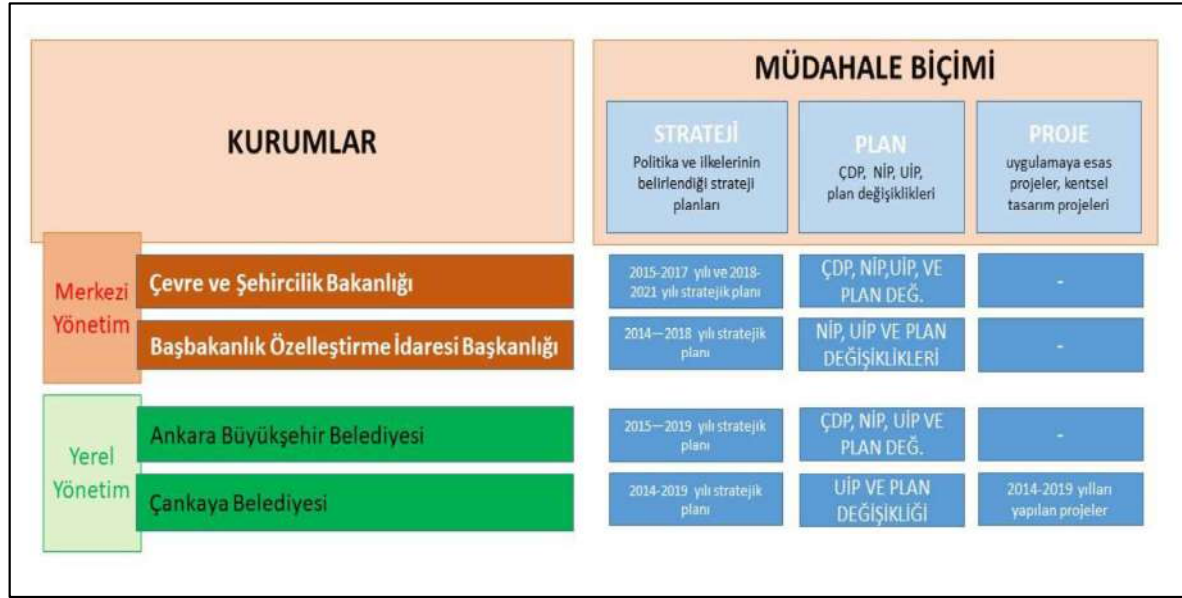
Çalışmanın ikinci aşaması olan uzman görüşleri ve halk talepleri üzerinden kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi araştırmasında ise, ilçede belirlenen yıllar içinde planları onaylayan kurumlar tespit edilerek bu kurumlardaki plan yapım ve onay aşamasında rol alan uzman kişiler belirlenmiştir. Daha sonrada planlama sürecine etki eden diğer aktörlerden olan demokratik kitle örgütleri (DKÖ) ve sivil toplum kuruluşları (STK) nın kentsel mekansal müdahalelere etkisini anlayabilmek amacıyla meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarından uzman kişiler belirlenmiştir. Buna ek olarak diğer bir aktör olan kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcıları ile pandemi sebebiyle doğrudan görüşmelerin ve anket uygulamalarının yapılamaması sorununu aşmak üzere bu aktör grubunun talep ve şikayetleri üzerinden bir değerlendirme yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece çalışma kapsamında idari yargı aktörü dışında kent mekanını şekillendiren ve planlama sürecinde yer alan tüm aktörlerin bakış açısından kentte gerçekleşen kentsel mekansal müdahalenin kentsel yaşam kalitesine etkisinin sorgulanması hedeflenmiştir.

Çalışma kapsamında sınırlılıklar bölümünde de belirtildiği gibi idari yargı aktörünün kentsel mekansal müdahalelere etkisi araştırılamamıştır. Çankaya ilçesinde gerçekleşen kentsel müdahaleleri ortaya koyarken belirlenen yıllarda değerlendirmeye alınan imar planları, plan değişikliklerine açılan davalar sonucunda iptal olan veya dava süreci devam eden planlara ilişkin veriye erişim sorunu nedeniyle çalışma kapsamında değerlendirmeye alınamamıştır.

4.2.1. Stratejik planlar, imar planları ve projeler üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması

Çalışma kapsamında ilk olarak, örnek çalışma alanı olarak seçilen Çankaya ilçesinde mekansal plan yapma ve onaylama yetkisi olan kurumlar belirlenerek, kurumların stratejik planları incelenmekte, kentlerde kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik stratejileri ortaya konulmaktadır. Daha sonra yine ilçede mekansal plan yapma ve onaylama yetkisi olan kurumların onayladığı imar planları ile gerçekleşen kentsel müdahaleler tespit edilerek, kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi yapılmaktadır. Son olarak da Çankaya Belediyesi tarafından yaşam kalitesine etki eden projeler tespit edilerek, yaşam kalitesi göstergeleri açısından değerlendirmesi yapılmaktadır.

Çankaya ilçesinde gerçekleşen kentsel mekansal müdahale biçimleri çalışmada Şekil 4.1’de gösterildiği şekilde ele alınmaktadır. Belirlenen kurumlarda farklı ölçeklerde plan ve projelerle yapılan müdahaleler detaylı olarak verilmektedir.

Şekil 4.1. Çankaya ilçesinde merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılan mekansal müdahale biçimleri

Çalışmada Çankaya ilçesinde gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisini araştırmak amacıyla belli yıllar seçilerek örneklem oluşturulmuştur. Çankaya ilçe sınırlarının 2014 yılında 6360 sayılı Kanunla değişmesi nedeniyle⁵³, Çankaya ilçesinde incelenecek olan stratejik ve imar planlarının, halk talep ve şikayetlerinin 2014-2019 yılları arasında ele alınması hedeflenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında Çankaya ilçesinde belirlenen 2014-2019 yılları arasında mekansal plan yapan kurumlar (merkezi ve yerel yönetimler) tarafından hazırlanan stratejik planlar incelenmiştir. Stratejik planlara kurumların resmi internet sitelerinden erişilmiştir. Kurumların stratejik planları farklı yılları kapsayan raporlar şeklinde hazırlandığı tespit edilmiş, bu nedenle 2014-2015-2016-2017-2018-2019 yıllarını içine alan tüm stratejik plan raporları incelenmiştir. Bu kapsamda merkezi yönetim kurumları olan Çevre, Şehircilik ve

⁵³ 6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmiyedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 2. Maddesinin 42. Bendine göre ‘Ankara ilinde, Yenimahalle ilçesine bağlı Dodurga ve Alacaatlı Mahallelerinin çevre yolu içinde kalan kısmı ile Çayyolu, Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı, Ümit, Koru, Konutkent ve Yaşamkent Mahalleleri, Çankaya ilçe sınırlarına dâhil edilerek, Çankaya Belediyesine katılmıştır.’

İklim Değişikliği Bakanlığına ait 3 adet (2010-2014 yılları, 2015-2017 yılları ve 2018-2022 yılları stratejik plan raporları), Başbakanlık Özelleştirme İdaresine ait 2 adet (2014-2018 yılları ve 2019-2023 yılları stratejik plan raporları), yerel yönetim kurumları olan Ankara Büyükşehir Belediyesine ait 2 adet (2010-2014 yılları ve 2015-2019 yılları stratejik plan raporları), Çankaya Belediyesine ait 2 adet (2012-2014 yılları ve 2015-2019 yılları stratejik plan raporları) olmak üzere toplam 9 adet stratejik rapor incelenmiştir. Bu raporlarda Ankara İli, Çankaya ilçesi özelinde kentsel müdahale ile kentte yaşam kalitesini artırmaya yönelik amaç ve hedefler bulunup bulunmadığı tespit edilmiştir.

Bir sonraki aşama olan çalışma alanı olarak belirlenen Çankaya ilçe sınırları içerisinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planları ve imar planı değişikliklerini tespit etmek için Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığının resmi internet sayfasında yayınlanan 2014-2019 yılları arasında alınan tüm meclis kararlarının dökümü yapılmıştır. Buna ek olarak planlama sürecinde yetkisi olan diğer kurumların 2014-2019 yılları arasında onayladığı tüm imar planı ve plan değişiklikleri, Çevre Şehircilik Bakanlığı'ndan alınan şifahi bilgiler ve Çankaya Belediyesi arşivinden elde edilen veriler ile çıkarılmıştır. Araştırma sonucu edinilen bu verilerin bir araya getirilmesi ile 2014-2019 yılları arasında tespit edilen plan kararlarının içerikleri ayrıntılı bir şekilde tek tek incelenerek, meclis karar sayısı, meclis karar tarihi (plan onay tarihi), mahalle adı, ada/parsel bilgisi, plan ölçeği (1/25000, 1/5000, 1/1000), planı onaylayan kurum, plan değişikliğinin konusu (meclis kararının özeti), plan karar değişikliği türü (kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği vs.), planın yaşam kalitesi değerlendirmesi (olumlu, olumsuz, nötr) başlıkları altında excel tablosuna dökümü yapılmıştır (EK-3).

Analizler sonucunda 2014-2015-2016-2017-2018-2019 yıllarını kapsayan toplam 6 yılda merkezi ve yerel yönetimlerin onayladığı toplam 1473 adet plan kararı alındığı tespit edilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi bu kararların hepsi excel programında ayrıntılı bir şekilde düzenlenip, belirlenen başlıklar üzerinden her bir veri seti için kodlar oluşturularak, tablolar ve grafikler hazırlanmıştır. Verilerin değerlendirmesi yapılırken excel ve SPSS programından yararlanarak frekans analizi, çapraz sorgulama gibi betimsel analizler yapılmıştır.

Çankaya ilçesinde 6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmiyedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun kapsamında eskiden köy olan daha sonra mahalle statüsü kazanan mahaller dışında

tamamı imarlı alandır. Bu nedenle çalışmanın örneklem yılları içinde yapılan imar planlarının neredeyse tümü imar planı değişikliği olması nedeniyle çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenen imar planları imar planı değişikliği olarak belirtilmektedir.

Elde edilen veriler sonucunda, Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan kentsel mekansal müdahale içeren tüm plan değişikliklerinin yapıldığı mahalleler, hangi kurumun yaptığı, plan değişikliğinin türü ve yaşam kalitesi açısından yapılan değişikliğin kente/mahalleye etkisi değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasının son kısmında ise Çankaya ilçesinde planların uygulanması ve alt ölçekte gerçekleştirilen projelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırması yapılmıştır. Çalışma alanı olan Çankaya ilçesinin Çankaya Belediyesine bağlı olması ve alt ölçekte uygulamaya yönelik projelerin de ilçe belediyesi tarafından yürütülmesi nedeniyle çalışma kapsamında Çankaya Belediyesinin kentsel yaşam kalitesine etki edecek projeleri incelenmiştir. İlk olarak çalışma kapsamında belirlenen yıllarda yapılan projeler Çankaya Belediyesinin internet sitesi, belediyenin yayınladığı kaynak kitaplar ve belediyede yapılan görüşmeler sırasında toplanan veriler ile tespit edilmiştir. Çankaya Belediyesinin kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik çeşitli yaşam kalitesi göstergelerini kapsayan projeleri bulunmaktadır. Ancak çalışma kapsamında sadece belediyenin kentsel yaşam kalitesine etki eden mekansal projeleri ele alınmıştır. 2014-2015-2016-2017-2018-2019 yıllarında çalışma kapsamına alınan mekansal projelerin adları, yer aldığı mahallesi ve sayıları tespit edilmiştir. Tespitler sonucunda yapılan projelerin yaşam kalitesine etkisi çalışma kapsamında oluşturulan kentsel yaşam kalitesi göstergeleri açısından değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Sonuç olarak, Çankaya ilçesinde belirlenen yıllarda farklı ölçeklerde tüm kentsel mekansal müdahaleler (stratejik planlar, imar planları, plan değişiklikleri ve projeler) ortaya konularak bunların kentsel yaşam kalitesine etkisi tartışılmış olacaktır.

4.2.2. Uzman görüşleri ve halk talepleri üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması

Çalışmanın ikinci aşamasında, Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında yapılan kentsel mekansal müdahalelerden çıkarılan sonuçlar üzerinden yorumları derinleştirmek amacıyla,

kentsel mekansal müdahalelere karar verenlerle diğer bir deyişle plan yapım ve onay sürecinde yer alan uzman kişiler ve kararları etkileyen uzman kişiler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Uzman görüşmeleri dışında, kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcılarının da talep ve şikayetleri tespit edilmiştir. Böylelikle kentsel mekanı şekillendiren farklı aktörler üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesine etkileri sorgulanmıştır.

Derin görüşmelerin yöntemi

Derin görüşmelerin ilk aşamasını görüşme yapılacak uzman kişilerin tespit edilmesi oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında öncelikle Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında yapılan kentsel müdahalelere ilişkin çıkarılan nicel veriler değerlendirilerek merkezi ve yerel yönetimlerde hangi kurumlarda kaç adet mekansal müdahale içeren plan değişikliği yapıldığına bakılmıştır. Bu tespitlerden yola çıkarak 2014-2019 yılı arasında sayıca fazla plan onaylayan kurumlar derin görüşmelerin yapılacağı kurumlar olarak belirlenmiştir.

Belirlenen yıllarda 728 adet plan değişikliğinin Ankara Büyükşehir Belediyesi, 75 adet plan değişikliğinin Çevre Şehircilik Bakanlığı, üçer adet plan değişikliğinin Cumhurbaşkanlığı ve Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2 adet plan değişikliğinin Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve 1 adet plan değişikliğinin ise TOKİ tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda mevzuat açısından da plan onay sürecinde yer alan kurumlar incelenerek derin görüşme yapılacak kişilerin çalıştığı kurumlar belirlenmiştir. Yerel yönetimlerde imar planı onaylama yetkisi Ankara Büyükşehir Belediyesindedir. Ancak ilçe belediyeleri de 1/1000 ölçekli imar planlarını yapmaktadır ve ilçe Belediye Meclisince uygun görülerek, onaylanması için Büyükşehir Belediyesine gönderilmektedir. Bu nedenle imar planlarında onay yetkisi olmasa da plan yapımında aktif rol alan ilçe belediyesi (Çankaya Belediyesi) de derin görüşme yapılacak kurumlar arasına dahil edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı tarafından onaylanan plan değişikliklerinde plan Cumhurbaşkanı tarafından onaylandığı için görüşme kapsamına alınmamıştır. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri planlarını onayladığı için ve belirlenen yıllarda sayıca az plan değişikliği yapıldığı

için bu kurum da görüşme kapsamı dışında tutulmuştur. TOKİ'nin de sadece belirlenen yıllarda bir adet plan değişikliği olduğu için bu kurum da görüşme kapsamına alınmamıştır.

Sonuç olarak; Çankaya Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Çevre Şehircilik Bakanlığı tarafından belirlenen yıllarda fazla sayıda plan değişikliği yapıldığı için ve Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı da ilgi alanları kapsamında farklı bir bakış açısı sunacağı düşünüldüğü için, derinlemesine görüşme yapılması belirlenen kurumlardır. Belirlenen kurumlarda özellikle plan yapımında görev alan uzmanlar, planlarda imza yetkisi olan kişiler ve planların onay sürecinde karar veren kişiler olmasına özen gösterilmiştir.

Kurumlarla yapılan görüşmelere ek olarak çalışmaya farklı bir bakış açısı katması, kent mekanının şekillendiren önemli aktörler arasında yer alması ve plan kararlarını etkilemede önemli rol oynadığı düşünülmesi nedeniyle Ankara ili Çankaya ilçesinde aktif olan farklı sivil toplum kuruluşları ve demokratik kitle örgütlerinden uzman kişiler ile görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda; Ankara Şehir Plancıları Odası, Ankara Kent Konseyi, Çayyolu Semt Meclisi, Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ve Çiğdemim Derneğinde görev alan uzman kişiler seçilmiştir.

Görüşme yapılacak kurumların tespiti çalışmaları yapılırken eş zamanlı olarak görüşme yapılacak uzman kişilere sorulacak sorular hazırlanmıştır. Uzman kişilerin Ankara ili Çankaya ilçesinde gerçekleşen kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin sorgulanmasına yönelik tanımlayıcı, betimleyici ve konuya özel sorular belirlenmiştir. Görüşme soruları açık uçlu sorulardan oluşmaktadır, böylece görüşmenin akışı etkilenecek, bazı soruların yanıtlarının detaylandırılması hedeflenmiştir. Ayrıca görüşme yapılacak farklı deneyimlere sahip kişilerin açık uçlu sorularla bazen çerçeve dışına çıkmasının da araştırmaya önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür. Diğer bir yandan önceden hazırlanmış bir görüşme formatına bağlı kalınarak görüşmenin yapılması ile sistematik ve karşılaştırılabilir verilerin ortaya konulması amaçlanmıştır (EK-4).

Tez kapsamında görüşme yapılacak muhtemel kişiler yukarıda açıklandığı gibi plan yapım ve onay sürecinde yer alan kurumların tespiti ve kentsel mekansal müdahaleleri belirleyen aktörler incelendiği sırada belirlenmiştir. Öncelikle görüşme yapılacak kurum ve kuruluşlar ile bu kurum kuruluşlarda çalışan görüşme yapılabilecek uzman kişilerin listesi oluşturulmuştur. Ancak bu listedeki kişilerde görüşmelerde yeni kişi önerileri veya kişilere

ulaşılamaması, görüşme yapmak istememesi gibi nedenlerden dolayı değişiklikler yapılmıştır. Görüşmeye katılan kişiler belirlenirken farklı görevlerde (meclis üyesi, belediye başkan yardımcısı, müdür, şef, teknik personel gibi) ve farklı meslek (şehir plancısı, mimar, inşaat mühendisi gibi) gruplarından kişiler olması hedeflenmiştir. Ayrıca, görüşme yapılan kişilerin konuyla ilgili yetkili ve deneyimli kişiler olmasına dikkat edilmiştir.

Görüşmeler kurumlardaki ve sivil toplum kuruluşlarındaki kişilere ulaşılarak ve sonrasında görüşme yapılan kişilerin başka kişileri tavsiyesi ile yani kartopu yöntemi kullanılarak sürdürülmüştür. Araştırma kapsamında toplam 22 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler 29.03.2021- 19.10.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Her bir kişinin görüşmesi yaklaşık 35-60 dakika sürmüştür. Görüşmeye katılan kişilerle görüşmeler işyerlerinde veya online (zoom programında) ortamda yapılmıştır. Görüşme yapılan uzmanların 4'ü dışında hepsinin görüşmesi ses kaydı veya video kaydına alınmıştır. Görüşme sırasında notlar alınmış ve görüşme sonrasında ses ve video kayıtları yazılı notlara dönüştürülmüştür. Elde edilen veriler gruplanarak analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin belirli görevlerde olmaları ve akademik etik gereği kişileri tanımlayacak kimlik bilgileri kullanılmayarak, görüşme kişilerine kod verilerek metin içi aktarımlar gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılan toplam 22 uzmandan, 6 kişi Çankaya Belediyesinde, 5 kişi Ankara Büyükşehir Belediyesinde, 5 kişi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında ve birer kişi Özelleştirme İdaresi Başkanlığında, Ankara Kent Konseyinde, Çayyolu Semt Meclisinde, Şehir Plancıları Odasında, Çiğdemim Derneğinde, Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneğinde farklı görevlerde (meclis üyesi, belediye başkan yardımcısı, müdür, şube müdürü, şube şefi, teknik personel, dernek başkanı, dernek sözcüsü gibi) çalışmaktadır.

Kurumlarda ve sivil toplum kuruluşlarında görüşme yapılan uzmanlar şehir plancısı, mimar, endüstri mühendisi, inşaat mühendisi, emekli subay, emekli bankacı gibi meslek gruplarından kişilerdir. Ancak planların yapım sürecinde görev alan, planlarda imza yetkisi olan kişilerin genellikle şehir plancısı olması nedeniyle görüşme yapılan 17 uzmanın şehir plancısı olduğu gözlenmektedir. Bunun dışında görüşme yapılan kişilerin birinin mimar, birinin endüstri mühendisi, birinin inşaat mühendisi, birinin emekli subay, birinin emekli bankacı meslek gruplarından olduğu görülmektedir.

Halk talep ve şikayetleri araştırması yöntemi

Çalışmanın ikinci bölümü olan kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcılarının (halkın) talep ve şikayetleri araştırması, nicel veriler ve derin görüşmeler ile elde edilen verilerin farklı bir bakış açısı ile test edilmesi ve çalışmaya zenginlik katması amacıyla yapılmıştır. Diğer bir yandan da kenti şekillendiren aktörlerden olan kentte yaşayanlar ve kentin kullanıcılarının algı ve bilinç düzeylerinin irdelenmesi gözetilmiştir. Çankaya ilçesinde yaşayan halkın kentsel müdahalelere ilişkin talep ve şikayetleri incelenerek kentsel yaşam kalitesine etkisi sorgulanmıştır. Elde edilen veriler çapraz sorgulama yöntemi ile derin görüşmelerde elde edilen veriler ve tespit edilen plan ve plan değişiklikleri ile bağlantıları ortaya konulmuştur. Çankaya’da yaşayan vatandaşların talep ve şikayetlerini incelemek için Çankaya Belediyesi örnek çalışma kurumu olarak seçilmiştir çünkü ilçeye yönelik vatandaşlardan gelen tüm şikayet ve talepler öncelikle Çankaya Belediyesine gelmektedir. Gelen şikayet ve talep dilekçeleri kurumda incelenip, Çankaya Belediyesi sorumluluğunda olmayan bir alan olduğu tespit edilirse kurum tarafından ilgili kuruma cevap verilmesi için gönderilmektedir. Bu nedenle sadece Çankaya Belediyesine yönelik şikayet ve talep dilekçeleri incelenmesi hedeflenmiştir.

Çankaya ilçesinde yaşayan vatandaşlar tarafından araştırma kapsamında değerlendirmeye alınan 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine CİMER (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi), BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi) ve mail aracılığıyla yapılan şikayet ve talep dilekçeleri incelenmiştir. Bu yıllar arasında imara ilişkin çok farklı konularda çok fazla dilekçe ile başvuru yapıldığı tespit edilmiştir. Bu dilekçelerin birçoğu farklı ölçeklerde kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu gözlenirse de, çalışma kapsamında sadece mekansal planlara ilişkin olan talep ve şikayet dilekçeleri inceleme kapsamına alınmıştır. Çankaya Belediyesinde planlara ilişkin şikayet ve dilekçeler İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Birimine gelmesi nedeniyle çalışma bu Birime mail, CİMER ve BİMER aracılığı ile gelen dilekçelerin değerlendirmeye alınması ile yapılmıştır. Şikayet ve talep dilekçeleri Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü arşiv dosyaları incelenerek elde edilmiştir. 2014-2019 yılları arasında İmar ve Şehircilik Müdürlüğüne mail, CİMER ve BİMER yoluyla gelen yaklaşık 6000 dilekçe tek tek incelenerek sadece Şehir Planlama Birimine gelen dilekçeler tespit edilmiştir. Birime gelen toplam 752 dilekçenin her biri değerlendirilerek konusuna göre sınıflandırılmıştır.

5. SAHA ÇALIŞMASI BULGULARI VE BULGULAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması çalışması sonucunda edinilen veriler ortaya konulmakta ve elde edilen bulgular değerlendirilip, yorumlanmaktadır. Tez çalışması kapsamında sorgulanması amaçlanan kentte gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesini nasıl etkilediği niceliksel ve niteliksel analizlerle ortaya konulmaktadır.

Saha çalışmasında edinilen bulguların ortaya konulması ve değerlendirilmesi iki aşamada yapılacaktır. İlk olarak Çankaya ilçesinde stratejik planlar, imar planları ve Çankaya Belediyesinin yaptığı projeler ile gerçekleştirilen kentsel müdahalelerin yaşam kalitesine etkisinin araştırılması verilerinin bulguları tartışılarak, sonuçları değerlendirilecektir. İkinci aşamada ise, Çankaya ilçesinde yapılan kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin uzman görüşleri ve halk talepleri üzerinden incelenmesi çalışmasının bulguları ortaya konulacak ve tartışılacaktır.

5.1. Çankaya ilçesinde Stratejik Planlar, İmar Planları ve Çankaya Belediyesinin Yaptığı Projeler ile Gerçekleştirilen Kentsel Müdahalelerin Yaşam Kalitesine Etkisinin Belirlenmesi

Kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması, farklı ölçeklerdeki kentsel mekansal müdahalelerin ele alınmasını hedeflediği için çalışma kapsamında ilk olarak üst ölçek plan kararlarını etkileyen stratejik planlar irdelenecektir. Bu bağlamda Çankaya ilçesine yönelik 2014-2019 yıllarını içeren stratejik planlar incelenecektir. İkinci olarak, Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planı değişikliği tespitleri yapılarak, imar planları ile yapılan kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin değerlendirmesi yapılacaktır. Son olarak da Çankaya Belediyesinin kentsel yaşam kalitesine etki eden mekansal projeleri değerlendirilecektir.

5.1.1. Çankaya ilçesine yönelik 2014-2019 yılları arasında yapılan stratejik planlar

Örnek çalışma alanı olarak seçilen Çankaya ilçesinde mekansal plan yapma ve onaylama yetkisi olan kurumlar tarafından hazırlanan stratejik planlar incelenmiştir.

İncelemeler sonucunda merkezi yönetim kurumlarında hazırlanan stratejik planlarda il bazında ayrıntılı çalışmalar yapılmadığı için Ankara ili ve Çankaya ilçesi özelinde belirlenmiş misyon, vizyon ve amaç olmadığı tespit edilmiştir. Ancak; Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 2015-2017 yılı stratejik planında vizyonu “yaşanabilir çevre ve marka şehirle”, misyonu ise “hayat kalitesi yüksek şehirler ve sürdürülebilir çevreyi temin etmek üzere; planlama, yapım, dönüşüm, ve çevre yönetimine ilişkin iş ve işlemleri düzenleyici, denetleyici, katılımcı ve çözüm odaklı bir anlayışla yapmak” şeklindedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, URL-9). 2018-2023 yılı stratejik planındaki vizyon “yaşanabilir çevre, afetlere hazır kimlikli ve akıllı şehirler” olarak belirlenmiştir. Misyon ise “Doğal çevreyi korumak, sürdürülebilir çevre ile uyumlu hayat kalitesi yüksek şehirler ve yerleşmeler oluşturmak üzere planlama, yapım, dönüşüm ve çevre yönetimine ilişkin iş ve işlemleri düzenleyici, denetleyici, katılımcı ve çözüm odaklı bir anlayışla yapmak” olarak belirlenmiştir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, URL-10). Diğer bir deyişle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının kurum olarak kentsel yaşam kalitesi yüksek yaşanabilir şehirler yaratmaya yönelik stratejileri olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer merkezi yönetim kurumu olan Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığının ise 2014-2018 yılı strateji planında (Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, URL-10) kentlerde kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir stratejisi olmadığı gözlenmektedir.

Yerel yönetimlere bakıldığında Ankara Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 yılı stratejik planında misyon “....Ankara’yı öncü, örnek, çağdaş ve yaşanabilir kentsel yaşam çevreleri sunan bir kent haline getirmektir” vizyon ise, ‘tüm planlama ve uygulama çalışmalarında kamu yararını çıkış noktası olarak, kentsel yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamak. Kentsel yaşam çevrelerindeki tüm fiziksel sorunları, kentlinin katılım olanaklarını arttırıp, eşitlikçi, hukuka uygun, kentli çevre hakları çerçevesinde tüm vatandaşlar adına giderip, sağlıklı, refah ve yaşanabilir çevreler oluşumunu sağlamak” olarak belirtilmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, 2014).

Alan çalışmasında seçilen Çankaya ilçesi, Çankaya Belediyesi sorumluluğundadır. Çankaya Belediyesi de hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla belli yıllarda stratejik planlar hazırladığı ve bu planlarda hedeflenen yıllarda belediye olarak misyonunu, amacını ve hedeflerini belirttiği gözlenmektedir.

Çankaya Belediyesi tarafından hazırlanan 2015-2019 yılları Stratejik Planında; “Belediye hizmetlerini; kamu yararını ve çıkarını temel alarak, kamu kaynaklarını etkin ve etkili kullanarak, çağdaş teknolojiye faydalanarak, şeffaf, hesap veren, katılımcılığı ve vatandaş memnuniyetini esas alan, çalışanını koruyan, güler yüzlü ve çözüm odaklı hizmet anlayışı çerçevesinde sunarak, Çankayalıların refah seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltmek.” (Çankaya Belediyesi, URL-5) olarak misyonunu açıklamaktadır. Bu doğrultuda Çankaya Belediyesinin de temel amaçlarından birinin “Çankayalıların refah seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltmek” olduğu görülmektedir.

Çankaya Belediyesi, Stratejik Planındaki misyonunu ve vizyonunu gerçekleştirmek için 8 farklı amaç ve amaca yönelik hedefler belirlemiştir. Amaçlardan biri de “temel belediyeçilik hizmetlerini eksiksiz vererek, Çankaya’yı yaşam kalitesi ve estetik değeri yüksek bir kentsel alan yapmak” tır. Yaşam kalitesi ve estetik değeri yüksek kentsel alan yaratmak amacıyla alt hedefler belirlediği gözlenmektedir. Bu hedefler ise şu şeklide sıralanmaktadır:

Hedef 1. Yeni yollar yapmak ve ulaşımına sürekli açık tutmak

Hedef 2. Çankaya’nın her noktasında engelsiz ve güvenli ulaşımı sağlamak

Hedef 3. Ortak yaşam ve hizmet alanlarının kullanım kapasitesi ve kalitesini yükseltmek

Hedef 4. Yaşanabilir ve güvenli kent mekanlarını oluşturmak ve sürekliliğini sağlamak

Hedef 5. Onaylı nazım imar planı olan alanların uygulama imar planlarını hazırlamak ve parselasyon işlemlerini yapmak

Hedef 6. Kentleşmede imar mevzuatına uygunluğu sağlamak (Çankaya Belediyesi, URL-5).

Stratejik planlarda Çankaya Belediyesinin Çankaya halkının yaşam kalitesini artırmak amacını gerçekleştirmek için hedefler belirlediği tespit edilmiştir.

Stratejik Planlara İlişkin Araştırma Bulgularının Değerlendirmesi

Kurumların hazırladığı stratejik planların incelenmesine ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda merkezi yönetimlerin kentlerde yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik stratejileri olduğu, ancak il ve ilçe özelinde stratejilerinin olmadığı, bunun yanı sıra yerel yönetimlerin Ankara ili ve Çankaya ilçesi özelinde yaşam kalitesini artırmaya yönelik stratejileri olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik genel stratejilerin üst ölçek kararlarda belirlendiği ancak il, ilçe özelinde kentsel yaşam

kalitesi stratejilerinin ise yerel yönetimler düzeyinde ele alındığı görülmektedir. Bu bağlamda Çankaya ilçesinin kentsel yaşam kalitesinin artırılmasına ilişkin en kapsamlı amaç ve hedeflerin Çankaya Belediyesinin stratejik planlarında yer aldığı gözlenmiştir. Söz konusu stratejik planda “Yaşam kalitesi ve estetik değeri yüksek kentsel alan yaratmak” amacı doğrultusunda ulaşım ve sosyal donatı alanlarını iyileştirmek, güvenli kent mekanları oluşturmak, imar planları hazırlamak ve kentleşmenin imar mevzuatına uygunluğunu sağlamak gibi alt hedefler belirlenmiştir. Ancak akademik yazında kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik farklı boyutlarda yaşam kalitesi göstergeleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle stratejik planda kentsel yaşam kalitesini artırmak amacının altında daha çeşitli kentsel yaşam kalitesi göstergelerini kapsayan alt hedefler belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan, tez çalışması kapsamında yapılan araştırmada kurumların stratejik planlarında yer alan, kentlerde yaşam kalitesini artırmaya yönelik hedeflerin üst ölçek plan kararlarında yer aldığı ancak plan kademelenmesine yansımadağı gözlenmektedir. Çoğu zaman alt ölçek bazı plan ve projeler kentsel yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik olsa da, belli bir bölge veya alanda parçalı plan ve projelerle yapıldığı için kentin bütününe fayda sağlamadağı görülmektedir.

5.1.2. Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planı değışikliğı kararları

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan tüm plan değışikliğı kararları verileri ortaya konulmuştur. Sonraki aşamada tespit edilen tüm plan değışikliğı kararları arasından Çankaya ilçesinde belirtilen yıllar arasında onaylanan mekansal müdahale içeren plan değışikliğı kararları seçilmiştir. Son aşama ise, Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında müdahale içeren plan değışikliklerinin merkez ve çeper mahallerine göre türlerinin incelenmesi ile tamamlanmıştır.

Çalışmanın ilk aşaması olan Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan tüm plan değışikliğı kararları verileri analizleri sonucunda 2014-2015-2016-2017-2018-2019 yıllarında merkezi ve yerel yönetimlerin onayladığı toplam 1473 adet karar alındığı tespit edilmiştir. Bu kararların hepsi çalışmanın yönteminde belirtildiğı gibi excel programında düzenlenerek sorgulamalar yapılmış, tablolar ve grafikler oluşturulmuştur. Çizelge 5.1’de

görüldüğü gibi analiz yapılan 6 yıl içinde yerel yönetimlerin onayladığı 1382 adet karar bulunurken, merkezi yönetimlerin onayladığı 91 adet kararın olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.1. 2014-2019 yılları yerel ve merkezi yönetimin onayladığı toplam plan karar sayıları

	Sayı	%
Yerel	1382	93,8
Merkezi	91	6,2
Toplam	1473	100,0

Çizelge 5.2’de ise yıllara göre yerel ve merkezi yönetimlerin onayladığı karar sayıları gösterilmektedir. Çizelgeye göre incelenen her yılda yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerden sayıca çok daha fazla karar aldığı görülmüştür. İnceleme sonucunda en çok karar onanan yılın 2016 yılı olduğu (toplam 332 karar, %22,5), bunu izleyen yılların ise 2017 ve 2018 yılları olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.2. Yıllara göre yerel ve merkezi yönetimin onayladığı toplam plan karar sayıları

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Merkezi Yönetim	Sayı	18	16	6	13	20	18	91
	%	19,8	17,6	6,6	14,3	22,0	19,8	100
Yerel Yönetim	Sayı	220	206	326	282	234	114	1382
	%	15,9	14,9	23,6	20,4	16,9	8,2	100
Toplam	Sayı	238	222	332	295	254	132	1473
	%	16,2	15,1	22,5	20,0	17,2	9,0	100

2014-2019 yılları arasında karar onaylayan kurumlar Çizelge 5.3’de gösterilmiştir. Alınan toplam 1473 kararın 1382 adet yerel yönetim kararının 1382 adedi Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından, 91 adet merkezi yönetim kararının ise 81 adedi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 3 adedi Cumhurbaşkanlığı, 3 adeti Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2 adedi Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 1 adedi Başbakanlık TOKİ, 1 adedi ise Koruma Kurulu tarafından onaylanmıştır. Sonuç olarak toplam karar sayısının % 93,8’inin Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından alındığı görülmektedir (Çizelge 5.3).

Çizelge 5.3. 2014-2019 yıllarında plan kararı onaylayan kurumlar

	Sayı	%
Ankara Büyükşehir Belediyesi	1382	93,8
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	81	5,5
Cumhurbaşkanlığı	3	0,2
Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	3	0,2
Özelleştirme İdaresi	2	0,1
TOKİ	1	0,1
Koruma Kurulu	1	0,1
Toplam	1473	100,0

2014-2019 yılları arasında merkezi ve yerel yönetimlerin onayladığı tüm kararlar incelenerek, karar türlerine göre sınıflandırma yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda onaylanan toplam 1473 kararın 661 adedi herhangi bir müdahale içermeyen plan değişiklikleri ve kararları kapsadığı için çalışmada ‘değişiklik yok’ olarak belirlenmiştir. Geri kalan 812 adet plan değişikliği kararı ise yalnız kullanım kararı değişikliği, yalnız yapılaşma koşulu değişikliği ve hem kullanım kararı hem yapılaşma koşulu değişikliği bir arada olan kararlar şeklinde gruplanmıştır. Plan değişikliklerinin 182 adedi yalnız kullanım kararı değişikliği, 226 adedi yapılaşma koşulu değişikliği ve 404 adedi hem kullanım kararı hem yapılaşma koşulu değişikliklerini kapsamaktadır (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri

	Sayı	%
Kullanım ve yapılaşma değişikliği	404	27,4
Yapılaşma koşulu değişikliği	226	15,3
Kullanım kararı değişikliği	182	12,4
Değişiklik Yok	661	44,9
Toplam	1473	100,0

Çalışmada ‘değişiklik yok’ olarak belirlenen 661 adet karar; planlamaya ilişkin planlama genel kararları, trafo alanları plan değişiklikleri, belediye meclisince kabul edilmeyen red edilen kullanım kararı içeren plan değişikliği, belediye meclisince kabul edilmeyen red edilen yapılaşma koşulu değişikliği içeren plan değişikliği, belediye meclisince kabul edilmeyen red edilen kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği içeren plan değişiklikleri, plan değişikliklerine yapılan itirazların reddine ilişkin kararları, sınır ilanları kararlarını ve değişiklik içermeyen karar türü tespit edilemeyen kararları içermektedir. Bu kararlar mekansal olarak müdahale içeren kararlar olmadığından, çalışmanın ilerleyen aşamasında

yaşam kalitesine etkisi üzerinden değerlendirmeye alınmamıştır. Yaşam kalitesine etki değerlendirmesinde, toplam 812 adet müdahale içeren plan değişikliği kararının analizleri yapılmıştır. Aşağıdaki Çizelge 5.5’de planlamaya ilişkin alınan farklı kararların sayıları ve oranları ortaya konulmuştur.

Çizelge 5.5. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri ayrıntısı

		Sayı	%
Kullanım ve yapılaşma değişikliği		404	27,4
Yapılaşma koşulu değişikliği		226	15,3
Kullanım kararı değişikliği		182	12,4
Değişiklik yok	Değişiklik içermeyen karar türü tespit edilemeyen	132	9,0
	İtirazın reddi	226	15,3
	Trafo alanı	122	8,3
	Kullanım-yapılaşma değişikliği RED	58	3,9
	Yapılaşma koşulu değişikliği RED	51	3,5
	Kullanım kararı değişikliği RED	28	1,9
	Planlama genel kararı	25	1,7
	Sınır ilanı	19	1,3
Toplam		1473	100,0

Plan değişikliği kararlarında yapılan detaylı incelemeler sonucunda alınan kararların yaşam kalitesine etkileri değerlendirilmiştir. Değerlendirme yaparken planlama ilke ve esaslarına uygunluğu açısından kararlar olumlu, olumsuz ve etkisiz (nötr) olarak gruplandırılmıştır. İçeriği anlaşılamayan kararlar kararsız olarak belirlenmiştir.

Çizelge 5.6. 2014-2019 dönemi alınan tüm kararların yaşam kalitesi değerlendirmesi

	Sayı	%
Olumsuz	569	38,6
Olumlu	83	5,6
Nötr	815	55,3
Kararsız	6	0,5
Toplam	1473	100,0

Çizelge 5.6’da görüldüğü gibi 2014-2019 yıllarında alınan toplam 1473 kararın 815 adedi (%55,3) yaşam kalitesi değerlendirmesinde nötr, 569 adedi (%38,6) olumsuz, 83 adedi (%5,6) olumlu, 6 adedi (%0,5) kararsız olarak tespit edilmiştir. Çizelge 5.7’de ise yaşam

kalitesi değerlendirmesi yıllara göre yapılmıştır. Yaşam kalitesi değerlendirmesinde incelenen zaman dilimi içinde en fazla olumsuz karar 2016 yılında (147 adet, %25,8), en fazla olumlu karar ise 2018 yılında (31 adet, %37,3)  retilmiştir.

Çizelge 5.7. Yıllara göre alınan kararların yaşam kalitesi değerlendirmesi

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Olumsuz	Sayı	95	115	147	98	73	41	569
	%	16,7	20,2	25,8	17,2	12,8	7,2	100
Olumlu	Sayı	11	5	7	17	31	12	83
	%	13,3	6,0	8,4	20,5	37,3	14,5	100
Nötr	Sayı	132	102	178	180	144	79	815
	%	16,2	12,5	21,8	22,1	17,7	9,7	100
Kararsız	Sayı	0	0	0	0	6	0	6
	%	0	0	0	0	100	0	100
Toplam	Sayı	238	222	332	295	254	132	1473
	%	16,2	15,1	22,5	20,0	17,2	9,0	100

Merkezi yönetimlerin onayladığı toplam 91 adet kararın, yaşam kalitesi değerlendirmesinde 54 adedi olumsuz (%59,3), 2 adedi olumlu, 35 adedi ise nötr olarak tespit edilmiştir. Yerel yönetimlerin ise onayladığı toplam 1382 adet kararın yaşam kalitesi değerlendirmesinde 515 adedi olumsuz (%37,3), 81 adedi olumlu, 780 adedi nötr ve 6 adedi kararsız olarak belirlenmiştir ( izelge 5.8).

Çizelge 5.8. Merkezi ve yerel yönetimlerin aldığı plan kararlarının yaşam kalitesi değerlendirmesi

		Olumsuz	Olumlu	Nötr	Kararsız	Toplam
Merkezi Yönetim	Sayı	54	2	35	0	91
	%	59,3	2,2	38,5	0	100
Yerel Yönetim	Sayı	515	81	780	6	1382
	%	37,3	5,9	56,4	0,4	100
Toplam	Sayı	569	83	815	6	1473
	%	38,6	5,6	55,3	0,4	100

 ankaya ilçesinde 2014-2019 yıllarında alınan tüm kararların hangi mahallelerde yapıldığı incelendiğinde en fazla karar alınan mahalle Beytepe Mahallesi olarak gözlenmiştir. Beytepe Mahallesi'ni Alacaatlı, Mustafa Kemal, Çayyolu ve Yukarı Dikmen Mahalleleri takip etmektedir ( izelge 5.9).

Çizelge 5.9. 2014-2019 yıllarında alınan plan kararların mahallelere göre dağılımı

	Mahalle adı	Sayı	%
1	Beytepe	218	14,8
2	Alacaatlı	178	12,1
3	Mustafa Kemal	56	3,8
4	Çayyolu	55	3,7
5	Yukarı Dikmen	53	3,6
6	Kızılırmak	44	3,0
7	Dodurga	41	2,8
8	Mutlukent	39	2,6
9	Belli Bir Mahallesi Olmayan Kararlar İçin	38	2,6
10	Yeşilkent	35	2,4

Çankaya ilçesinde 2014- 2019 yıllarında onaylanan mekansal müdahale içeren imar planı değişiklikleri

Çalışmada 2014-2019 yıllarında alınan tüm kararlar üzerinde yapılan analiz sonucunda alınan kararların yukarıda bahsedildiği gibi karar türleri tespit edilmiştir. Bu karar türlerinde mekansal olarak yaşam kalitesini ölçmeye yönelik yapılan plan değişiklikleri tespit edilerek, bu plan değişiklikleri çalışma kapsamında ayrıntılı incelenmiştir.

Çizelge 5.10. 2014-2019 yıllarında yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri

	Sayı	%
Kullanım ve yapılaşma değişikliği	404	27,4
Yapılaşma koşulu değişikliği	226	15,3
Kullanım kararı değişikliği	182	12,4
Değişiklik yok	661	44,9
Toplam	1473	100,0

Çizelge 5.10’da ve daha önce belirtildiği gibi yapılan analizler sonucunda onaylanan toplam 1473 kararın 661 adedi herhangi bir müdahale içermeyen plan değişiklikleri ve kararları kapsadığı için çalışmada ‘değişiklik yok’ olarak belirlenmiştir. Bu gruba giren kararlar herhangi bir müdahale içermeyen plan değişiklikleri ve genel kararları kapsadığı için yaşam kalitesi değerlendirmesinde ‘nötr’ olarak değerlendirilmiştir. Çankaya ilçesinde mekansal olarak müdahale içeren plan değişiklikleri üzerinden yaşam kalitesi değerlendirmesini yapabilmek için çalışmanın ilerleyen aşamasında, ‘değişiklik yok’ olarak belirtilen kararlar

değerlendirmeye alınmamıştır. Çalışmanın bundan sonraki aşamasında toplam 812 adet müdahale içeren plan değişikliği kararının analizleri yapılmıştır.

Onaylanan plan değişikliği kararları analizi sonucu plan değişikliklerinin %22,4'ü kullanım kararı değişiklikleri, %27,8' i yapılaşma koşulu değişikliği ve %49,8'i kullanım kararı ve yapılaşma koşulu değişikliğini içermektedir (Şekil 5.1). Bu analizden 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin yaklaşık yarısının hem kullanım kararı hem de yapılaşma koşulu değişikliği içerdiği söylenebilir. Böylelikle 2014-2019 yıllarında onaylanan plan değişiklikleri ile plan değişikliği yapılan ada/ parselin hem kullanım kararı hem de yapılaşma koşulu kararının değiştirilmesinin hedeflendiği gözlenmektedir.

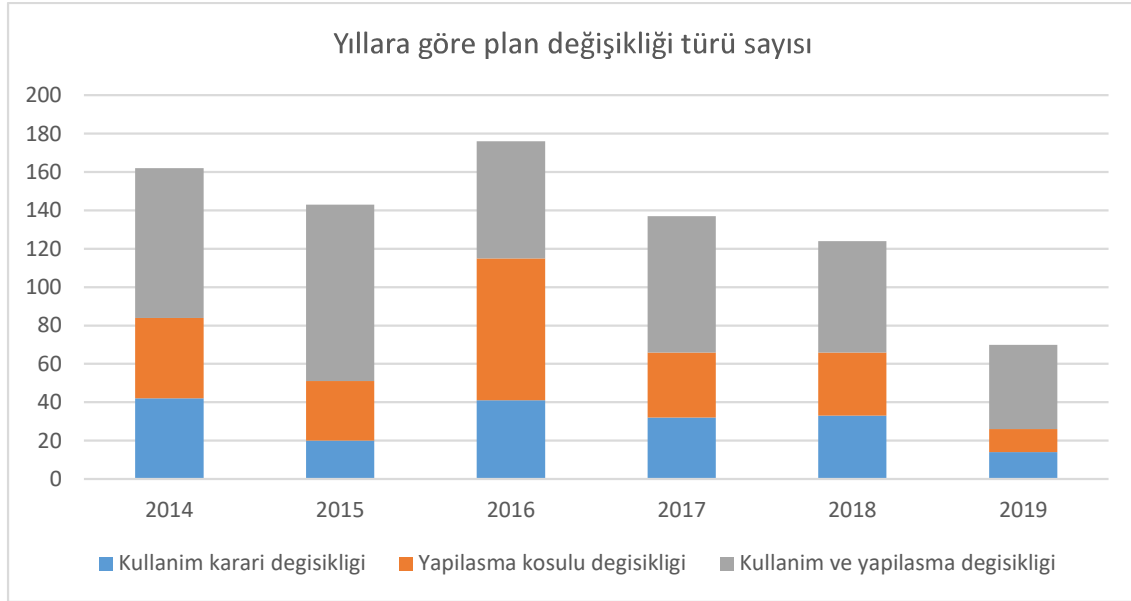

Şekil 5.1. Plan değişikliklerine ilişkin karar türleri

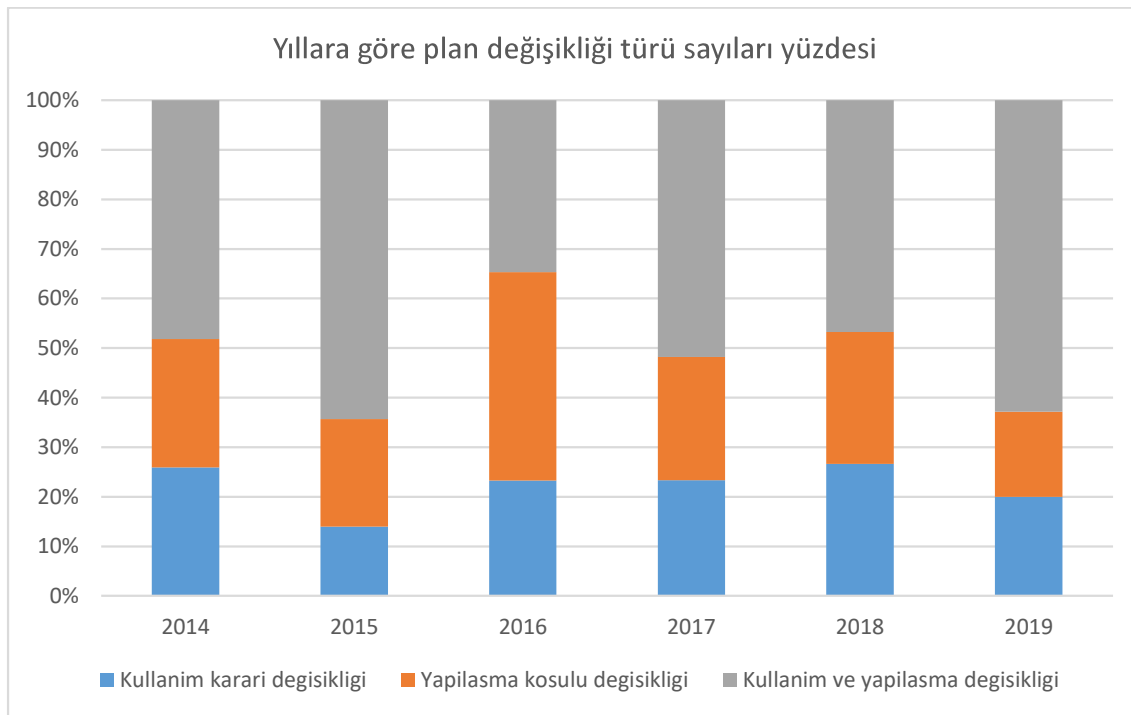
Çizelge 5.11. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Kullanım kararı değişikliği	Sayı	42	20	41	32	33	14	182
	%	23,1	11,0	22,5	17,6	18,1	7,7	100
Yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	42	31	74	34	33	12	226
	%	18,6	13,7	32,7	15,0	14,6	5,3	100
Kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	78	92	61	71	58	44	404
	%	19,3	22,8	15,1	17,6	14,4	10,9	100
Toplam	Sayı	162	143	176	137	124	70	812
	%	20,0	17,6	21,7	16,9	15,3	8,6	100

Çizelge 5.11'de ise plan değişikliği karar türleri çalışma alanı kapsamına alınan tüm yıllar için gösterilmiştir. En fazla plan değişikliği (176 adet, %21,7) 2016 yılında yapılmıştır. 2016 yılını 2014 yılı (162 adet, %20) takip etmektedir. Şekil 5.2 ve Şekil 5.3'de grafiklerde yıllara göre plan değişikliği türü sayıları ve yüzdeleri görülmektedir.

Şekil 5.2. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri (sayı)

Şekil 5.3. 2014-2019 yılları arasında gerçekleşen plan değişikliklerine ilişkin karar türleri (yüzde)

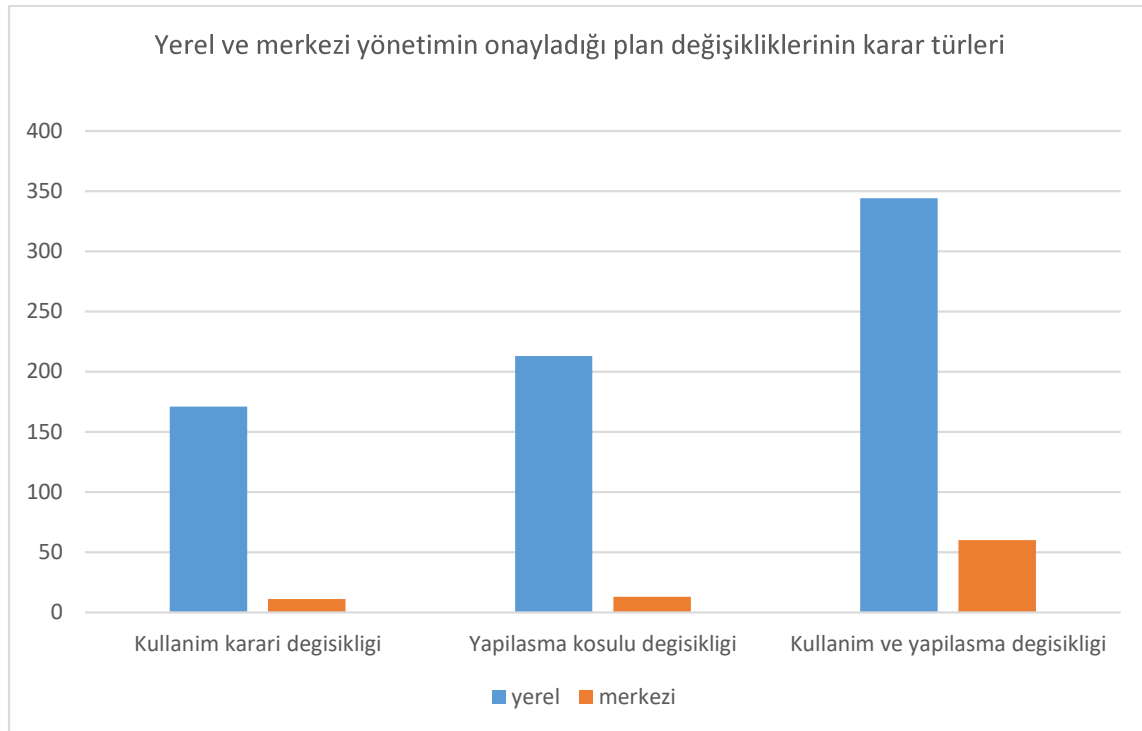
Onaylanan plan değişikliklerinin planlama sürecine etki eden hangi aktörler tarafından yapıldığına bakıldığında, plan değişikliklerinin %89,7'si yerel yönetimlerce, %10,3 ise merkezi yönetimlerce onaylanmaktadır (Çizelge 5.12). Ülkemizde 2014-2019 yılları

arasında onaylanan plan değişikliklerinin önemli bir kısmının yerel yönetimlerce yapıldığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Çizelge 5.12. Yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri

		Yerel	Merkezi	Toplam
Kullanım kararı değişikliği	Sayı	171	11	182
	%	94,0	6,0	100,0
Yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	213	13	226
	%	94,2	5,8	100,0
Kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	344	60	404
	%	85,1	14,9	100,0
Toplam	Sayı	728	84	812
	%	89,7	10,3	100,0

Şekil 5.4’ te ise yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan kullanım kararı, yapılaşma koşulu, kullanım ve yapılaşma koşulu değişiklikleri plan karar türleri sütun grafik ile gösterilmektedir.

Şekil 5.4. Yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri (sayı)

2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin karar türlerine göre hangi aktörler tarafından onaylandığına bakıldığında, toplam 812 adet plan değişikliğinin 728

adedi Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından, 75 adedi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 3 adedi Cumhurbaşkanlığı, 3 adedi Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2 adedi Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 1 adedi ise TOKİ tarafından onaylanan plan değişiklikleridir (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13. Yerel ve merkezi yönetim kurumlarının onayladığı plan değişiklikleri

	Kurumlar	Plan değişikliği sayısı
Yerel Yönetim	Ankara Büyükşehir Belediyesi	728
Merkezi yönetim	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	75
	Cumhurbaşkanlığı	3
	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	3
	Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	2
	TOKİ	1
Toplam		812

Çizelge 5.14'e göre en fazla plan değişikliği Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğine ilişkin yapılan müdahalelerdir. İkinci en fazla plan değişikliği ise yine Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılaşma koşulu değişikliğine ilişkin yapılan müdahalelerdir.

Çizelge 5.14. Yerel ve merkezi yönetim kurumlarının onayladığı plan değişikliklerinin karar türleri

		Ankara Büyükşehir Belediyesi	Çevre, Şehircilik İklim Değ. Bakanlığı	Cumhur başkanlığı	Özelleştirme İdaresi	TOKİ	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Toplam
Kullanım kararı değişikliği	Sayı	171	11	0	0	0	0	182
	%	94,0	6,0	0	0	0	0	100
Yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	213	13	0	0	0	0	226
	%	94,2	5,8	0	0	0	0	100
Kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	344	51	3	2	1	3	404
	%	85,1	12,6	0,7	0,5	0,2	0,7	100
Toplam	Sayı	728	75	3	2	1	3	812
	%	89,7	9,2	0,4	0,2	0,1	0,4	100

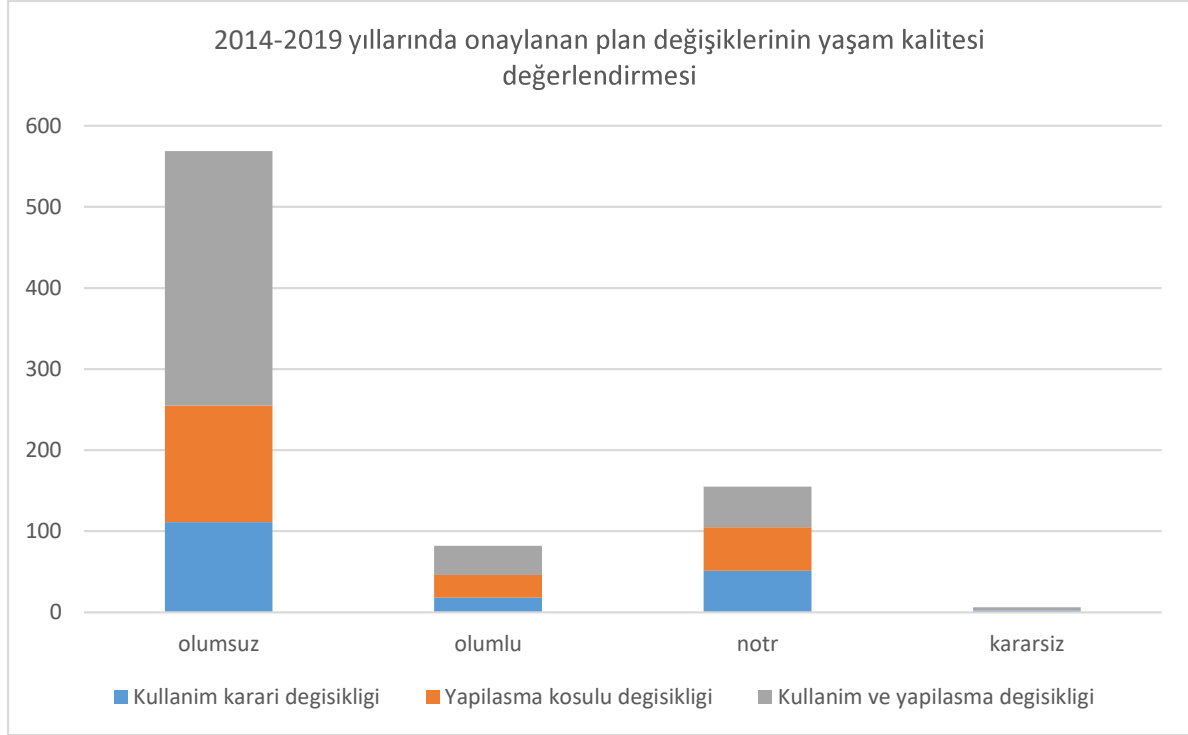
2014-2019 yıllarında yapılan plan değişikliği kararlarında yapılan detaylı incelemeler sonucunda alınan kararların yaşam kalitesine etkileri değerlendirilmiştir. Yukarıda daha önce belirtildiği gibi, değerlendirme yaparken planlama ilke ve esaslarına uygunluğu açısından kararlar olumlu, olumsuz ve etkisiz (nötr) olarak gruplandırılmıştır. İçeriği anlaşılamayan kararlar kararsız olarak belirlenmiştir. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında yaşam kalitesi değerlendirmelerinin kentsel yaşam kalitesi göstergelerine göre nasıl yapıldığı ayrıntılı açıklanacaktır.

Yapılan analizler sonucunda toplam onaylanan 812 adet plan değişikliğinin %70,1'i olumsuz, %19,1'i nötr, %10,1'i olumlu ve %0,7'si kararsız olarak tespit edilmiştir (Çizelge 5.15).

Çizelge 5.15 ve Şekil 5.5'de belirlenen yıllarda onaylanan plan değişiklikleri karar türlerine göre (kullanım, yapılaşma koşulu, kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğinin birlikte olduğu) yaşam kalitesi değerlendirmesi ayrıntılı olarak gösterilmektedir. Sonuç olarak, yaşam kalitesi açısından en fazla olumsuz plan değişikliği karar türünün 314 adet karar ile kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğinin birlikte yapıldığı planlar olduğu gözlenmektedir.

Çizelge 5.15. 2014-2019 yıllarında onaylanan plan değişikliklerinin karar türlerine göre yaşam kalitesi değerlendirmesi

		Olumsuz	Olumlu	Nötr	Kararsız	Toplam
Kullanım kararı değişikliği	Sayı	111	18	51	2	182
	%	61,0	9,9	28,0	1,1	100
Yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	144	28	54	0	226
	%	63,7	12,4	23,9	0	100
Kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliği	Sayı	314	36	50	4	404
	%	77,7	8,9	12,4	1,0	100
Toplam	Sayı	569	82	155	6	812
	%	70,1	10,1	19,1	0,7	100

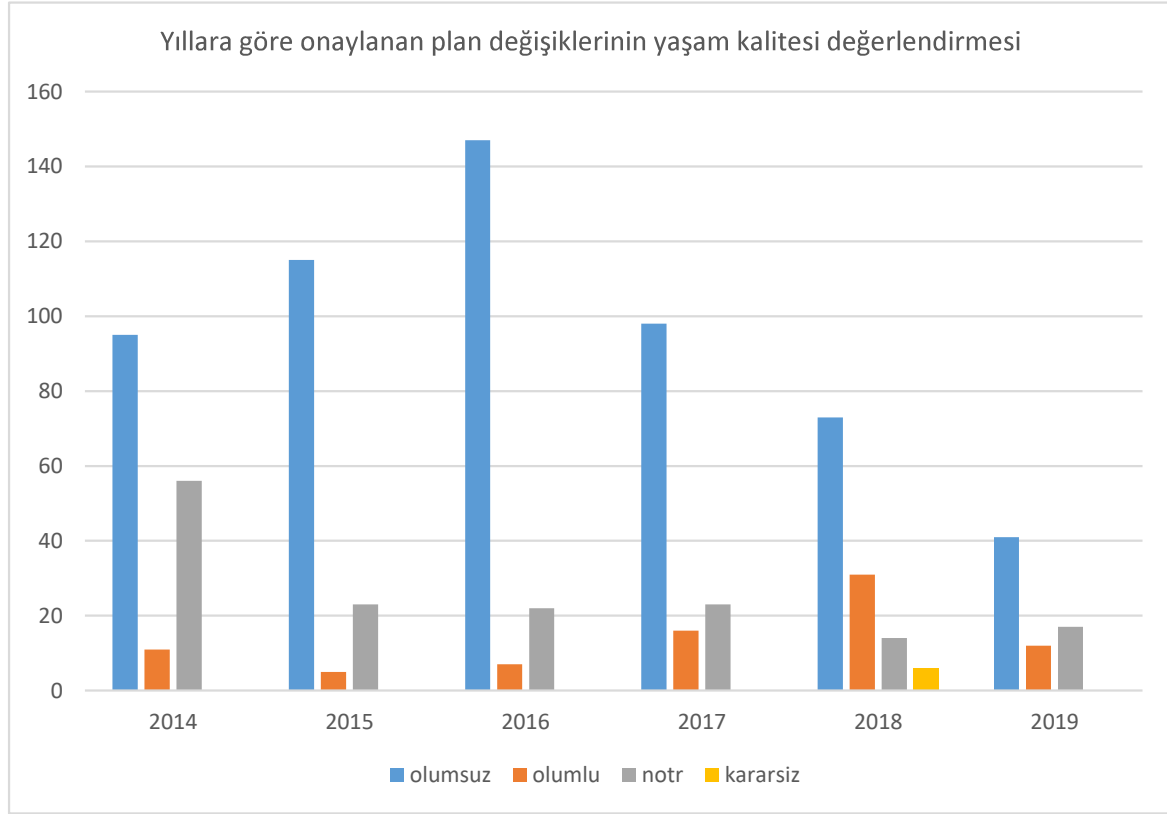

Şekil 5.5. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin karar türlerine göre yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirilmesi (sayı)

Yıllara göre onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi değerlendirmesinin incelemesi sonucu en fazla olumsuz plan değişikliği yapılan yıl 2016 yılıdır. En fazla olumlu plan değişikliği yapılan yıl ise 2018 yılıdır. 2014 yılında da en fazla nötr plan değişikliği onaylanmıştır (Çizelge 5.16 ve Şekil 5.6).

Çizelge 5.16. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirilmesi

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Olumsuz	Sayı	95	115	147	98	73	41	569
	%	16,7	20,2	25,8	17,2	12,8	7,2	100
Olumlu	Sayı	11	5	7	16	31	12	82
	%	13,4	6,1	8,5	19,5	37,8	14,6	100
Nötr	Sayı	56	23	22	23	14	17	155
	%	36,1	14,8	14,2	14,8	9,0	11,0	100
Kararsız	Sayı	0	0	0	0	6	0	6
	%	0	0	0	0	100	0	100
Toplam	Sayı	162	143	176	137	124	70	812
	%	20,0	17,6	21,7	16,9	15,3	8,6	100

Şekil 5.6. 2014-2019 yılları arasında onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi üzerinde etkisinin değerlendirilmesi (sayı)

Çizelge 5.17’de ise çalışma kapsamındaki onaylanan tüm plan değişikliklerinin Çankaya ilçesi mahallerindeki dağılımı ortaya konmuştur. Analiz sonucunda en fazla plan değişikliği yapılan mahalle Beytepe Mahallesi olarak tespit edilmiştir. Beytepe Mahallesi Alacaatlı, Yukarı Dikmen, Çayyolu, Mustafa Kemal, Kızılırmak, Dodurga, Mutlukent, Birlik, Keklikpınarı Mahalleleri takip etmektedir.

Çankaya ilçesinde toplamda 123 mahalle bulunmaktadır. Yapılan çalışmada 2014-2019 yıllarında 88 (%71) mahallede müdahale içeren plan değişikliğinin onaylandığı görülmektedir. Çizelge 5.17’deki tabloda bu mahallelerden ilk 20’sinde gerçekleşen plan değişikliklerinin sayısı gösterilmektedir. Beytepe Mahallesi 125 adet plan değişikliği ile ilk sıradadır. Beytepe Mahallesi 100 adet plan değişikliği kararı ile Alacaatlı Mahallesi takip etmektedir.

Çizelge 5.17. Onaylanan plan değişikliklerinin mahallelere göre dağılımı

	Mahalle adı	Sayı	%
1	Beytepe	125	15,4
2	Alacaatlı	100	12,3
3	Yukarı Dikmen	39	4,8
4	Çayyolu	36	4,4
5	Mustafa Kemal	36	4,4
6	Kızılırmak	30	3,7
7	Dodurga	24	3,0
8	Mutlukent	24	3,0
9	Birlik	20	2,5
10	Keklikpınarı	18	2,2
11	Koru	18	2,2
12	Söğütözü	17	2,1
13	Yaşamkent	16	2,0
14	Yeşilkent	16	2,0
15	İşçi Blokları	13	1,6
16	Çiğdem	11	1,4
17	Çukurambar	11	1,4
18	Üniversiteler	11	1,4
19	Kavaklıdere	10	1,2
20	Hilal	9	1,1
	Toplam	584	72
	Diğerleri (68 mahalle)	228	28

Çizelge 5.18’de en fazla plan değişikliği yapılan ilk on mahallede onaylanan plan değişiklikleri sayıları her mahalle özelinde yaşam kalitesi değerlendirmesi açısından olumlu, olumsuz, nötr olarak gösterilmektedir.

Çizelge 5.18’deki mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi değerlendirmesi analizlerine baktığımızda Beytepe Mahallesinde onaylanan plan değişikliklerinin %83,2’si olumsuz, %13,6’sı nötr, %3,2’si olumlu olarak değerlendirilmiştir. İkinci en fazla plan değişikliği onaylanan Alacaatlı Mahallesinde ise onaylanan plan değişikliklerinin %76’sı olumsuz, %11’i nötr, %11’i olumlu, %2’si kararsız olarak değerlendirilmiştir.

Çizelge 5.18. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin yaşam kalitesi değerlendirmesi

	Mahalle adı		olumsuz	olumlu	nötr	kararsız	Toplam
1	Beytepe	Sayı	104	4	17	0	125
		%	83,2	3,2	13,6	0,0	100,0
2	Alacaatlı	Sayı	76	11	11	2	100
		%	76,0	11,0	11,0	2,0	100,0
3	Yukarı Dikmen	Sayı	33	3	3	0	39
		%	84,6	7,7	7,7	0,0	100,0
4	Çayyolu	Sayı	23	5	7	1	36
		%	63,9	13,9	19,4	2,8	100,0
5	Mustafa Kemal	Sayı	24	2	10	0	36
		%	66,7	5,6	27,8	0,0	100,0
6	Kızılırmak	Sayı	26	1	3	0	30
		%	86,7	3,3	10,0	0,0	100,0
7	Dodurga	Sayı	16	5	3	0	24
		%	66,7	20,8	12,5	0,0	100,0
8	Mutlukent	Sayı	16	1	7	0	24
		%	66,7	4,1	29,1	0,0	100,0
9	Birlik	Sayı	13	3	4	0	20
		%	65,0	15,0	20,0	0,0	100,0
10	Keklikpınarı	Sayı	11	2	5	0	18
		%	61,1	11,1	27,8	0,0	100,0
	Toplam	Sayı	569	82	155	6	812
		%	70,1	10,1	19,1	0,7	100,0

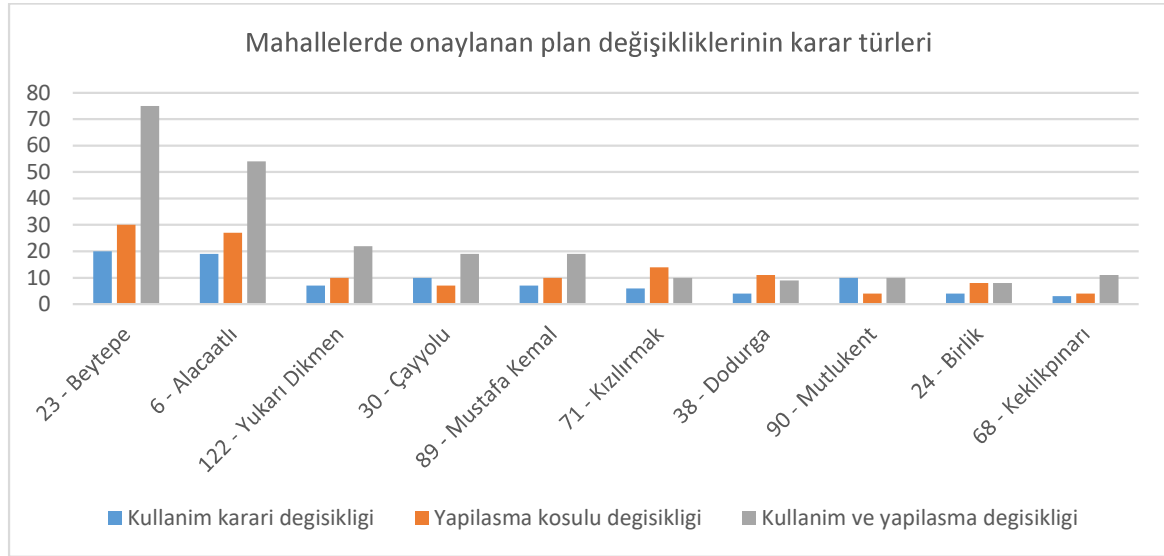
Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri incelendiğinde en fazla plan değişikliği onaylanan Beytepe Mahallesinde en fazla hem kullanım hem de yapılaşma koşulu değişikliği yapılan 75 adet plan değişikliği tespit edilmiştir. Çizelge 5.19’da sıralanan on mahallede de en fazla hem kullanımım hem de yapılaşma koşulu değişikliği yapılan plan değişiklikleri fazladır (Şekil 5.7).

Çizelge 5.19. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri

	Mahalle Adı	Kullanım kararı değişikliği	Yapılaşma koşulu değişikliği	Kullanım ve yapılaşma değişikliği	Toplam	%
1	Beytepe	20	30	75	125	15,4
2	Alacaatlı	19	27	54	100	12,3
3	Yukarı Dikmen	7	10	22	39	4,8
4	Çayyolu	10	7	19	36	4,4
5	Mustafa Kemal	7	10	19	36	4,4
6	Kızılırmak	6	14	10	30	3,7
7	Dodurga	4	11	9	24	3,0

Çizelge 5.19 (devamı). Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri

8	Mutlukent	10	4	10	24	3,0
9	Birlik	4	8	8	20	2,5
10	Keklikpınarı	3	4	11	18	2,2
	Toplam				452	55,7
	Diğer (78 mahalle)				360	44,3

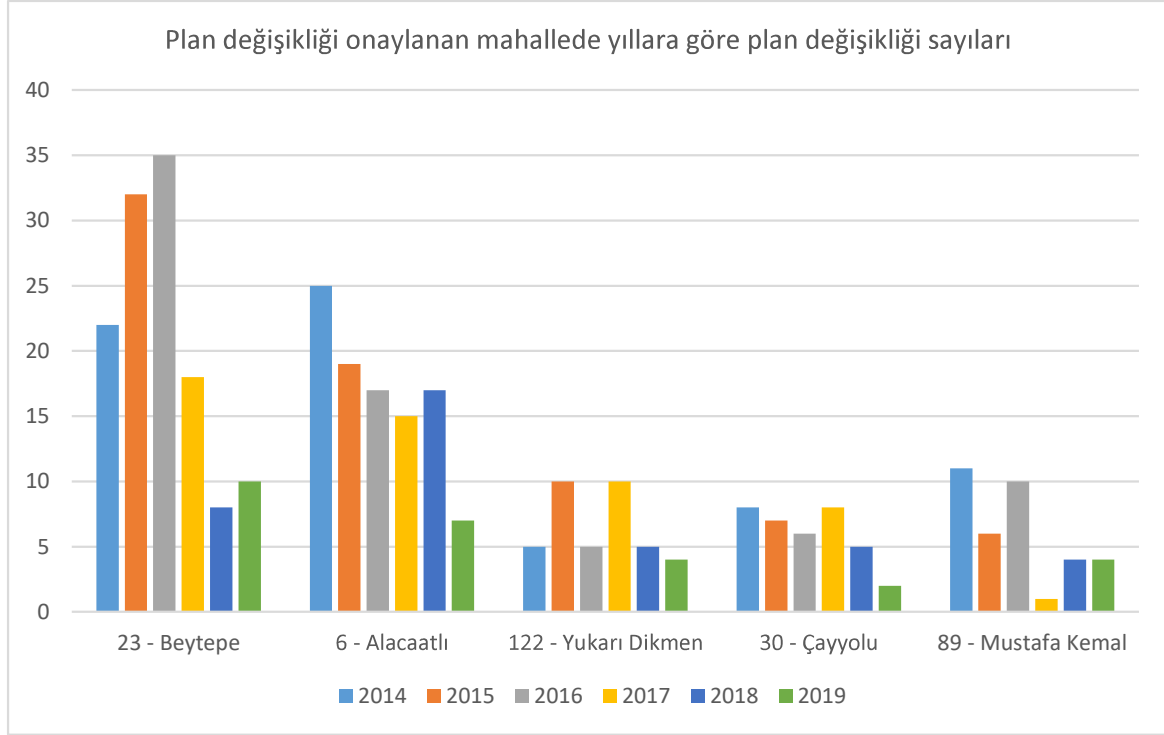

Şekil 5.7. Mahallelerde onaylanan plan değişikliklerinin karar türleri (sayı)

Çizelge 5.20’de en fazla plan değişikliği onaylanan ilk on mahallede yıllara göre plan değişikliği sayıları ortaya konmuştur. Çizelge 5.20’ye göre Beytepe Mahallesi en fazla plan değişikliği 2016 yılında onaylanmıştır. Bunu 2015, 2014, 2017, 2019, 2018 yılları takip etmiştir (Şekil 5.8).

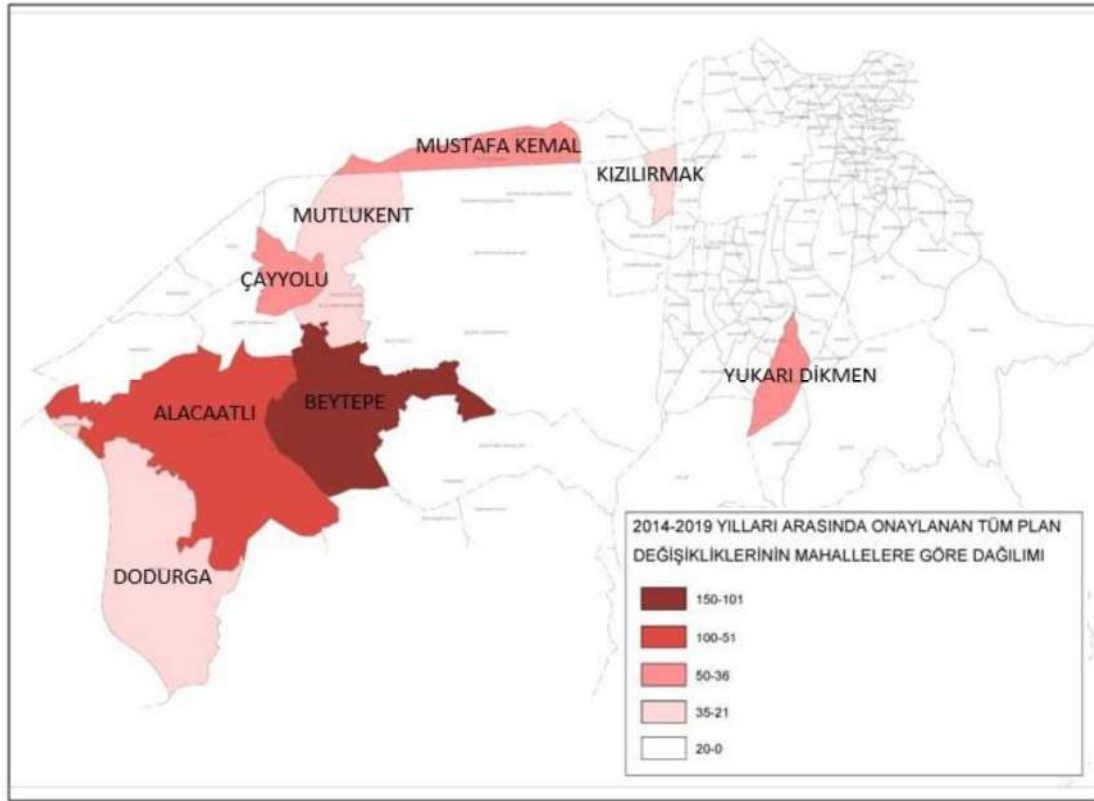
Çizelge 5.20. Plan değişikliği onaylanan mahallede yıllara göre plan değişikliği sayıları

	Mahalle Adı	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
1	Beytepe	22	32	35	18	8	10	125
2	Alacaatlı	25	19	17	15	17	7	100
3	Yukarı Dikmen	5	10	5	10	5	4	39
4	Çayyolu	8	7	6	8	5	2	36
5	Mustafa Kemal	11	6	10	1	4	4	36
6	Kızılırmak	4	5	8	5	6	2	30
7	Dodurga	2	6	9	2	4	1	24
8	Mutlukent	5	4	1	8	5	1	24
9	Birlik	6	3	6	1	3	1	20
10	Keklikpınarı	4	1	3	2	5	3	18

Şekil 5.8. Plan değişikliği onaylanan mahallede yıllara göre plan değişikliği sayıları

Harita 5.1’de yukarıdaki yerel ve merkezi yönetimlerce onaylanan plan değişikliklerinin mahallelerde dağılımı çizelgelerinden elde edilen veriler kullanarak 2014-2019 yıllarında Çankaya ilçesinde imar plan değişikliği yapılan mahallelerin dağılımı gösterilmiştir. En fazla plan değişikliği yapılan Beytepe Mahallesi koyu kırmızı ile belirtilmiştir. Koyu kırmızıdan açık kırmızıya doğru mahallelerde yapılan plan değişikliği sayısı azalmaktadır.

Harita 5.1. 2014-2019 yıllarında onaylanan tüm plan değişikliklerinin mahallelere göre dağılımı

İmar Planı ve Plan Değişikliklerinin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisi Bulgularının Değerlendirmesi

Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planı değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesine ilişkin araştırması kapsamında ilk olarak araştırma bulgularında da ortaya koyulduğu gibi onaylanan plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesine etkileri değerlendirilmiştir. Kentsel müdahale içeren plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi yapılırken her bir plan kararı konu özelinde irdelenmiştir. Çıkarılan değerlendirmeler sonucunda en fazla alınan plan kararları, konusuna göre sınıflandırılmıştır. Plan değişikliği kararının kentsel yaşam kalitesine etkisine ilişkin değerlendirme yapılırken, planlama ilke ve esaslarına uygunluğu açısından planlama alanındaki uzmanlık ve deneyimler doğrultusunda kararlar olumlu, olumsuz ve etkisiz (nötr) olarak gruplandırılmıştır. İçeriği anlaşılamayan kararlar ise kararsız olarak belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında ilçede alınan plan kararlarının konusu ve yaşam kalitesi değerlendirmesinde; konut alanlarının sosyal donatı alanlarına dönüştürülmesine ilişkin kararlar olumlu olarak değerlendirmeye alınmıştır, bunun temel nedeni kentsel alanda sosyal

donatı alanlarının artırılmasının yaşam kalitesi göstergelerinden yerleşme-mekan kalitesi açısından olumlu bir durum yaratmasıdır. Diğer bir plan kararı ticaret alanlarından özel sosyal donatı alanları yaratılmasıdır. Bu plan kararları ile sosyal donatı alanlarının artırılması sağlanırken bu alanların daha çok kent kullanıcısının erişimine açılması nedeniyle yaşam kalitesi değerlendirmesi açısından olumlu olarak değerlendirmeye alınmıştır. Bir başka plan değişikliği kararı sosyal donatı alanlarında inşaat alanı (emsal) artışıdır. Bu plan değişikliği kararları incelenirken yukarıda belirtildiği gibi her plan kararı konusu özelinde değerlendirilerek mahalle özelinde sosyal donatı standartlarına bakılarak ihtiyaç olup olmamasına ve yerleşme dokusunu nasıl etkilediğine göre değerlendirme yapılmış ve buna göre sosyal donatı alanları açısından standartların altında olan mahallelerde sosyal donatı alanlarının inşaat alanlarının artırılması kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu olarak alınmıştır. Konut alanları sosyal donatı alanlarına dönüşürken inşaat alanlarının artırılması plan kararı ise yine konu özelinde değerlendirme yapılarak yerleşim dokusunun bozulmasına, artan yoğunluk nedeniyle başta ulaşım olmak üzere altyapı sorunlarının olmasına neden olduğu için kentsel yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmede olumsuz olarak belirtilmiştir. Bir diğer plan kararı konusu olan sosyal donatı alanlarının öze çevrilmesi ise, kamusal bir hizmetin özelleşmesiyle hizmetten yararlanacak kullanıcı profiline daralmasına neden olduğu için yaşam kalitesi göstergelerinden yerleşme-mekan kalitesi açısından olumsuz bir durum doğurmaktadır. İlçedeki konut alanlarında inşaat alanı artışı nüfus ve yapılaşma yoğunluğunu artırarak sosyal donatı alanlarının yetersiz kalmasına, kentsel açık alanların oranlarının düşmesine ve kentsel altyapı alanlarının kalitesinin düşmesine neden olduğu için kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Bu plan kararına benzer bir diğer plan kararı konusu; açık yeşil alanların konut, ticaret alanına dönüştürülmesidir. Kentte yapılaşma ve nüfus yoğunluğunun artması ile kentsel açık alanların miktarının düşmesine neden olduğu için kentsel yaşam kalitesine olumsuz etki yaratmaktadır. Bir diğer farklı plan kararı konusu ise, park alanlarının rekreasyon alanına dönüştürülmesidir. Bu plan kararı ile park alanlarında inşaat alanı (emsal) verilerek alanda kafe, restoran, büfe gibi kullanımlarla yapılaşma hakkı verilmesi sağlanmaktadır, bu nedenle bu plan kararlarının yaşam kalitesi değerlendirmesi olumsuz olarak belirlenmiştir. Çalışmada incelenen konut alanlarının turizm alanına dönüştürülmesi plan kararı ise konut alanları olarak planlanmış alanların farklı kullanımlara dönüşmesi nedeniyle kentsel altyapı sorunları (trafik yoğunluğu, otopark vb.) ve kentsel sosyal ilişkilerde (komşuluk ilişkileri) olumsuzluk yarattığı için yaşam kalitesi değerlendirmesi olumsuz olarak alınmıştır. Plan kararları incelenmesi çalışmasında sosyal donatı alanının başka bir sosyal donatı alanına dönüştürülmesi, mevcut plandaki kullanımdan

farklı bir kullanımın planla yasallaştırılması (örneğin planda konut alanı olarak belirlenen bir alanın plan değişikliği ile sağlık alanına dönüştürülmesi plan kararında, zaten mevcutta yapılmış olan sağlık tesisinin –fiili durumun- yasallaşması sağlanmıştır) planlama ilke ve kararlarını değiştirmeyecek plan notu ilaveleri plan kararları ise kentsel yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmede nötr olarak belirtilmiştir. Bu kararların dışında içeriği tam olarak anlaşılamayan ve konu özelinde değerlendirme yapılamayan plan kararları kararsız olarak belirlenmiştir. Çizelge 5.21’de ayrıntılı bir şekilde plan değişikliği kararlarının niteliği, plan değişikliği kararının kentsel yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmesi ve oluşturulan yaşam kalitesi göstergeleri açısından sınıflandırması gösterilmektedir.

Çizelge 5.21. Kentsel müdahale içeren plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi

Yaşam Kalitesi Göstergesi	Plan Değişikliği Kararlarının Niteliği	Plan Değişikliği Kararının Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisine İlişkin Değerlendirme
Yerleşme –Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanları yeterliliği)	Konut alanlarının sosyal donatı alanlarına dönüştürülmesi	Olumlu
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanları yeterliliği)	Ticaret alanlarından özel sosyal donatı alanları yaratılması (donatı alanlarının artması daha çok kişinin sosyal erişimine açık olduğu için)	
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanları dağılımı ve yeterliliği)	Sosyal donatı alanlarında emsal artışı (Mahalle, yerleşme özelinde sosyal donatı standartlarına bakılarak ihtiyaç olup olmamasına ve yerleşme dokusunu nasıl etkilediğine göre değerlendirme yapılmıştır.)	
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanları yeterliliği)	Konut alanlarının sosyal donatı alanlarına dönüşürken emsal artışı olması (yerleşim dokusunun bozulması, artan yoğunluk nedeniyle başta trafik olmak üzere altyapı sorunlarının oluşması)	Olumsuz
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanlarına erişebilirlik)	Sosyal donatı alanlarının özele çevrilmesi (kamusal bir hizmetin özelleşmesi hizmetten yararlanacak kesimin daralmasına neden oluyor)	
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Konut Alanları yeterliliği)	Konut alanlarında emsal artışı (yapılaşma ve nüfus yoğunluğunu artırarak kentsel açık alanların oranını düşürüyor, altyapı sunumunu olumsuz etkiliyor)	
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı- Yeşil alan yeterliliği)	Açık yeşil alanların konut, ticaret alanına dönüştürülmesi (yapılaşma ve nüfus yoğunluğunu artırarak kentsel açık alanların oranını düşürüyor, altyapı sunumunu olumsuz etkiliyor)	

Çizelge 5.21. (devam) Kentsel müdahale içeren plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi

Yerleşme- Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı - Yeşil alan yeterliliği)	Park alanlarının Rekreasyon alanına dönüştürülmesi (genellikle emsal verilerek yeşil alan içinde kafe, restoran, büfe gibi kullanımlarla yapılaşma hakkı veriliyor)	Olumsuz
Yerleşme – Mekan Kalitesi	Konut alanının turizme yani otele dönüştürülmesi (konut kullanımına göre tasarlanmış alanlarda farklı kullanımların gelişmesi kentsel altyapı sorunları ve kentsel sosyal ilişkilerde olumsuzluklar yaratır (komşuluk ilişkileri, otopark, trafik yoğunluğu vb.)	
Yerleşme – Mekan Kalitesi (Sosyal Donatı Alanları yeterliliği)	Sosyal donatı alanının başka bir sosyal donatı alanına dönüştürülmesi	Nötr
	Mevcut plandaki kullanımdan farklı bir kullanımın planla yasallaştırılması (Örn: Planda konut alanı olarak gözüken bir yerin plan değişikliği ile sağlık alanına dönüştürülmesi ve zaten yapılmış olan sağlık tesisinin –fiili durumun- yasallaşması)	
	Planlama ilke ve kararlarını değiştirmeyecek plan notu ilaveleri	

Yaşam kalitesi bileşenlerinden olan sosyal donatı alanları plan değişikliği kararlarında da ön plana çıkmaktadır. Tez araştırması kapsamında 2017 yılında Çankaya ilçesindeki sosyal donatı alanlarına ilişkin yapılan çalışma sonucunda; Çankaya ilçesindeki eğitim alanlarının standartların altında kaldığı, sağlık, sosyal ve kültürel alanların standartların bir miktar üstünde olduğu, yeşil alanların ise standartların oldukça üstünde olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.22). Yapılan plan değişiklikleri ile sosyal donatı alanlarının başta konut ve ticaret olmak üzere başka kullanımlara dönüştürülmesi, emsal artışları ile ilçede yaşayan ve sosyal donatı alanlarından yararlanmayı amaçlayan nüfus artırılmaktadır. Bu durumun araştırmada sunulduğu şekliyle kişi başına düşen sosyal donatı alanına ilişkin durumu hem (azalan) sosyal donatılar açısından hem (artan) yararlanıcı nüfus açısından olumsuz etkileyeceği görülmektedir.

Çizelge 5. 22. 2017 yılı Çankaya ilçesi sosyal donatı alanları dağılımı

ÇANKAYA İLÇESİ	Eğitim Alanları (m ² /kişi)	Sağlık Alanları (m ² /kişi)	Sosyal ve Kültürel Alanlar (m ² /kişi)	Yeşil Alan(m ² /kişi)
MEVCUT (2017 yılı)	4,83	1,52	1,22	25,20
STANDARTLAR ⁶	6,60	1,50	1,00	10,00

⁶ 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği Ek- 2 tablosu

Ankara ili Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında yapılan plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesine etkisi çalışması bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; kentsel yaşam kalitesine etki eden kentsel müdahale içeren plan değişiklikleri; aktörlerin niteliğine göre en fazla, planların uygulamasındaki sorumlu temel kurum olarak görülen Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından; yıllara göre en fazla, konut üretim talebinde patlama yaşanan yıllardan biri olan 2016 yılında; mahallelere göre en fazla, yapılaşmasını henüz tamamlamamış, rantın ve spekülatif eğilimlerin yoğunlaştığı Ankara'nın güneybatı eksenindeki Beytepe, Alacaatlı Mahallelerinde; karar türüne göre en fazla, hem yapılaşma koşulu değişikliği hem de kullanım kararı değişikliği kararlarının; plan değişikliği kararlarının yaşam kalitesine etkisi açısından ise en fazla, olumsuz kararın onaylandığı tespit edilmiştir. Bu durumda, imar planlama sürecinin devam ettiği yeni gelişen mahallelerde yapılaşma ve kullanım koşulları değişikliği getiren ve ağırlıklı olarak yapının inşaat alanını artıracak nitelikteki parsel bazlı düzenlemelerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediği yorumu çıkartılabilir.

Harita 5.1'de yer alan plan değişikliklerinin mahallelerde dağılım haritasını yorumlayabilmek için Çankaya ilçesindeki mahallelerin yapılaşma durumları incelenmiştir. Google haritalardan mahallelerdeki doluluk boşluk oranlarına bakılarak tamamen yapılaşmış, yapılaşması devam eden ve yeni yapılaşan mahalleler tespit edilmiştir. Harita 5.2'de Çankaya ilçesinde koyu sarı renk ile gösterilen mahalleler yapılaşmış, daha açık sarı renk ile gösterilen mahallelerin yapılaşması devam eden ve açık sarı renk ile gösterilen mahallelerin yeni yapılaşan mahalleler olduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda 2014-2019 yılında en fazla plan değişikliği yapılan mahallelerin yapılaşması hala devam eden mahalleler olduğu söylenebilir.

konut kullanımlarının zamanla merkez mahallerde azaldığı çeperlere taşındığını göstermektedir.

Eğitim alanlarının inşaat alanlarının artırılması plan değişikliği kararları; eğitim alanlarının kapasitesinin artırılması amacıyla yapılmaktadır. Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 01.04.2005 tarih ve 515/5458 sayılı genelgesinde, mevcut okul ve boş okul arsalarında; 7000 m² ye kadar alanı olan arsaların inşaat yoğunluklarının E=1.20, 7000 m² den büyük arsaların E=1.00, 12 metreye kadar (12 metre dahil) genişliği olan yollardan inşaat yaklaşma sınırlarının 5 metre, 12 metreden geniş yollarda inşaat yaklaşma sınırının 10 metre ve inşaat saçak seviyesinin, uygulanan en yüksek proje olan bodrum+zemin+3 kata uyumlu olacak şekilde Hmax: Serbest ya da Hmax: 15.50 metre olarak, genel imar durumu kararının alınmasının istediği, belirtilmiştir. Bu genelge doğrultusunda eğitim alanlarından büyüklüğü ve kapasitesi yetersiz olan okullar veya ömrünü doldurmuş yenilenmesi gereken eğitim alanları için plan değişiklikleri yapılmaktadır.

Sosyal donatı alanlarının bir kısmının özel kullanıma çevrilmesi plan değişiklikleri ise; belediyelerin imar planlarını yaparken konut, ticaret vs. gibi hak maliklerinin özel kullanımına ayrılan alanların yanı sıra, 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikleri çerçevesinde; kamunun ortak kullanımına ve ihtiyacına yönelik ve planlama alanı için öngörülen nüfus projeksiyonu verilerine göre hesaplanarak belirlenen teknik ve sosyal donatı alanlarını ayırmakla yükümlüdür. İmar planları ile ayrılan sosyal donatı alanları imar planlarının onayından sonra 5 yıl içinde kamulaştırılması gerekmektedir. Kamulaştırılamayan kamu ortaklık payı (KOP)'ndan elde edilen sosyal donatı alanları için belediyeler aleyhine kamulaştırmaz et atma davaları açılmakta ve açılan davalar her geçen yıl artmaktadır. Davalar genellikle belediyeler aleyhine sonuçlanmakta olup, belediyelerin bütçe imkanlarının üstünde bir kamulaştırma yükü ile karşı karşıya kaldıkları gerekçeleri ile Büyükşehir Belediye Meclisinin almış olduğu 16.03.2012 tarih ve 435 sayılı kararla; ilgili belediyelerce bu kapsamda yer alan sosyal donatı tesislerinin 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarına ayrı ayrı "özel" ibaresi işlenmek suretiyle meclis kararına bağlanması talep edilmektedir. Bu meclis kararı doğrultusunda belediyeler kamulaştırma yükünden kurtulmak amacıyla kamu ortaklık payından oluşan sosyal donatı alanlarını özel kullanıma çevirmeye yönelik plan değişikliği kararları almaktadır. Bu kararlarla şahıs mülkiyetindeki kamu ortaklık payı (KOP) alanları mülkiyet sahiplerinin tasarrufuna bırakılmaktadır.

Özetle, merkez mahallerde konut alanlarının ticaret ve turizm alanlarına dönüşmesi, eğitim alanlarının inşaat alanlarının artırılması ve kamu ortalık payından oluşan sosyal donatı alanlarının bir kısmının özel kullanıma çevrilmesine yönelik plan değişiklikleri sayıca fazla olan plan değişikliği türleri olduğu için ayrıntılı açıklanmıştır. Bu plan değişikliklerinin yanı sıra çeşitli plan değişikliği kararları (emsal artışları, farklı kullanım kararı değişiklikleri...) da bulunmaktadır.

Çeper mahallelerde diğer bir deyişle yeni gelişme alanının olduğu, yapılaşması devam eden mahallelere bakıldığında; plan değişikliklerinin merkez mahallelere göre sayıca daha fazla olduğu ve plan değişikliklerinin niteliğinin çeşitlik gösterdiği görülmektedir. Bu durumda yapılaşması devam eden gelişim alanlarında daha fazla müdahale yapıldığını söylemek mümkündür. Çeperdeki mahallerde yapılan plan değişiklikleri konut alanının ticaret ve turizm alanına dönüştürülmesi, eğitim alanlarında inşaat alanlarının artırılması, cami alanlarında inşaat alanlarının artırılması ve parsel farklı kullanımların eklenmesi, bir sosyal donatı alanının başka bir sosyal donatı alanına dönüşmesi, sosyal donatı alanlarının özel kullanıma çevrilmesine yöneliktir. Bu plan değişiklikleri konularına ek olarak emsal artışı ve her türlü kullanım kararı değişikliğine yönelik plan değişiklikleri yapıldığı gözlenmektedir.

Sonuç olarak; çeper ve merkez mahallerdeki benzer plan değişikliği kararlarının alındığı ve plan değişikliklerinin niteliğinin belirgin bir şekilde ayırt edilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Ama merkez ve çeper mahallerdeki yerleşim dokusuna bakılacak olursa, çeper mahallerde daha fazla kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğine ilişkin plan değişikliği kararları alındığı ve daha fazla müdahale olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak merkez ve çeper mahallerdeki müdahalelerin birçoğunun genellikle parsel bazında küçük alanlarda yapıldığı, ancak çeper mahallerde yapılan bazı plan değişikliklerinin daha büyük alanları kapsadığı görülmektedir.

5.1.3. Çankaya Belediyesinin kentsel yaşam kalitesine etki eden mekansal projeleri

Yerel yönetimler (Belediyeler) halka daha iyi hizmet sunmak amacıyla vatandaşın yaşam kalitesini artırmaya yönelik hedefler belirlemektedirler. Bu hedefleri belli yıllarda hazırlanan stratejik planlarda ortaya koymakta ve hedeflenen yıllarda hedeflenen amaçlara ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Çankaya Belediyesi 2014-2019 yılları stratejik planında da belirttiği gibi, Çankaya halkının yaşam kalitesini artırmak amacını gerçekleştirmek için hedefler belirlemiştir. Bu çerçevede belediyenin vatandaşların yaşam kalitesine etki edeceği düşünülen mekansal projeleri belediyenin internet sayfasından ve görüşmelerde edinilen bilgiler doğrultusunda derlenmiştir (Çankaya Belediyesi, URL-6).

Çankaya Belediyesinin plan değişiklikleri dışında, 2014-2019 yılları arasında planların uygulanması yönünde gerçekleştirdiği tespit edilen, yaşam kalitesine etki eden mekansal projeleri ortaya konulmuştur. Tespit edilen mekansal projeler stratejik planlarda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik belirlenen amaçlar başlıkları altında ve öne çıkan proje adları ile gruplanarak, açıklanmıştır.

Sosyal donatı alanları açmak ve var olanların kapasitelerini yükseltmek

- 5 adet kültür ve sanat merkezi yapılmıştır (Yılmaz Güney Sahnesi, Zülfü Livaneli Kültür Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi, Mülkiye Kültür Merkezi, Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Merkezi). Bu alanların bir kısmı yeniden inşa edilen, bir kısmı da yıkılıp yeniden yapılan kültür ve sanat merkezleridir. Yine bir kısmı özellikle yeniden inşa edilenler, imar planı değişikliği ile başka bir kullanımdan dönüşmüş, bir kısmı ise imar planlarında sosyal kültürel tesis alanı olan alanlardır. Kültür sanat merkezlerinin genellikle merkez ve merkeze yakın mahallelerde yer aldığı görülmektedir.
- Çocuklar için Yıldızevler Mahallesinde 1 adet müzik atölyesi ve Çukurambar Mahallesinde bir adet çocuk teknoloji evi yapmıştır.
- Yıldızevler Mahallesinde 1 adet sosyal tesis (Zübeyde Hanım Sosyal Tesisi) ve Çiğdem Mahallesinde 1 adet eğitim ve etkinlik salonu (Hasan Ali Yücel Salonu) yapılmıştır.
- 14 adet Çankaya Evi yapılmıştır. Bu Çankaya evlerinin bir kısmı yeni yapılmıştır, bir kısmı ise var olan Çankaya evlerinin yenilenmesi şeklindedir. Çankaya evlerinin merkezdeki ve çeperdeki farklı mahallelerde yapıldığı gözlenmektedir. Ayrıca, Çankaya evleri farklı kullanımdaki alanlarda (park alanı içinde, belediye hizmet alanları, sosyo kültürel tesis alanlarında) yer almaktadır.

- Emekli ve yaşlı vatandaşlar için 6 adet bahar evi yapılmıştır. Bahar evlerinin de Çankaya evleri gibi merkez ve çeperdeki farklı mahallerde ve farklı kullanımlardaki alanlarda yapıldığı görülmektedir.
- Çankaya ilçesinde yaşayan her yaştan vatandaşın yararlanabileceği 3 adet yüzme havuzu (Erdal İnönü, Çiğdem ve Dikmen Karapınar Yüzme Havuzları) ve 1 adet buz sporları salonu (Bülent Ecevit Buz Sporları Salonu) olmak üzere toplam 4 adet spor merkezi yapılmıştır. Kültür merkezlerinde olduğu gibi spor merkezlerinin de bir kısmının imar planlarında yer aldığı, bir kısmının da plan değişikliği ile kullanımının dönüştürüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca spor alanlarına ilişkin yatırımlarının merkez ve çeper ilçelerde yapıldığı görülmektedir.
- Toplam 12 adet kreş yapılmıştır. Bu kreşlerin 7 adedi yeni inşa edilen kreşlerdir, diğer 5 adet kreş ise mevcutta olan kreşlerin yenilenmesidir. Kreşlerinde merkez ve çeperdeki farklı mahallerde yapıldığı görülmektedir. Kreş alanları genellikle imar planlarında anaokulu- kreş alanı olarak ayrılan alanlarda yer almaktadır.
- Öğrenciler için Mustafa Kemal Mahallesinde 1 adet öğrenci yurdu yapılmıştır.
- 5 adet pazar yeri yapılmıştır. Bu alanların birkaçı yeniden inşa edilen, birkaçı da yıkılıp yeniden yapılan pazar yerleridir. Bu pazar alanlarının genellikle merkez ve merkeze yakın mahallelerde (100.Yıl, Aşıkpaşa, Öveçler, Cebeci, Mürsel Uluç, Esat Pazar yerleri) olduğu gözlenmektedir.
- 218 adet okulda yenileme ve tadilat projeleri yapılmıştır. Bu projeler Çankaya ilçesinin farklı mahallelerinde (merkez ve çeper mahalleler) gerçekleştirilmiştir.
- 99 adet dini tesis alanında tadilat, 2 adet dini tesis alanında yenileme projesi yapılmıştır. Çankaya ilçesinin farklı mahallelerinde (merkez ve çeper) gerçekleştirilmiştir. Tadilat ve yenileme yapılan dini tesis alanları imar planlarında yer alan dini tesis alanlarında yer almaktadır.

- 70 adet muhtarlık binası yenilenmiştir. Muhtarlık binaları Çankaya ilçesinin farklı mahallelerinde (merkez ve çeper mahallelerde) gerçekleştirilmiştir. Muhtarlık binaları genellikle park alanlarında olmak üzere farklı kullarımdaki alanlarda yer almaktadır.

Yeşil alan düzenlemeleri (Yeni parklar ve var olan parkların yenilenmesi)

71 adet yeni park ve 132 adet yenilenen park projesi yapılmıştır. Söz konu parklar Çankaya ilçesinin farklı mahallelerinde (merkez ve çeper) gerçekleştirilmiştir. İmar planlarında yer alan park alanlarında projelendirme yapılmıştır.

Yeni yollar ve kaldırımlar yapmak

Yaya ve taşıt ulaşımını kesintisiz sağlamak amacıyla Çankaya Belediyesi sorumluluğunda olan yeni yollar ve kaldırımlar yapılmıştır ve var olan yollar ve kaldırımlar iyileştirilmiştir.

Sağlıklı Sokaklar Projesi

Sağlıklı Sokaklar Projesi Çankaya Belediyesi, Birleşik Krallık, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN Habitat) ve Arup Şirketi ile bir arada hazırlamaktadır. Proje Çankaya'da yaşayan tüm vatandaşların kentteki yaşam kalitesini iyileştirmeyi ve kentteki imkanlara eşit olanaklarla erişebilmesini hedeflemektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün oluşturduğu Sağlık 2020 politikası bağlamında herkes için eşit sağlık ve sosyal hizmet politikasına dayanmaktadır. Proje, Çankaya sokaklarının kendine özgü dokusunu değerlendirmeye alarak, kentte temiz, güvenli, sağlıklı mekanlar oluşturmayı, her kesimden kentlinin kentte hareketliliğini artırabileceği, rahat yürüyebileceği yeşil alanlar oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda kentlinin toplu taşımaya erişimini kolaylaştırarak, toplu taşımaya teşvik edilmesinin sağlanması, araç kullanımını azaltarak bisikleti yaygınlaştırmayı sağlamak, kentte gürültü ve hava kirliliğini azaltmak projenin hedefleri arasında yer almaktadır. Projenin temel hedefi ise topluluk duygusunu kuvvetlendirerek; güvenli, temiz, yürünebilir sokaklar ve tüm kentliyi düşünen sağlıklı bir kent mekanı tasarlamaktır (Çankaya Belediyesi, URL-8). Proje kapsamında Çankaya ilçesinde pilot sokaklar belirlenerek çalışmalar yapılmaktadır. Proje halen devam etmektedir ve mekansal olarak hayata geçirilmemiştir.

Projelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi bulgularının değerlendirilmesi

Çankaya Belediyesinde 2014-2019 yılları arasında kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik mekansal projeler yapıldığı görülmektedir. Bu projelerin sayıca az kısmının 2014-2019 yılında plan değişikliği kararları alınarak kullanımı belirlenen alanlar olduğu yani bu yıllarda yapılan plan değişikliklerine yansıdığı, sayıca fazla kısmının ise zaten planlarda var olan alanların yapılaşması ile yapıldığı gözlenmiştir. Buna ek olarak, yapılan mekansal projelerin ayırım gözetmeden Çankaya ilçesinin merkez ve çeper mahallelerinde yapıldığı tespit edilmiştir.

Çankaya Belediyesinin stratejik planındaki hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik; sosyal donatı alanları açmak ve var olanların kapasitelerini yükseltmek, yeşil alan düzenlemeleri (yeni parklar ve var olan parkların yenilenmesi), yeni yollar ve kaldırımlar yapmak ve sağlıklı sokaklar yaratmaya yönelik projeler yürütmek gibi projeler ile üst ölçek planlardaki kararları alt ölçek planlara aktarmaya çalıştığı gözlenmektedir. Ancak Çankaya ilçesi nüfusunun kalabalık olması özellikle gece ve gündüz nüfusu arasındaki farkın fazla olması ve Ankara ilinin merkez ilçesi olması nedeniyle yapılan projelerin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Diğer yandan, projelerin birçoğunun parsel bazlı olduğu çevresi ile bütün düşünülmediği için istenilen düzeyde kentsel yaşam kalitesine etki edemediği gözlenmektedir. Bu da bize sadece alt ölçekte yapılan planlar ve projeler ile ilçede kentsel yaşam kalitesini istediğimiz seviyede artıramayacağımızı, kentsel yaşam kalitesi yüksek bir kent için planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması ve üst ölçek ve alt ölçek planların birbiri ile entegre olması gerektiğini göstermektedir.

5.2. Çankaya İlçesinde Yapılan Kentsel Müdahalelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkisinin Uzman Görüşleri ve Halk Talepleri Üzerinden İncelenmesi Çalışması ve Çalışmaya İlişkin Değerlendirme

Kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin araştırılması çalışması kapsamında bu bölümde çalışmaya farklı bir bakış açısı katmak, tartışmaları derinleştirmek ve mekanın şekillenmesinde etkili olan farklı aktörleri ele almak amacıyla derin görüşmeler ve halk talepleri-şikayetleri incelemesi çalışması verileri ortaya konulacak ve araştırma sonuçlarından çıkan bulgular tartışılacaktır. Bu bölümde ilk olarak, kent mekanının üretiminde ve şekillenmesinde rol oynayan uzman kişiler ile yapılan derinlemesine görüşmelerin bulguları verilerek, değerlendirilecektir. Daha sonra ise, kent mekanın

şekillenmesinde rol oynayan kentte yaşayan ve kentin kullanıcıları (halk) aktörünün kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisine ilişkin talep ve şikayetleri araştırması ortaya konularak, araştırma sonuçları tartışılacaktır.

5.2.1. Uzmanlarla derin görüşmeler

Kentsel müdahalelere karar verenlerle diğer bir deyişle plan yapım ve onay sürecinde yer alan ve kararları etkileyen uzmanlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Uzmanlara ucu açık sorular sorulmuştur. Çalışma kapsamında edinilen bulguları ortaya koymak için soruların yanıtları konularına göre gruplandırılmış, görüşme sonucunda elde edilen bulgular üzerinden değerlendirmeler ve tartışmalar yapılmıştır.

Kentsel yaşam kalitesi kavramı ve çalışmalarına ilişkin düşünceler

Görüşmelerde uzmanlar (katılımcılar) kentsel yaşam kalitesini tanımlarken; Çizelge 5.23’de görüldüğü gibi sosyal donatı alanları (22 katılımcının 15’i), teknik altyapı alanları (22 katılımcıdan 11’i), ulaşım-erişebilirlik (22 katılımcıdan 17’i), ekonomi (22 katılımcıdan 5’i), güvenlik (22 katılımcıdan 5’i), yaşamdan, kentte yaşamaktan alınan mutluluk, memnuniyet, haz (22 katılımcıdan 4’ü), yeşil alanlar (22 katılımcıdan 3’ü), çevre (22 katılımcıdan 3’ü) ve katılım (22 katılımcıdan 3’ü) kavramlarına vurgu yapmaktadır.

Çizelge 5.23. Kentsel yaşam kalitesini tanımlarken kullanılan kavramlar

Kentsel Yaşam Kalitesi Tanımlarken Kullanılan Kavramlar (Toplam katılımcı sayısı: 22 kişi)	Katılımcı Sayısı
Ulaşım- Erişebilirlik	17
Sosyal Donatı Alanları	15
Teknik Altyapı Alanları	11
Güvenlik	5
Ekonomi	5
Mutluluk, memnuniyet, haz	4
Yeşil alanlar	3
Çevre (Su, Hava Kalitesi)	3
Katılım	3

Kentsel yaşam kalitesi açısından konut kalitesi, ulaşım türleri, açık yeşil alanlar, sosyal donatı alanları, teknik altyapı gibi unsurlar arasında uzmanlar için en önemli olanların

sıralanması istendiğinde 22 katılımcının 8'i belirtilen unsurların hepsinin kentsel yaşam kalitesi açısından önemli olduğunu ve birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Geri kalan 13 katılımcıdan 4 katılımcı kentsel yaşam kalitesi açısından en önemli unsuru ulaşım, 3 katılımcı diğer olarak adlandırdığı güvenlik kavramını, 3 katılımcı teknik altyapı alanı, 2 katılımcı sosyal donatı alanları, 1 katılımcı konut kalitesi, 1 katılımcı yeşil alan kavramını ilk sıraya koymaktadır. Katılımcılar belirtilen unsurlara ek olarak; güvenlik, çevre (hava, su kalitesi), katılım, barınma hakkı, hesap verebilirlik kavramlarının da kentsel yaşam kalitesi açısından önemli unsurlar arasında olduğunu belirtmektedirler.

Kentsel yaşam kalitesi kavramının farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlandığı ve göstergelerinin çok çeşitli olduğu ortaya konulmuştur. Yapılan görüşmelerde kentsel müdahalelere karar veren ve kararları etkileyen uzmanlar arasında da kentsel yaşam kalitesi tanımının kişilere göre farklılık gösterdiği ve kişiden kişiye kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin farklılık gösterdiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında kişiden kişiye kentsel yaşam kalitesini ölçmeye yönelik göstergelerin öncelik sıralamasının da değişiklik gösterdiği gözlenmektedir. Ancak görüşme yapılan uzmanlar arasında kentsel yaşam kalitesini tanımlarken en öne çıkan kavramların ulaşım-erişebilirlik, sosyal donatı alanları ve teknik altyapı alanları olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bize ülkemizde kentsel yaşam kalitesini en çok etkilediği düşünülen kavramların bu kavramlar olduğunu söyleyebilir.

Kentsel mekansal müdahale kavramı algısı

Mekana mekansal planlama ile müdahale eden farklı aktörler bulunmaktadır. Kentsel müdahalelere karar veren ve kararları etkileyen farklı kurum ve görevdeki uzmanlara (katılımcılara) kentsel mekansal müdahale deyince aklınıza gelen eylemler ve uygulamalar nelerdir diye sorulduğunda (Çizelge 5.24); imar planı değişiklikleri (22 katılımcının 8'i), imar planları (22 katılımcının 7'si), kentsel dönüşüm (22 katılımcının 7'si), kentsel koruma (22 katılımcının 7'si), kentsel yenileme (22 katılımcının 5'i), üst ölçek plan kararları (22 katılımcının 2'si), kentsel canlandırma (22 katılımcının 2'si), mülkiyet – özelleştirme, kamulaştırmalar (22 katılımcının 2'si), soylulaştırma–sosyal dönüşüm (22 katılımcının 2'si), büyük kentsel projeler (22 katılımcının 2'si), alt ölçek plan kararları (22 katılımcının 1'i), sağlıklaştırma (22 katılımcının 1'i), kentsel gelişim (22 katılımcının 1'i) ve doğal afetler (22 katılımcının 1'i) kentsel müdahale şekilleri olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 5.24. Kentsel mekana müdahale deyince akla gelen eylem ve uygulamalar

Kentsel Mekana Müdahale Deyince Akla Gelen Eylem Ve Uygulamalar(Toplam katılımcı sayısı: 22 kişi)	Katılımcı Sayısı
İmar planı değişiklikleri –parsel bazlı	8
Kentsel dönüşüm	7
İmar planları	7
Kentsel Koruma	7
Kentsel Yenileme	5
Üst ölçek plan kararları	2
Kentsel canlandırma	2
Mülkiyet – özelleştirme, kamulaştırmalar	2
Soylulaştırma –sosyal dönüşüm	2
Büyük kentsel projeler	2
Kentsel gelişim	1
Sağlıklaştırma	1
Alt ölçek plan kararları	1
Doğal afetler	1

Uzmanların kentsel mekansal müdahale deyince akıllarına gelen ilk uygulamalar imar planı değişiklikleri, imar planları, kentsel dönüşüm projeleri olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizdeki planlama sisteminde kentlerde yapılan mekansal müdahalelerin plan ve projelerle yapıldığı bilinmektedir ve tez çalışması kapsamında da kentsel müdahale olarak imar planları, imar planı değişiklikleri ve projeler değerlendirmeye alınmıştır.

Kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisinin değerlendirmesi

Görüşme yapılan 22 katılımcının tamamı mekansal planlamanın yaşam kalitesini artırmada etkili bir araç olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada daha etkin kullanılması gereken araçları belirtirken 7 kişi planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması, 6 kişi katılım, 5 kişi mekansal planlamanın temel aracı nüfus gruplarının ihtiyacına yönelik sosyal teknik altyapı alanlarının ayrılması ve bu dengenin sağlanması, 3 kişi plan yapan kurumlardaki anlayışı, 3 kişi şehircilik ilkelerine, yasa ve yönetmeliklere uyulması, 1'er kişi de alt ölçek planlar, kamu yararı, sürdürülebilirlik, denetim mekanizmaları ve coğrafi bilgi sistemleri konusuna değinmektedir (Çizelge 5.25).

Çizelge 5.25. Yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada etkin araçlar

Yaşam Kalitesinin Artırılmasında Mekansal Planlamada Etkin Araçlar (Toplam katılımcı sayısı: 22 kişi)	Katılımcı sayısı
Planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması (Üst ölçek plan kararları alt ölçek planlar ile uyumlu olması)	7
Katılım	6
Mekansal planlamanın temel aracı nüfus gruplarının ihtiyacına yönelik sosyal teknik altyapı alanlarının ayrılması ve bu dengenin sağlanması	5
Plan yapan kurumlardaki anlayışı	3
Şehircilik ilkelerine, yasa ve yönetmeliklere uyulması	3
Alt ölçek planlar	1
Kamu yararı	1
Sürdürülebilirlik	1
Denetim mekanizmaları	1
Coğrafi bilgi sistemleri	1

Buna ek olarak; görüşme yapılan 22 katılımcının 5'i kentsel mekansal müdahalelerin yaşam kalitesini olumlu veya olumsuz etkilemesinin yapılan müdahalenin ne olduğu değil, müdahalenin nasıl yapıldığına ve uygulayıcıların uygularken izledikleri yola bağlı olduğuna vurgu yapmışlardır.

G7 (08.05.2021) bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Bir alanda yapılan kentsel dönüşüm projesi ile o bölgenin yoksun olduğu tüm ihtiyaçlar karşılanabilir, böylece o bölgenin yaşam kalitesi artabilir ama aynı zamanda proje o bölgenin sosyal yapısını o kadar yok sayar, soylulaştırmaya gider ki, bu durum yaşam kalitesi açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Diğer 17 katılımcıya göre ise; sosyal donatı alanları ve yeşil alanlar oluşturan planların-projelerin yapılması (7 kişi), plan kademlerinin olması ve planlarda üst ölçek plan kararlarına uyulması (4 kişi), bütüncül bir planlama anlayışı ile yapılması (3 kişi), katılımın olması (2 kişi), kentsel müdahalelerle yapılan planların uzun ömürlü olması (1 kişi) ve kentsel müdahalelerin toplumsal yararı gözetken, kamu yararına yönelik uygulamalar olması (1 kişi) kentsel yaşam kalitesini olumlu etkileyebilecektir (Çizelge 5.26).

Çizelge 5.26. Kentsel yaşam kalitesini olumlu etkileyen müdahaleler

Kentsel Yaşam Kalitesini Olumlu Etkileyen Müdahaleler (Toplam Katılımcı Sayısı: 17 kişi)	Katılımcı sayısı
Sosyal donatı yaratılan, yeşil alanlar oluşturulan planlar	7
Plan kademeleri, üst ölçek plan kararları	4
Bütüncül bir planlama anlayışı ile yapılması	3
Katılım	2
Planların uzun ömürlü olması	1
Toplumsal yararı gözetilen, kamu yararına yönelik uygulamalar	1

Kentsel mekansal müdahaleler yapılırken parçacıl bir planlama anlayışı ile parsel bazlı planlar yapılması (3 kişi), inşaat ve nüfus yoğunluğu getiren planların yapılması (5 kişi), sosyal donatı ve yeşil alanların yetersiz olduğu planların- projelerin yapılması (1 kişi), katılımın olmamasının (2 kişi) kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir (Çizelge 5.27).

Çizelge 5.27. Kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen müdahaleler

Kentsel Yaşam Kalitesini Olumsuz Etkileyen Müdahaleler Toplam Katılımcı Sayısı: 17	Katılımcı sayısı
İnşaat ve nüfus yoğunluğunu getiren planlar	5
Parçacıl bir planlama anlayışı ile parsel bazlı planlar	3
Katılım olmaması	2
Sosyal donatı ve yeşil alanların yetersiz olduğu planlar	1

İmar planı değişiklikleri katılımcıların kentsel müdahale deyince ilk aklına gelen uygulamadır. Farklı kurumlarda plan yapım ve karar alma sürecinde yer alan ve kararları etkileyen 22 katılımcının tamamına göre ülkemizde ve dolayısıyla Çankaya ilçesinde yapılan plan değişikliklerinin (özellikle parçacıl anlayışla yapılan) kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır.

Görüşme yapılan tüm uzmanlar tarafından mekansal planlama yaşam kalitesini artırmada etkili bir araç olarak görülmektedir. Mekansal planlama birçok farklı ölçekte mekan oluşturma aracı olarak ifade edilebilir.

G7 (08.05.2021) bu konuyu şöyle aktarmaktadır:

Mekansal planlama sadece yapılaşmanın son ürünü olan yapıların durumlarını değil, kentsel aktivitelerin nerelerde yer seçtiği, farklı toplumsal sınıftaki kentlilerin kentin neresinde yer seçtiği, nelere ihtiyaç duyacaklarını öngörerek bir mekan düzenler. Dolayısıyla mekânsal planlama tam da kentsel yaşam kalitesini belirleyen unsurları mekan üst başlığı altında mekanın kentlilere sunumunu ifade eder. Kentsel sunumlar kamunun elinde olsa da asıl kentsel yaşam kalitesinin sağlanması mekânsal planlama ile olur diyebiliriz.

Uzmanlar yaşam kalitesinin artırılmasında mekânsal planlamada daha etkin kullanılması gereken araçları belirtirken uzmanların çoğu planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Uzmanların da belirttiği gibi planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması, parsel bazlı plan değişiklikler yerine, kent bütününe ele alan planların yapılması kentsel yaşam kalitesinin artırılması açısından önemli rol oynamaktadır. Yaşam kalitesinin artırılmasında vurgulanan diğer konu mekânsal planlamada daha etkin kullanılması gereken aracın katılımcılık olduğudur. Planlamanın her aşamasında katılım süreçlerinin etkili bir şekilde işlemesi, kentin kullanıcılarının memnuniyet seviyesini artırır ve daha başarılı bir planlama süreci hayata geçirilebilir.

Uzmanların kentsel yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz etkileyen mekânsal müdahalelerin neler olduğu sorusunun yanıtlarından planlama ilke ve esaslarında belirtilen konulara vurgu yapıldığı görülmektedir. Kentsel yaşam kalitesini olumlu etkileyen müdahaleleri; sosyal donatı standartlarına uygun, plan kademelenmesi ve plan bütünlüğüne önem veren, katılım süreçlerinin işlediği, uzun erimli, kamu yararını gözeten planlar ve uygulamalar olarak sıralayabiliriz. Bu durumun tam tersi uygulamalar olan parçacıl bir planlama anlayışı ile parsel bazlı, sosyal donatı alanları gözardı ederek yapılan, inşaat ve nüfus yoğunluğu getiren ve katılım süreçlerinin olmadığı planlar ve projelerde kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen müdahaleler olarak belirtilebilir. Diğer bir yandan bazı uzmanlara göre ise gerçekleştirilen kentsel mekânsal müdahalelerin yaşam kalitesini olumlu veya olumsuz etkilemesinin yapılan kentsel müdahalenin nasıl yapıldığıyla ilişkili olduğudur.

Planlar, plan değişiklikleri, projeler ile yapılan kentsel mekansal müdahalelere ilişkin görüşler

Farklı kurumlarda yapılan görüşmelerde yapılan planlar, plan değişiklikleri veya projelerin yapım amacının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Ancak görüşme yapılan 22 uzmandan 20'sine göre plan değişiklikleri rant amaçlı yapılmakta, 7 katılımcıya göre mevzuatta yapılan değişikliklere ilişkin yapılmakta, 5 katılımcıya göre önceden öngörülmeleyen bir durum

karşısında planın uyumlanması için yapılmakta, 4 katılımcıya göre kamu kurumlarının ihtiyaçları doğrultusunda yapılmakta, 2 katılımcıya göre de önceden yapılmış planda olan teknik bir sorunu çözmeye yönelik yapılmaktadır (Çizelge 5.28). Aslında rant amaçlı olması dışında diğer belirtilen gerekçeler mevzuata diğer bir deyişle kanun, yönetmeliklere göre plan tadilatlarını gerekli kılan durumlardır.

Çizelge 5.28. Plan değişiklikleri hangi amaçla yapılmakta sorusunun yanıtı

Plan Değişiklikleri Hangi Amaçla Yapılmakta (Toplam katılımcı sayısı: 22 kişi)	Katılımcı sayısı
Rant amaçlı yapılan plan değişiklikleri	20
Mevzuatta yapılan değişikliklere ilişkin yapılan plan değişiklikleri	7
Önceden öngörülmeleyen bir durum karşısında planın uyumlanması için yapılan plan değişiklikleri	5
Kamu kurumlarının ihtiyaçları doğrultusunda yapılan plan değişiklikleri	4
Önceden yapılmış planda olan teknik bir sorunu çözmeye yönelik plan değişiklikleri	2

G7 (08.05.2021):

Bazı üst ölçek planların alt ölçek planlara veya yapılaşmaya geçince bazı problemlerle karşılaşacağı öngörülememektedir. Bu nedenle alt ölçekteki problemi aşmak için plan değişiklikleri yapılmaktadır. Tabi bu sadece alt-üst ölçek arasında olmayabilir. Planlar 10-20 yıl gibi projeksiyonlarla yapıldığı için o zaman düşünilemeyen durumlar, gelecekte ortaya çıktığında bu planlarda revizyona gidilmesi gerekmektedir.

Plan değişiklikleri iki şekilde yapılır. Bunlar teklif olarak sunulan planlar ve kurum olarak resen yapılan planlardır. İmar mevzuatına göre belediyeler ve Bakanlık resen plan değişiklikleri yapabilir. Resen yapılan planlar genellikle kamu kurumlarının ihtiyacını karşılamaya, sosyal donatı alanlarını iyileştirmeye veya bazen planlarla yapılaşması mümkün olmayan, yapılaşma koşulları ile ilgili sorunları olan alanlara yöneliktir. Diğer plan değişikliği yolu ise teklif planlardır. Teklif planlar ise, mülkiyet sahipleri tarafından sunulan planlardır. Bu taleplerin bazıları gerçekten mevcut sorunların çözümüne yönelik olsa da çoğunlukla daha yüksek rant elde etme çabası olan planlardır.

Plan değişiklikleri belediyelere çoğunlukla mülk sahiplerinden yani şahıslar tarafından şahıs mülkiyetindeki imar parsellerinden gelmektedir. Her tür kullanım alanında konut, ticaret, cami alanlarında, genellikle emsal artışına yönelik plan teklifleri sunulmaktadır. Yani konut ve ticaret alanlarının cazip hale getirilmesine yönelik plan değişiklikleri kurumlara

gelmektedir. Özellikle belediyelere gelen plan tekliflerinin birçoğu parsel veya ada bazında planlar olduğu belirtilmektedir.

Görüşme yapılan uzmanlar planların, plan değişikliklerinin onay sürecini şu şekilde açıklamaktadırlar; öncelikle maliklerin (mülk sahiplerinin) vekaleti ile plan değişikliği yapmaya yetkili plan müellifi plan teklifi hazırlar. Bu planı tüm gerekli ekleri ile belediyeye sunar. Belediyede çalışan teknik personel konuyu kanunun ve yönetmelikler çerçevesinde inceler, rapor haline getirir ve karar vericilere iletir. Yerel yönetimlerde yani belediyelerde karar vericiler imar komisyonu ve belediye meclisidir. Önce imar komisyonunda konu incelenir sonra meclise sevk edilir. Bundan sonraki süreç ikiye ayrılabilir. Plan teklif edenler karar vericilere önceden ulaşmış onları etkilediyse teknik rapor dosyada bir ek olarak kalır, ama öyle bir durum yoksa teknik ekibin raporda yazdığı görüşe meclis riayet eder. Buna göre belediye meclisinden plan onay veya red kararı çıkar. Plan onaylandı ise, askı süreci başlar. 1/5000 ölçekli planlar Büyükşehir Belediyesinin, 1/1000 planlar ilçe Belediyesinin Yazı İşleri Müdürlüğünde 1 ay süre ile askıya çıkar. İlan süresi içinde herhangi bir itiraz olmadı ise plan kesinleşir. Eğer plana itiraz oldu ise, bu itiraz değerlendirilmek üzere teknik personel tarafından tekrar raporlanır ve bu rapor tekrar imar komisyonuna ve meclise gönderilir. 1/1000 ölçekli planlar için öncelikle ilçe Belediye Meclisinden itirazın reddi veya itirazın onayı kararı çıkar. Bu karar Büyükşehir Belediyesine gönderilir. Büyükşehir Belediye Meclisi de tekrar itirazın reddi veya itirazın onayı kararı alır. Bu karara göre plan kesinleşir.

Diğer bir plan değişikliği türü de belediyelerin ve Bakanlığın diğer bir deyişle ilgili kurumların yaptıkları resen planlardır. Bu planlar da birçok kullanım alanı için önerilmektedir, ama genellikle kamu kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamaya, sosyal donatı alanlarını iyileştirmeye, yeni kanun ve yönetmeliklerdeki değişikliklerin yapılmasına yönelik planlardır.

G12 (04.05.2021) Bakanlığın yaptığı ve Bakanlığa gelen teklif planlarla ilgili olarak: “2011 yılından önce şahısların daha fazla plan değişikliği teklifi sunduğunu, plan yapım ücretlerinin çok artması nedeniyle eskisi kadar çok plan sunulamadığı ve artık Bakanlığa plan değişikliği teklifi vermenin bir statü göstergesi haline geldiğini” belirtmektedir.

Bunun yanında son dönemlerde parsel bazlı planlara pek fazla izin verilmediği, genellikle ada bazlı daha büyük ölçekli projelerin yapılmasının teşvik edildiği görülmektedir. Bu tür projelerin de yine genellikle alanın çevresi düşünülmeden parçacıl bir yaklaşımla yapıldığı gözlenmektedir. Bakanlığın her ölçekte plan yapma yetkisi olduğu için ve her tür planı yaptığı için, Bakanlıkta yapılan planlar çeşitlilik göstermektedir. Bakanlıkta görüşme yapılan uzmanlar farklı Daire Başkanlıklarından olduğu için görüşmelerde anlatılan planların türünün çok farklılaştığı gözlenmektedir.

G15 (08.05.2021)'e göre;

Resen yapılan ve teklif olarak gelen planların kullanımları mekansal planlar yapım yönetmeliğindeki kullanım alanı lejantlarının hepsi ile ilgili olabilir. Örneğin; sosyal donatı alanları, kıyı planları, turizm alanları, sit alanları, rezerv yapı alanları, hayvancılık alanları, sanayi tesisleri, enerji üretim tesisleri gibi her tür kentsel kullanıma yönelik planlar yapılmaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına yerel yönetimlerin talebi doğrultusunda gelen plan değişiklikleri de bulunmaktadır. Bakanlığı geniş plan onay yetkisi olduğu için yerel yönetimlere göre farklı ölçekte ve daha çeşitli kullanımlara yönelik planlar onaylamaktadır.

Görüşme yapılan uzmanlara yapılan planlar, plan değişiklikleri veya projelerin yapım amacı sorulduğunda alınan yanıtlara ilişkin bulgulara en fazla rant amaçlı planlar yapıldığı belirtilmektedir. Kapitalist üretim sisteminde zaten sermayenin dolaşımı ve devlet müdahaleleri ile kentlerde kentsel rant odaklı mekânsal biçimlenmelerin olduğu bilinmektedir. Özellikle 1980 sonrası neoliberal politikalarla dönüşen kent mekanında sermaye yanlısı planlama yaklaşımı ile kentsel rant odaklı mekânsal planların yapıldığı gözlenmektedir. Görüşme yapılan uzmanlarında dediği gibi ülkemizdeki kentlerde de son yıllarda sayıca çok fazla rant odaklı plan ve projenin yapıldığı görülmektedir. Diğer belirtilen gerekçeler ise, zaten mevzuatta plan, plan değişikliği yapılmasının gerekli olduğu durumlarıdır.

Görüşmelerde sorulan sorular doğrultusunda kurumlarda çalışan uzmanlar planlama sürecine ilişkin bilgiler vermişlerdir. Planların iki şekilde yapıldığını belirterek bunların resen diğer bir deyişle kurumlar tarafından yapılan veya mülkiyet sahipleri tarafından teklif olarak sunulan planlar olduğunu belirtmişlerdir. Resen yapılan planların genellikle kamu

kurumlarının ihtiyacını karşılamaya, sosyal donatı alanlarını iyileştirmeye veya bazen planlarla yapılaşması mümkün olmayan, yapılaşma koşulları ile ilgili sorunları olan alanlara yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Teklif planların ise mülkiyet sahipleri tarafından bazen gerçekten mevcut sorunların çözümüne, ama çoğunlukla arazilerinden daha yüksek rant elde etme çabasına yönelik yapılan planlar olduğuna vurgu yapılmıştır. Diğer önemli bir konu da, resen yapılan veya teklif olarak sunulan planların çok büyük bir kısmının parsel veya ada bazında hazırlanmış planlar olduğu belirtilmektedir. Çalışmada daha önce de vurguladığımız gibi bütün düşünülmeden parçacıl bir şekilde yapılan planlar kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Yapılan çalışmanın sonuçları da zaten Çankaya ilçesinde resen veya teklif olarak yapılan plan değişikliklerinin sayıca önemli bir kısmının kentsel yaşam kalitesine olumsuz etkisi olan planlar olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kurumlarda sürdürülen kentsel yaşam kalitesi çalışmalarına ilişkin görüşler

Görüşme yapılan kurumların hiçbirinde kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik özelleşmiş bir birim, komisyon bulunmamakta, ama tüm kurumlarda kentsel yaşam kalitesini artırabilecek müdürlükler, birimler, komisyonlar veya projeler bulunmaktadır:

- İmar Komisyonları (belediyelerde), plan inceleme komisyonları (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığında)
- Mekânsal plan yaptığı için imar planlama daireleri, kentsel tasarım birimleri
- Kent kimliği geliştirmek için kentsel tasarım rehberleri (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılan)
- Akıllı şehir, ekolojik şehir gibi kavramların denemesinin yapıldığı çalışmalar, araştırma projeleri (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılan)
- Mekansal standartlar çalışması (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılan)
- Kentsel göstergeler, KENTGES belediye izlemelerine ilişkin çalışma (Belediyelerin düzenli olarak verilerinin tutulduğu çalışmalar)
- Ayrıca ÇED birimleri, Çevre Yönetimi Müdürlükleri (sıfır atık projesi gibi projeler)
- Ulaşım Daireleri (bisiklet, yaya yolları düzenlemelerine ilişkin projeler) dir.

Sivil toplum kuruluşlarında görüşme yapılan uzmanlar kurumlarında kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik farklı komisyonlar ve çalışma gruplarının olduğunu belirtmektedir.

Görüşme yapılan uzmanlar Çankaya özelinde kurumları kapsamında kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik farklı ölçeklerdeki plan ve projeler yapıldığını belirtmekte ve örnekler vermektedir. Uzmanların bir kısmı üst ölçek planlarda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik belirgin planların yapılamadığı ama alt ölçek planlarda kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu diyebilecekleri projelerin olduğunu belirtmektedir. G2, bisiklet ve yaya yolları, sokak sağlıklaştırma projeleri, ilçede yapılan parklar; G3 ve G4, kurumun yaptığı parklar, sosyal tesisler ve kreşler; G9, ilçede yapılan bölge parklarının buna örnek verilebileceğini ifade etmişlerdir. Bazı uzmanlara göre ise, ilçedeki bazı kentsel dönüşüm projelerinin kentsel yaşam kalitesini artırdığı düşünülmektedir. Örneğin G7 ve G8'e göre Çaldağ KDGPA, Dikmen Vadisi KDGPA projeleri ilçede ve o bölgede yaşam kalitesini artırmıştır. Bazı uzmanlara göre de, üst ve alt ölçek planlar aynı kurum tarafından bütüncül bir planlama anlayışı ile yapıldığı zaman, kentsel yaşam kalitesi artabilmektedir. G14, G15 ve G16' ya göre üst ve alt ölçekteki koruma amaçlı imar planları bu projelere örnek olarak verilmektedir.

Kurumlarda ve sivil toplum kuruluşlarında görüşme yapılan 22 uzmanın 13'ünün kurumları kapsamında geliştirilen kentsel yaşam kalitesi çalışmalarını yeterli bulmadığını, 8'inin çalışmaları yeterli bulmadığı ancak olanaklar doğrultusunda ellerinden geleni yaptıklarını, 1'i ise çalışmaları yeterli bulduğunu belirtmektedir (Çizelge 5.29).

Çizelge 5.29. Kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının yeterliliği

Kentsel Yaşam Kalitesi Çalışmalarının Yeterliliği (Toplam katılımcı sayısı: 22 kişi)	Katılımcı sayısı
Hayır (yeterli değil)	13
Kısmen (yeterli değil ama elimizden geleni yapıyoruz)	8
Evet (yeterli buluyorum)	1

Farklı kurumlarda çalışan uzmanlarla yapılan görüşmelerde hiçbir kurumda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik özelleşmiş bir birim, komisyon bulunmadığı, ama tüm kurumlarda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik işlerin yapıldığı müdürlükler, birimler, komisyonlar veya projeler bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla kurumlarda sadece kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için özelleşmiş belli bir oluşumun olmaması yapılan ve yapılması planlanan projelerin bütüncül olarak düşünülmeden parçacıl bir yaklaşımla ele alındığını bize göstermektedir. Birbirinden

bağımsız yapılan projelerin tek bir oluşum altında ele alınması daha sürdürülebilir ve etkili politikaların oluşmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarında ise kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik farklı komisyonlar ve çalışma gruplarının olduğu belirtilmiştir. Zaten sivil toplum kuruluşlarının oluşum amaçlarından biri de kamu yararının korunması ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasının sağlanmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmenin koşullarından birinin de kentlilerin yaşam alanlarının kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması olduğunu söylemek mümkündür. Sivil toplum kuruluşlarının daha güçlü ve etkili bir şekilde yapılması, kentte söz sahibi olması ile daha verimli ve başarılı kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeler yapabileceği düşünülmektedir.

Kurumlarda yapılan planlama çalışmalarının kentsel yaşam kalitesine etkisinin değerlendirilmesi

Kurumlarda farklı ölçeklerde yapılan planlama çalışmalarının kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu ve olumsuz özellikleri olduğu ifade edilmektedir. Planlama çalışmalarının olumlu özelliği birçok katılımcı tarafından yönetmeliğin getirdiği donatı alanlarının planlarda ayrılması zorunluluğunun olması olarak belirtilmektedir. Olumsuz özelliği ise; mülkiyet engeli, parçacıl planlar, rant sağlama amaçlı taleplerin olması, planların kısa sürede yapılması ve bu nedenle analizlerin yetersiz olması denilmektedir.

Uzmanlara göre planlama çalışmalarını daha iyi hale getirmek için; bölgeye, mahalleye özgü analizlerin yapılarak planlama çalışmasının yapılması, parçacıl değil bütüncül düşünülmesi ve üst-alt ölçek planların uyumlu olması, kurumlar arası iletişim, katılım, koruma ve kimliğe yönelik planların yapılması, halkı bilinçlendirme, örgütlenmenin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde kentsel yaşam kalitesine ilişkin kurumlarına dilekçe, mail, CİMER ve BİMER gibi farklı iletişim kanalları üzerinden birçok talep ve şikayet geldiği belirtilmektedir. Talepler ve şikayetlerin konuları çeşitlenmektedir. Belediyelere gelen talep ve şikayetlerin içeriği genellikle imar planı olmayan alanlarda plan yapılmasına, park alanı düzenlenmesine, eski yapılarda yıkıp yeniden yapma sürecinde ek kat talebi, sosyal donatı alanı yapılması, otopark yapılması, yol kaldırım düzenlenmesine yönelik taleplerin geldiğine

vurgu yapılmaktadır. Bunların yanında çevre kaygısı içeren şikayetler olduğu belirtilmektedir. Bakanlığa gelen talep ve şikayetlerde Birimlere göre farklılık göstermektedir. Uzmanlar tarafından genellikle rezerve yapı alanlarında, sit alanlarında kısıtlamaların olmasına ilişkin talep ve şikayetlere ilişkin başvuruların olduğu belirtilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına gelen talep ve şikayetler ise vatandaşın örgütlenerek çevresinde yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek bir duruma karşı veya kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik talepleri ve şikayetleri kapsadığı tespit edilmiştir. Ayrıca vatandaşların genellikle tek başına bir şey yapamayacağını düşündüğü konularda örgütlenmek için bu kurumları seçtiği anlaşılmaktadır.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde kurumlarda yapılan planlama çalışmalarının olumlu ve olumsuz özellikleri olduğuna vurgu yapmışlardır. Olumlu özelliği olarak yönetmeliklerin getirdiği belli standartların olması olarak belirtilmiştir. Olumsuz özellik olarak ise mülkiyet engeli, parçalı planlar, rant sağlama amaçlı taleplerin olması, planların kısa sürede yapılması gibi sorunlara dikkat çekilmiştir. Saha çalışması bulgularından da çıkardığımız gibi Türkiye’de aslında kanun ve yönetmelikler çerçevesinde yapılan birçok plan uygulaması kentlinin yaşam kalitesini artırmaya yöneliktir. Özellikle sosyal donatı alanlarının ayrılmasına ilişkin kanun ve yönetmeliklere belirlenmiş standartlar vardır, planlar yapılırken bu standartların sağlanması zorunluluğu yaşam kalitesi yüksek, kaliteli mekanlar yaratmasını sağlamaktadır. Ancak, bu standartlar bütüncül planlarla başarılı bir şekilde sağlanabilmektedir. Parçalı, parsel bazlı ve rant sağlama amaçlı uygulamalarda bu standartların sağlanması mümkün olmamaktadır. Bu durum da kentlerdeki yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Kurumlarda yapılan planlama çalışmalarını olumsuz etkileyen diğer bir durum mülkiyet engelidir. Yapılan, yapılması tasarlanan planlama çalışmalarında yaşanan en büyük kısıtlardan biri mülkiyettir. Buna ek olarak uzmanlara göre diğer bir olumsuz özellik ise planlama çalışmalarının çok kısa sürede yapılması ve bu nedenle analizlerin tam olarak ortaya konulamaması sorunudur.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde uzmanlar planlama çalışmalarının iyileştirilmesi için plan yapılacak alana, bölgeye ilişkin analizlerin yapılması, üst ve alt ölçek planların birbiri ile uyumlu olduğu, bütüncül planların yapılması, kurumlar arası iletişimin artırılması, katılım ve halkın bilinçlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapmışlardır.

Ankara ili Çankaya ilçesi özelinde kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisine ilişkin görüşler

Ankara ili ve Çankaya ilçesi özelinde uzmanlarla yapılan görüşmelerde kentsel yaşam kalitesi açısından Ankara ili ilçeleri karşılaştırılmasında; Çankaya ilçesinin Ankara ilinin konut kalitesi, sosyal donatı alanları yeterliliği, ulaşım çeşitliliği, erişebilirlik, açık yeşil alan ve güvenlik gibi birçok açıdan kentsel yaşam kalitesi en iyi ilçesi olduğu düşünülmektedir. İkinci en iyi ilçesinin ise Yenimahalle, üçüncü en iyi ilçesinin Gölbaşı olduğu belirtilmektedir.

G15 Çankaya ilçesinin Ankara’da kentsel yaşam kalitesi en yüksek ilçe olduğuna vurgu yapmakta olup, zaten Çankaya ilçesinin insani gelişmişlik endeksine göre Türkiye’de en üst sıralarda olan ilçe olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak; G19 her ilçenin kendi içinde kurtarılmış bölgeleri bulunduğunu, hiçbir ilçenin tamamında kentsel yaşam kalitesinin yüksek olarak tanımlanamayacağı vurgulanmaktadır. G6, G7, G12, G16 ve G22 ilçelerde bazı mahallelerde kentsel yaşam kalitesi kriterlerinin farklılık gösterdiğine vurgu yapmaktadır. Yenimahalle İlçesinde Batıkent Mahallesinin diğer mahallelere göre kentsel yaşam kalitesi açısından daha iyi olduğu, Yenimahalle ilçesinde Batıkent ve Demetevler Mahallesinin kentsel yaşam kalitesi açısından çok farklı olduğu, Gölbaşı ilçesinin büyük bir kesiminin Özel Çevre Koruma Alanı olması sebebiyle açık ve yeşil alanlar açısından kentsel yaşam kalitesinin daha iyi olduğu belirtilmektedir.

Çankaya ilçesi özelinde kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi kapsamında, uzmanlardan konut kalitesi, ulaşım türleri, açık ve yeşil alanlar, sosyal donatı alanları ve teknik altyapı alanlarının yeterliliği açısından Çankaya ilçesindeki mahallelerin, bölgelerin değerlendirilmesi istenmiştir.

Katılımcılar konut kalitesi açısından Ümitköy, Yaşamkent, Çayyolu, Beytepe, Alacaatlı mahallelerinde yani yeni gelişen, gelişmekte olan konut alanlarının olduğu mahallelerin yaşam kalitesi açısından daha iyi durumda olduğunu düşünmektedir. Bu mahallelerdeki konut projeleri içinde park, spor alanı, otopark ve güvenlik gibi kullanımlar çözümlendiği için yaşam kalitesi açısından kişilere daha çok olanak sunmakta olduğu düşünülmektedir. Ancak bunun yanında yeni gelişen mahallelerde parçacıl birçok plan değişikliği ile

kontrolsüz bir büyümenin olduğu, bu durumun sosyal donatı alanları dengesini bozduğu, ulaşım, erişebilirlik gibi sorunlara yol açtığı belirtilmektedir.

Ulaşım türlerinin yeterliliği açısından tüm toplu taşıma güzergahlarının buradan geçmesi nedeniyle Kızılay ve çevresi yani merkez mahallelerin daha iyi durumda olduğu, çeperdeki mahallelerde ulaşım türlerinin yetersiz kaldığı, daha çok araç sahipliğinin olduğu belirtilmektedir. Yine merkez mahallelerde otopark sorunlarının olduğu, çeperdeki yeni gelişen mahallelerde otopark düzenlemelerinin parsel, ada içinde çözümlendiği gözlenmektedir.

Açık yeşil alan yeterliliğine bakıldığında Çayyolu, Yaşamkent gibi yeni gelişen mahalleler ile Yıldız, Oran Mahallelerinin iyi durumda olduğu düşünülmektedir. Sosyal donatı alanları açısından merkez mahallelerin daha iyi olduğu düşünülmektedir. Ama bunun yanında yeni gelişim bölgelerinde Çayyolu, Yıldız, Oran gibi mahallelerde merkez mahallelere göre daha fazla yapılaşmamış belediye ve kamu parselleri olduğu için belediyenin son yıllarda yaptığı birçok kültür alanı, spor alanı, park alanı gibi projelerin bu bölgelerde yer aldığı gözlenmektedir. Bu durum bu mahallerde sosyal donatı alanlarının daha iyileştiğini göstermektedir. Teknik altyapı yeterliliğinin ise, yeni yapılaşan mahallelerde daha iyi olduğu düşünülmektedir.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde kentsel yaşam kalitesi açısından Ankara ili ilçeleri karşılaştırmasında; Çankaya ilçesinin birinci sırada olduğu, Çankaya ilçesini sırasıyla Yenimahalle ve Gölbaşı ilçelerinin takip ettiği ortaya konulmuştur. Ancak birçok uzmana göre bir ilçenin her bölgesinin kentsel yaşam kalitesinin yüksek olamayacağı, ilçelerin kendi içinde belli bölgelerinde kentsel yaşam kalitesinin farklılaştığına vurgu yapılmaktadır. Çankaya ilçesinin mahallelerinde konut kalitesi, ulaşım türleri, açık ve yeşil alanlar, sosyal donatı alanları ve teknik altyapı alanlarının yeterliliği açısından kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi kapsamında uzmanlara göre mahallelerin farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Bunun yanında, uzmanların değerlendirmelerinden mahallelerin hiçbirinin konut kalitesi, ulaşım türleri, açık ve yeşil alanlar, sosyal donatı alanları ve teknik altyapı alanlarının yeterliliği gibi tüm açılardan kentsel yaşam kalitesi iyi olarak nitelendirilemediği anlaşılmaktadır. Her bölgede, mahallede farklı plan ve proje uygulamaları ile kentsel yaşam kalitesinin olumlu veya olumsuz etkileneceği durumlar görülmektedir.

Çankaya ilçesinde yapılan plan değişikliklerinin değerlendirmesi

Çalışma kapsamında Çankaya ilçesinde yapılan araştırma sonucunda 2014-2019 yılları arasında en fazla plan değişikliğinin Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleştiği tespit edilmişti, bu doğrultuda 2014-2019 yılları arasında en fazla plan değişikliğinin Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleşmesinin nedeni uzmanlara sorulmuştur. Uzmanlara göre; Ankara'nın üst ölçek planlarında şehrin makroformunun gelişim akslarından biri bu bölge yani Çankaya ilçesinin batısı Çayyolu koridorudur. Hatta planlarda Çankaya ilçesindeki tek gelişim eksenidir. Bu alanlar ilk planlarında genellikle düşük yoğunluklu konut yapı kooperatiflerinden oluşmuştur. Ama bu bölgeler daha planlanmadan arsa spekülasyonları olmuş, sonrasında metro güzergahının da bu aksta yer alması ile bu eksen imar planları aracılığıyla teşvik edilmiştir. 2010'lu yıllara gelindiğinde ise o bölgedeki yapılaşma koşulları yapılaşma baskısına direnememiş ve yoğunluk artışı talepleri olmaya başlamıştır. Kentsel müdahalelerle bütüncül planlar parçacıl ve rant odaklı bir hale gelmiştir. Bu nedenle bölgedeki arazilerde de değer artışı olmuştur.

G7 (08.05.2021) konuyu şu şekilde detaylandırmaktadır:

Beytepe Toplu Konut alanı Murat Karayağın döneminde memurlara konut yapılmak üzere oluşturuldu. Planlanan ile amaçlanan arasında farklılık oldu. Toplu konut alanları dar gelirli insanların devlet eliyle kredilerle ev edinmesi amacı ile yapılmıştır, zamanında bu sistem güzel işliyordu. Ancak insanlar az gelirle bunu yapmak istiyor, ama bu bölge müstakil konut alanı bölgesi olduğu için orta-dar gelirli kesimin bu konutlarda yaşaması çok maliyetli. Bu nedenle bu bölgelerde plan değişiklikleri ile emsal artışları oldu. Alacaatlı bölgesi için durum daha farklı bu bölgede direkt rant devreye girdi. Parası olan müteahhitler siyasete girdi.

G10 ve G21 ise Alacaatlı ve Beytepe mahallelerinde plan değişiklikleri ile yapılan yoğunluk, emsal artışlarında herkesin birbirini emsal göstererek, bütün düşünülmeden parçacıl planlar yapıldığını belirtmektedir. Uzmanlara ve karar vericilere göre; Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde yapılan plan değişiklikleri parsel ve ada bazında, diğer bir deyişle bütün düşünülmeden parçacıl yapıldığı için, yoğunluk artışından dolayı sosyal donatı alanlarının ihtiyaca cevap vermemesi, ulaşım problemlerinin ortaya çıkması, teknik altyapı alanlarının yetersiz kalması gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

G10 (14.10.2021)'a göre;

Bu mahallelerde insan ölçeğine uygun olmayan ve yüksek yoğunluklu yapılaşmadan dolayı kentsel yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Yapı yüksekliklerinin

sınırlandığı, ulaşımın bağlantılarının iyi olduğu planlama yaklaşımı ile yapılırsa daha iyi olur elbette ama insanlar bir daire fazla olsun diye siyasilere baskı oluşturuyor. Plancılar karar verici olamıyor.

Diğer bir yandan görüşme yapılan bazı uzmanlara göre, bu mahallelerde konut kalitesi, ada parsellerin kendi içinde çözülmesi nedeniyle açık yeşil alanlar, spor alanları, otoparklar yaratılması kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu değerlendirilmektedir.

Kurumlarda yapılan planların, plan değişikliklerinin, projelerin bir kısmı kentin yeni gelişim alanlarında, bir kısmı ise merkez mahallelerde yapılaşmasını tamamlamış alanlarda sorunları çözmek, ihtiyaçları geliştirmek üzerine yapılmaktadır.

G4 kurumdaki projelerini genellikle yeni gelişim alanlarında yaptıklarını, bununla birlikte eski yapılaşmaların olduğu merkez mahallerde de dönüşüme ilişkin projeler ve çalışmalar yaptıklarını, özellikle 1950'li yıllarda yapılaşan bölgelerde eski yapıların yıkılıp yeniden yapılma süreçlerinin nasıl işletileceği ve yönetileceğine ilişkin projeler ve çalışmalar yaptıklarını belirtmektedir.

G10 kentin yaşayan bir organizma gibi olduğunu bu nedenle yapılaşması devam eden ve yapılaşması tamamlanmış alanların her ikisinde de projelerin devam ettiğine vurgu yaparak, sorun olan alanlarda iyileştirme ve eskiyi yenilemek için ve yeni yerleşimlerde yeni projeler yapmak için çalışmalar yürüttüklerini belirtmektedir. Ayrıca eski yerleşimlerde çok ciddi müdahaleler yapılamadığını ama yerleşimi tamamlanmamış Beytepe, Dodurga, Alacaatlı gibi bölgelerde daha fazla müdahale olanaklarının olduğunu ifade etmektedir.

G17 kurumlarında imar planı yapma yetkisinin sadece özelleştirme kapsam ve programında bulunan taşınmazlara yönelik olduğunu vurgularken, imar planlarının yapılmasının ihtiyaca yönelik olması nedeniyle kent çeperi veya merkez mahalleler- yapılaşması tamamlanmış veya yapılaşması tamamlanmamış alanlar diye herhangi bir sınırlandırma yapılmadığını, her iki alanda da imar planı değişiklikleri yapıldığını belirtmektedir.

Uzmanlara göre konut alanlarında yoğunluk artışı ve mevcut kullanımların değişikliği kentsel yaşam kalitesini; bütüncül planlardan uzaklaşıldığı için sosyal donatı yetersizliği, ulaşım ve altyapı sorunları, konut stoğu fazlalığı, kent silüetinin bozulması gibi sorunlar ortaya çıkardığı için olumsuz etkilemektedir.

G19 konut alanlarında yoğunluk artışının ve mevcut işlevlerin değişikliğinin kentsel yaşam kalitesine pozitif bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Özellikle İncek, Alacaatlı ve Beytepe’de ofis, iş merkezi, AVM gibi kullanımların ihtiyaç fazlası olduğunu, ama buradaki yatırımcıların sadece konut yapmayı elverişli görmediklerini belirtmektedir. Bu alanların ihtiyaç analizi yapılmadan yapılaştığı için ulaşım sorunları gibi yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek değişiklikler getirdiğini söylemektedir.

G1 (29.03.2021) şöyle demektedir.

Konut alanlarında yoğunluk artışı getirilirken o bölgenin bir bütün olarak çalışması ve sosyal donatı açısından da ele alınmasına çok nadir rastlıyoruz. Ulaşım bağlantıları, sosyal donatı alanları ve teknik altyapı alanları düşünülmediği için ve mal sahiplerinin daha fazla gayrimenkul edinmesi üzerine planlar yapıldığı için yapılan plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesini olumsuz açıdan etkiliyor. Örneğin özellikle yaşadığım bölge olduğu için Turan Güneş aksı üzerinde, Panora alışveriş merkezi, Kuzu inşaatın konutları gibi bölgede yapılan birçok iş yeri, rezidans o bölgeye inanılmaz bir nüfus getirdi. Sadece konut ile kalıcı nüfus değil, işyerleri ile gün içinde değişen geçici nüfus ile günümüzde o bölgede ulaşım bağlantıları kontrolden çıktı. Zamanında o bölgeye bu nüfus yoğunluğu nasıl getirildi bilmiyoruz. Planlar yapılırken bölgeyi bütüncül düşünecek herhangi bir analiz yapıldığını veya bölgenin geleceği için öngörü olduğunu düşünmüyorum. Günümüzde Büyükşehir Belediyesi o bölgeye yeni ulaşım projesi yapıyor ama bölgenin ulaşım bağlantılarını ne kadar rahatlatacak ilerde göreceğiz.

G2’ye göre, yoğunluk artışına yönelik özellikle parsel bazlı plan değişiklikleri bütüncül planlardan uzaklaştığı için kentin silüetini bozmakta ve kent hafızasının yok olmasına yol açmaktadır. Ayrıca yoğunluk artışına yönelik plan değişiklikleri ile kentte konut, işyeri, rezidans gibi kullanımların fazlalığı, komşuluk haklarının ihlali, belli kişilere avantaj sağlayan eşitlikten uzak uygulamalarla kentli hakkının yok sayılması gibi kentsel sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar da kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. G8, G15, G17’ye göre, belli bölgelerde nüfus ve yoğunluk artışı bölgedeki ulaşım ve altyapıyı etkilemekte ve donatı alanlarının yetersizliğine neden olmaktadır, bu durum da kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Benzer şekilde G22’ye göre de, konut alanlarında yoğunluk artışının ve mevcut işlevlerin değişikliğine yönelik planlar ile yaşam alanlarında insan ölçeğinden uzaklaşarak, mahalle dokusu bozulmaktadır. Ayrıca bu tür plan değişiklikleri ile kamu yararı gözetilmeden belli sermaye grupları gözetilerek tek düze, toplumsal ayrışma yaratan alanlar oluşturulmaktadır.

Çizelge 5.30. Belli yıllarda daha fazla plan değişikliği yapılmasının nedeni

Belli Yıllarda Daha Fazla Plan Değişikliği Yapılmasının Nedeni (Toplam katılımcı sayısı: 19 kişi)	Katılımcı sayısı
Siyasi durum	12
Ekonomik	11
Kanun ve yönetmeliklerdeki değişiklikler	8

Çankaya ilçesinde yapılan çalışma sonucunda en fazla plan değişikliğinin 2016 yılında yapıldığı tespit edilmiştir, belli yıllarda yapılan plan değişikliklerinin artmasının nedenlerini ortaya koyabilmek amacıyla bu konu uzmanlara sorulmuştur. Görüşme yapılan 22 uzmandan 3 kişi 2016 yılında özellikle neden daha fazla plan değişikliği yapıldığını bilmediğini belirtirken, geri kalan 19 uzman, belli yıllarda plan değişikliklerinin sayısının artmasının ilk olarak o dönemde ülkenin siyasi durumu (12 katılımcı), daha sonra ekonomik durumu (11 katılımcı) ve son olarak da kanun ve yönetmeliklerde yapılan değişiklikler (8 katılımcı) ile bağlantılı olduğu düşündüklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.30).

G19 (06.10.2021)'a göre;

2014-2015-2016 yılları Türkiye’de ekonominin yavaş yavaş bozulmaya başladığı yıllardır. 2016 darbe girişiminin olduğu, gayrimenkul yatırımların üst seviyeye çıktığı bir zamandır. Ekonomi ne zaman bozulursa, insanlar gayrimenkul yatırımlara daha çok rağbet eder ve bu durum inşaat yatırımlarını artırır. Seçimden önce ve sonraki dönemler daha hızlı hareket etme refleksi ile bu tür ekonomiyi hareketlendirecek inşaatların artması da söz konusu olabilir, bu nedenle siyasi dönemlere bakmak gerekir.

G10’da benzer şekilde 2016 yılı ve yakın yıllarda ülkenin ekonomik duruma bakmak gerektiğine vurgu yaparak “o yıllarda inşaat sektörünün gelişmesi, ekonominin canlanması için çok fazla plan değişikliği yapıldı, şimdiye göre çok daha fazla esneklik gösterildi.” demektedir. G18 bahsedilen yıllarda yapılan plan değişikliklerinin ekonomik nedenlerden ötürü yapıldığını düşündüğünü belirtmektedir. Sadece Çankaya Ankara özelinde değil, tüm Türkiye için böyle bir çalışma yapılırsa, o yıllarda ülkenin birçok şehrinde rant odaklı plan değişikliklerinin ve projelerin yapıldığının tespit edilebileceğini ifade etmektedir.

G4 plan değişikliklerinin sayılarında belli yıllardaki değişiminin genellikle kanun ve yönetmeliklerdeki değişiklikler ile ilişkili olduğuna vurgu yaparak, 2017 yılında yönetmelik değişikliği olduğunu (03.07.2017 tarih ve 30113 sayılı Resmi Gazete de yayınlanarak yürürlüğe giren Planlı Alanlar Yönetmeliği) bu nedenle 2016 yılında, yönetmelik değişikliği

öncesinde plan değişikliği sayısının artmış olabileceğini belirtmektedir. G22 ise, 2016 ve yakınındaki yıllarda plan değişikliklerinin artmasının bir diğer nedeninin Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 13.01.2017 tarih ve 116 sayılı kararı ile onaylanan ‘1/100.000 ölçekli 2038 yılı hedefli Ankara Çevre Düzeni Planı’⁷ ile bağlantılı olabileceğini ve üst ölçek planlar onaylanmadan önce, alt ölçekte plan değişiklikleri ile yapılacak planda alanın imar kullanımının meşrulaştırılmaya çalışılmış olabileceğini vurgulamaktadır.

Çalışma kapsamında Çankaya ilçesine yönelik 2014-2019 yılları arasında en fazla plan değişikliğinin Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleşmesinin nedeni uzmanlara sorulduğunda, Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinin ilk planlarında düşük yoğunluklu konut alanları olarak planlandığı ancak bu bölgenin kentin üst ölçek planlarında gelişim aksında yer almasının, bölgede arsa spekülasyonları ile yoğunluk artışları taleplerini tetiklediğini belirtmişlerdir. Bu mahallelerde kentsel müdahalelerle var olan bütüncül planlar parçacıl ve rant odaklı bir hale dönüşmüştür.

Uzmanlar özellikle 2010’lu yıllardan sonra Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde parçacıl ve rant odaklı planların yapılmasının bölgeyi kentsel yaşam kalitesi açısından olumsuz etkilendiğine vurgu yapmaktadırlar. Uzmanlara göre mülkiyet sahipleri kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla siyasilere baskı oluşturarak, plancılarının karar verme yetkilerini kısıtladıklarını öne sürmekte ve bu nedenle kentsel yaşam kalitesi düşük mekanlar yaratıldığını belirtmektedirler.

Kurumlarda çalışan uzmanlara yapılan görüşmelerde planların, plan değişikliklerinin, projelerin bir kısmının kentin yeni gelişim alanlarında, bir kısmının ise merkez mahallelerde yapılaşmasını tamamlamış alanlarda sorunları çözmek, ihtiyaçları geliştirmek üzerine yapıldığına vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla Çankaya ilçesinde yapılan planların, plan değişikliklerinin, projelerin merkez ve çeperde yer alan tüm mahallerinde yapıldığı, ancak konularının farklılaştığı gözlenmektedir.

⁷ Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından 13.01.2017 tarih ve 116 sayılı karar ile onaylanan 1/10000 ölçekli Ankara Çevre Düzeni Planının iptali istemi ile TMMOB’ye bağlı meslek odaları olan Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası ve Peyzaj Mimarları Odası tarafından açılan ortak davada, Ankara 9.İdare Mahkemesi ‘1/100000 ölçekli 2038 yılı hedefli Ankara Çevre Düzeni Planı’nı imar mevzuatına, şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına uygun olmadığı gerekçesi ile iptal etmiştir.

Çankaya ilçesinde en fazla plan değişikliğinin 2016 yılında yapılmasının uzmanlara göre temel nedeni, o dönemde ülkedeki siyasi durum, ekonomik durum ve kanun, yönetmeliklerde yapılan değişiklikler olabileceğidir. Ülkenin son yıllardaki ekonomik ve siyasi geçmişine baktığımızda ekonomiyi canlandırmak için inşaat sektörünün gelişmesi teşvik edilerek daha fazla plan ve proje yapıldığı gözlenmektedir. Bu durum, neoliberal politikalarla dünyada ekonomik ve siyasi durumda yaşanan değişim ve dönüşümlerin kentsel mekanı biçimlendirmesi, sermayenin kent mekanını yönlendirerek kenti karlı bir yatırım ve dönüşüm alanı haline getirmesi ile açıklanabilir. Diğer taraftan, bu dönüşümü gerçekleştirebilmek için yapılan mekânsal planlar kanun ve yönetmeliklerin yeniden düzenlenmesi ile meşrulaştırılmaktadır.

5.2.2. İlçe’de yaşayan halk tarafından Çankaya Belediyesine yapılan talep ve şikayetler

Çalışmanın bu bölümünde nicel verilerle ve derin görüşmeler ile elde edilen bilgileri farklı bir bakış açısı ile ele almak, test etmek ve çalışmaya zenginlik katmak amacıyla Çankaya ilçesinde yaşayan halkın kentsel müdahalelere ilişkin talep ve şikayetleri incelenerek kentsel yaşam kalitesine etkisi sorgulanmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında belirlenen yıllarda Çankaya Belediyesine ilçede yaşayan vatandaşlar tarafından iletilen talep ve şikayet dilekçeleri derlenmiştir.

2014-2019 yılları arasında kentsel mekânsal müdahaleye yönelik talep veya şikayet içeren toplam 752 dilekçe incelenmiştir. 2014-2019 yıllarında kuruma gelen dilekçelerde yapılan değerlendirmeler sonucunda 2014-2018 yıllarında yaklaşık dilekçe sayısının birbirine yakın olduğu gözlenmektedir. Yalnızca 2019 yılında diğer yıllara göre daha fazla dilekçe başvurusu olduğu tespit edilmiştir. Ancak 2019 yılında kuruma gelen dilekçeler incelenirken, 64 adet dilekçenin belli bir konu özelinde yapıldığı görülmüştür. Bu 64 dilekçeyi çalışma kapsamı içine almasak bile 2019 yılında kuruma gelen dilekçe sayısının diğer yıllara göre fazla olduğu gözlenmektedir.

Görüşme yapılan kişiler de özellikle son yıllarda (2019-2020-2021 yıllarında) kurumlara gelen talep ve şikayetlerin arttığını, bu durumun insanların çevrelerine daha duyarlı olmaya başlaması ve taleplerini, şikayetlerini iletebileceği kanallara erişimin kolaylaşmasının etkili olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

2014-2019 yıllarında Çankaya Belediyesi Şehir Planlama Birimine mail, CİMER, BİMER aracılığıyla gelen toplam dilekçe sayısı 752'dir. Bu dilekçeler çok farklı konuları içermekte olup, 119 dilekçe ile en fazla kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarında yapılan projelere ilişkin bilgi almaya yönelik başvuru yapıldığı tespit edilmektedir. Yapılan incelemeler de bu başvuruların genellikle kentsel gelişim ve dönüşüm projesinin içeriği, vatandaşların kendi parsellerindeki imar durumunu sorgulamak ve gecekondularının dönüşümüne ilişkin bilgi taleplerini içerdiği gözlenmiştir. Yapılan incelemede bu başvuruların kentsel dönüşüm ve gelişim projesi hakkında olduğu için bir kısmının sorumluluğunun Ankara Büyükşehir Belediyesinde olması nedeniyle vatandaşların talep ve şikayetleri için ilgili kuruma yönlendirildiği, uygulama ve sorumluluğun Çankaya Belediyesinde olduğu kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinde ise vatandaşın talep ve şikayetlerine Çankaya Belediyesinin cevap verdiği tespit edilmiştir.

İkinci olarak 111 dilekçe ile en fazla başvuru imar planı olmayan alanlarda imar planı yapılmasına yönelik talepleri kapsamaktadır. Bu başvurular incelendiğinde kanun değişikliği⁸ ile köyden mahalleye dönüşen alanlarda imar planı yapılmasına veya dava süreçleri ile plansız kalmış alanlarda tekrar imar planı yapılmasına ilişkin talepler olduğu tespit edilmiştir. Çankaya ilçesinde yapılan imar planları incelenirken plansız kalmış bazı alanlarda tekrar plan yapıldığı gözlenirse de, Çankaya ilçesinde Beytepe Mahallesi dışında köyden mahalleye dönüşen diğer mahallelerde günümüzde hala imar planlarının olmadığı tespit edilmiş olup buna yönelik vatandaşların talep ve şikayetlerinin olduğu gözlenmektedir.

Üçüncü olarak 103 adet başvuru dilekçesi ile şahısların Çankaya ilçesinde bulunan parsellere ilişkin imar durumu, imar planı, imar planı değişikliği bilgisi talep ettiği görülmektedir.

Dördüncü olarak 76 dilekçe ile vatandaşların çevresinde gördüğü boş arazide veya farklı kullanım kararındaki bir alanda park alanı veya rekreasyon alanı yapılmasına ilişkin talepleri içermektedir.

⁸ Yakupabdal, Karataş ve Beytepe Köyleri, 2004 yılında, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Gereği ve Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin 13.08.2004 tarih ve 531 sayılı kararı ile Çankaya Belediyesi'ne mahalle olarak bağlanmıştır. Evciler, Kömürcü, Tohumlar, Karahasanlı, Çavuşlu, Yayla ve Akarlar Köyleri ise 5747 Sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Kanunu" ile 22 Mart 2008 tarihinde Çankaya Belediyesi'ne mahalle olarak bağlanmıştır.

Park alanı ve rekreasyon alanı yapılması taleplerini 69 dilekçe başvurusu ile imar durumuna göre yapılaşmama, yapının yenilenebilmesi için kat artışı talebi, yapı bazında kentsel dönüşüm- riskli yapı- yıkıp yeniden bina yapılması süreci hakkında yapılan talep ve şikayetler takip etmektedir. Yapılan incelemede bu başvuruların 31.05.2012 tarih ve 28309 sayılı karar ile Resmi Gazetede yayınlanan ‘6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’ kapsamında kalan yapılara ilişkin olduğu tespit edilmiştir. Kanun kapsamında afet riski altında olan yapıların riskli alan ilan edilmesi, bu yapıların yıkılıp yeniden yapılması süreci Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı sorumluluğunda olduğundan bu başvuruların büyük çoğunluğu ilgili kurum olan Bakanlığa yönlendirildiği gözlenmiştir.

Yukarıdaki belirtilen son talep şikayet konusuna sayıca çok yakın, 68 dilekçe başvurusu ile belli bir parselde çok katlı bina yapılmasına, planlarla parselin kullanım kararının değiştirilmesine veya belli alanlarda trafik yoğunluğu yaratacak kullanımların yapılmasına yönelik şikayetleri içermektedir. Zaten 2014-2019 yıllarında Çankaya ilçesinde yapılan imar planı değişiklikleri çalışmasında da 812 karardan 569’unun olumsuz yönde yapılan kullanım kararı ve yapılaşma koşulu değişikliğine yönelik kararlar olduğu tespit edilmişti. Bu durum bize bu başvuruların vatandaşların çevresine duyarlı bir yaklaşımla, kentsel yaşam kalitelerini sorguladıkları talep ve şikayetler olduğunu göstermektedir.

Bu talep ve şikayetlere ek olarak 2014-2019 yılında dilekçe ile yapılan talep ve şikayet başvurularını sayıca fazlalığına göre sırasıyla 48 dilekçe ile heyelan bölgesi-afete maruz bölge-rezerv yapı alanı hk. bilgi talebi (bu başvuruların Çankaya ilçesinde Çankaya Belediyesi sorumluluğunda olan heyelan tehlikesi geçirmiş afete maruz bölge olarak ilan edilen alanlara ilişkin talep ve şikayetler olduğu tespit edilmiştir), 27 dilekçe ile boş olan veya metruk yapıların olduğu alanda çevre kirliliği ve güvenlik sorunu veya bu alanların otopark olarak kullanılmasına ilişkin şikayet ve bu alanların imar planı bilgisi ve alanda bir çalışma olup olmadığının sorulmasına ilişkin talepler (arşiv dosyalarında yapılan incelemede bu başvuruların bir kısmının konusu nedeniyle başka Müdürlüklere de gittiği tespit edilmiştir. Planla ilgili bilgi içeren dilekçeler sadece Şehir Planlama Birimine gelmiştir), 19 dilekçe ile yol açılması, yol genişliği bilgisi talebi, yolun güvenlik için kapatılması talebine yönelik, 12 dilekçe ile yolun kapatılması şikayeti (site içinde kalan) buna ilişkin imar planındaki yolun bilgisi (bu konuya ilişkin bir çok şikayet dilekçesinin başka müdürlüklere de gittiği tespit edilmiştir), 11 dilekçe ile pazar alanı yapılması veya mevcut pazar alanının

yenilenmesi talebi, 6 dilekçe ile otopark yapılması talebi, yine 6 dilekçe ile KOP (Kamu Ortalık Payı)'dan oluşan alanlarda alanın kullanım kararı nedeniyle alanı kullanamama, yapılaşamama ile ilgili şikayetler (Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında tespit edilen plan değişiklikleri çalışması kapsamında kamu ortalık payından oluşan eğitim, sağlık, sosyo kültürel tesis gibi alanlarda Büyükşehir Belediye Meclisinin 16.03.2012 tarih ve 435 sayılı kararı doğrultusunda parsellerin kullanımının mülk sahiplerinin tasarrufuna bırakılmasına yönelik bir çok plan değişikliği yapıldığı tespit edilmiştir. Plan değişiklikleri ile bu kullanımlar özele çevrilmiştir. Çalışma kapsamında KOP'dan oluşan alanların özele çevrilmesine ilişkin plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesi açısından olumsuz olarak grupladığımız kullanım kararı değişikliği içeren plan değişiklikleri içinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu plan değişiklikleri mülk sahiplerinin talepleri, şikayetleri ve dava süreçleri nedeniyle bu alanların kamulaştırma yükünü karşılayamayacak durumda olan kurumlar tarafından yapılmak zorunda kalınmış aslında kamu yararı açısından olumsuz olarak değerlendirdiğimiz plan değişiklikleri kapsamında kalmaktadır), 4 dilekçe ile emsal artışı talebi (bu yıllarda dilekçe ile emsal artışına yönelik çok az başvuru yapıldığı tespit edilmiştir ancak çalışma kapsamında bu yıllarda yapılan resen ve teklif plan değişiklikleri ile çok sayıda emsal artışı yapıldığı gözlenmektedir. Yani taleplerin dilekçe başvurularına yansımadağı görülmektedir), 3' er dilekçe ile de Çankaya kültür merkezi yapılması talebi, başka bir ilçe sınırındayken Çankaya ilçesine bağlanma talebi ve yine 3 dilekçe başvurusu ile belli bir alanda trafo yeri ayrılması veya trafo yerinin değiştirilmesi talebi olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5.31. 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Birimine CİMER, BİMER, mail yoluyla gelen talep ve şikayet dilekçeleri

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	TOPLAM
Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı için bilgi talebi (özellikle gecekonduların olduğu alanlar)	15	10	28	21	22	23	119
İmar planı yapılması talebi (İmarsız alanlar-köyden mahalleye dönüşen alanlarda)	26	18	8	20	13	26	111
İmar durumu / imar planı /imar planı değişikliği bilgisi talebi	25	13	21	8	8	28	103
Boş arazi veya başka kullanımdaki bir alanın park alanı veya rekreasyon alanı yapılması talebi- spor alanı yapılması talebi	11	16	4	8	14	23	76
İmar durumuna göre yapılaşmama, kat artışı talebi, yapı bazında kentsel dönüşüm riskli yapı – yıkıp yeniden bina yapılması süreci hk. (6306 sayılı kanun)	4	4	17	15	13	16	69
Çok katlı bina yapılması veya kullanım kararına (örn. Cami okul yapılması) ilişkin şikayet, trafik yoğunluğu yaratacak kullanımların yapılmasına ilişkin şikayet	10	10	8	16	11	13	68
Belli bir konu özelinde mahkeme kararı nedeniyle plan notlarındaki belirsizlikten dolayı inşaatın durdurulmasına yönelik şikayet	-	-	-	-	-	64	64
Heyelan bölgesi-afete maruz bölge-rezerv yapı alanı hk. Bilgi talebi	9	10	6	8	8	7	48
Boş olan veya metruk yapıların olduğu alanda çevre kirliliği ve güvenlik sorunu veya bu alanların otopark olarak kullanılmasına ilişkin şikayet. Bu alanların imar planı bilgisi ve alanda bir çalışma olup olmadığının sorulması (bu şikayetlerin bir kısmı başka birimlere de gitmekte, planlama ile ilgili olanlar alınmıştır)	8	3	3	4	5	4	27
Yol açılması talebi / yol genişliği bilgisi talebi /yolun güvenlik için kapatılması talebi	2	1	-	-	4	12	19
Yolun kapatılması şikayeti (site içinde kalan) buna ilişkin imar planındaki yolun bilgisi – (bir çok şikayet Yapı Kontrol Müd. gidiyor)	-	2	-	3	2	5	12
Pazar alanı yapılması talebi, pazar alanının yenilenmesi talebi	2	2	-	1	2	4	11
Otopark yapılması talebi	1	-	-	1	1	3	6
KOP alanlarında yapılaşmama, alanı kullanamamayla ilgili şikayet	-	1	1	-	4	-	6
Emsal artışı talebi	-	-	1	-	3	-	4
Çankaya kültür merkezi talebi	-	-	-	3	-	-	3
Çankaya ilçesine bağlanma talebi	-	-	2	-	-	1	3
Trafo yeri ayrılması – yerinin değiştirilmesi talebi	-	-	1	-	2	-	3
TOPLAM	113	90	100	108	112	229	752

Çankaya Belediyesine gelen talep ve şikayet dilekçelerinin kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi yapılırken planlama ilke ve esaslarına uygunluğu bakımından dilekçe konuları olumlu, olumsuz ve etkisiz (nötr) olarak sınıflandırılmıştır. Dilekçe konularına göre kentsel yaşam kalitesi değerlendirmeleri çeşitlilik göstermektedir. Çalışma kapsamında dilekçelerin kentsel yaşam kalitesine etkisine bakarken, her bir dilekçe kendi özelinde incelenmiş ve yaşam kalitesine etkisi açısından değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışmada Çizelge 5.31’de sıralanan dilekçe konularının bir kısmı kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesinde farklı sınıflandırmalar kapsamına alınmıştır (Çizelge 5.32).

En fazla dilekçe konusunu içeren kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin bilgi talebi dilekçelerinin, bir kısmı imar bilgilerini talep eden dilekçeler olduğu, bir kısmının ise gecekondü sahiplerinin hak talebi, daha fazla mülkiyet edinebilmeye yönelik talepleri olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu dilekçe konularının bir kısmı kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi açısından nötr, bir kısmı da olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

İkinci en fazla dilekçe başvuru konusu olan imar planı yapılması talebi, kentsel yaşam kalitesi açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Çünkü Çankaya ilçesinde imarsız alanlar sadece köyden mahalleye dönüşen alanlardır. Vatandaşın genel talebi imar planı yapılarak arazisinin değerlendirilmesine yönelik başvurulardır. Planlama ilkeleri açısından bir alanın planlı olması o bölgenin planlı gelişmesini sağlamaktadır ama ülkemizde genellikle bir alanda imar planı yapıldıktan sonra o bölgedeki araziler değerlendirilir ve kentsel rant elde etmeye yönelik düzenlemeler yapılmaya başlanır.

Üçüncü en fazla dilekçe konusu ise imar durumu, imar planı, imar planı değişikliği hakkında bilgi talep edilmesine yöneliktir. Bu dilekçeler farklı amaçlarla verilmiş olabilmekle beraber, genel olarak kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bunun sebebi vatandaşların kendi arazisi veya çevresindeki alanlara karşı duyarlı olup, çevrede olan değişimler hakkında bilgi talep etmesine yöneliktir.

Dördüncü olarak en fazla dilekçe konusu vatandaşların çevresinde gördüğü boş arazide veya farklı kullanım kararındaki bir alanda park alanı veya rekreasyon alanı yapılmasına ilişkin taleplerdir. Bu dilekçeleri de kentsel yaşam kalitesine etkisi açısından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Zaten kurumlarda uzmanlarla yapılan görüşmelerde de birçok uzmanın, vatandaşların açık yeşil alanlar, parklar talep ettiği belirtilmiştir. Bu talepler insanların

kentsel alanda kullanım taleplerine ilişkin olup, vatandaşların kendi kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik talepler olduğu söylenebilir.

Ancak bunun yanında uzmanlara kurumunuza gelen talep ve şikayetler hakkında bilgi sorulduğunda G3 (05.05.2021);

Herhangi bir talebi olmadan çevre kaygısı belirten şikayetlerde bulunan vatandaşların yanında ne yazık ki ben yapayım başkası yapmasın yaklaşımı içindeki itirazlar çoğunluğu teşkil etmektedir. Ben 40 katlı yapı yapayım ama yanım park alanı olsun, yan parselime başka bir yapı yapılmasın şeklinde, ben merkezci bir yaklaşımla yapılan şikayetler gelmektedir.

Bu da bize bazı mülk sahiplerinin kendi arazisi üzerinden daha fazla kar elde etmeyi talep ederken diğer yandan arazinin yanında, yakınında açık ve yeşil alanların olmasını talep ettiğini göstermektedir.

İmar durumuna göre yapılaşmama, yapının yenilenebilmesi için kat artışı talebi, yapı bazında kentsel dönüşüm- riskli yapı-yıkıp yeniden bina yapılması süreci hakkında yapılan talep ve şikayet dilekçeleri ise kentsel yaşam kalitesi bakımından olumsuz olarak değerlendirilebilir. Aslında ömrünü doldurmuş ve riskli yapı statüsünde olan yapılarda oturan vatandaşların binalarını yenilemek için talep ve şikayetlerinde haklı olduğu görülmektedir. Zaten riskli yapıların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması için 6306 sayılı Kanun kapsamında haklarını kullanmaya yöneliktir. Ancak binaların yıkıp yeniden yapılması sürecinde devletin yeterli desteği vermemesi nedeniyle vatandaşlar yapılarını dönüştürebilmek için müteahhitlerle anlaşma yoluna gitmek zorunda kalmaktadır. Müteahhitler de kar elde etmeyeceği işe girmek istememesi nedeniyle yapının dönüşümü vatandaşlara ekonomik olarak ağır gelmektedir.

Kurumlarda uzmanlarla yapılan görüşmelerde G5 (02.05.2021);

Çankaya’da eski yerleşmelerin olduğu alanlarda 50-60 yıllık riskli yapılar var, bu yapıların bir kısmının kentsel dönüşüme girip yenilenmesi gerekiyor ancak inşaat maliyetlerini karşılayamadığı ve kar elde edemediği için müteahhitler yapıları yenilemek istemiyor. Kurumumuza bu konuya ilişkin vatandaşlardan fazlaca talep gelmektedir.

şeklinde belirtmektedir.

İnşaat maliyetlerinin yükünü ekonomik olarak karşılayamayacak vatandaşlar müteahhitlerle anlaşabilmek için ek kat artışı talebinde bulunmaktadırlar. Bu nedenle bu tür talep ve

şikayetler kentin bütüncül planlarını göz ardı ederek, vatandaşların çıkarlarına yönelik olduğu için kentsel yaşam kalitesi açısından olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Diğer bir dilekçe konusu belli bir parselde çok katlı bina yapılmasına, planlarla parselin kullanım kararının değiştirilmesine veya belli alanlarda trafik yoğunluğu yaratacak kullanımların yapılmasına yönelik şikayetleri içermektedir. Bu şikayet ve taleplerin bir kısmını kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu, bir kısmını olumsuz olarak değerlendirebiliriz. Bir kısmını olumlu olarak değerlendirebiliriz çünkü zaten 2014-2019 yıllarında Çankaya ilçesinde yapılan imar planı değişiklikleri çalışmasında da 812 karardan 569'unun olumsuz yönde yapılan kullanım kararı ve yapılaşma koşulu değişikliğine yönelik kararlar olduğu tespit edilmişti. Bu durum bize bu başvuruların vatandaşların çevresine duyarlı bir yaklaşımla, kentsel yaşam kalitelerini sorguladıkları talep ve şikayetler olduğunu göstermektedir. Ancak bir kısmı ise olumsuz olarak değerlendirilebilir çünkü daha öncede bahsettiğimiz gibi bazı vatandaşlar kendi yaşam çevresine etki etmemesi amacıyla bazı şikayetlerde bulunabilir örneğin bir parselde okul alanı yapılması o bölgede trafik yoğunluğunu artıracığı için tercih edilmemektedir ama imar planlarına göre o bölgede yaşayan insanların sosyal donatı alanlarını karşılamak için yapılması gereken tesisler bulunmaktadır ve bu tesislerin nerede yer seçeceği imar planları ile belirlenmektedir. Sonuç olarak vatandaşlar bu sosyal donatı alanlarının olmasını ama kendine yakın olmamasını tercih ederek kendi bireysel çıkarını gözetmeye yönelik taleplerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Başka bir dilekçe konusu olan heyelan bölgesi, afete maruz bölge, rezerve yapı alanı hakkında bilgi almaya yönelik dilekçelerdir. Bu dilekçeler ise kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu ve nötr olarak değerlendirilebilir. Çünkü afete maruz bölge, heyelan bölgesi veya rezerve yapı ilan edilen alanlarda hak sahibi olan vatandaşların, parsellerinin durumu hakkında bilgi almak istemesi talebin niteliğine göre değişmektedir. Bilgi amaçlı olanlar için nötr diyebiliriz ama bu alanları iyileştirmeye yönelik talepleri olumlu olarak değerlendirebiliriz.

Bir diğer dilekçe konusu ise boş olan veya metruk yapıların olduğu alanda çevre kirliliği ve güvenlik sorunu veya bu alanların otopark olarak kullanılmasına ilişkin şikayet dilekçeleridir. Bu dilekçelerde kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu olarak

değerlendirilebilir çünkü vatandaşların kentsel yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik taleplerini içermektedir.

Yol açılması, yol genişliği bilgisi, yolun güvenlik için kapatılması taleplerine ilişkin dilekçeler ise kentsel yaşam kalitesine etki değerlendirmesi bakımından bazı açılardan olumlu, bazı açılardan olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda da yine vatandaşların bir kısmının kendi çıkarları doğrultusunda yol açılması veya kapanmasına yönelik talep ve şikayetleri olduğu, bir kısmının ise gerçekten kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik talepleri olduğu gözlenmektedir. Diğer bir deyişle konu özelinde değerlendirme farklılık göstermektedir.

Pazar alanı yapılması ve yenilenmesi, kültür merkezi yapılması gibi taleplerin sosyal donatı alanları artırmaya yönelik olması nedeniyle kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi bakımından olumlu olarak sınıflandırılmıştır.

KOP alanlarında yapılaşmama, alanı kullanamamaya ilgili şikayetler ise kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilebilir. Kamulaştırılamayan kamu ortaklık payı (KOP)'ndan elde edilen sosyal donatı alanları için bazı mülk sahiplerinin kamulaştırma talep etmesi, bazı mülk sahiplerinin ise parselin kullanımının kendi tasarruflarına bırakılmasını istediği veya kullanım kararı değişikliği talep ettiği için konusuna göre kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi değişmektedir.

Otopark yapılması, trafo yerinin ayrılması veya yerinin değiştirilmesi talebi hakkındaki dilekçeler de konusuna göre farklılık göstermektedir. Kişilerin çıkarların yönelik olan talepler olumsuz olarak, kişilerin çevrelerine duyarlı olması ve yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik olanlar ise olumlu olarak değerlendirilebilir.

Son olarak da inşaat alanı diğer bir deyişle emsal artırılmasına yönelik taleplerdir. Bu talepleri planların bütünlüğünü bozmasına etki edeceği için kentsel yaşam kalitesi açısından olumsuz olarak değerlendirebiliriz. Aslında çalışma kapsamında emsal artışına yönelik taleplerin diğer taleplere göre sayıca az olduğu tespit edilse de, aslında emsal artışına yönelik birçok plan değişikliği teklifinin olduğu ama bunların mail, CİMER, BİMER gibi iletişim kanalları aracılığıyla iletilmediği söylenebilir.

Çizelge 5.32’de 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine gelen talep ve şikayet dilekçelerinin toplam sayıları ve kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi gösterilmektedir.

Çizelge 5.32. 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine gelen talep ve şikayet dilekçelerinin kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi

	Toplam dilekçe sayısı	Kentsel yaşam kalitesi değerlendirmesi
Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı için bilgi talebi (özellikle gecekonduların olduğu alanlar)	119	nötr-olumsuz
İmar planı yapılması talebi (İmarsız alanlar- köyden mahalleye dönüşen alanlarda)	111	olumsuz
İmar durumu / imar planı /imar planı değişikliği bilgisi talebi	103	nötr- olumlu
Boş arazi veya başka kullanımdaki bir alanın park alanı veya rekreasyon alanı yapılması talebi- spor alanı yapılması talebi	76	olumlu- olumsuz
İmar durumuna göre yapılaşamama, kat artışı talebi, yapı bazında kentsel dönüşüm riskli yapı – yıkıp yeniden bina yapılması süreci hk. (6306 sayılı kanun)	69	olumsuz
Çok katlı bina yapılması veya kullanım kararına (örn. Cami okul yapılması) ilişkin şikayet, trafik yoğunluğu yaratacak kullanımların yapılmasına ilişkin şikayet	68	olumlu, olumsuz
Belli bir konu özelinde mahkeme kararı nedeniyle plan notlarındaki belirsizlikten dolayı inşaatın durdurulmasına yönelik şikayet	64	çalışma kapsamı dışında
Heyelan bölgesi-afete maruz bölge-rezerv yapı alanı hk. bilgi talebi	48	nötr- olumlu
Boş olan veya metruk yapıların olduğu alanda çevre kirliliği ve güvenlik sorunu veya bu alanların otopark olarak kullanılmasına ilişkin şikayet. Bu alanların imar planı bilgisi ve alanda bir çalışma olup olmadığının sorulması	27	olumlu
Yol açılması talebi / yol genişliği bilgisi talebi /yolun güvenlik için kapatılması talebi	19	olumlu- olumsuz
Yolun kapatılması şikayeti (site içinde kalan) buna ilişkin imar planındaki yolun bilgisi	12	olumlu -olumsuz
Pazar alanı yapılması talebi, pazar alanının yenilenmesi talebi	11	olumlu
Otopark yapılması talebi	6	olumlu-olumsuz
KOP alanlarında yapılaşamama, alanı kullanamamayla ilgili şikayet	6	olumlu- olumsuz

Çizelge 5.32. (devam) 2014-2019 yılları arasında Çankaya Belediyesine gelen talep ve şikayet dilekçelerinin kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi

Emsal artışı talebi	4	olumsuz
Çankaya kültür merkezi talebi	3	olumlu
Çankaya ilçesine bağlanma talebi	3	nötr
Trafo yeri ayrılması – yerinin değiştirilmesi talebi	3	olumlu- olumsuz
TOPLAM	752	

Yapılan tartışmalar sonucunda dilekçe konuları hakkında kentsel yaşam kalitesi açısından kesin değerlendirmeler yapılmasının zor olduğu gözlenmektedir. Çankaya ilçesinde yaşayan kent kullanıcılarının sayıca fazla bir kısmının kentsel yaşam kalitesi yüksek bir kentte yaşamak için talepleri ve şikayetleri olduğu görülmektedir. Ancak bir kısım vatandaşın kentsel yaşam kalitesi yüksek bir kentte yaşama koşulunu sağlamak için kendi mülkiyeti üzerinden fedakarlık etmeden, en yüksek karı elde ederek mekânsal düzenlemelerinin yapılmasını talep ettiği gözlenmektedir.

5.3. Genel Değerlendirme

Bu bölümde araştırma kapsamında saha çalışması olarak seçilen Ankara ili Çankaya ilçesi örneğinin araştırma bulguları ortaya konularak değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında 2014-2019 yılları arasında gerçekleştirilen stratejik plan, imar planı, plan değişiklikleri ve projeler ortaya konularak akademik yazında yapılan tartışmaların katkısı ile kentte yapılan müdahaleler tespit edilmiş ve kentsel yaşam kalitesine etkisi üzerine düşünceler geliştirilmiştir. Daha sonra ise tartışmaları derinleştirmek ve mekanın oluşumunda etkili olan farklı aktörleri ortaya koymak amacıyla Çankaya ilçesinde yapılan kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisini uzman görüşleri ve halk talepleri üzerinden incelenmiş ve çalışma bulguları yorumlanmıştır.

2014-2019 yılları arasında merkezi ve yerel yönetimlerin hazırladığı stratejik planların incelenmesi sonucunda; merkezi yönetime ilişkin olarak incelenen stratejik planlarda yaşanabilir çevre, sürdürülebilir çevre ve katılım konularına vurgu yapılırken yerel yönetimlerin stratejik planları incelendiğinde yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik yapılan soyut vurgulara rağmen daha somut ve hizmet temelli bir yaklaşım geliştirildiği görülmektedir. Katılım konusu kapsayıcılık ve kentli hakları üzerinden ayrıntılandırılırken (Ankara Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 yılları stratejik planı), şeffaflık ve

hesapverebilirlik ilkeleri bu kavramı zenginleştirmektedir (Çankaya Belediyesi 2015-2019 yılları stratejik planı). Bunun yanında özellikle Çankaya Belediyesi'nce sunulan belgede kentsel estetiğe önem verildiği, erişim konusunun altyapı ve güvenlik boyutlarıyla ele alındığı, ortak yaşam ve hizmet alanlarının da niteliğinin iyileştirilmesi yolunda çalışmalar yapılacağı yine farklı yaşam kalitesi boyutları olarak karşımıza çıkmaktadır. Hizmetlere odaklanan yaşam kalitesi yaklaşımı genel anlamda Castells (1997b)'in kentsel yaşamın odağına oturttuğu ortak tüketim etkinlikleri yaklaşımını çağrıştırmaktadır. Her ne kadar Çankaya özelinde olmasa da Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na hazırlanan strateji belgelerinde yaşam kalitesi bileşenleriyle birlikte sıklıkla anılan “marka şehirler” kavramı da yaşam kalitesinin Harvey (1989)'in vurguladığı “girişimci” yaklaşımla örtüştüğünü söylemek olanaklıdır. Merkezi yönetimce hazırlanan stratejik planlarda vurgulanan ve yaşam kalitesi ile girişimciliği birleştiren vurgu yerel yönetimlerin strateji belgelerinde kaybolmuş gibi gözükmemektedir. Ancak yerel yönetimlerin, daha alt ölçeklerdeki kentsel müdahaleleri incelendiğinde, bu ölçeklerdeki kentsel gelişim süreçlerine yön veren eylemlerin stratejik planlarda belirtilen kamu yararı ya da katılımcılık temelli yaşam kalitesi bileşenlerinden çok, merkezi yönetimin yatırım temelli yaklaşımına benzediğini görmek olanaklı olmuştur.

Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında onaylanan imar planı ve plan değişikliklerinin %90'a yakını Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapıldığı, bunun da yaklaşık %10 kadarının Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının izlediği ve toplamda plan değişikliği kararlarının ise %70'inin yaşam kalitesi açısından olumsuz olduğu görülmüştür. Onaylanan planların içeriğini oluşturan müdahaleler; konut alanlarında ve sosyal donatı alanlarında görülen emsal artışları, sosyal donatı alanlarının ve yeşil alanların ticari kullanımlara dönüştürülmesi ya da konut alanlarının turizm konaklama alanlarına dönüştürülmesi başta ulaşım olmak üzere pek çok altyapı sorununun oluşmasına neden olurken barınma ve toplumsal hizmetlere erişim konusunda da olumsuzluklar oluşmasına neden olmaktadır. Diğer bir yandan, planlama sürecinde alınan kararların hemen hepsinin katılım süreçlerini gözetmek adına belediye meclisinde “tartışıldığı” ve yasal olarak tanımlanan askı sürecinde “kamuyla paylaşıldığı” zaten bu durumun yasa ve yönetmelikler ile zorunluğu kılındığı bilinmektedir. Ancak uygulamada diğer bir değişle onaylanan plan değişikliklerinde katılımcılık ve kapsayıcılığa vurgu yapan kentsel yaşam kalitesi bileşenlerinden uzak kalındığı görülmektedir.

Çankaya Belediye'sinin 2014-2019 yılları arasında gerçekleştirdiği çok sayıda proje bulunduğu, bu projelerin toplumun geneline hitap etmenin yanında çeşitli özel grupları da kapsadığı görülmüştür. Kadınlar, yaşlılar, emekliler ve çocuklar, Çankaya Belediyesi'nin ayrıcalıklı olarak proje geliştirdiği özel toplumsal gruplar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşım belediyenin kapsayıcı bir proje uygulama politikası izlediğini göstermektedir. Bunun yanında projelerin merkez-çeper ayrımı olmadan hemen hemen tüm mahallelerde gerçekleşiyor olması, ya da en azından hiç bir konumun (ya da mahallenin) proje üretimi konusunda ön plana çıkmaması da belediyenin izlediği eşitlikçi tutumun bir yansımasıdır. Ancak eşit sosyo-ekonomik statüde olmayan mahallelere eşit uygulama gösterilmesi, bir başka deyişle yaşam kalitesinin basamaklarında daha alt düzeyde olan mahalleler ile daha üst düzeyde olan mahallelere eşit yaklaşımda bulunulması önceden oluşan eşitsizliklerin sürekliliğini sağlayacaktır şeklinde de yorumlanabilir. Yapılan projelere mekansal açıdan baktığımızda ise projelerin belli mahallerde parsel bazında yapıldığı, çevresi ile bir bütün içinde düşünülmediği bu nedenle de kentsel yaşam kalitesini artırmada yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Çankaya ilçesindeki kentleşme süreçlerine yön veren diğer bir deyişle müdahalelere karar veren ve kararları etkileyen uzmanlarla kentsel yaşam kalitesi yaklaşımına ilişki yapılan görüşmelerde, konuyla ilişkili yazına paralel bir şekilde yaşam kalitesi kavramının farklı boyutlarına vurgu yapıldığı görülmüştür. Yapılan çok katmanlı vurgu içinde ise bazı kavramların ön plana çıktığını söylemek olanaklı olmuştur. Görüşmelerden çıkan sonuç, ulaşım ve erişebilirliğe, sosyal donatı ile teknik altyapı alanlarına yapılan vurgunun güvenlik, ekonomi, yeşil alanlar gibi daha yaygın kavramları geride bıraktığı yönündedir. Çözümlemenin ilçede yer alan temel sorun alanlarını yansıttığını düşünmek olanaklıdır ancak katılım ve çevre korumaya yönelik güncel mekan kalitesi tartışmalarının değerlendirmelerde en son sıralarda yer bulması şaşırtıcı olmuştur. Katılımcıların hemen hepsinin plan değişikliklerinin rant amacıyla yapıldığını, bazı durumlarda siyasi koşulların da belirleyici olduğunu vurgulaması kentsel dinamikleri şekillendiren temel etkenler konusunda ip uçları vermektedir. Katılımcıların yaşam kalitesini olumlu etkileyecek etkinlikler arasında katılım konusuna yaptığı vurgu ise gelecekle ilgili olumlu düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır. Katılımcıların diğer değindiği önemli bir konu ise planların parçacıl olmayan bütüncül bir yaklaşımla yapılması gerekliliğidir. Uzmanlar planların kent bütününe ele alan bir yaklaşımla yapılmasının kentsel yaşam kalitesinin artırılması açısından önemli rol oynadığına vurgu yapmaktadır. Yaşam kalitesini etkileyen pek çok değişkenin

yalnızca yerel bir bağlam içinde düşünülerek ele alınması oldukça kısıtlı bir yaklaşım sunmaktadır. Değişkenlerin birbirleri ve kentle kurdukları ilişkiler oldukça karmaşıktır ve genellikle de kent bütünü hatta kentin sınırlarını aşan bir bağlamda değerlendirilmeyi gerektirir. Bu nedenle yaşam kalitesini temeline koyan bir yaşam kalitesi anlayışı farklı ölçekleri farklı bağlamları gözetmesi gerekecektir. Zaten araştırmanın saha çalışmasında farklı ölçeklerdeki üst ve alt ölçek planların (stratejik plan, imar planı ve projeler) bir arada incelenmesi ve değerlendirilmesinin bir nedeni de budur.

Çalışmanın son bölümünde incelenen vatandaş talep ve şikayetlerinde ise kent kullanıcılarının sayıca fazla bir kısmının kentsel yaşam kalitesi yüksek bir kentte yaşamak için talepleri ve şikayetleri olduğu gözlenmektedir. Bu talep ve şikayetlerde ilk sırada olan kentsel dönüşüm vurgusu göze çarpmaktadır. Başvurular bilgi amacıyla yapılmış olsa da kentsel dönüşümün yaşayanların gündemindeki önemi görülebilmektedir. Bu durum kentsel dönüşüm etkinliklerinin başta ortaya çıkış amacı olan yapı güvenliği başta olmak üzere diğer kentsel yaşam kalitesi alanlarıyla da ilişkilendirilebilecek yüksek bir potansiyel taşıdığını göstermektedir. Ancak var olan kentsel dönüşüm uygulamalarının emsal/kat artışı kullanılarak gerçekleştiği gerçeği ve bu durumun kentsel yaşam kalitesi üzerinde yarattığı olumsuzluklar, kentsel dönüşüm etkinliklerinin yakın gelecekte yaşam kalitesini artırıcı bir güce dönüşme olasılığını azaltmaktadır. Öne çıkan diğer önemli bir talep ve şikayet ise plan yapılması talebi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kentin kullanıcılarının bir taraftan kentsel yaşam kalitesi yüksek kentlerde yaşamak istediği diğer taraftan da bunu kendi mülkiyetinden en yüksek karı elde ederek yapmaya yönelik düzenlemeler talep ettiği anlaşılmaktadır. Bireysel çıkarları en yükseğe çekmeyi amaçlayan bu tür yaklaşımların kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik çabaları desteklemediği savunulabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentsel yaşamın sürekliliği ve bu yaşamdan alınan tatmin büyük oranda kentsel yaşam kalitesi olarak gruplanabilen mekansal kalite koşullarıyla ilişkilidir. Bu koşulların bir kısmı konut alanları ve yollar gibi fiziki yapılarla ilişkiliyken, bir diğer kısmı ise kentsel hizmet sunumu ve bu hizmetlere erişimle bağlantılı olarak düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, günümüz kentleri mekânsal yaşam kalitesi açısından pek çok sorun barındırmaktadır. Başta barınma ve ulaşım olmak üzere, toplumsal hizmetlerin sunumu ve çeşitliliği, bu hizmetlere erişim, hava kirliliği, yapı güvenliği, altyapı hizmetlerine erişim, katılım süreçlerinin varlığı ve kapsayıcılığı gibi pek çok konu, günümüz kentlerinin farklı oranlarda da olsa karşı karşıya olduğu ortak yaşam kalitesi sorunlarıdır.

Sorunlar bir yanda dururken kentlilerin mekansal yaşam kalitesi koşullarını kendilerinin doğrudan oluşturmaları ya da yaşam kalitesine ilişkin sorunları kendi çabalarıyla çözmesi çok olası değildir. Başta mülkiyet ilişkileri ve imar koşulları gibi pek çok hukuki etken ile ekonomik ve toplumsal kısıtlar bireysel ve küçük grup müdahalelerini kısıtlar niteliktedir. Kentlilerin yaşam kalitesini etkileyen hizmetlerin oluşumu bir kamu görevidir. Bu görev başta yerel durumla en yakın ilişkiyi kuran belediyeler olmak üzere, mekânsal plan üreten kurumlara bırakılmıştır.

Sunulan tez çalışması kentsel yaşam kalitesi tartışmaları ile mekansal müdahaleler arasındaki ilişkiyi tartışmayı amaçlamaktadır. Mekansal yaşam kalitesi koşulları ilgili yazınla ilişkili olarak ele alınırken, kavramsallaştırması daha zor olan mekânsal kısmı üretilen plan kararları, plan değişiklikleri, projeler, uzman görüşleri ve halk taleplerinin senteziyle şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın akademik ve bilimsel ortama katkılarını kuram, yöntem ve uygulama bağlamında değerlendirmek olanaklıdır. Çalışma, kent planlama pratiğindeki kentsel mekânsal müdahaleler ile kentsel yaşam kalitesi kavramlarının birlikte ele alma konusunda öncülük ederek ilgili planlama ve yaşam kalitesi yazınına katkı sunmaktadır. Yaşam kalitesi yazını daha çok betimleyici çalışmaların yapıldığı ve müdahalelerin sonuçlarının gözlemlendiği bir alan olarak gelişmektedir. Bunun yanında kentsel müdahalelerle ilgili yazın büyük oranda mekanın toplumsal üretimine ve bu üretimde yer alan aktörlere yer vermektedir. Bu yaklaşım üretilen mekanı pek çok açıdan eleştirirken (örneğin katılım süreçleri açısından) mekanın yaşam kalitesi

perspektifinden değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Planlama alanı yaşam kalitesi ile kentsel müdahaleler arasında, araçsal bir konumda durmaktadır. Kentsel müdahaleler planlama yazınında katılım bakış açısıyla ele alınırken, mekânsal yaşam kalitesi kavramı ise önsel (a priori) bir kavram olarak bulunmakta, kavramın uygulama süreçleriyle ilişkisi ancak kısıtlı sayıda tartışmaya konu olmaktadır. Bu nedenlerle çalışma mekânsal yaşam kalitesi ve kentsel müdahaleler arasındaki etkileşimi planlama bileşeniyle kurması açısından özgün bir konumda yer almakta, her bir yazın alanına katkıda bulunmaktadır.

Yöntemsel olarak ele alındığında, çalışma, mekansal planlar ile gerçekleştirilen kentsel mekânsal müdahaleleri nitel ve nicel veriler ışığında değerlendirmeye alarak bütünlük bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Plan değişikliklerinin yazından elde edilen ölçüt grupları çerçevesinde derlenmesi ve değerlendirmeye alınması çalışmanın nicel yönüdür. Kent mekanını şekillendirmede etkin görev üstlenen farklı aktörler ile yapılan görüşmeler ve kent kullanıcılarının talep ve şikayetlerinin değerlendirilmesi ise çalışmanın nitel yönünü belirtmektedir. Elde edilen nitel verilerin çapraz sorgulama yöntemi ile nicel verilerle test edilmesi, ilgili yazın alanlarına yeni ve farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Çalışmanın kuramsal ve yöntemsel katkıları, uygulamaya yönelik katkılarını da beraberinde getirmektedir. Çalışma Türkiye ve Çankaya ilçesi özelinde ürettiği bulgularla yaşam kalitesi kavramının mekan ile kurduğu ilişkiye, bu ilişkinin planlara yansımaya odaklanmaktadır. Bu odak farklı plan yaklaşımları ve ölçekleri arasındaki ilişkilerin mekânsal yaşam kalitesi bileşenlerinin gerçekleşmesi/gerçekleşmemesi koşullarını ortaya çıkarmaktadır. Planların kademeli birlikteliği ilkesi çerçevesinde yaşam kalitesi bakış açısı üzerinden bir süreklilik kurulup kurulmadığı, bu süreklilik çabasında hangi noktada kopukluklar olduğu da yine bu çalışmanın uygulamaya yönelik çıkarımları arasında yer almaktadır.

Tez araştırmasına ilişkin yöntem; yazın taramasını, belge araştırmasını, nitel ve nicel verilerin toplanarak çözümlenmesini içerecek şekilde kurgulanmıştır. Yazın taraması aşamasında kentsel müdahaleler ve kentsel yaşam kalitesi kavramları kuramsal olarak incelenmiş, çalışmanın sonraki bölümlerinde kullanılacak araçsal çerçeve bu yazın taraması bağlamında oluşturulmaya çalışılmıştır. Kentsel müdahale kavramı kent mekanının üretim tartışmaları ile açıklanmış ve 1980’li yıllar sonrası mekânın değişim ve dönüşümü üzerinden tartışılmıştır. Türkiye bağlamı gözetilerek mekânsal müdahale kavramının mekânsal planlarla ilişkili bir biçimde düşünülmesi ve mekânsal plan kararlarının en yaygın ve belirgin

mekânsal müdahale yöntemi olduğu varsayımı benimsenmiştir. Kentsel yaşam kalitesi kavramı ise, çok boyutlu bir kavram olduğu için uluslararası ve ulusal akademik yazında farklı yazarların kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ortaya konularak irdelenmiştir. Yaşam kalitesi göstergelerine ilişkin öznel ve nesnel boyutlar da dikkate alınarak, göstergeler çevresel, sosyal, ekonomik ve mekansal olarak dört başlık altında gruplandırılmıştır. Belirlenen bu dört temel konu başlığı altında ise farklı alt göstergeler belirlenerek bu göstergelerin mekansal kararların irdelenmesinde kullanılması amaçlanmıştır.

Mekansal plan diline aktarılan kentsel müdahalelerin incelenmesine yönelik olarak; Türkiye’de farklı ölçeklerde mekansal plan üreterek yereldeki yaşam kalitesini etkileyen kurumlara ve bu kurumlarca üretilen planlara odaklanılmıştır. Kalkınma planları, komisyon raporları, mekansal ve mekansal olmayan stratejik planlar bu kapsamda değerlendirmeye alınarak, yaşam kalitesi vurgusu ve bu vurgunun odağında yer alan yaşam kalitesi ölçütleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Türkiye genelinde yapılan incelemeler saha çalışma alanı olarak Ankara ili, Çankaya ilçesinin belirlenmesiyle giderek özel, yerele özgü bir biçimde incelemeye alınmıştır.

Çankaya ilçesi özelinde geliştirilen çalışmalar nitel ve nicel yöntemlerle ayrıntılandırılmıştır. Yürürlükte olan imar planlarının yenilerinin yapılmaması ve plan uygulamalarının plan değişiklikleri şeklinde gerçekleşmesi nedeniyle çalışmanın nicel bölümü 2014-2019 yılları arasında Çankaya ilçesinde gerçekleşen plan değişikliklerine ve Çankaya Belediyesi tarafından gerçekleştirilen projelere odaklanmıştır. Plan değişiklikleri, değişiklik kararının yaşam kalitesi açısından niteliğine, müdahalenin türüne, yıllara, ilgili mahalleye ve müdahaleyi gerçekleştiren aktörlere göre betimleyici ve ikili ilişkisel yöntemler kullanılarak incelenmiştir. Yerel yönetim tarafından, belirtilen zaman aralığında geliştirilen projeler ise belirlenmiş olan yaşam kalitesi değişkenleri ve konum bilgileri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın nitel veri çözümlemesine yönelik olarak, uzman görüşlerine ve halk (kullanıcı) taleplerine yer verilmiştir. Plan yapım ve uygulama süreçlerinde karar verici konumunda yer alan 22 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleşmiştir. Katılımcılara yaşam kalitesi kavramına ilişkin düşünceleri, yaşam kalitesine ilişkin eylem/uygulama önerileri, yaşam kalitesine ilişkin planlama araçları ve planlama müdahalelerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi üzerine görüşleri sorulmuştur. Araştırmanın halk (kullanıcı) talep

ve şikayetlerinin araştırıldığı bölümde ise Çankaya Belediye Başkanlığı'na 2014-2019 yılları arasında iletilmiş olan 752 adet dilekçe incelenmiştir. Dilekçeler belirlenen kentsel yaşam kalitesi değişkenlerine, konularına, yıllara ve konumlarına göre tasnif edilip değerlendirilmiştir.

Tüm bu değerlendirmelerle tezin temel araştırma sorularına yanıtlar ortaya konulmaktadır:

Araştırma Sorusu 1: Kentsel yaşam kalitesi kavramı önemli bir mekansal müdahale aracı olan mekansal planlara ve projelere ne şekilde yansımaktadır?

Stratejik planlar ile yapılan kentsel müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi sonuçlarına bakıldığında; kurumların hazırladığı stratejik planlarda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik genel stratejilerin üst ölçek kararlarda belirlendiği ancak il, ilçe özelinde kentsel yaşam kalitesi stratejilerinin ise yerel yönetimler düzeyinde diğer bir deyişle yerel yönetimlerin stratejik planlarında ele alındığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin stratejik planlarında Ankara, Çankaya ilçesinde yaşam kalitesinin artırılmasına ilişkin hedefler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Çankaya Belediyesinin 2015-2019 yılları stratejik planında “yaşam kalitesi ve estetik değeri yüksek kentsel alan yaratmak” amacı doğrultusunda güvenli kent mekanları yaratmak, ulaşım ve sosyal donatı alanlarını iyileştirmek, imar planları hazırlamak ve kentleşmenin imar mevzuatına uygunluğunu sağlamak gibi alt hedefleri olduğu görülmektedir. Ancak kentsel yaşam kalitesi yazın taramasında ortaya konulan kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik farklı boyutlardaki göstergelerin, stratejik planlarda alt hedefler olarak belirlenmesi durumunda somutlaşacağı ve planların amaca ulaşmasında daha etkili olacağı anlaşılmaktadır.

İmar planları, imar planı değişiklikleri ile gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi konusunda, çalışma kapsamında kentsel yaşam kalitesi göstergelerinden sosyal (sağlık, eğitim, kültür, yeşil alan göstergeleri) ve mekansal (ulaşım, erişebilirlik -sağlık, eğitim, kamu hizmetlerine, spor, ticaret, yeşil alan- ve yapıli çevre-altyapıya ilişkin göstergeleri) boyutu değerlendirmeye alınmıştır. Çankaya ilçesinde yapılan plan, plan değişikliklerinin kentsel yaşam kalitesine etkisi sonuçları irdelendiğinde; ilçede 2014-2019 yılları arasında kentsel yaşam kalitesine etki eden kentsel müdahale içeren toplam 812 adet plan, plan değişikliğı olduğu; bunların yıllara göre en fazla 2016 yılında olduğu (176 adet); mekanı şekillendiren aktörler açısından en fazla Ankara Büyükşehir

Belediyesi tarafından yapıldığı (728 adet); plan değişikliği karar türüne göre en fazla, ‘hem yapılaşma koşulu değişikliği hem de kullanım kararı değişikliği’ kararının getirildiği (404 adet); mahallelere göre en fazla Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleştiği (Beytepe Mahallesinde 125 adet, Alacaatlı Mahallesinde 100 adet); yaşam kalitesine etkisi bakımından değerlendirilmesinde ise en fazla, ‘olumsuz’ kararın verildiği (569 adet) tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, incelenen yıllar içerisinde mekansal planların yapım ve karar aşamasında yetkisi olan farklı aktörler tarafından 812 adet plan kararı ile kentsel müdahalenin yapıldığı ve plan kararı ile yapılan bu kentsel müdahalelerin 569 adedinin (%70) kentsel yaşam kalitesine etkisi bakımından olumsuz kararlar olduğu gözlenmiştir. Kentsel yaşam kalitesine olumsuz olarak etki ettiği tespit edilen plan, plan değişikliklerinin plan kararları imar planlarında ticaret ve konut alanlarında inşaat alanı (emsal) artışları, kamusal alanların özel kullanım alanlarına dönüştürülmesi, sosyal donatı alanlarının azalması, konut alanı olarak planlanan alanların ticaret, turizm alanlarına dönüştürülmesi gibi sermaye birikim süreçleri ile ilişkili kentsel rant odaklı konuları içerdiği gözlenmektedir. Dolayısıyla çalışma alanında kentsel yaşam kalitesine etkisi bakımından olumsuz olarak nitelendirilen plan kararlarının büyük çoğunluğunun liberal politikalar ve küreselleşme sürecinin getirdiği kentsel yaşam alanlarına yapılan politik ve ekonomik müdahaleleri içerdiği görülmektedir.

Kentsel yaşam kalitesine etki eden kentsel müdahale içeren plan, plan değişikliğinin 2014-2019 yılları arasında en fazla olduğu Beytepe, Alacaatlı Mahallelerini ele alacak olursak; yapılan analizler sonucunda bu mahallelerin yapılaşması hala devam eden ve rantın, spekülasyon eğilimlerin yoğun olduğu Ankara’nın güneybatı gelişim aksında yer alan mahalleler olduğu gözlenmiştir. Zaten mevcutta da bu mahalleler yeni inşaat alanlarının yoğun olduğu, altyapı yatırımlarının yapıldığı mahalleler olduğu görülmektedir.

Araştırmada plan değişikliğinin fazla olduğu mahallelerde yapılan analiz sonuçlarında; Çankaya ilçesinin çeper ve merkez mahallelerinde alınan plan değişikliği kararlarının benzerlik gösterdiği, ancak çeper mahallelerde daha fazla kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğine ilişkin plan, plan değişikliği kararı alındığı ve daha fazla kentsel müdahale yapıldığı tespit edilmiştir.

Çeper ve merkez mahallerde benzer plan değişikliği kararlarının alındığı ve plan değişikliklerinin niteliğinin belirgin bir şekilde ayırt edilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Ama merkez ve çeper mahallerdeki yerleşim dokusuna bakıldığında; çeper mahallerde daha fazla kullanım ve yapılaşma koşulu değişikliğine ilişkin plan değişikliği kararları alındığı ve daha fazla müdahale yapıldığı gözlenmektedir. Bunun yanı sıra çalışmada belirlenen yıllar arasında Çankaya ilçesinde alınan plan değişikliği kararları ile yapılan müdahalelerin sayıca fazla kısmının merkez ve çeper mahallelerde parsel bazında küçük alanlarda yapıldığı ancak çeper mahallelerde yapılan müdahalelerin bir kısmının daha büyük ölçeklerde yapıldığı görülmüştür. Bu durum bize yapılaşması tamamlanmamış mahallelerde daha büyük alanlara müdahale edildiğini göstermektedir.

Araştırmanın plan, plan değişikliği kararlarına ilişkin analiz sonuçlarını özetlendiğinde; ilçede 2014-2019 yılları arasında yeni gelişen mahallelerde yapılaşma ve kullanım koşulları değişikliği getiren ve ağırlıklı olarak yapının inşaat alanını artıracak nitelikteki parsel bazlı düzenlemelerin kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilediği ortaya çıkarılmıştır.

Son olarak, Çankaya Belediyesi tarafından 2014-2019 yılları arasında yapılan projeler ile gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi sonuçlarında; öncelikle Çankaya Belediyesi tarafından 2014-2019 yılları arasında yapılan projelerin çalışma kapsamında oluşturulan kentsel yaşam kalitesi göstergelerinden sosyal donatı alanları açmak ve var olanların kapasitelerini yükseltmek ve yeşil alan düzenlemeleri (yeni parklar ve var olan parkların yenilenmesi) yerleşme ve mekan kalitesi ve erişebilirlik göstergelerini, yeni yollar, kaldırımlar yapmak ve sağlıklı sokaklar projesi ise ulaşım ve erişebilirlik göstergelerine karşılık geldiği tespit edilmiştir.

Çankaya Belediyesi stratejik planlarındaki hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik 2014-2019 yılları arasında kentsel yaşam kalitesine etki eden çeşitli projeler yaptığı gözlenmektedir. Dolayısıyla Çankaya Belediyesinin İlçede kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik üst ölçek plan kararlarını alt ölçek planlara aktarmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak ilçe belediyesi olması nedeniyle plan ve proje yapma yetki ve sorumluluklarının kısıtlı olması ve İlçenin Ankara ilinin nüfusu en kalabalık merkez ilçesi (özellikle gece-gündüz nüfusu arasındaki fark çok fazladır) olması nedeniyle kentsel yaşam kalitesine etki etmeye yönelik projelerin yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Başka bir açıdan, yapılan projelerin genellikle parsel bazlı ve çevresi ile bütün düşünülmeden yapıldığı için ilçe genelinde kentsel yaşam kalitesini

talep edilen düzeyde etkilemediği görülmektedir. Diğer bir taraftan; Çankaya Belediyesinin 2014-2019 yılları arasında kentsel yaşam kalitesine etki eden projelerini farklı (merkez ve çevre) mahallelerde gerçekleştirdiği görülmektedir. Dolayısıyla belediyenin proje üretimi ve hizmet konusunda eşitlikçi bir yaklaşım izlediği gözlenmektedir. Ancak farklı sosyo-ekonomik düzeyde olan mahallelerde eşitlikçi bir proje üretimi ve hizmet yaklaşımının uygulanması da mahallelerde var olan sosyo-ekonomik farklılıkları artırarak, mahallelerde var olan eşitsizliği de devam ettireceği düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, Çankaya Belediyesi tarafından 2014-2019 yıllarında gerçekleştirilen projelerin toplumun geneline hitap etmenin yanında çeşitli özel grupları kapsadığı, bu durumun da belediyenin kapsayıcı bir proje uygulaması izlemeye çalıştığını göstermektedir.

Sonuç olarak, mekandan rant elde etmeye yönelik geliştirilen parçacıl mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesini artırma yönünde olumlu etki yapmadığı anlaşılmıştır. Böyle bir yaklaşımın sonucunda üretilen plan ve projelerin ilçede talep edilen düzeyde kentsel yaşam kalitesini artırması için planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması ve üst ölçek ve alt ölçek planların birbiri ile tutarlı olması gerektiği sonucu çıkarılmıştır.

Araştırma Sorusu 2: Farklı kurumlarca gerçekleştirilen kentsel mekansal müdahaleler kentsel yaşam kalitesini nasıl etkilemektedir?

Sosyo-ekonomik planlar kapsamında değerlendirilebilecek kalkınma planlarında, kentsel yaşam kalitesi kavramının sıklıkla ele alındığı ancak kavramın daha çok ekonomik boyutuna vurgu yapıldığı gözlenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Çankaya Belediyesi tarafından üretilmiş olan stratejik planlarda ise mekansal yaşam kalitesiyle ilgili yazına oldukça paralel düşüncelere yer verildiği görülmüştür. Katılımcı süreçlere ve güvenlik konusuna vurgu yapılan belgelerin alt ölçekli planlara yön vermesi amaçlanmıştır.

Kentsel mekansal müdahalelerin, imar planı ve imar planı değişikliklerinin mevzuat gereği ağırlıklı olarak Ankara Büyükşehir Belediyesince gerçekleştirildiği görülmektedir. Mekansal planlar incelemesinde, yürürlükte olan planlar üzerinde yapılan plan değişiklikleri karar türleri ve kararın mekansal kaliteye etkisi üzerinden değerlendirildiğinde; elde edilen sonuçların stratejik plan kararlarından farklılık gösterdiği, yapılan plan değişikliklerinin çoğunun (%70) yaşam kalitesine olumsuz etki eder nitelikte olduğu ortaya çıkmıştır. Bu

bulgu ile tez çalışmasının başında tariflenen “kentsel müdahalelerin her zaman kentlilerin yaşam kalitesini artırıcı etki yapmadığını, kimi müdahalelerin yaşayanların yaşam kalitesini genellikle düşürücü etkiler yarattığı” varsayımı büyük oranda doğrulanmaktadır.

Araştırma Sorusu 3: Mekansal gelişimle bağlantılı karar vericilerin kentlerin gelişimine yönelik düşünce ve eylemleri kentsel yaşam kalitesi yönünden nasıl değerlendirilebilir?

Araştırma kapsamında uzman görüşleri üzerinden kentsel mekansal müdahalelerin kentsel yaşam kalitesine etkisi değerlendirme sonuçlarına bakıldığında; kentsel yaşam kalitesi kavramı ve göstergelerine yönelik yazın taramasında da ortaya konulduğu gibi, kentsel müdahalelere karar veren ve kararları etkileyen uzmanlar arasında da kentsel yaşam kalitesi tanımının ve göstergelerinin kişiden kişiye farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Mekansal planlamanın yaşam kalitesini artırmada etkili bir araç olduğu görüşme yapılan tüm uzmanlar tarafından doğrulanmıştır.

Uzmanlar yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Uzmanların da belirttiği gibi planların bütüncül bir yaklaşımla yapılması ve parsel bazlı plan değişiklikleri yerine kent bütününe ele alan planların yapılmasının kentsel yaşam kalitesinin artırılması açısından önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Uzmanlara göre yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada etkin kullanılması gereken diğer en fazla vurgu yapılan araç ise katılımdır. Planlamanın her aşamasında katılım süreçlerinin etkili bir şekilde kullanılması kentin kullanıcılarının memnuniyet seviyesini artırmakta ve daha başarılı bir planlama süreci yaşanmasını sağlamakta önemli görülmektedir.

Uzmanlar tarafından kentsel yaşam kalitesini olumlu etkileyen müdahaleler; sosyal donatı standartlarına uygun, plan kademelenmesi ve plan bütünlüğüne önem veren, katılım süreçlerinin işlediği, uzun erimli, kamu yararını gözetten planlar ve uygulamalar olarak belirtilmiştir. Olumsuz etkileyen müdahaleler ise parçacıl bir planlama anlayışı ile parsel bazlı, sosyal donatı alanları gözardı ederek yapılan, inşaat ve nüfus yoğunluğu getiren ve katılım süreçlerinin olmadığı planlar ve projeler olarak sıralanmıştır.

Görüşme yapılan uzmanlara göre yapılan planlar, plan değişiklikleri veya projelerin genellikle rant amaçlı yapıldığı öne sürülmüştür. Yapılan planların diğer bir amacının ise

mevzuata göre plan, plan değişikliği yapılması gereken durumlar olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak planların çok büyük bir kısmının parsel veya ada bazında bütün düşünülmeden parçacıl bir şekilde yapıldığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla bütüncül olarak düşünülmeden parçacıl planlarla, kentsel rant odaklı müdahalelerin kentlerde yaşayanların yaşam kalitesini olumsuz etkilediği konusu ön plana çıkmıştır. Mekanın yeniden üretiminde sermaye süreçlerinin etkili olduğu, devletin mekanı üretirken sermaye odaklı düşündüğü, mekanın üretiminde siyasetin önemli rol oynadığı bu nedenle çoğu zaman mekanın şekillendirilmesinde uzmanlara fazla söz hakkı tanınmadığı belirtilmiştir.

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde de belirtildiği gibi mekansal planların “fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak” amaçları bulunmaktadır. Buna ek olarak mevzuatta imar planı değişiklikleri yapılırken sosyal ve teknik altyapı dengesini bozmaması ve standartları sağlaması gerektiği belirtilmektedir. Ancak uzmanlarla yapılan derin görüşmeler ve çalışma kapsamında incelenen plan, plan değişikliği kararlarının irdelenmesi sonuçlarından; yapılan plan, plan değişikliklerinin bir kısmının teknik gerekçelerle ihtiyaca yönelik değil, kişilerin çıkarları doğrultusunda gelen taleplere yönelik yapılması nedeniyle mevzuatta belirtilen amaçlarından saptığı, bu durumun da kentsel yaşam alanlarında yaşam kalitesini olumsuz etkilediği sonucu çıkarılmıştır.

Yapılan görüşmelerde uzmanlara göre bütüncül planların yapılması, üst ve alt ölçek planların birbiri ile uyumlu olması, plan yapılacak alana bölgeye ilişkin daha ayrıntılı analizler yapılması, plan yapan kurumlar arasında iletişimin artırılması, katılım ve halkın bilinçlendirilmesi gibi çalışmalar ile planlama sürecinin iyileştirilebileceğini belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamında tespit edilen, Çankaya ilçesinde Beytepe ve Alacaatlı Mahallerinin en fazla plan değişikliği yapılan mahalleler olmasının nedeni; bu mahallelerin bulunduğu bölgenin kentin üst ölçekli planlarında gelişim ekseninde bulunması ve ilk planlarında belirlenen düşük yoğunluklu konut alanlarının daha sonra arsa spekülasyonları ile yoğunluk artışlarına yönelik taleplerle şekillenmesi olarak açıklanmıştır. Bu nedenle uzmanlara göre bu mahallelerde parçacıl ve rant odaklı kentsel müdahaleler yapılmış ve yapılan bu müdahaleler kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemiştir.

Araştırma Sorusu 4: Kentsel yaşam kalitesine yönelik alınmış kararlar kullanıcılar tarafından nasıl algılanmıştır?

Çalışma kapsamında kentte yaşayan ve kent kullanıcılarının talep ve şikayetleri sonuçlarında ise; Çankaya Belediyesine 2014-2019 yılları arasında mail, CİMER ve BİMER aracılığıyla gelen toplam 752 adet talep ve şikayet dilekçesinin farklı konuları içerdiği görülmektedir. 119 dilekçe ile en fazla kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarına ilişkin bilgi talebini içeren dilekçelerin olduğu, bunu 111 dilekçe ile imar planı olmayan alanlarda imar planı yapılması talebinin takip ettiği görülmektedir. Çankaya Belediyesine gelen tüm talep ve şikayet dilekçelerinin kentsel yaşam kalitesi açısından değerlendirmesi yapıldığında; kentin tüm kullanıcılarının kentsel yaşam kalitesi yüksek kentlerde yaşamak istediği, ancak herkesin kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışarak bunu gerçekleştirmek istediği gözlenmiştir. Böyle bir yaklaşım ile kentte yaşayan farklı gruplardan her kesimi memnun etmek mümkün olmamaktadır ve kentsel yaşam kalitesi yüksek kentler oluşturmaya yönelik çabalar desteklenememektedir. Bu nedenle, kentsel yaşam kalitesi yüksek kentlere sahip olmak için mekansal planlar yapılırken kişisel çıkarları ön plana çıkaran planlama anlayışından vazgeçilerek parçacıl değil, bütüncül planlama yaklaşımı ile politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Çetiner (1990)'ın da dediği gibi günümüzde kentlerde görülen imar kaosunun asıl nedenlerinden biri uygulamalarda bütüncül bir yaklaşımdan uzak planlar üretilmesidir.

Tartışma

Çalışmanın sonuçlarını bir bütün halinde üç ana başlık üzerinden ilişkilendirmek ve özetlemek olanaklıdır. Buna göre mekansal yaşam kalitesi göstergeleri ile karar verme süreçleri ve plan uygulamalarıyla ilişkilendirilebilecek üç temel alanda yaklaşım farklılığının olduğu gözlemlenmiştir.

1. Üst ölçekli planlar ile alt ölçekli planlar arasında, kentsel yaşam kalitesi yaklaşımı arasındaki farklılıklar: Planların kademeli bütünlüğü ilkesinin bir yansıması olarak üst ölçekli planların alt ölçekli planlara yön vermesi, yol göstermesi gerekmektedir. Bir başka deyişle alt ölçekli planlar yapılırken üst ölçekli plan kararlarını gözetmek, bu kararlarla uyumlu kararlar üretmek zorundadır. Tez çalışmasından edinilen bulgular farklı ölçekli planlar arası birlikteliğin yaşam kalitesi yaklaşımı ve ölçütleri üzerinden sağlanamadığını

göstermektedir. Üst ölçekli planlarda farklı mekansal yaşam kalitesi kavramlarına belirgin şekilde yapılan vurgular, Çankaya Belediyesi'nde uygulamaya yön veren imar ve uygulama plan değişikliklerinde kaybolmaktadır. Dahası, üst ölçekli planlarda yaşam kalitesine yapılan olumlu vurgu uygulamaya esas planlarda (ve değişikliklerde) yaşam kalitesini olumsuz etkileyecek düzenlemelere dönüşmektedir.

2. Belediye'nin işlevi, misyonu, görevleri ile plan değişiklik kararları arasındaki farklılıklar: Tez araştırması kapsamında incelenen plan değişikliklerinin bir kısmı Çankaya Belediyesinin önerisiyle bir kısmı da Ankara Büyükşehir Belediyesinin doğrudan kararıyla onaylanmakta, ancak hangi kararın hangi belediyece önerildiğine ilişkin bir inceleme yapılamamaktadır. Ne var ki, 2005 yılında onaylanan 5393 sayılı Belediyeler Kanunu iki belediye yönetimini de kapsayan bölümler içermektedir. Kanunun 3. Bölümü "Belediyelerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları"nı tanımlamaktadır. Bu kapsamda mekansal yaşam kalitesi ölçütleri kapsamında değinilen pek çok başlık (altyapı sunumu, ulaşım, çevre sağlığı, yeşil alan, konut, sağlık, spor, kültür, turizm, vb.) ve daha bunlarla ilişkili daha fazla (mesleki beceri kazandırma, yurt sunumu, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi, vb.) konu belediyelerin sorumluluk alanında tanımlanmaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu). İncelenen zamansal ve mekansal çerçevede her iki belediyenin (ve bir kısmı da Çevre ve Şehircilik Bakanlığının) onayıyla gerçekleşen plan değişikliklerinin %70'inin mekansal yaşam kalitesini olumsuz şekilde etkiler nitelikte olması, belediyelerin kanuni sorumluluklarını yeterince etkin ve beklenen şekilde yerine getirmediklerini ortaya koymaktadır.
3. Karar vericilerin bireysel düşünceleri ile plan değişikliği kararları arasındaki farklılıklar: Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler mekansal müdahalelere ilişkin karar verme süreçlerinde etkin görev alan kişilerin mekansal yaşam kalitesi göstergeleri ve bunların kentsel yaşam açısından önemi konusunda son derece bilinçli olduğunu ortaya koymuştur. Dahası bu kişiler, planların etkin kullanımıyla yaşam kalitesi konusunda ilerlemeler görülebileceğine bunu sağlamanın başlıca yolunun da planlar arası ilişkilere uyulması gerektiğini düşünen kişilerdir. Ancak plan yapım süreçlerinin son aşamasını ve uygulamadan hemen önceki aşamayı yansıtan nazım ve uygulama imar planı değişikliklerinde kentsel yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyecek değişiklikler, tüm değişiklik önerilerinin ancak %10'u kadar olmaktadır. Bu çelişki, karar vericilerin belirttiği ve uygulamaya esas aldığı düşünceler ve uygulamalar arasındaki farklılığı

yansıtmaktadır. Çıkan sonuç, yaşam kalitesi ve planlama ilişkisi üzerine olumlu ve yapıcı düşünceleri olan bu insanların karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynayamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda karar alma ve uygulama süreçlerinde oldukça etkin olan belediye meclislerinin rolünü, kompozisyonunu ve dinamiklerini tartışmak gerekmektedir. Planlama süreçlerine ve planlamayla ilişkili konulara ilişkin bilgileri yüksek olan bürokratlardan çok daha etkili bir biçimde yerel politika gündeminin planlara taşınmasını sağlayan belediye meclisleri plan yapımında olmasa bile plan değişiklikleri süreçlerinde çok etkin biçimde çalışmaktadırlar. Belediye meclisleri içinde oluşan ağ ilişkilerinin ve bu ilişkilerin plan kararları ve mekansal müdahalelerle ilişkisinin incelenmesi oldukça değerli bir araştırma alanı sunmaktadır. Çalışmanın son bölümünde halk (kullanıcı) talep ve şikayetlerinin incelendiği bölümde öne çıkan konuların kentsel yaşam kalitesi ölçütlerinden çok bireysel çıkarı ön planda tutan konulardan oluşması böyle bir araştırma için başlangıç noktası oluşturabilir.

Sonuç olarak, mekansal yaşam kalitesi ile planlama arasındaki ilişki, bu çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlar ortak bir bağlamın ürünüdür. 1980’li yıllardan başlayarak etkili olan neoliberal politikalar ile ekonomik, mekansal ve toplumsal alanda yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönem ile kentleşme ve planlamaya ilişkin politikalarda değişimler yaşanmış, kent mekanı bu değişikliklerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Çeşitli değişikliklere rağmen özünü günümüzde de koruyan neoliberal politikalar sermayenin dolaşımını sağlamak amacıyla kent mekanını yeniden üretmekte ve böylece kent mekanı sermaye birikim süreçleri açısından önemli bir konuma gelmektedir. Neoliberal dönemde sermaye ile devlet arasındaki ilişkiler de değişmiş, Keynesçi sosyal devlet anlayışında kamu yararını savunan devlet ve planlama modeli hem merkezde hem yerelde kaybolmuştur. Girişimci devlet yapısının egemen olduğu neoliberal dönemde mekansal planlamanın da amacı değişmiş, toplumsal ve çevresel konulardan çok sermaye karlılığını ortaya koyan bir planlama anlayışı gündeme gelmiştir.

Devlet ve sermayenin farklı ölçeklerde mekana etkileri sonucu kentlerdeki yaşam alanlarının kalitesi de olumsuz etkilenmektedir. Mekanın toplumsal gereksinim ve istekler doğrultusunda kentliler tarafından kullanılmasını önceleyen “kullanım değeri” yaklaşımı giderek yerini sermaye döngüleri ile ilişkili olan “değişim değeri” (Harvey, 2006) yaklaşımına bırakmaktadır. Belirli bir sermaye kesiminin kısa erimli amaçlarıyla şekillenen kentsel sistemlerde kentte var olan ve gelecekte de varlıklarını sürdürecekt olan kentli

çoğunluğun orta ve uzun erimli çıkarlarıyla çelişmektedir. Bu durum gündelik yaşamı, gündelik yaşam kalitesini olumsuz etkileyen bir süreç şeklinde tüm kentsel coğrafyaya yayılmaktadır.

Türkiye ve Türkiye kentleri de neoliberal dönüşümden önemli ölçüde etkilenmiştir. Başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük şehirlerin mekansal dönüşüm ve gelişim süreçleri sermaye odaklı bir yaklaşımla ele alınmış, sermaye çıkarlarına aykırı olan ya da konu olmayan gelişimler göz ardı edilir olmuştur. Ankara ili Çankaya ilçesi özelinde, kentsel yaşam kalitesi ile mekansal müdahaleler arasındaki ilişkiyi irdelemeyi amaçlayan bu tez araştırması da yukarıda sunulan çerçeveye örtüşen sonuçlar ortaya koymaktadır. Kentsel yaşam kalitesi konusu her ne kadar stratejik plan belgelerinde ve söylemlerde yer almayı sürdürse de, uygulamaya esas planlarda geçerliliğini yitirmekte yerini kısa erimli çıkarların “işlevselliğine” bırakmaktadır. Görünen odur ki, neoliberal politikaların etkisiyle yerel ya da merkezi hükümetlerce desteklenen toplumsal konut üretim modelleri, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel hizmet alanları gibi kentsel yaşam kalitesine etki eden pek çok alandan da kamu sektörü elini çekmektedir. Bu geri çekiliş planlama pratiğine de yansımaktadır.

Yine bu çalışmaya konu olan Çankaya ilçesinde yapılan araştırmalardan edinilen bulgular da plan kararları ve projeler üzerinden resmileşen pek çok kentsel müdahale türünün kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik olmaktan çok, söz konusu müdahale alanlarında doğrudan değer artışına olanak sağlayacak eylemler olduğunu ortaya koymuştur. Gözlenen durum kentsel müdahalelerin iktisadi ve siyasal bağlamdan ayrı bir biçimde biçimlenmediğini, içinde bulunduğumuz yeni liberal ve küresel bağlamların kentlerin şekillenmesinde önemli roller üstlendiğini göstermektedir. Çankaya ilçesi özelinde yapılan bu çalışmada kentsel yaşam alanlarına yapılan müdahalelerin belirli aktörlerin siyasal ve iktisadi gereksinimleri çerçevesinde tanımlanan niteliği yaşam standartlarını artırmayı amaçlıyor gibi görünse de bütüncül anlamda kentsel yaşam kalitesini düşürücü bir nitelik kazanmaktadır. Planlar aracılığıyla meşruiyet kazanan bu süreç mekansal planların etkinliğinin sorgulanmasını ve müdahalelerin amaçlarının tartışılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu sorgulama bizi kentli gereksinimlerinin ve beklentilerinin mekansal gelişim ve dönüşüm süreçlerine nasıl eklenmesi gerektiğine yönelik farklı yaklaşımlar tasarlamaya yöneltmektedir. Kentsel müdahalelerin katılımcı ve kapsayıcı süreçlerin sonucunda kurgulanması, karar alma süreçlerinde halk katılımının sağlanması, kentlilerin mekansal beklentilerinin ve gereksinimlerinin mekansal gelişim süreçlerine yansması

açısından önemlidir. Ancak böyle bir çerçeve içinde mekanı değişim değeri üzerinden soyutlayan yatırımcı yaklaşımdan çıkılabilir ve gündelik yaşam gereksinimlerini karşılayan ve gündelik yaşam kalitesini artıran bir mekansal üretim, planlama yaklaşımı geliştirilebilir. Sonuç olarak, yaşam kalitesini artırmaya yönelik başarılı ve etkili kentsel politikaların oluşturulması, ancak toplumsal gereksinimleri gözeten, bütüncül plan kararları doğrultusunda yapılan politikalar ve uygulamalarla gerçekleştirilebilecektir.

Bu tez çalışması mekansal planlarla yapılan kentsel müdahalelerin kentlilerin yaşam kalitesine etkisi üzerine odaklanarak, Türkiye'deki planlama sisteminde önümüzdeki yıllarda daha fazla önem kazanacak kentlerde yaşam kalitesinin artırılması gerekliliğini ortaya koymakta ve ileri araştırmalar için akademik yazına ve uygulamalara katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbate, R., Giambalvo, O. ve Milito, A. M. (2001). Service and life quality: The case of Palermo. *Social Indicators Reserach*, 54, 275-308.
- Acar Özler, Ö. (2019). Kriz ortamında mimarlık neoliberal politikaların kentsel planlamaya etkisi: Ankara çeper alanı üzerinden bir değerlendirme. *Mimarlık Dergisi*, 408, 28-32.
- Aksoy Işık, R. (2020). Kentsel mekan üretim sürecinde sivil toplum kuruluşlarının rolü: Diyarbakır örneği. *Social Paradigm International Journal of New Paradigm*, 3(2), 38-50.
- Aktaş, D. (2021). *Tekirdağ ili Çorlu ilçesi örneğinde kentsel yaşam kalitesinin irdelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Andrews, C. J. (2001). Analyzing quality of place. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 28, 201-217.
- Aslanoğlu, R. A. (1998) Kent, kimlik ve küreselleşme (1. Baskı). Bursa: Asa Kitabevi.
- Ayten, A. M. (2012). Nazım imar planı. M. Ersoy (Derleyen). *Kent Planlama Ansiklopedik Sözlük*. Birinci Baskı. İstanbul. Nivona Yayıncılık, 348.
- Bal, E. (2011). *Türkiye' de 2000 sonrası neoliberal politikalar çerçevesinde imar mevzuatındaki değişimler ve yeni kentleşme pratikleri: İstanbul örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (BİB). (2008). *Kentsel göstergeler kılavuzu*. Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü Yayını, 239.
- Bayram, Z. Y. ve Türk, Y. A. (2011). Kentsel mekanı biçimlendiren aktörler: Alışveriş merkezi örneği. Y. Taneli (Editör). *23. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Mimarlık Meslek Ortamı Bildiriler*. Bursa. TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi, 257-264.
- Bilgili, A. (2017). *Kentsel gelişmenin, kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Bursa örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Brenner, N., Theodore, N. (2002). Cities and the geographies of “actually existing neoliberalism”. *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Brenner, N., Marcuse, P., Mayer, M. (2009). Cities for people, not for profit. *City*, 13 (2-3), 176-184.
- Büyükcivelek, A. B. (2021). Kentsel mekanın üretim ve değerlendirme süreçlerine Marksist emek-değer kuramı'nın uygulanması. *İdealkent*, 12(32), 556-59.

- Campbell, A., Converse, P. E., and Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Castells, M. (1983). *The city and grassroots. A cross- cultural theory of urban social movements*. Berkeley: University of California Press.
- Castells, M. (1997a). *Kent, sınıf, iktidar*. (çev. Asuman Erendil). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 27-161.
- Castells, M. (1997b). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. II. Cambridge, Massachusetts; Oxford, UK: Blackwell.
- Castells, M. (2002). *The Castells Reader on Cities and Social Theory*. Wiley Blackwell.
- Cheung, C. (1997). Toward a theoretically based measurement model of the good life. *Journal of Genetic Psychology*, 158(2), 200-215.
- Connerly, C. and Marans, R. W. (1985). Comparing global measures of perceived neighborhood quality. *Social Indicators Research*, 45, 29-47.
- Connerly, C., Marans, R. W., (1988). Neighborhood quality: a description and analysis of indicators. In Huttman, E., van Vliet, W. (Eds.), *The US Handbook on Housing and the Built Environment*. CO, Westwood: Greenwood Press, 37-61.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 29-31.
- Cutter, Susan L. (1985). *Rating places: A geographer's view on quality of life*. Washington DC: Association of American Geographers/Library of Congress.
- Çetiner, A. (1990). *Günümüze kadar İstanbul'da planlama eylemleri ve yarattığı çevre sorunları*. İstanbul Çevre Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu, Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu Yayını, İstanbul, 39.
- Demirkaya, Y. (2010). *Çekmeköy'ün sosyo-ekonomik yapısı ve kentsel yaşam kalitesi*, İstanbul: Çekmeköy Belediye Başkanlığı Yayını.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). *Yerleşme- Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189-216.
- Dissart, J. C. ve Deller, S. C. (2000). Quality of life in the planning literature. *Journal of Planning Literature*, 15(1), 135-161.

- Doğan, A. D. (2006). Mekan üretimi ve gündelik hayatın birikim ve emek süreçleriyle ilişkisine Kayseri’den bakmak. *Praksis*, 16, 91-122.
- Duru, B. ve Alkan, A. (2002). *20.Yüzyıl kenti*. Ankara: İmge Kitapevi, 9-11.
- Dülger Türkoğlu, H., Bölen, F., Baran, P. K. ve Marans, R. W. (2008). İstanbul’da yaşam kalitesinin ölçülmesi. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 7 (2), 103-113.
- Ersoy, M. (1997). İmar planı değişiklikleri ve yargı denetimi. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 17 (1-2), 53-74.
- Ersoy, M. (2012). İmar planı değişikliği. M. Ersoy (Derleyen). *Kent Planlama Ansiklopedik Sözlük*. Birinci Baskı. İstanbul. Ninova Yayıncılık, 166.
- Evcil Türksever, A. N. ve Atalık, G. (2001). Possibilities and limitations for the measurement of the quality of life in urban areas. *Social Indicators Reserach*, 53, 163-187.
- Garau, C. ve Pavan V. M. (2018). Evaluating urban quality: Indicators and assessment tools for smart sustainable cities. *MDPI Journal Sustainability*, 10, 575.
- Ghulyan, H. (2017). Lefebvre’nin mekan kuramının yapısal ve kavramsal çerçevesine dair bir okuma. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 26, 1-29.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji* (yay. hazl. Cemal Güzel). İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Gill, S. (1995). Globalisation, market civilisation and disciplinary neoliberalism. *Millennium*, 24(3), 399-423.
- Girdner, E. J., Siddiqui, K. (2008). Neoliberal globalization, poverty creation and environmental degradation in developing countries. *International Journal of Environment and Development*, 5 (1), 1-27.
- Gottdiener, M. (2001) Mekan Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru (çev. H. Ç. Keskinok), *Praksis*, 2, 248-269.
- Güllüpinar, F. (2013). Kent kuramları. F. Güneş, F. (Editör) *Kent Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2978, 50-83.
- Gürel Üçer, Z. A. (2009). *Kentsel Yaşam Kalitesinin Belediye Hizmetleri Kapsamında Belirlenmesine ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: Orta Ölçekli Kent Örnekleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Harvey, D. (1985). *The urban experience*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 66-71.
- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: the transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 71(1).

Harvey, D. (2006). *The limits to capital*. London:Verso, 408.

Harvey, D. (2007). *A brief history of neoliberalism* (Second Edition). Oxford: Oxford University Press, 65, 87-119.

Harvey, D. (2009) *Sosyal adalet ve şehir* (3. Baskı) (çev. M. Moralı), İstanbul: Metis Yayınları, 198-204.

Harvey, D. (2010). *The enigma of capital and the crisis of capitalism*. Londra: Profile, 184-201.

Healey, P. (1997). *Collaborative planning shaping places in fragmented societies* (1. Baskı). Planning environment cities, London: Red Globe Press.

Holton, R. J. (1999). *Kentler Kapitalizm ve Uygarlık* (çev. R. Keleş). Ankara: İmge Kitabevi, 34.

Hudler, M. ve Richter, R. (2002). Cross-national comparison of the quality of life in Europe: inventory of surveys and methods. *Social Indicators Research*. 58, 217-228.

Internet: Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı. (2014). *Stratejik plan 2015-2019*.
URL-1: <https://www.ankara.bel.tr/files/2022/04/06/ae11d1c503de96d9dba36ae50c8518b8.pdf>, Son Erişim Tarihi: 07.06.2022.

Internet: Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. *Stratejik plan 2014-2018*.
URL-2: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/6/2019/03/2014-2018-stratejik-planı.pdf>,
Son Erişim Tarihi: 03.08.2021.

Internet: Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2009). *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının teşkilat ve mali yapıları, denetimleri, organlarının seçimlerine dair esasların değerlendirilmesi ile bunların etkin ve verimli şekilde hizmet yürütmelerinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla alınması gereken tedbirler araştırma ve inceleme raporu*. Sayı 2009/6.
URL-3: <https://todab.org.tr/files/FAYDALI%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20KLAS%C3%96R%C3%9C/Yeni%20klas%C3%B6r/T.C.%20Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Devlet%20Denetleme%20Kurulu%20ARA%C5%9ETIRMA%20VE%20%C4%B0NCELEME%20RAPORU.pdf>, Son Erişim Tarihi: 12.12.2022.

Internet: Çankaya Belediyesi. *Çankaya ilçesi genel verileri*.
URL-4: <http://www.cankaya.bel.tr/pages/14/RAKAMLARLA-CANKAYA/>, Son Erişim Tarihi: 13.09.2022.

Internet: Çankaya Belediyesi. *2015-2019 yılları stratejik planı*.
URL-5: [http://www.cankaya.bel.tr/pages/212/STRATEJİ GELİSTİRMEMUDURLUGU/](http://www.cankaya.bel.tr/pages/212/STRATEJİ%20GELİSTİRMEMUDURLUGU/), Son Erişim Tarihi: 15.11.2020.

Internet: Çankaya Belediyesi. *5 yılın iftihar tablosu 2014-2019 kitabı*.
URL-6: <http://www.cankaya.bel.tr/pages/>, Son Erişim Tarihi: 10.07.2020.

Internet: Çankaya Belediyesi. *CBS Portalı*.

URL-7: <https://cbs.cankaya.bel.tr/portal>, Son Erişim Tarihi: 04.12.2021.

Internet: Çankaya Belediyesi. *Sağlıklı Sokaklar Projesi*.

URL-8: <https://www.cankaya.bel.tr/pages/11912/SAGLIKLI-SOKAKLARPROJESI>, Son Erişim Tarihi: 20.12.2020.

Internet: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *2015-2017 Stratejik plan “yaşanabilir çevre ve marka şehirler”*.

URL-9: https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/editordosya/STRATEJIK%20_PLAN.pdf, Son Erişim Tarihi: 01.12.2022.

Internet: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. *2018-2022 Stratejik plan, “Yaşanabilir çevre, afetlere hazır kimlikli ve akıllı şehirler”*

URL-10: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/stratej-k-plan20180131154303.pdf>, Son Erişim Tarihi: 01.12.2022.

Internet: European Commission and Eurostat. (2004). *Urban audit methodological handbook*. Luxembourg: European Communities.

URL-11: <https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/statmanuals/files/KS-BD-04002EN.pdf>, Son Erişim Tarihi: 1.12.2022.

Internet: Google Haritalar.

URL-12: <https://www.google.com/maps/>, Son Erişim Tarihi: 04.12.2020.

Internet: Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği.

URL-13: <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, Son Erişim Tarihi: 14.08.2022.

Internet: Organisation for Economic Co-operation and Development. (OECD). (2017). *How's life in Turkey?*. OECD Publishing.

URL-14: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>, Son Erişim Tarihi: 20.11.2021.

Internet: Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)

URL-15: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=45500>, Son Erişim Tarihi: 02.10.2022.

Internet: 3194 sayılı İmar Kanunu.

URL-16: <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3194&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Son Erişim Tarihi: 06.10.2022.

Internet: 5393 sayılı Belediye Kanunu.

URL-17: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393-20150404.pdf>, Son Erişim Tarihi: 15.12.2022.

Internet: 6360 sayılı Ondört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmiyedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

URL-18: <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuatmetin/1.5.6360.Pdf>, Son Erişim Tarihi: 18.09.2022.

- Jeffres, L. W. ve Dobos, J. (1995). Separating people's satisfaction with life and public perceptions of the quality of life in the environment. *Social Indicators Research*, 34, 181-211.
- Jessop, B. (2002). Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective. *Antipode*, 34, 452-472.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013a). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı, 117-118.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013b). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo -Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)*. Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 40-42.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023*. Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2-5.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kentsel Yaşam Kalitesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: Kalkınma Bakanlığı, 72.
- Kamp, I. V., Leidelmeijer, K., Marsman, G. ve Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65, 5-18.
- Kayasü, S., Yetişkul, E. (2014). Evolving legal and institutional frameworks of neoliberal urban policies in Turkey. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2014/2, 31(2), 209-222.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keleş, R. (2000). *Kent ve çevre değerleri bağlamında kamu yararı kavramı. mekan planlama ve yargı denetimi*. Melih Ersoy, H. Çağatay Keskinok (Derleyenler). Ankara: Yargı Yayınevi, Ankara, 1-14.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. (12. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Keskinok, H. Ç. (1998). Kentsel mekanın üretiminde raslantısallık sorunu üzerine. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18(1-2), 91-102.
- Keskinok, H. Ç. (2006). *Kentleşme Siyasalar*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Knox P., Ozolins P. (2007). The built environment. In Bymatthew Carmona and Steve Tiesdell (Eds.). *Urban Design Reader*. Architectural Press, 313-318.
- Kurtuluş, H. (2013). Kent sosyolojisinde değişen kavrayışlar ve Türkiye'nin kentleşme deneyimi. Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, & M. Şiriner (Derleyenler). *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. İkinci Baskı. İstanbul: Örgün Yayınevi, 177-225.
- Lee, T. and Marans, R. W. (1980). Objective and subjective indicators: scale discordance on interrelationships. *Social Indicators Research*, 6, 47-64.

- Lefebvre, H. (1976). *The survival of capitalism*. (1.Baskı). New York: St Martin's Press.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*. Oxford: Blackwell.
- Lefebvre, H. (2003). *The urban revolution*. University of Minnesota Press.
- Lefebvre, H. (2007). *The production of space*. (çev. D. Nicholson Smith). Oxford, UK: Balackwell Publishing. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı), 9, 12, 38-39, 68, 99, 103, 113, 126, 318, 362.
- Liu, B. C. (1976). *Quality of life indicators in U.S. metropolitan areas: A statistical analysis*. New York: Praeger Publishers.
- Liu, B. C., Mulvey, T. ve Hsieh, C. (1986). Effects of educational expenditures on regional inequality in the social quality of life. *American Journal of Economics and Sociology*, 2, 131-144.
- Logan, J. R., Molotch, H. L. (1987). *Urban fortunes: the political economy of place*. Berkeley: University of California Press.
- Marans R. W. and Rodgers, W. (1975). Toward an understanding of community satisfaction. In Hawley, A. and Rock, V. (Eds.), *Metropolitan America in contemporary perspective*. New York: Halsted Press, 299-352.
- Marans, R. W. (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2011 DAS and its use of subjective and objective indicators. Elsevier, *Landscape and Urban Planning*, 65 (2003), 73-83.
- Marans, R. W. and Stimson, R. (2011). Chapter 1: An overview of quality of urban life. In R. W. Marans and R. Stimson (Eds.), *Investigating quality of urban life: Theory, methods and empirical research*. Social Indicators Reserach Series (45), Springer Science + Business Media B.V.
- Marans, R. W. (2015). Quality of Urban Life & Environmental Sustainability Studies: Future Linkage Opportunities. *Habitat International*, 45, 47-52.
- Marsella, A. J., Levi, L. ve Ekblad, S. (1997) The importance of including quality-of-life indices in international social and economic development activities. *Applied and Preventive Psychology*, 6 (2), 55-67.
- McCrea, R., Shyy, T. K. ve Stimson, R. (2006). What is the strength of the link between objective and subjective indicators of urban quality of life?. *Research in Quality of Life*, 1, 79-96.
- Maslow, A. H. (1968). *Towards a psychology of being* (Second edition). New York: D. Van Nostrand Company.
- Musschenga, A. W. (1997). The relation between concepts of quality of life. *Journal of Medicine Philosophy* 22 (1), 11-28.

- Nakanishi, H. (2015). How does urban policy influence quality of life? The case of Canberra, Australia. *Routledge Taylor&Francis Group, Policy Studies*, 36 (1), 72-91.
- Pacione, M. (1986). Quality of life in Glasgow: An applied geographical analysis. *Environment and Planning A*, 8, 1499-1520.
- Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing- A social geographical perspective. *Landscape And Urban Planning*, 65, 19-30.
- Park, S. (2005). Concept of the quality of life and indexing. *International Review of Public Administration*, 9 (2), 77-87.
- Perloff, H. S. (1969). *The quality of the urban environment: Essays on new resources in an urban age*. Baltimore: Resource For The Future, The Johns Hopkins Press.
- Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik. (1985). Resmi Gazete (Sayı: 18916).
- Raphael, D., Renwick, R., Brown, I. ve Rootman, I. (1996). Quality of life indicators and health: Current status and emerging conceptions. *Social Indicators Research*, 39 (1), 65-88.
- Rogerson, R. J., Findlay, A. M. and Morris, A. S. (1989). Indicators of quality of life: Some methodological issues. *Environment and Planning A*, 21, 1655-1666.
- Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. (2019). Konut çevresi ve kentsel yaşam kalitesi. *Megaron*, 14 (1), 203-217.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE- 2017)*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 23-24.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE- 2022)*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 26-28.
- Santos, L. D. ve Martins, I. (2007). Monitoring urban quality of life: The porto experience. *Social Indicators Research*, 80(2), 411-425.
- Saunders, P. (1986). *Social Theory and Urban Question*. (Second Edition). London: Unwin and Hyman, 1-3.
- Sen, A. (1993). Capability and Well-Being. In Nussbaum, M. and Sen, A. (Eds.), *The Quality of Life*. Oxford: Clarendon Press, 30-53.
- Shoja, S., Salehi, S. K. and Ansari, R. (2015). Subjective assessment of urban quality of life indices, case study: Yazd, 2011-2012. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 8 (14), 165-175.
- Soja, E. W. (1980). Socio-spatial dialectic. *Annals of the Association of American Geographers*, 70 (2), 207-225.
- Soja, E. W. (2010). *Seeking Spatial Justice*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Swyngedouw, E., Moulaert, F., Rodriguez, A. (2002). Neoliberal urbanization in Europe: Large-scale urban development projects and the new urban policy. *Antipode*, 34, 542-577.
- Szalai, A. (1980). The meaning of comparative research on the quality of life. In A. Szalai and F. M. Andrews, *In the quality of life: Comparative studies*. London: Sage, 7-24.
- Şengül, H. T. (2007). Planlama meslek alanı ve dönüşümü: Bir çerçeve önerisi. 31. *Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu bildiriler kitabı: Planlama meslek alanı – geçmişten geleceğe*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası. 105-127.
- Tekel, A. ve Arı, A. (2013). *Kentsel yapılı çevrenin oluşumunda aktörler ve aktörler arası ilişkiler üzerine bir değerlendirme: Mardin Artuklu Üniversitesi örneği*. Yerel Politikalar, Ocak- Haziran 2013, 153-167.
- Tekeli, İ. (1991). Kent planlaması ve katılım üzerine düşünceler. *Kent planlaması konuşmaları*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları. 66-78
- Tekeli, İ. (2009a). *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 79-141.
- Tekeli, İ. (2009b). *Modernizm, Modernite ve Türkiye'nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 211-218
- Tekeli, İ., Güler, Ç., Vazioğlu, S., Algan, N. ve DüNDAR, A. K. (2003). *Yaşam kalitesi göstergeleri: Türkiye için bir veri sistemi önerisi*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, 6.
- Tesfazghi, E. S., Martinez Martin, J. and Verplanke, J. J. (2010). Variability of quality of life at small scales: Addis Ababa, Kirkos Sub-City. *Social Indicator Research, Springer*, 98, 73-88.
- Turut, H. ve Özgür, E.M. (2018). Klasik kent kuramlarından eleştirel kent kuramlarına geçiş bağlamında kentleri yeniden okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1-19.
- Uyanıker Kırbaş, F. (2017). *Neoliberalizmin Kent Üzerindeki Sosyo-mekansal Etkisi: Ankara Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- UNDP. (1990). *Human Development Report 1990*, United Nations Development Programme. New York: Oxford University Press, 1-103.
- Ünlü, T. (2006). Kentsel mekanda değişimin yönetilmesi. *METU JFA*, 2 (23:2), 63-92.
- Ülengin, B., Ülengin, F. ve Güvenç, Ü. (2001). A Multidimensional approach to urban quality of life: The case of İstanbul. *European Journal of Operational Research*, 130, 361-374.

- Üstündağ, Ö. ve Şengün, M. T. (2011). Türk imar mevzuatındaki plan türleri ve fiziki planlama- coğrafya ilişkisi üzerine genel bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 1-25.
- Veenhoven, R. (2000). The four qualities of life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1-39.
- WHO-QOL Group. (1993). Study Protocol for the World Health Organization Project to Develop a Quality of Life Assessment Instrument (WHOQOL). *Quality of Life Research*, 2, 153-159.
- Widgery, R. N. (1982). Satisfaction with the Quality of urban Life: A Predictive Model. *American Journal of Community Psychology*, 10.1, 37-48.
- Wish, N. B. (1986). Are we really measuring quality of life. *American Journal of Economics and Sociology*, 3, 343-358.
- Yakın İnan, Ö. ve Özdemir Sönmez, N. (2019). Kentsel yaşam kalitesi ölçüm yöntemlerinin geliştirilmesi. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences*, 2, 3.

EKLER

EK-1. Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri

Çizelge 1.1. Uluslararası akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (Yazarlara göre sınıflandırma)

YAZAR	YIL	ŞEHİR	YÖNTE M	GÖSTERGE TÜRÜ	GÖSTERGELER
Abbate vd.	2000	İtalya/ Palermo	Anket	Öznel	Çevre (çöp, trafik, kirlilik,
					Eğitim ve kültürel faaliyetler (kültürel aktiveler, kreş, okul)
					Sosyal faaliyetler
					Ulaşım (Toplu Taşıım)
					Büro Hizmetleri
Kamp vd.	2003	-	-	Öznel ve Nesnel	ekonomi, sağlık, bireyin karakteri, yaşam biçimi, kültür, toplum, güvenlik, doğal çevre, doğal kaynaklar, yapılı çevre, kamu hizmetlerine erişim
McCrea vd.	2006	South East Queensla nd	Anket ve CBS	Öznel	öznel erişim (ortaokul, hastane, süpermarket ve spor faaliyetlerine erişim),
					aşırı yoğunluk (hava kirliliği, gürültü kirliliği, trafik sıkışıklığı, ev fiyatları),
					kentsel yaşam kalitesi (komşu memnuniyeti, yerel memnuniyeti, bölgesel memnuniyet)
				Nesnel	nesnel erişim (ortaokul, hastane, alışveriş merkezi ve spor faaliyetlerine erişim),
					nesnel yoğunluk (nüfus yoğunluğu, konut yoğunluğu)
Santos ve Martins	2007	Portekiz/ Porto	Anket ve Görüşme	Öznel	Ev fiyatları
					çevre koşulları; yeşil alanlar, iklim, ses ve hava kirliliği, yıkanma su kalitesi, temel altyapı konularında göstergeleri
					toplu fiziksel koşullar; kültürel aktiviteler, spor aktiviteleri, sosyal ve sağlık aktiviteleri, miras, hareketlilik, ticaret ve hizmetler konularında göstergeler
					ekonomik durum; gelir ve tüketim, işgücü piyasası, konut piyasası, ekonomik canlılık konularında göstergeler
					toplum; nüfus, eğitim, kültürel canlılık, halkın katılımı, sağlık, güvenlik ve sosyal problemler konularını kapsayan göstergeler
Tesfazg hi	2010	Etiyopya/ Addis Kirkos	Anket, İkincil veriler ve CBS	Öznel ve Nesnel	nesnel göstergeler; iş durumu, eğitim durumu, ev sahipliği, gelir, ev büyüklüğü, bağımlı, bakmakla yükümlü olunan çocuk sayısı, evde oda sayısı, okula uzaklık, sağlık hizmetlerine uzaklık, nüfus yoğunluğu, bina yoğunluğu, suç oranı, trafik kazası sayısı

EK-1 (devam) Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri

Çizelge 1.1. (devam) Uluslararası akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (Yazarlara göre sınıflandırma)

YAZAR	YIL	ŞEHİR	YÖNTEM	GÖSTERGE TÜRÜ	GÖSTERGELER
Marans ve Stimson, Marans	2011-2015	-	-	Nesnel	istihdam oranı, eğitime erişim, kişi başı gelir, suç oranı istatistikleri, aile içi şiddet, ölüm oranı, kronik hastalıkların görülme sıklığı, hava kalitesi, konut yoğunluğu, konut boşluk oranı, park alanı miktarı, toplu taşıma kullanıcıları sayısı, toplu taşıma durağı uzaklığı, süpermarkete erişim, araçla kat edilen kilometre
				Öznel	konut ve komşu memnuniyeti, taşınma isteği, suç algısı, okul kalitesi algısı, sağlık hizmetleri algısı, komşular hakkında hisler, çöp toplanması konusunda hisler, kalabalık ve sıkışıklık konusunda hisler, hükümet hakkında hisler, sağlıktan memnuniyet, aile, arkadaşlar, işten memnuniyet, hayattan memnuniyet -genel mutluluk- genel iyi olma hali
				Davranışsal	toplu taşıma kullanımı, spora katılım, yürüyüş ve bisiklete binme miktarı, kültürel etkinlikleri ziyaret, parkları ziyaret, sağlık kuruluşu doktor ziyaretleri, komşu miktarı, gönüllü kuruluşlara katılım, yerel kararlara katılım, konut hareketliliği
Nakanishi	2015	Avustralya / Canberra	Anket	Öznel	toplum güvenliği, refah ve çeşitlilik, kültür ve eğitim, toplum refahı, çevre kalitesi ve sürdürülebilirlik
Shoja vd.	2015	İran / Yazd	Anket	Öznel	Ulaşım, mahalle güvenliği, kamu hizmetleri, sağlıklı çevre, mahalle hizmetleri, aidiyet hissi
Garau ve Pavan	2018	İtalya / Cagliari		Öznel ve Nesnel	kullanma ve amacına ulaşma (erişebilirlik, esneklik ve işlevsellik, minimum servis sağlanması), sağlık ve iyi olma hali (duygusal iyi olma, yaşam kalitesi, sosyal iyi olma), görünüm (çevresel özellikler, yapı çevre özellikleri), yönetim (ana hizmetlerde verimlilik), çevre (toprak kirliliği), güvenlik (güvenlik sistemleri, akıllı suç önleme, doğal afet riski)

EK-1. (devam) Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri

Çizelge 1.2. Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri
(Yazarlara göre sınıflandırma)

YAZAR	YIL	ŞEHİR	YÖNTEM	GÖSTERGE TÜRÜ	GÖSTERGELER
TÜBA Çevre Çalışma Grubu tarafından yapılan Yaşam Kalitesi Göstergeleri (Tekeli vd.,)	2003	-	-	Topluluk düzeyi Nesnel	(1) çevre kalitesi ve sürdürülebilirlik, (2) insan kaynağı ve nüfus, (3) sağlık durumu, (4) eğitim durumu, (5) ekonomik performans, (6) toplumsal bütünleşme düzeyi, (7) siyasal sistemin niteliği ve (8) yerleşme kalitesi
				Topluluk düzeyi Öznel	(1) latif ve risksiz bir yaşam çevresi, (2) yüksek yaşam kalitesi oluşturmaya uygun nicelik ve nitelikteki insan kaynağının varlığı, (3) güvenli ve sağlıklı bir yaşam sağlayan topluluk, (4) eğitimin mükemmeliyeti ve fırsatlarının yüksekliği, (5) topluluğun sağladığı ekonomik fırsatların algılanması, (6) yabancılaşma, dışlanma duygusu, (7) topluluğun kararlara katılıma açık olma derecesi, (8) keyifli ve yer duygusu veren bir yaşam
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından yapılan Kentsel Göstergeler Kılavuzu (BİB)	2008	-	-	Nesnel	(1) Demografi (nüfus, hane halkı yapısı), (2) Sosyal Yapı (sağlık, eğitim, suç, gelir eşitsizliği ve yoksulluk, toplumsal cinsiyet), (3) Ekonomik Yapı (işgücü durumu, ekonomik faaliyet), (4) Yurttaşlık Konuları (siyasal katılım, yerel yönetimler, yönetim göstergeleri), (5) Mekansal Yapı (arazi kullanımı, konut, planlama göstergeleri, kültürel ve rekreatif faaliyetler, kentsel ulaşım), (6) Çevre ve Ekoloji (iklim, hava kalitesi, su, katı atık, enerji kullanımı), (7) Bilgi Toplumu (kullanım düzeyi ve bilişim sektörü)
Kalkınma Bakanlığının hazırladığı illerin ve bölgelerin sosyo- ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE- 2011)	2013	-	-	-	Çevre Koşulları ve Refah Düzeylerini Yansıtan Göstergeler (1) AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı (2) Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu (3) Mesken Elektrik Tüketimi (4) Özel Otomobil Sayısı (5) Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri (6) Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri (7) Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfus (8) Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı (9) İntihar Vakası Sayısı

EK-1. (devam) Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri

Çizelge 1.2. (devam) Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (Yazarlara göre sınıflandırma)

YAZAR	YIL	ŞEHİR	YÖNTEM	GÖSTERGE TÜRÜ	GÖSTERGELER
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının hazırladığı illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2017)	2019	-	-	-	(1) Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan (2) İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Sunulan Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı (3) Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi (4) On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı (5) Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri (6) Sosyal Güvenlik Kapsamında Kalan Nüfusun İl Nüfusuna Oranı (7) Yüz Bin Kişi Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının hazırladığı ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2022)	2022	-	-	-	(1) Atık Hizmeti Verilen Nüfus Oranı (2) Kişi Başına Kiralanabilir AVM Alanı (3) Hane Başına ADSL Abonesi Sayısı (4) Kişi Başına Sinema Koltuğu Sayısı (5) Akaryakıt İstasyonu Sayısının Türkiye Payı (6) Kadın Sürücü Belgesi Sahipliği Oranı (7) Pasaport Sahipliği Oranı (8) Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi
Ülengin vd.	2001	İstanbul	Anket	Öznel	Fiziksel çevre kalitesi (bina düzeni, konut tipi, yeşil alanlar, rekreasyon alanları ve altyapı ve belediye hizmetleri), sosyal çevre kalitesi (eğitim ve sağlık hizmetlerinin kapsamı ve ücretleri, kültürel aktiviteler ve eğlence, güvenlik) ekonomik çevre kalitesi (geçim maliyeti, memnuniyet verici bir iş bulma fırsatı ve barınma maliyeti), ulaşım ve iletişim kalitesi (iletişim ve toplu taşıma araçları ve trafik akışı)
Evcil Türksever ve Atalık	2000	İstanbul	Anket	Öznel	alışveriş imkanları, çevre kirliliği, eğitime erişim, yaşama maliyeti, gürültü seviyesi, iklim, iş olanağı, işe yolculuk, kalabalık, komşuluk ilişkileri, konut koşulları, parklar yeşil alanlar, sağlık, boş zaman aktiviteleri fırsatı, spor aktiviteleri, suçluluk oranı, toplu taşıma erişim, trafik sıkışıklığı.

EK-1. (devam) Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri

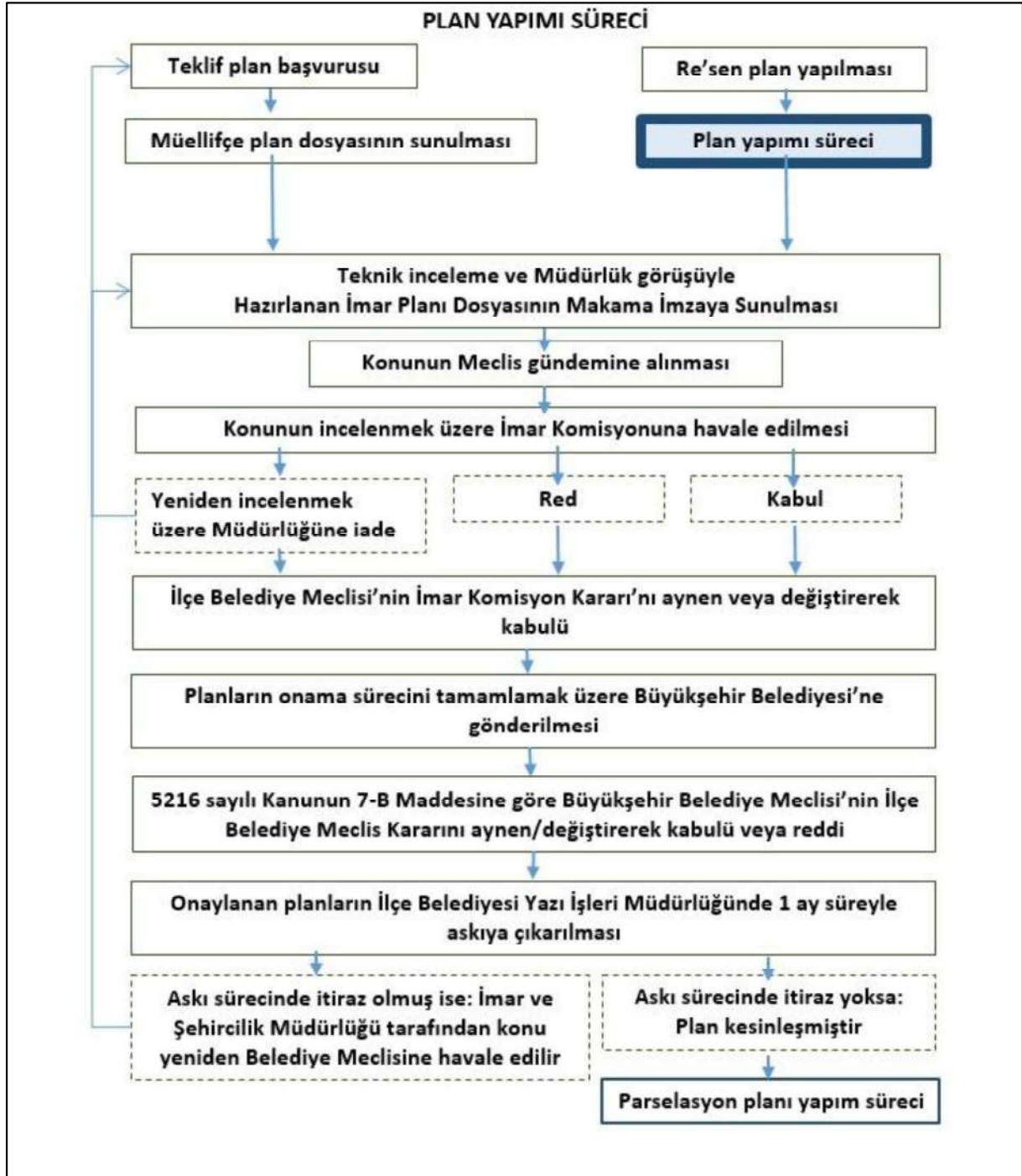
Çizelge 1.2. (devam) Ulusal akademik yazındaki kentsel yaşam kalitesi çalışmaları göstergeleri (Yazarlara göre sınıflandırma)

YAZAR	YIL	ŞEHİR	YÖNTEM	GÖSTERGE TÜRÜ	GÖSTERGELER
Dülger Türkoğlu vd.	2008	İstanbul	Anket	Öznel	Konutla ilgili özellikler ve konuttan memnuniyet, ulaşım alışkanlıkları ve İstanbul'da kamu ulaşımına ilişkin değerlendirmeler, halkın rekreasyon konusundaki davranışları, kültürel aktivitelere katılma düzeyleri ve bu hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri, konut çevresine ilişkin değerlendirmeler, kentsel alanların gelişimine ve çevrenin korunmasına ilişkin değerlendirmeler, İstanbul'da yaşayan halkın genel yaşam kalitesine ilişkin algıları.
Demirkaya	2010	İstanbul/Çekmeköy	Anket ve istatistiksel veriler	Nesnel	demografik yapı, sağlık, eğitim, çevre analizi, alt yapı, genel istihdam, sosyo-kültürel, yapı stoğu, kamu harcamaları ve kamu yatırımları
				Öznel	genel memnuniyetin yanında, alt yapı, yeşil alanlar, hava kalitesi, güvenlik, eğitim, sağlık ve ulaşım gibi alanlarda memnuniyet
Salihoğlu ve Türkoğlu	2019	İstanbul	Anket	Öznel ve Nesnel	Nesnel göstergeler (mekan kalitesi, yoğunluk, erişim), Öznel algılar (çevre kalitesi, erişilebilirlik, güvenlik, belediye hizmetleri, yaşam maliyetleri), yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet(iş/okul yaşantısı, aile yaşantısı, sosyal ilişkiler, sağlık, yaşam standartları), hanhalklarının demografik özellikleri (demografik özellikler, sosyal düzey, ekonomik düzey, konut geçmişi)
Yakın İnan ve Özdemir Sönmez	2019		Yazın Taraması	Öznel ve Nesnel	konut, eğitim, çevre, sağlık, kültür spor ve dinlenme, güvenlik, ulaşım, bilgi ve iletişim, altyapı

EK- 2. Plan yapım süreçleri

Çalışma kapsamında alan çalışmasında incelenen plan değişikliği kararlarının alım süreçlerinin anlaşılabilmesi için aşağıdaki tablolarda yerel yönetimlerin yaptığı imar planlarının plan yapım sürecinin aşamaları ve aşamalarda sorumlu kişiler ortaya konulmuştur.

Çizelge 2.1. Plan yapım süreci

EK- 2. (devam) Plan yapım süreçleri

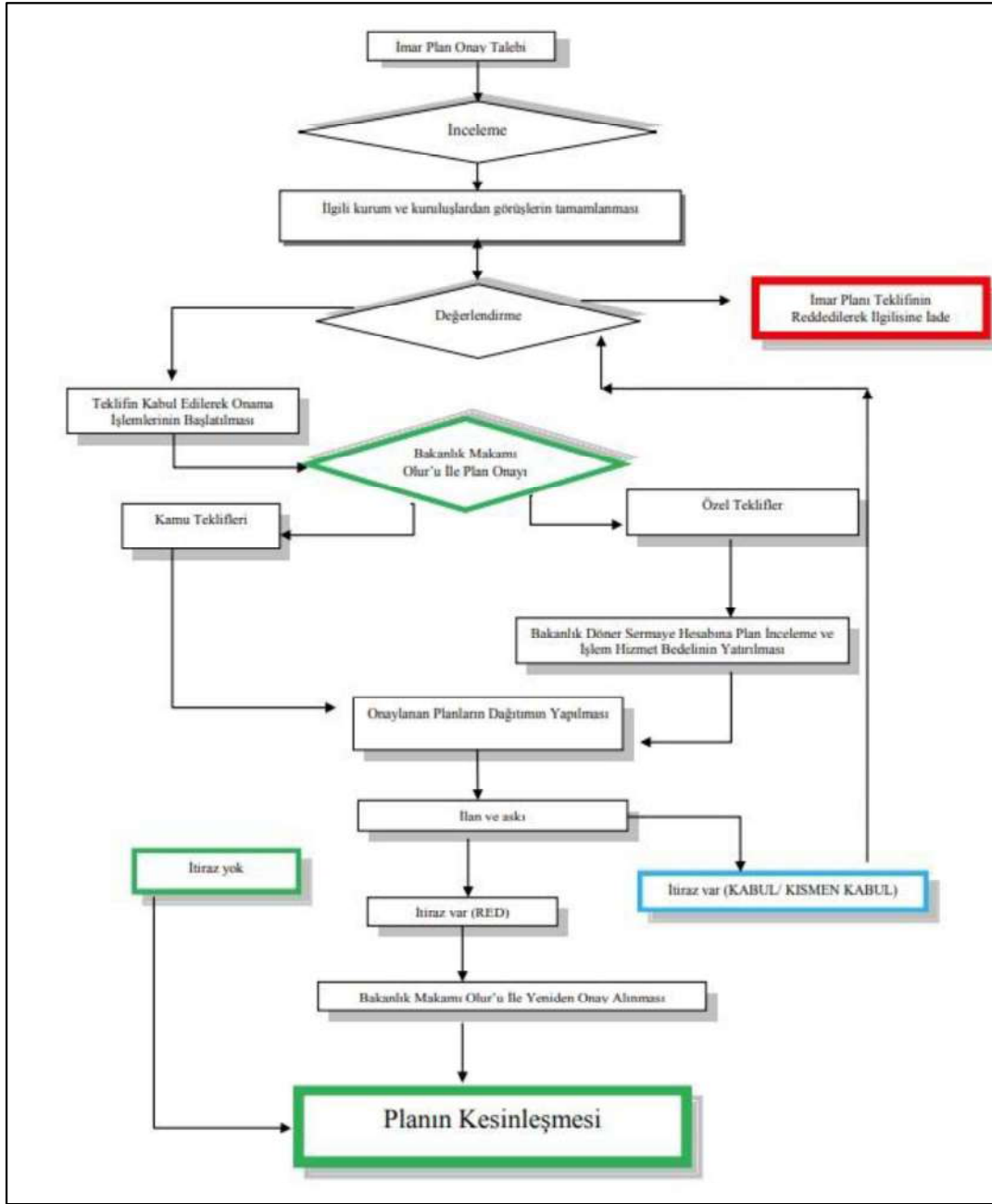
Kamu mülkiyetinde olan alanlarda ilgili kurumun talebi üzerine, Belediyenin kendi mülkiyetinde olan alanlarda tespit edilen ihtiyaca yönelik olarak ve kamusal kullanımlara ayrılmış alanlarda gerekli görülmesi halinde Re'sen uygulama imar planı veya plan değişikliği yapılabilir.

Çizelge 2. 2. Re'sen plan yapım süreci ve sorumlular

Süreç	Yöntem	Sorumlular
1 Plan yapımının gündeme gelmesi	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Şehir Planlama Bürosu'na Başkanlık talimatı ile plan talebi iletilir.	Başkanlık
2 Alan sınırının belirlenmesi	Planlama yapılacak alan sınırı belirlenir ve sınırların yer aldığı halihazır haritalar Büyükşehir Belediyesi'nden temin edilir. -Jeolojik Etüd Yaptırılır	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü – Şehir Plancısı
3 Veri toplama ve analizler	Plan çalışmasına esas oluşturacak kurum görüşleri toplanır. Toplanan kurum görüşleri birleştirilerek imar planına altlık oluşturacak sentez çalışması yapılır.	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü – Şehir Plancısı
4 Taslak plan oluşturulması	Tasarım çalışmaları yapılarak plan taslağı oluşturulur.	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü- Şehir Plancısı
5 Nihai plan oluşturulması	Yapılan toplantılar ve yeniden gözden geçirmeler sonucunda nihai plan oluşturulur ve Başkanlık Olur'u ile karara bağlanmak üzere Belediye Meclisi'ne gönderilir.	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü ve Başkanlık Makamı- Şehir Plancısı, İmar Müdürü, Başkan Yardımcısı, Başkan
6 Konunun meclis gündemine alınması	Konu Belediye Meclisi'nde değerlendirilir.	Belediye Meclis Üyeleri

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının her tür ölçekte plan yapım yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki tabloda da Bakanlığa yapılan imar planı tekliflerinin incelenme ve onay süreci tabloda belirtilmektedir. Bakanlığın resen yaptığı imar planlarında da Bakanlığın ilgili Müdürlüğü planı hazırlar ve Bakanlık Oluru ile plan onaylanır ve aşağıdaki tablodaki süreç aynı şekilde işlemektedir.

EK- 2. (devam) Plan yapım süreçleri

Şekil 2.1. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İmar Planı Teklifleri İnceleme ve Onay Süreci (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, URL: https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/PROSES/imarplani_onayprosesi.pdf)

EK-3. 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.1. Merkezi yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

SATIR NO	PLAN ONAY TARİHİ	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
1	2019	İŞÇİ BLOKLARI	15232/1	1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KONUT ALANI 5 KAT İKEN KONUT ALANI E:1.50	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
2	2019	AKPINAR	28025/1, 28026/1 VE 27997/2	1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	LİSE ALANI PAZAR ALANIVE PARK VE SPOR ALANI İKEN LİSE ALANI E:1.00, GELİŞME KONUT E:1.60, PAZAR ALANI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
3	2019	KAVAKLIDER E	4903/ 26, 27	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KONUT ALANI 5 KAT İKEN İDARİ HİZMET ALANI E:1.50 YENÇOK:ZEMİN+4 KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMLU
4	2019	KONUTKENT	62305/ 4	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	SAĞLIK TESİSİ, KÜLTÜREL TESİS VE KREŞ İMİŞ SONRA KENTSEL ALTYAPI ALANI HMAX:SERBEST İKEN ÖZEL EĞİTİM ALANI E:1.20 YENÇOK:ZEMİN+2 KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
5	2019	MUSTAFA KEMAL	27584/ 1	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	HAVELSAN FABRİKA SAHASI TAKS:0.50 E:0.75 İKEN RESMİ KURUM ALANI (HAVELSAN) E:1.50	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
6	2019	KIZILIRMAK	29099/ 6	1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	YURT ALANI E:2.70 YENÇOK:39.50M İKEN İPTALE İLİŞKİN İŞLEM BAŞLATILMIŞTIR YURT ALANI E:2.20 YENÇOK:10KAT	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
7	2019	HARBIYE	9473/ 11	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	ARSA OFİSİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ VE SOSYAL TESİSLER ALANI E:1.80 İKEN TİCARET ALANI E:2.50 H:12KAT İKEN PLAN İPTAL EDİLİYOR. TİCARET TURİZM ALANI E:1.50 YENÇOK:Z+7KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.1. (devam) Merkezi yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

SATIR NO	PLAN ONAY TARİHİ	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
8	2019	ÇİĞDEM	13771/ 2, 3	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KONUT ALANI E:3.00 VERİLMİŞ DAVALIK OLMUŞ YD KARARI SONRASINDA KONUT ALANI E:2.65 YENÇOK:ZEMİN+12KAT, PARK	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMLU
9	2019	YUKARI DİKMEN	27018/ 1	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	EĞİTİM TESİSİLERİ ALANI E:1.00 İKEN RESMİ KURUM ALANI (HOLLANDA BÜYÜKELÇİLİĞİ) E:1.20 5 KAT VE PARK ALANI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
10	2019	MUSTAFA KEMAL	29219/ 4 İLE 29220/ 1 PARSELİN BİR KISMI ARASINDAKİ İMAR YOLUNA İLİŞKİN	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	7 METRELİK YOL İLİŞKİN PLAN DEĞİŞİKLİĞİ	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
11	2019	MUSTAFA KEMAL	29219/ 3,4 29220/ 1	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	RESMİ KURUM ALANI E:3.00, OTO PARK, BAYINDIRLIK BAKANLIĞI YERLEŞKESİ İKEN TİCARET +KONUT E:1.50, İLKOKUL E:1.00, AİLE SAĞLIK MERKEZİ E:0.60, PARK	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
12	2019	ALACAATLI	286/ 1	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	EĞİTİM ALANI E:0.50 HMAX:11M İKEN ÖZEL EĞİTİM TESİS ALANINDA EMSAL: 1.20, YENÇOK: ZEMİN+3 KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.1. (devam) Merkezi yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

SATIR NO	PLAN ONAY TARİHİ	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
13	2019	REMZİ OĞUZ ARIK	3. DERECE SİT ALANI 2. ETAP (4454 ADA 1 PARSEL MACARİSTAN BÜYÜKELÇİLİĞİ) KORUMA AMAÇLI UİPD	1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	MACARİSTAN BÜYÜKELÇİLİĞİ KORUMA AMAÇLI PLAN	DEĞİŞİKLİK YOK	NÖTR
14	2019	ÇUKURAM BAR	29101/ 27, 28 29102/ 6,7,8	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ ALANI TOKİ HAZIRLIYOR PLANI DAVALIK OLUYOR BU PLANLA KONUT+TİCARET E:1.50 YENÇOK:ZEMİN+10KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
15	2019	ÜNİVERSİTELER	26053/ 13	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	BİLKENT ÜNİVERSİTESİ ALANI İDARİ VE SOSYAL TESİSLER ALANI E:0.50 DAVALIK İKEN YÜKSEK ÖĞRETİM TESİS ALANI E:1.50	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
16	2019	ÇAYYOLU	970 974 (ESKİ 652, 653 PARSELLE R))	1/25000 1/5000	CUMHURBAŞKANLIĞI (ÖZELLEŞTİRME DAİRESİ BAŞKANLIĞI)	ORMAN ALANLARINDA RESMİ KURUM ALANI E:1.00 YENÇOK:10KAT, REKREASYON ALANI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
17	2019	ALACAATLI	60868/1	1/5000	CUMHURBAŞKANLIĞI	SPOR ALANI E:0.05 Hmax:6.50 İKEN PARVE KONUT+TİCARET ALANI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.1. (devam) Merkezi yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

SATIR NO	PLAN ONAY TARİHİ	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
18	2019	SÖĞÜTÖ ZÜ	7577/15	1/5000	CUMHURBAŞKANLIĞI	EĞİTİM TESİS ALANI E:2.50 YENÇOK:SERBEST İKEN TİCARET +KONUT ALANI E.2.50 YENÇOK:SERBEST-DAVA AÇILIYOR	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
19	2018	ALACAA TLI	29365, 29366, 29367 (ESKİ 729, 735, 737 PARSELLE R)	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	2014 YILINDA DA PLAN YAPILMIŞ DAVA SONUCU İPTAL EDİLMİŞ. PLANDA GELİŞME KONUT, TİCARET, PARK, KREŞ OKUL, KÜLTÜREL TESİSİ, SOSYAL TESİS, CAMİ ALANI OLARAK DÜZENLENMİŞTİR.	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
20	2018	MUTLUK ENT	18996/2	1/1000	BAŞBAKANLIK ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI	KÜLTÜREL TESİS ALANI E:3.00 HMAX:SERBEST İKEN KONUT ALANI E:0.40 HMAX:3KAT VE PARK OLARAK DÜZENLENMİŞ.	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
21	2018	DEVLET	5315/1	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	RESMİ KURUM ALANI E:1.50 ÇEKME MESAFELERİ 15M İKEN RESMİ KURUM ALANI E:1.50 KORUNARAK YENÇOK:ZEMİN+7 KAT VE ÇEKME MESAFELERİ 5M YE DÜŞÜRÜLMÜŞTÜR.	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
22	2018	SAĞLIK	1. Derece Doğal Sit Alanı Abdi İpekçi Parkı ve Etkileşim Geçiş Sahasına koruma amaçlı planlar	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	PARK ALANI	DEĞİŞİKLİK YOK	NÖTR

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.1. (devam) Merkezi yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

SATIR NO	PLAN ONAY TARİHİ	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
23	2018	YILDIZEVLER	28156/2	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KONUT ALTI TİCARET TOP. İNŞ. ALANI:9900M2, HMAX:34 İKEN KONUTALTI TİCARET E:1.95 YENÇOK:20KAT OLARAK BELİRLENMİŞTİR.	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
24	2018	YILDIZEVLER	28375/3	1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	KONUT TOP. İNŞ.:6769M2 HMAX:25M, SONRA E:2.20 HMAX:SERBEST (İPTAL) TİCARET-KONUT ALANI E:1.33 TAKS:0.60 YENÇOK:12KAT OLARAK BELİRLENMİŞ.	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
25	2018	MUTLUKENT	13083/11	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	PTT SANTRAL BİNASI E:0.50 İKEN ÖZEL SOSYAL TESİS ALANI E:0.50 YENÇOK:2KAT	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
26	2018	KIZILIRMAK	29101/27-28 29102/6-7-8	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ ALANI İKEN TİCARET-KONUT ALANI E:1.20 YENÇOK:30.50M VE PARK OLARAK BELİRLENMİŞTİR.	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
27	2018	KIZILIRMAK	29099/6	1/5000 1/1000	ÇEVRE ve ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	BHA E:0.50, HMAX:SERBEST OLAN ALAN, YURT ALANI E:3.00 HMAX:SERBEST VE E: 2.80 HMAX:42.50M OLARAK İKİ DEFA PLAN DEĞİŞİKLİĞİ YAPILDIĞI, MAHKEME SONUCU İPTAL EDİLDİĞİ, BU PLANLA DA YURT ALANI E:2.70 YENÇOK:39.50M OLARAK BELİRLENMİŞTİR.	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.2. Yerel yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

MECLİS TARİHİ/ PLAN ONAY TARİHİ	MECLİS KARAR NO	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
2019	313	BEYTEPE	358/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA "İLKOKUL ALANI" OLAN ALANIN "ÖZEL EĞİTİM TESİSİ, E:1.00, YENÇOK:18.50 METRE (4 KAT)" OLARAK TADİLEN ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	314	AYRANC I	7748/4	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	İMAM HATİP LİSESİNİN BAHÇESİNE TATBİKAT CAMİİ YAPILMASINA İLİŞKİN ONAYLANAN İMAR PLANLARININ MAHKEME KARARI İLE İPTAL EDİLDİĞİ VE PLANSIZ KALAN ALANIN "LİSE ALANI, E:1.20, YENÇOK:SERBEST" OLARAK YENİDEN DÜZENLENMESİ, ONAYI	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMLU
2019	322	ÜMİT	13880/3, 4	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA; "ÖZEL SOSYAL-KÜLTÜREL TESİS ALANI, E:0.50, YENÇOK:2 KAT" OLAN 3 SAYILI PARSELİN VE MEVCUTTA "ÖZEL SAĞLIK ALANI, E:0.50 YENÇOK:2 KAT" OLAN 4 SAYILI PARSELİN, "E:1.50, HMAX:SERBEST, TİCARET ALANI" OLARAK DÜZENLENMESİ TEKLİFİ, REDDİ	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ -RED	NÖTR
2019	323	AHLATLI BEL	98/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA ORTAOKUL KULLANIMINDA İKEN " ÖZEL EĞİTİM ALANI" OLARAK DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN ABBM 18.11.2018/1806 SAYILI KARARA YAPILAN İTİRAZIN REDDİ	İTİRAZIN REDDİ	NÖTR
2019	338	YUKARI DİKMEN	15286/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	DİKMEN VADİSİ KDGA ALANI İÇERİSİNDE KALAN PARSELLERDE BULUNAN TAŞINMAZLARDA PLAN DEĞİŞİKLİĞİ TEKLİFİ (MECLİS KARARINDA DETAY VERİLMEMİŞTİR.) KONUT ALNI EMSAL ARTIŞI, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.2. (devam) Yerel yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

MECLİS TARİHİ/ PLAN ONAY TARİHİ	MECLİS KARAR NO	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
2019	341	ALACAATLI	44921/1	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA "İLKOKUL ALANI" OLAN ALANIN "ÖZEL EĞİTİM ALANI" OLARAK TADİLEN ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	342	ÖVEÇLER	7472/8	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	CAMİ YAPILAŞMA KOŞULU BELLİ DĞİL YIKILIP YENİDEN YAPILACAK, CAMİ ALANI, E:1.30 OLARAK TADİLEN ONAYI	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
2019	343	AŞAĞI DİKMEN	16131/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	CAMİ ALANINDA E:1.00, YENÇOK:SERBEST OLARAK YAPILAŞMA KOŞULLARI BELİRLENMESİ, ONAYI	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	NÖTR
2018	215	-	-	-	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	OTOPARK YÖNETMELİĞİ HK, TADİLEN ONAY	PLANLAMA GENEL KARAR	NÖTR
2019	351	YUKARI DİKMEN	16131/1	-	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	CAMİ ALANI 15.03.2019/343 SAYILI MECLİS KARARI İLE KARAR VERİLMİŞTİR, DEĞERLENDİRİLMESİN E GEREK YOKTUR ŞEKLİNDE KARAR.	DEĞİŞİKLİK YOK	NÖTR
2019	365	YUKARI DİKMEN	29209/6, 7,8	1/5000 1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	TEKLİF PLAN İLE 8 PARSELDEN 4060 M2 LİK ALANIN YEŞİL ALAN OLARAK AYRILDIĞI, 8 PARSELİN GERİ KALAN KISIMLARI İLE 6 PARSELİN KULLANIMIN E:1.95 Y:SERBEST "KONUT ALANI" OLARAK BELİRLENDİĞİ, KARAYOLLARI TESİSLERİ 7 PARSELİN YAPILAŞMA KOŞULLARININ VE KULLANIM KARARININ KORUNAK E:2.00, YENÇOK: SERBEST OLARAK ÖNERİLDİĞİ, PLAN NOTLARINDA DEĞİŞİKLİKLER İLE TADİLEN ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.2. (devam) Yerel yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

MECLİS TARİHİ/ PLAN ONAY TARİHİ	MECLİS KARAR NO	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
2019	366	ALACAATLI	60215/1, 309/5	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	SAĞLIK TESİS ALANI KULLANIMLI 60215 ADA 1 PARSEL İLE, SOSYO KÜLTÜREL TESİS ALANI (SKT) KULLANIMLI 309 ADA 5 PARSELİN BİRLEŞTİRİLEREK E:1.00 YENÇOK:SERBEST ÖZEL SAĞLIK ALANI OLARAK BELİRLENMESİ, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	368	ALACAATLI	61062/1	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	“DİNİ TESİS ALANINDA LOJMAN, KURAN KURSU (EĞİTİM) AYRI AYRI BAĞIMSIZ BÖLÜM OLARAK YER ALABİLİR.” ŞEKLİNDE PLAN NOTU İLAVESİ, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	369	HİLAL	28414/5, 6	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	ABBM 13.07.2018/1165 VE İTİRAZLARIN KISMEN KABULÜNE İLİŞKİN 24.11.2018/1876 SAYILI KARARA YAPILAN İTİRAZLARIN REDDİ	İTİRAZIN REDDİ	NÖTR
2019	371	BEYTEPE	201, 202, 203, 204, 205, 206, 207	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	TEKLİFİN REDDİ	KULLANIM KARARI VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ -RED	NÖTR
2019	141	BARBAROS	2538/26	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA AYRIK NİZAM 5 KAT KONUT KULLANIMINDAN YAPILAŞMA KOŞULLARI DEĞİŞMEDEN "TİCARET+TURİZM ALANI" KULLANIMINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	14	BADEMLİDE RE	26293/14, 15, 21	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA "AYRIK NİZAM, 3, TAKS/KAKS:0.35/1.05, KONUT ALANI" KULLANIMINDA KALAN 15 VE 21 PARSELLER; MEVCUTTA "MESCİT" KULLANIMINDA OLAN 14 PARSELİN TEVHİT EDİLEREK "İBADET ALANI, E:0.50, YENÇOK:SERBEST" OLARAK, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.2. (devam) Yerel yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

MECLİS TARİHİ/ PLAN ONAY TARİHİ	MECLİS KARAR NO	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLEİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
2019	143	GAZİOSMAN PAŞA	2549/13	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVCUTTA 5 KAT KONUT KULLANIMINDAN "TURİZM ALANI (OTEL)" YAPILAŞMA KOŞULLARININ 5 KAT(YENÇOK:21.50), TAKS:0.50, TOP.İNŞ. ALANI:2554,29 M ² OLARAK, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	145	ETİ	29228 ADANI N GÜNEY İNDE YOL BOŞLU ĞU	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	TRAFO ALANI	TRAFO ALANI	NÖTR
2019	147	ANITTEPE	6820/29	1/5000 1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	ABBM 12.09.2018/1470 SAYILI KARARINA YAPILAN İTİRAZIN REDDİ	İTİRAZIN REDDİ	NÖTR
2019	163	DİKMEN	26674/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MEVZİ PLANDA KONUTA ALANI OLAN PARSELDE "ÖZEL EĞİTİM TESİSİ, TOP.İNŞ.ALANI:4800M ² , YENÇOK: 18M OLARAK ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMLU
2019	178	ÇAYYOLU	18096/1	1/5000 1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	MESLEK LİSESİ KULLANIMINDAN "SPOR VE EĞİTİM TESİSİ ALANI"NA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNE İLİŞKİN ABBM 17.11.2018/1792 SAYILI KARARA ANK. VAL. MİLLİ EĞİTİM MÜD.CE YAPILAN İTİRAZIN REDDİ	İTİRAZIN REDDİ	NÖTR
2019	185	KIZILIRMAK	27462/2 VE 27465/1	1/5000 1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	EMSALE ESAS İNŞAAT ALANI İLAVESİ, ONAYI	YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-3. (devam) 2014-2019 yıllarında onaylanan plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı örnek tablolar

Çizelge 3.2. (devam) Yerel yönetimlerin onayladığı plan, plan değişikliklerinin dökümünün yapıldığı excel tablosundan örnek

MECLİS TARİHİ/ PLAN ONAY TARİHİ	MECLİS KARAR NO	MAHALLE	ADA/PARSEL	PLAN ÖLÇEĞİ	PLAN ONAYLAYAN KURUM	KONU	KARAR TÜRLERİ	YAŞAM KALİTESİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
2019	200	ÇİĞDEM	29322/1 4,15	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	KONYA YOLUNA CEPHELİ ÇANKAYA, ÇİĞDEM MAHALLESİ ÖZEL MÜLKİYETTEKİ (5964 M2 YÜZÖLÇÜMLÜ) 29322 ADA 14 PARSELİN VE (3815 M2 YÜZÖLÇÜMLÜ) 15 SAYILI PARSELLERİN TEVHİD EDİLEREK TOPLAM EMSAL İNŞAAT ALANININ :15743 M ² , YENÇOK:SERBEST OLARAK BELİRLENMESİ VE YENİ KULLANIMLAR EKLENMESİ, İLÇESİNE İADE	DEĞİŞİKLİK YOK-İADE	NÖTR
2019	223	BEYTEPE	28503/2	1/5000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	SAĞLIK TESİSİ, E:0.60, HMAX:7.00 M OLAN KULLANIMIN ÖZEL SAĞLIK TESİSİ ALANI, E:0.60 OLARAK DEĞİŞTİRİLMESİ YÖNÜNDEKİ ABBM 11.09.2018/1420 SAYILI KARARINA YAPILAN İTİRAZIN KABUL EDİLEREK, E:0.50, TİCARET ALANI OLARAK DEĞİŞİKLİĞİ	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ
2019	224	KAVAKLIDE RE	2515/10 2	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	7 KATLI KONUT KULLANIMINDAN "ÖZEL SAĞLIK ALANI" OLARAK DÜZENLENMESİ, ONAYI	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ VE YAPILAŞMA KOŞULU DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMLU
2019	924	MUTLUKENT	42940/1	1/1000	ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	KREŞ E:0,50, Hmax:9,50 m. İKEN ÖZEL KREŞ ALANI YAPILAŞMA KOŞULU KORUNARAK_ONAY	KULLANIM KARARI DEĞİŞİKLİĞİ	OLUMSUZ

EK-4. Derin görüşme soruları

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI – KURUMLAR İÇİN

2021

Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi İrem AKKAYA BÜYÜKCİVELEK’ in, Prof. Dr. Çiğdem VAROL ÖZDEN’ in danışmanlığında yürüttüğü “Farklı Ölçeklerdeki Kentsel Müdahalelerin Yaşam Kalitesine Etkisi: Ankara Çankaya Örneği” isimli tez çalışması kapsamında hazırlanan görüşme sorularıdır.

Çankaya ilçesinde 2014-2019 yılları arasında yapılan müdahalelerden çıkardığımız sonuçlar üzerinden yorumlamaları derinleştirmek amacıyla plan değişikliği ile yapılan kentsel müdahalelere karar verenlerle ve süreçte yer alan uzmanlarla derinlemesine görüşme yapılması hedeflenmektedir. Görüşme ile karar vericilere sorular sorularak değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Görüşme kapsamında ucu açık sorular sorulmuştur.

GENEL SORULAR

1. Kentsel yaşam kalitesini nasıl tanımlarsınız?
2. Aşağıdakilerden hangisi kentsel yaşam kalitesi açısından en önemli unsurlardır. Sıralayınız.
 - a. Konut kalitesi
 - b. Ulaşım türleri
 - c. Açık yeşil alanlar
 - d. Sosyal donatı alanları
 - e. Teknik altyapı
 - f. Diğer.....
3. Mekansal planlama yaşam kalitesini artırmak için etkili bir araç mıdır? Yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada hangi araçlar daha etkin kullanılabilir?
4. Mekana müdahale eden çeşitli aktörler bulunmaktadır ve mekansal planlama bu müdahale sürecinin en temel aracı olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekansal müdahale (Kentsel mekanı üretmek, kentsel mekana şekil vermek ve değiştirmek) deyince sizin aklınıza hangi eylemler ve uygulamalar geliyor? En önemli üç kentsel müdahale şeklini sayabilir misiniz?

EK-4. (devam) Derin görüşme soruları

5. Hangi kentsel mekansal müdahaleler kentsel yaşam kalitesini geliştirmede etkilidir? Sizce hangi tür müdahaleler kentsel yaşam kalitesini olumlu, hangileri olumsuz etkilemektedir?
6. Plan yapmakla yetkili olan kurumların sıklıkla plan değişiklikleri yaptıklarını deneyimliyoruz. Yapılan plan değişiklikleri genelde hangi amaçla yapılmaktadır? Plan değişikliklerine niye ihtiyaç duyulmaktadır?
7. Yapılan plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesini sizce nasıl etkilemektedir?
8. Kurumunuzda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik birimler var mıdır? (komisyonlar, işbirlikleri, vb.)
9. Kurumunuzda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik yaptığınız plan değişiklikleri ve projeler (kentsel müdahaleler) var mıdır? Örnek verebilir misiniz?
10. Kurumunuz kapsamında geliştirilen kentsel yaşam kalitesi çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?
11. Yapılan planlama çalışmalarının kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu ve olumsuz özellikleri sizce nelerdir? Çalışmaları daha iyi hale getirmek için siz ne önerirsiniz?
12. Plan değişiklikleri genellikle kimler tarafından ve ne tür kullanım alanlarında öneriliyor? Süreç nasıl işliyor? Örnekler verebilir misiniz?
13. Plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesiyle ilişkili olarak değerlendirildiğinde, kurumunuza kullanıcılardan gelen talepler veya şikayetler var mı? Hangi konularla ilgilidir?

ANKARA İLİ- ÇANKAYA İLÇESİ ÖZELİNDE SORULAR

14. Kentsel yaşam kalitesi açısından sizce Ankara'nın hangi ilçeleri daha iyi durumdadır? Bu alanların hangi açılardan avantajlı olduğunu düşünüyorsunuz? (Örn. Ulaşım, açık yeşil alan, sosyal donatı alanlarının fazlalığı, konut alanlarının kalitesi...)
15. Ankara Çankaya ilçesi özelinde hangi mahalleler kentsel yaşam kalitesi açısından daha iyi durumda olduğunu düşünüyorsunuz? Bu alanların hangi açılardan avantajlı olduğunu düşünüyorsunuz?

EK-4. (devam) Derin görüşme soruları

- a. Konut kalitesi yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - b. Ulaşım türleri yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - c. Açık yeşil alanlar yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - d. Sosyal donatı alanları yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - e. Teknik altyapı yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
16. Tez çalışması kapsamında Çankaya ilçesinde yapılan araştırma sonucunda 2014-2019 yılları arasında en fazla plan değişikliği Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu değişikliklerin işlev ve yoğunluk değişimi olduğu görülmektedir. Sizce değişiklikler neden bu mahallelerde yoğunlaşmıştır?
 17. Bu mahallelerdeki plan değişikliklerinin yaşam kalitesi yaklaşımları açısından değerlendirebilir misiniz?
 18. Plan değişikliklerinin fazla olduğu mahallelerin genellikle yapılaşması devam eden ve kentin çeperindeki mahalleler olduğu tespit edilmiştir. Kurum olarak siz de projelerinizi genellikle yeni gelişim alanlarında mı yapıyorsunuz? Yoksa daha çok merkez mahallelerde yapılaşmasını tamamlamış alanlardaki sorunları çözmek, ihtiyaçları geliştirmek üzerine mi çalışıyorsunuz?
 19. Çankaya ilçesinde yapılan çalışma sonucunda en fazla plan değişikliği 2016 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Belli yıllarda yapılan plan değişikliklerinin artmasının bir nedeni olduğunu düşünüyor musunuz?
 20. Çankaya ilçesinde yapılan plan değişikliklerinin genellikle işlev ve yoğunluk değişimine yönelik olduğu görülmektedir. Özellikle konut alanlarında yoğunluk artışının ve mevcut işlevlerin değişikliğinin kentsel yaşam kalitesine etkisi sizce nasıl olmuştur?

EK-4. (devam) Derin görüşme soruları

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME SORULARI – SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İÇİN
2021GENEL SORULAR

1. Kentsel yaşam kalitesini nasıl tanımlarsınız?
2. Aşağıdakilerden hangisi kentsel yaşam kalitesi açısından en önemli unsurlardır. Sıralayınız.
 - a. Konut kalitesi
 - b. Ulaşım türleri - Erişebilirlik
 - c. Açık yeşil alanlar
 - d. Sosyal donatı alanları
 - e. Teknik altyapı
 - f. Diğer.....
3. Mekansal planlama yaşam kalitesini artırmak için etkili bir araç mıdır? Yaşam kalitesinin artırılmasında mekansal planlamada hangi araçlar daha etkin kullanılabilir?
4. Mekana müdahale eden çeşitli aktörler bulunmaktadır ve mekansal planlama bu müdahale sürecinin en temel aracı olarak tanımlanmaktadır. Kentsel mekansal müdahale (Kentsel mekanı üretmek, kentsel mekana şekil vermek ve değiştirmek) deyince sizin aklınıza hangi eylemler ve uygulamalar geliyor? En önemli üç kentsel müdahale şeklini sayabilir misiniz?
5. Hangi kentsel mekansal müdahaleler kentsel yaşam kalitesini geliştirmede etkilidir? Sizce hangi tür müdahaleler kentsel yaşam kalitesini olumlu, hangileri olumsuz etkilemektedir?
6. Plan yapmakla yetkili olan kurumların sıklıkla plan değişiklikleri yaptıklarını deneyimliyoruz. Yapılan plan değişiklikleri genelde hangi amaçla yapılmaktadır? Plan değişikliklerine niye ihtiyaç duyulmaktadır?
7. Yapılan plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesini sizce nasıl etkilemektedir?
8. Kurumunuzda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik neler yapıyorsunuz? Kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik komisyonlar, işbirlikleri var mıdır?
9. Kurumunuz kapsamında geliştirilen kentsel yaşam kalitesi çalışmalarını yeterli buluyor musunuz?

EK-4. (devam) Derin görüşme soruları

10. Plan değişiklikleri de dahil, yapılan planlama çalışmalarının kentsel yaşam kalitesi açısından olumlu ve olumsuz özellikleri sizce nelerdir? Kurumunuzda ve kurum dışındaki alanda çalışmaları daha iyi hale getirmek için siz ne önerirsiniz?
11. Plan değişiklikleri kentsel yaşam kalitesiyle ilişkili olarak değerlendirildiğinde, kurumunuza kullanıcılardan gelen talepler veya şikayetler var mı? Hangi konularla ilgilidir?

ANKARA İLİ- ÇANKAYA İLÇESİ ÖZELİNDE SORULAR

12. Kentsel yaşam kalitesi açısından sizce Ankara'nın hangi ilçeleri daha iyi durumdadır? Bu alanların hangi açılardan avantajlı olduğunu düşünüyorsunuz? (Örn. Ulaşım, açık yeşil alan, sosyal donatı alanlarının fazlalığı, konut alanlarının kalitesi...)
13. Ankara Çankaya ilçesi özelinde hangi mahalleler kentsel yaşam kalitesi açısından daha iyi durumda olduğunu düşünüyorsunuz? Bu alanların hangi açılardan avantajlı olduğunu düşünüyorsunuz?
 - a. Konut kalitesi yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - b. Ulaşım türleri yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - c. Açık yeşil alanlar yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - d. Sosyal donatı alanları yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
 - e. Teknik altyapı yeterliliği (Evet/Hayır)
Neden?.....
14. Tez çalışması kapsamında Çankaya ilçesinde yapılan araştırma sonucunda 2014-2019 yılları arasında en fazla plan değişikliği Beytepe ve Alacaatlı Mahallelerinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu değişikliklerin işlev ve yoğunluk değişimi olduğu görülmektedir. Sizce değişiklikler neden bu mahallelerde yoğunlaşmıştır?
15. Bu mahallelerdeki plan değişikliklerinin yaşam kalitesi yaklaşımları açısından değerlendirebilir misiniz?

EK-4. (devam) Derin görüşme soruları

16. Çankaya ilçesinde yapılan çalışma sonucunda en fazla plan değişikliği 2016 yılında yapıldığı tespit edilmiştir. Belli yıllarda yapılan plan değişikliklerinin artmasının bir nedeni olduğunu düşünüyor musunuz?
17. Çankaya ilçesinde yapılan plan değişikliklerinin genellikle işlev ve yoğunluk değişimine yönelik olduğu görülmektedir. Özellikle konut alanlarında yoğunluk artışının ve mevcut işlevlerin değişikliğinin kentsel yaşam kalitesine etkisi sizce nasıl olmuştur?

EK-5. Görüşme yapılan kişilerin listesi

Görüşme no	KOD	Kurum	Müdürlüğü- Birimi	Kurumdaki Görevi	Mesleği	Görüşme Tarihi	Görüşme Şekli
1	G1	Çankaya Belediyesi	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü- Şehir Planlama Birimi	Teknik personel	Şehir Plancısı	29.03.2021	Yüzyüze
2	G2	Çankaya Belediyesi	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü- Şehir Planlama Birimi	Teknik personel	Şehir Plancısı	05.04.2021	Yüzyüze
3	G3	Çankaya Belediyesi	İmar ve Şehircilik Müdürlüğü	Müdür	Mimar	05.05.2021	Yüzyüze
4	G4	Çankaya Belediyesi		Başkan Yardımcısı	Şehir Plancısı	15.09.2021	Yüzyüze
5	G5	Çankaya Belediyesi		Meclis Üyesi	Endüstri Mühendisi	02.05.2021	Online - Zoom
6	G6	Çankaya Belediyesi		Meclis Üyesi	İnşaat Mühendisi	05.05.2021	Yüzyüze
7	G7	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı- İmar Planlama Şube Müdürlüğü	Teknik personel	Şehir Plancısı	08.05.2021	Online - Zoom
8	G8	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı- İmar Planlama Şube Müdürlüğü	Teknik personel	Şehir Plancısı	09.09.2021	Online
9	G9	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı- İmar Planlama Şube Müdürlüğü	Şube Müdürü	Şehir Plancısı	14.10.2021	Yüzyüze
10	G10	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı- İmar Planlama Şube Müdürlüğü	Şube Müdürü	Şehir Plancısı	14.10.2021	Yüzyüze
11	G11	Ankara Büyükşehir Belediyesi	İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı- İmar ve Çevre Düzeni Planlama Müdürlüğü	Şube Müdürü	Şehir Plancısı	14.10.2021	Yüzyüze
12	G12	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü- Kentsel Tasarım Dairesi Başkanlığı-Kentsel Tasarım Şubesi	Şube Müdürü	Şehir Plancısı	04.05.2021	Online - Zoom

EK-5. (devam) Görüşme yapılan kişilerin listesi

Görüşme no	KOD	Kurum	Müdürlüğü- Birimi	Kurumdaki Görevi	Mesleği	Görüşme Tarihi	Görüşme Şekli
13	G13	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü- Kentsel Tasarım Dairesi Başkanlığı- Marka Şehirler Şubesi	Teknik Personel	Şehir Plancısı	27.05.2021	Online - Zoom
14	G14	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü- İmar Planlama Daire Başkanlığı- Planlama Şube Müdürlüğü	Şube Müdürü	Şehir Plancısı	08.05.2021	Online - Zoom
15	G15	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü- İmar Planlama Daire Başkanlığı- Planlama Şube Müdürlüğü	Teknik Personel	Şehir Plancısı	08.05.2021	Online - Zoom
16	G16	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü- İmar Planlama Daire Başkanlığı- Planlama Şube Müdürlüğü	Teknik Personel	Şehir Plancısı	08.05.2021	Online - Zoom
17	G17	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	Gayrimenkul İşleri Proje Grup Başkanlığı	Teknik Personel	Şehir Plancısı	02.06.2021	Online
18	G18	Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği		Dernek Sözcüsü	Emekli Subay	01.10.2021	Yüzyüze
19	G19	Ankara Kent Konseyi		Başkan Yardımcısı	Şehir Plancısı	06.10.2021	Online-Zoom
20	G20	Çiğdemim Derneği		Dernek Başkanı	Emekli Banka Bilgi İşlem Yöneticisi	10.10.2021	Online
21	G21	Çayyolu Semt Meclisi		Dernek Sözcüsü	Şehir Plancısı	14.10.2021	Yüzyüze
22	G22	Ankara Şehir Plancıları Odası		Oda Başkanı	Şehir Plancısı	19.10.2021	Online-Zoom

Gazili olmak ayrıcalıktır.